

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПАТИЦЬКА ХРИСТИНА ОЛЕГІВНА

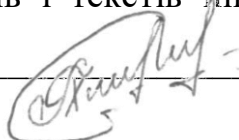
УДК 332.146.2:336.027:352

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка
051 – Економіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Х.О. Патицька

Науковий керівник: Сторонянська Ірина Зеновіївна, доктор економічних наук, професор

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Патицька Х.О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка (051 – Економіка). – Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Львів, 2018.

Дисертаційна робота присвячена удосконаленню теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування. У роботі досліджено підходи до визначення поняття «територіальна громада», зосереджено увагу на питанні розвитку територіальної громади як суб'єкта забезпечення економічного розвитку території. Визначено особливості розвитку територіальної громади в умовах реформи місцевого самоврядування. Акцентовано увагу на тому, що реформа місцевого самоврядування базується на принципі диспозитивності, відповідно до якого ціллю проведення реформи є надання територіальним громадам можливості ефективно розпоряджатися власними ресурсами для забезпечення свого розвитку.

Обґрунтовано науковий підхід до визначення фінансово-економічного потенціалу територіальної громади, визначено його структуру. Акцентовано увагу на ролі фінансового потенціалу як основи реалізації економічних можливостей території. Визначено, що фінансово-економічний потенціал характеризується динамічністю, постійною зміною і оновленням взаємозв'язків всередині системи та функціональною залежністю його складових, яка, внаслідок зміни одного елемента, призводить до зміни інших. Досліджено складові фінансово-економічного потенціалу територіальних громад – реальну та потенційну, а також роль резервів нарощування фінансово-економічного

потенціалу, що дозволяє комплексно оцінити здатність територіальної громади до забезпечення свого розвитку на довгострокову перспективу та визначити рівень спроможності громади. Відтак, досліджено рівень взаємозалежності формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади та її спроможності, в результаті чого запропоновано концептуальну модель забезпечення спроможності територіальної громади. Спроможність територіальної громади визначено як здатність до акумулювання та ефективного використання наявних ресурсів, визначення та задіяння їх резервів для забезпечення реалізації поточних потреб, розвитку території та конкурентоздатності громади у коротко- та довгостроковій перспективі.

На основі дослідження фінансово-економічного потенціалу територіальної громади як передумови забезпечення відповідного рівня її спроможності визначено основні ознаки формування фінансово-економічного потенціалу, серед яких: внутрішня обумовленість, зовнішня залежність, структурованість, спрямованість на розвиток та вплив взаємодії суб'єктів економічних відносин територіальної громади на рівень її спроможності.

Запропоновано методичні засади оцінювання ефективності формування фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць різних рівнів (регіону, району, територіальної громади), що дозволяє врахувати комплекс чинників динаміки та спрямованості формування фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Здійснено аналіз фінансово-економічного потенціалу територіальних громад Карпатського регіону та проведено оцінювання ефективності формування фінансово-економічного потенціалу Карпатського регіону. Дослідження тенденцій економічного розвитку Карпатського регіону у порівнянні з іншими регіонами України проведено з метою визначення особливостей розвитку регіону. В результаті проведеної оцінки визначено, що області Карпатського регіону характеризуються невисокими показниками економічного розвитку та високим рівнем дотаційності місцевих бюджетів.

Встановлено взаємозалежність особливостей формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад від рівня розвитку регіону. Дослідження особливостей формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад регіону в умовах реформи місцевого самоврядування та фінансової децентралізації дозволило виявити суттєву диференціацію доходів місцевих бюджетів в розрізі районів та міст обласного значення, а також зміну структури доходів бюджетів територіальних громад, що мало вплив на рівень їх спроможності.

Для визначення напрямків активізації фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах реформи місцевого самоврядування досліджено особливості розвитку територіальних громад у країнах ЄС в період децентралізації та адміністративно-територіальних реформ. Дослідження показало, що основними напрямками реформування місцевого самоврядування в країнах ЄС були: зміна адміністративно-територіального устрою в напрямку укрупнення адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, а також перерозподіл повноважень та фінансових ресурсів на користь місцевого самоврядування. Визначено, що особливості адміністративно-територіальної організації місцевого самоврядування в країнах ЄС залежать від направлених на місцевий рівень фінансових ресурсів та повноважень, які мають виконуватися органами місцевого самоврядування.

В рамках дослідження встановлено визначальну роль ендегенного фінансово-економічного потенціалу територіальної громади у забезпеченні її економічного розвитку. Визначено проблеми, які впливають на формування та розвиток ОТГ в Україні. Серед таких проблем виділено формування громад, що не відповідають критеріям спроможності (за чисельністю населення, наявним фінансово-економічним потенціалом) та низький рівень підтримки процесу створення ОТГ з боку районних адміністрацій та місцевих еліт. Як шляхи подолання зазначених проблем визначено напрямки стимулювання економічного розвитку громад на основі використання таких механізмів як формування міських агломерацій як центрів «економічного зростання» та

налагодження співробітництва територіальних громад. Запропоновано шляхи активізації підприємницького середовища на рівні органів місцевого самоврядування.

Проведене в роботі дослідження показало домінування короткотермінових інтересів та відсутність стратегічного бачення розвитку територіальних громад в Україні, що має негативний вплив на підприємницьке середовище в громаді. Визначено основні чинники конкурентоспроможності територіальних громад для залучення на їх територію інвестиційних ресурсів та підприємницьких структур. Розроблено організаційно-економічні підходи до активізації підприємницького середовища в територіальних громадах шляхом ефективного використання повноважень органів місцевого самоврядування у сфері встановлення місцевих податків та зборів, планування та розпорядження земельними ресурсами, розпорядження комунальною власністю, стимулювання підприємницької активності жителів громади. Обґрунтовано необхідність встановлення місцевих податків та зборів на строк від трьох років для забезпечення стабільності та можливості пристосування суб'єктів господарювання до відповідних умов, використання податкових пільг та зниження ставок місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування як короткотривалого заходу для залучення нових підприємницьких структур на територію громади. Доведено необхідність стимулювання органами місцевого самоврядування мешканців громади до підприємницької діяльності та забезпечення офіційної реєстрації ведення підприємницької діяльності на території громади. В рамках дослідження аргументовано роль земельних ресурсів у формуванні фінансово-економічного потенціалу громади, зокрема, необхідність формування планувально-функціональної структури населеного пункту з урахуванням стратегічних планів або програм розвитку територіальної громади для забезпечення максимально ефективного використання землі та соціально-економічного розвитку.

На основі визначення доходів місцевих бюджетів та їх аналізу розроблено напрямки удосконалення механізмів оподаткування. Запропоновано

використання прогресивної шкали оподаткування ПДФО та перехід від оподаткування працівника до оподаткування мешканця, акумулювання надходжень акцизного податку з реалізації підакцизних товарів на єдиному казначейському рахунку з наступним перерозподілом між бюджетами області та удосконалення процедури адміністрування податків на майно в частині реєстрації речових прав на нерухоме майно та проведення нормативної грошової оцінки земель.

Ключові слова: територіальна громада, фінансово-економічний потенціал, спроможність територіальної громади, підприємницьке середовище, міська агломерація, співробітництво територіальних громад.

SUMMARY

Patytska Kh. The financial and economic potential formation of territorial communities in the conditions of local self-government reform realization. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate of Economic Sciences in 08.00.05 specialty – The Development of Productive Forces and Regional Economics. - State Institution «M.I. Dolishniy Institute of Regional Research of the UNAS», Lviv, 2018.

The dissertation is devoted to the substantiation of theoretical and methodical principles and practical recommendations regarding the potential of territorial communities' financial and economic formation in the context of local self-government reform. The research paper analyzes the approaches to the «territorial community» definition, focuses on the issue of the territorial community development as a subject of economic territory development. There are determined the peculiarities of the territorial community development in the conditions of local self-government reform. The emphasis is placed on the fact that the local self-government reform is based on the discretion principle, according to which the purpose of the reform is to enable territorial communities to manage their own resources effectively in order to ensure their development.

It is substantiated the scientific approach to the determination of territorial community's financial and economic potential and its structure is determined. The emphasis is placed on the financial potential role as the basis for economic opportunities realization of the territory. It is determined that the financial and economic potential is characterized by dynamism, constant change and interconnections updating within the system and functional dependence of its components, which, as a result of changing one element, leads to changing others. It is investigated the financial and economic potential components of territorial communities – real and potential, as well as the reserves' role for building financial and economic potential, which allows to conduct comprehensive assessment of the territorial community ability to ensure its development for the long-term perspective and to determine the community capacity level. Thus, the interdependence level between the financial and economic potential formation of the territorial community and its capacity has been researched, as a result of which a conceptual model for ensuring the territorial community capacity is proposed. The territorial community capacity is defined as the ability to accumulate and use existing resources efficiently, to identify and mobilize their reserves to ensure the current needs implementation, territorial development and community competitiveness in the short and long term.

Based on the study of the territorial community financial and economic potential, the main features of the financial and economic potential formation are identified, among them: internal conditionality, external dependence, structuring, the development orientation and influence of the territorial community economic relations interaction on the level of its ability.

Are proposed the methodical principles of estimating the financial and economic potential forming effectiveness of administrative-territorial units of different levels (region, rayon, territorial community), which allows to take into account the complex of dynamics factors and the formation direction of financial and economic potential of administrative-territorial units. The financial and economic potential analysis of the Carpathian region territorial communities is carried out and the efficiency of the financial and economic potential formation of the Carpathian region is assessed. There

was conducted the investigation of economic trends development of the Carpathian region in comparison with other Ukrainian regions. This was made with the purpose to identify the features of the region's development. As a result of the evaluation, it was determined that the Carpathian region's areas are characterized by low indicators of economic development and a high level of subsidization of local budgets.

There is established the features' interdependence of territorial communities' formation of financial and economic potential from the level of development of the region. The investigation of the peculiarities of territorial communities' formation of financial and economic potential in the conditions of local self-government reform and financial decentralization has allowed to reveal the significant differentiation of local budget revenues in the context of regions and cities of provincial significance, as well as changes in the budget revenues structure of territorial communities, which had an impact on their level of ability.

In order to determine the directions of activating the Ukrainian territorial communities' financial and economic potential in the context of local self-governance reform, there were researched the development features of territorial communities in the EU countries during the period of decentralization and administrative-territorial reforms. The research showed that the main directions of local government reform in the EU countries were: the change of the administrative-territorial structure in the direction of the administrative-territorial consolidation units of the base level, as well as the powers redistribution and financial resources for the local self-government benefit. It is determined that the administrative-territorial organization peculiarities of local self-government in the EU countries depend on the local level of financial resources and powers should be fulfilled by local self-government bodies.

In terms of the research it was identified the crucial role of the territorial community's endogenous financial and economic potential, which ensures its economic development. The problems that affect the formation and development of UTC in Ukraine are identified. Among these problems are the formation of communities that do not follow the criteria of capacity (by population size, available financial and economic potential) and the low level of support for the creation of UTC by regional

administrations and local elites. As ways of overcoming these problems, the directions of economic development stimulation of communities are determined based on the use of such mechanisms as the urban agglomerations formation, as centers of "economic growth" and the establishment of territorial communities' cooperation. The ways of activating the entrepreneurial environment at the level of local self-government bodies are fortified.

The research conducted in this paper showed the short-term interests domination and lack of a strategic vision of territorial communities' development in Ukraine, which has a negative impact on the business environment in the community. The main factors of territorial communities' competitiveness for attracting investment resources and entrepreneurial structures into their territory are determined. Are developed the organizational and economic approaches to activating the entrepreneurial environment in the territorial communities through the effective use of local self-government bodies' powers in the area of establishing local taxes and fees, planning and disposal of land resources, disposal of communal property, encouraging entrepreneurial activity of community residents. It is substantiated the necessity of establishing local taxes and fees for a period of three years in order to ensure the stability and possibility of adapting business entities to appropriate conditions, the use of tax breaks and the reduction of local taxes rates and fees by local authorities as a short-term measure to attract new entrepreneurial structures to the community. It is proved the necessity to stimulate local self-government bodies to encourage entrepreneurs and provide official registration of entrepreneurial activity on the territory of the community. The research substantiates the land resources role in shaping the community's financial and economic potential, in particular, the need to formulate a planning and functional structure of the settlement, taking into account the strategic plans or programs of territorial community development in order to ensure the most effective use of land and socio-economic development.

Based on the local budget revenues' definition and their analysis, there have been developed the directions for improving tax mechanisms. It is proposed the usage of progressive taxation scale of personal income tax (PIT) and the transition from employee

taxation to the resident taxation, accumulation of excise tax revenue from the excisable goods sale on a single treasury account with subsequent redistribution between the budgets of the region and improving the procedure for administering property taxes in terms of real rights registration to real estate, and conducting normative monetary valuation of land.

Key words: territorial community, financial and economic potential, territorial community capacity, business environment, urban agglomeration, territorial communities' cooperation.

Список публікацій здобувача:

в яких опубліковані останні наукові результати дисертації:

1. Patytska H. O., Pelekhatyy A. O. Forming of local budgets' revenues from taxes in Ukraine under the conditions of budget and taxes decentralization: monograph. / Economic and social development of Ukraine in XXI century: national vision and globalization challenges: Collection of scientific articles. Dradt2Digital Publishing House, 2017. P. 107-109. *(Особистий внесок здобувача: проведено аналіз доходів місцевих бюджетів в розрізі податкових надходжень в умовах реформи місцевого самоврядування).*

2. Патицька Х. О. Нарощення податкового потенціалу об'єднаних територіальних громад в контексті забезпечення їх фінансової спроможності. Причорноморські економічні студії. 21/2017. С. 42-46.

3. Патицька Х. О. Особливості формування податкових доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАНУ». Львів, 2017. №1. С. 53-62.

4. Патицька Х. О., Сторонянська І. З. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративно-фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т

регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАНУ». Львів, 2017. №4. С. 65-78. *(Особистий внесок здобувача: визначено основні проблеми, які виникають в процесі формування ОТГ в умовах адміністративно-територіальної реформи).*

5. Патицька Х. О., Сторонянська І. З., Прокопюк А. Бюджетна спроможність регіонів України: порівняльний аналіз і напрями нарощення. Вісник Університету банківської справи. 2016. № 1-2. С. 10-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2016_1-2_4. *(Особистий внесок здобувача: проведено оцінку бюджетної спроможності регіонів України у 2012-2015 роках).*

6. Patytska Ch. O., Pelehatyy A. O. Ways of modernization of financial support for territorial communities development through tasks of administrative-territorial reform. Journal Association 1901 «SEPIKE». Poitiers, Frankfurt, Los Angeles, 2016. Ausgabe 12. P. 130-133. *(Особистий внесок здобувача: визначено основні аспекти впливу адміністративно-територіальної реформи на фінансову спроможність територіальних громад).*

7. Патицька Х. О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад України. Ефективна економіка. №10. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412>.

8. Патицька Х. О., Коломієць Т. В. Податкова спроможність як показник рівня фінансової автономії територіальної громади. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду: зб. наук. пр. / НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАНУ». Львів, 2015. Вип. 4 (114). С. 15-18. *(Особистий внесок здобувача: визначено поняття «податкова спроможність» та подано його характеристику).*

9. Патицька Х. О. Територіальна громада в політико-правовій практиці сучасної України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Механізми ефективного розвитку прикордонних територій: зб. наук. пр. НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2014. Вип. 4(108). С. 320-328.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / Кравців В. С., Сторонянська І. З., Патицька Х. О. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2017. 120 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку») *(Особистий внесок здобувача: підрозділ 4.2 «Джерела та потенціал нарощення власних доходів місцевих бюджетів територіальних громад»: визначено джерела нарощення власних доходів місцевих бюджетів територіальних громад).*

11. Патицька Х. О. ПДФО як джерело нарощення фінансово-економічного потенціалу ОТГ. Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Рівне-Луцьк, 29-30 листопада 2017 року). Рівне-Луцьк, 2017. С. 153-154.

12. Patytska K. The main results of decentralization during the formation of local budget revenues. Contemporary socio-economic issue of polish-ukrainian cross-border cooperation: collection of abstracts of the international research and practical conference (Warsaw, november 2017). P. 139-140.

13. Патицька Х. О. Податки на майно як інструмент нарощення податкового потенціалу територіальних громад. Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (10 жовтня 2017 р.). – URL: <http://eonomosvita.lntu.edu.ua/internet-konferentsija-2.html>.

14. Патицька Х. О. Фінансово-економічний потенціал територіальної громади: основні аспекти дослідження. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: збірник наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпро, 13-14 квітня 2017 р.). Частина 1. Дніпро: НМетАУ, 2017. 726 с. С. 210-213.

15. Патицька Х. О. Фінансова спроможність територіальної громади: основні аспекти визначення. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: тези науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 3 березня 2017 р.). К.: КНЕУ, 2017. 325 с. С. 173-177.

16. Патицька Х. О. Податкова спроможність територіальної громади в контексті оцінки її економічного потенціалу. Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць за матеріалами VIII науково-практичної інтернет-конференції (Ірпінь, 1-15 грудня 2016 р.). Ірпінь, 2016. 312 с. С. 157-160.

17. Патицька Х. О. Економічний потенціал як основа соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 23 листопада 2016 р.). К.: Алерта, 2016. 418 с. С. 113-116.

18. Патицька Х. О., Пелехатий А. О. Формування податкових доходів місцевих бюджетів та їх спрямування на забезпечення видатків місцевих бюджетів в контексті реформування місцевого самоврядування. Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: II Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених (Львів, 14-15 квітня 2016 року). Львів, 2016. С. 25-28. *(Особистий внесок здобувача: визначено особливості формування доходів місцевих бюджетів в розрізі податкових надходжень в умовах реформи місцевого самоврядування).*

19. Патицька Х. О. Комплексний підхід до визначення сутності територіальної громади. Економіка України в умовах сучасних геополітичних трансформацій: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених (Львів, 21-22 травня 2015 року). Львів, 2015. С. 13-17.

20. Патицька Х. О. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду, як спосіб розвитку внутрішнього потенціалу місцевих спільнот. Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: тези доповідей Міжнародної

науково-практичної конференції молодих учених (Львів, 17-18 квітня 2015 р.).
Львів, 2015. 356 с. С. 54-56.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ I. НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	25
1.1. Територіальна громада як суб'єкт забезпечення соціально-економічного розвитку території: трансформація підходів до вивчення	25
1.2. Теоретичні основи формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади	39
1.3. Досвід формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад у країнах ЄС в умовах реформи місцевого самоврядування	49
Висновки до розділу I	61
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	64
2.1. Оцінювання ефективності формування фінансово-економічного потенціалу Карпатського регіону	64
2.2. Внутрішньорегіональні чинники та тенденції формування фінансово-економічного потенціалу громад (на прикладі Львівської області)	89
2.3. Особливості формування фінансово-економічного потенціалу ОТГ Карпатського регіону та їх спроможність	108
Висновки до розділу II	124
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	127
3.1. Організаційні засади підвищення ефективності формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад	127

3.2. Напрямки стимулювання економічного розвитку територіальних громад	142
3.3. Нарощення податкового потенціалу територіальних громад в контексті досягнення їх спроможності	158
Висновки до розділу III	178
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	184
ДОДАТКИ	206

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КМУ – Кабінет міністрів України

ОТГ – Об'єднані територіальні громади

ПДФО – Податок на доходи фізичних осіб

ФЕП – Фінансово-економічний потенціал

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток України на сучасному етапі характеризується зміщенням акцентів в сфері державного регулювання територіального розвитку в напрямку адміністративної та фінансової децентралізації та супроводжується передачею повноважень і ресурсів на місцевий рівень. Основною метою таких реформ виступає формування організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад в Україні на основі ефективного використання їх фінансово-економічного потенціалу. Зазначене підвищує відповідальність органів місцевого самоврядування за раціональне використання ендегенного потенціалу громади, ефективність організації життєдіяльності її мешканців та залучення незадіяних джерел розвитку території. Виконання цих завдань вимагає наукового обґрунтування шляхів формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад на принципах інклюзивного зростання та забезпечення їх спроможності, що має відповідати пріоритетам реалізації сучасних реформ в Україні.

Питанням дослідження розвитку територіальних громад як суб'єктів управління соціально-економічним розвитком присвячені праці таких українських та зарубіжних учених як М. Баймуратов, О. Батанов, В. Бесчастний, В. Борщевський, Ж. Гербер, П. Жук, К. Іонассен, В. Кампо, В. Кравців, В. Кравченко, М. Краснов, О. Лазор, І. Мелехіна, М. Мельник, Г. Монастирський, О. Мороз, Р. Патнем, М. Орзіх, Е. Остом, Н. Руда, Н. Смеслер, А. Тарнаруцький, В. Фадєєв, Дж. Хіллер, Л. Шноре, Я. Щепанський та інші. Вивченням проблем ресурсного забезпечення розвитку адміністративно-територіальних одиниць займалися такі вчені: Н. Бикадорова, З. Варналій, І. Вахович, М. Гапонюк, О. Зарубіна, О. Іванова, Я. Казюк, С. Каламбет, І. Камінська, М. Карлін, М. Козоріз, А. Крисоватий, І. Луніна, П. Мельник, В. Письменний, В. Поліщук, С. Сембер, І. Сторонянська, Л. Тарангул, Л. Тулуш, С. Шульц, С. Юрій та інші.

Поряд з цим у вітчизняній науковій літературі недостатньо дослідженими є питання, пов'язані з формуванням фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах системних трансформацій в економіці та

державному управлінні з урахуванням положень та завдань реформи місцевого самоврядування, серед яких: створення життєздатних територіальних громад, імплементація на місцевому рівні інструментарію управління економічними процесами тощо. Відтак, вказане обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась відповідно до науково-дослідних тем ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», зокрема: «Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах реформування місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0115U000018) – автором досліджено теоретичні аспекти визначення фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування та надано оцінку ефективності формування фінансово-економічного потенціалу об'єднаних територіальних громад Карпатського регіону; «Ризики бюджетної децентралізації у формуванні фінансово-економічного потенціалу територіальних громад Карпатського регіону» (номер державної реєстрації 0117U003493) – здійснено порівняння впливу бюджетно-податкового механізму на забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів до та після початку реформи місцевого самоврядування, визначено напрямки оптимізації процесу формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування.

Реалізація мети дослідження зумовила постановку і розв'язання завдань:

- з'ясувати економічну природу територіальної громади як суб'єкта управління соціально-економічним розвитком;
- розвинути теоретичні засади формування ФЕП територіальної громади як критеріальної умови забезпечення її фінансової спроможності;

- узагальнити досвід стимулювання економічного розвитку територіальних громад у країнах ЄС в контексті зміцнення місцевого самоврядування;
- окреслити тенденції формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в межах Карпатського регіону;
- визначити проблеми та перспективи формування фінансово-економічного потенціалу ОТГ як передумови досягнення їх спроможності;
- обґрунтувати напрямки оптимізації процесу формування ОТГ в умовах реформи місцевого самоврядування;
- розробити пропозиції щодо підвищення ефективності формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад та забезпечення їх економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є процес формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та прикладні аспекти формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування.

Методи дослідження. Теоретична основа і науково-методична база дисертаційної роботи ґрунтуються на фундаментальних положеннях економічної теорії, регіональної економіки, інклюзивного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, місцевих фінансів та міжбюджетних відносин, а також на принципах неупередженості та наукової об'єктивності при аналізі соціально-економічних процесів і явищ. У роботі для розробки теоретико-методичних та прикладних засад формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад використано такі сучасні наукові методи: діалектичний метод пізнання (для визначення економічної природи територіальної громади як суб'єкта управління соціально-економічним розвитком); системний аналіз (для дослідження складових розвитку фінансово-економічного потенціалу територіальних громад з метою виявлення основних тенденцій та чинників, що їх обумовлюють); порівняльний аналіз (для співставлення ефективності використання фінансово-економічного потенціалу різних територіальних громад);

абстрактно-логічний (для формування теоретичних узагальнень та формулювання висновків дослідження); графічної візуалізації (для наочного представлення результатів розрахунків та аналізу); статистичні (для визначення рівня ефективності використання фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в процесі забезпечення соціально-економічного розвитку на місцевому рівні).

Джерелами нормативної, аналітичної і статистичної інформації слугували Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування, матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державної служби статистики України, сайти ОТГ та дослідження автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку теоретико-методичних положень, визначенні пріоритетів та обґрунтуванні напрямків формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування, зокрема:

удосконалено:

- концептуальну модель забезпечення спроможності територіальної громади, яка передбачає ефективне формування та використання фінансово-економічного потенціалу усіх суб'єктів економіки громади (органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, домогосподарств) та налагодження системної взаємодії між ними, що дозволить активізувати процеси розвитку територіальної громади за рахунок задіяння внутрішнього нереалізованого фінансово-економічного потенціалу. Критеріями спроможності територіальної громади визначено ефективність формування та використання фінансово-економічного потенціалу територіальної громади та її самодостатність;

- методичні засади діагностики фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць різних рівнів (регіону, району, територіальної громади) в розрізі трьох складових – результативності бюджетного забезпечення, ефективності використання ресурсів і можливостей розвитку,

здатності самотійно забезпечити виконання покладених функцій та досягати самодостатності. На відміну від існуючих, запропонований підхід дозволяє врахувати комплекс чинників динаміки та спрямованості формування фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць та дослідити ефективність управління на різних етапах циклу «формування – використання – нарощення фінансово-економічного потенціалу»;

- організаційно-економічні підходи до активізації підприємницького середовища в територіальних громадах шляхом ефективного використання повноважень органів місцевого самоврядування у сфері встановлення місцевих податків та зборів, планування та розпорядження земельними ресурсами, стимулювання підприємницької активності жителів громади. При цьому акцентовано увагу на визначальній ролі інклюзивних чинників у забезпеченні економічного розвитку територіальної громади;

набули подальшого розвитку:

- науковий підхід до визначення фінансово-економічного потенціалу територіальної громади, який розглядається як адитивна сума її бюджетного потенціалу, фінансово-економічного потенціалу суб'єктів господарювання (які розташовані або провадять свою діяльність на території громади), домогосподарств, позабюджетних фондів і рівня їх взаємодії. На відміну від існуючих, такий підхід акцентує увагу на ендогенному розвитку територіальної громади та активізації підприємницького середовища як чинника формування її фінансово-економічного потенціалу;

- пропозиції щодо оптимізації процесу формування ОТГ в умовах реформування місцевого самоврядування, спрямовані на нівелювання ризиків реформи та стимулювання економічного розвитку громад на основі використання механізмів формування міських агломерацій як центрів економічного зростання та налагодження співробітництва територіальних громад, а також перегляду перспективних планів для забезпечення формування спроможних ОТГ;

- напрямки удосконалення механізмів оподаткування з метою нарощення податкового потенціалу територіальних громад в контексті забезпечення їх

фінансової спроможності, зокрема, використання прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) та перехід від оподаткування працівника до оподаткування мешканця; акумулювання надходжень акцизного податку з реалізації підакцизних товарів на єдиному казначейському рахунку з наступним перерозподілом між бюджетами області; удосконалення процедури адміністрування податків на майно в частині реєстрації речових прав на нерухоме майно та проведення нормативної грошової оцінки земель.

Практичне значення отриманих результатів. Висновки та пропозиції, одержані в процесі дослідження, спрямовані на формування науково-прикладних основ формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування. Пропозиції та ключові положення дисертаційної роботи пройшли апробацію та прийняті до впровадження в діяльності: Комітету з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування Верховної Ради України (довідка № 04-14/14-2542 від 02.10.2017 р.); Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (довідка № 3/13-1-18 від 02.01.2018 р.); Територіального управління рахункової палати по Львівській, Волинській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях (довідка № 22-19/289 від 28.12.2015 р.); Івано-Франківської обласної адміністрації (довідка № 6137/1/1-17/01-140 від 10.10.2017 р.);

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, положення та розробки, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використано лише ті положення, ідеї та висновки, що є результатом особистих напрацювань автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні ідеї, положення та пропозиції, що містяться в дисертації, пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Економіка України в умовах сучасних геополітичних трансформацій» (Львів, 21-22 травня 2015 р.), «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції» (Ірпінь, 1-

15 грудня 2016 р.), «Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє» (Київ, 3 березня 2017 р.), «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (Дніпро, 13-14 квітня 2017 р.), «Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні» (Луцьк, 10 жовтня 2017 р.), «Contemporary socio-economic issue of polish-ukrainian cross-border cooperation» (Варшава, листопад 2017 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць загальним обсягом 5,6 д.а. (у тому числі автору належить 4,4 д.а.). У наукових фахових виданнях опубліковано 8 статей, з них 5 – у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 2 – у виданнях інших держав, 10 – публікації апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 254 сторінки. Основний текст дисертації викладено на 173 сторінках. Робота містить анотацію, 11 таблиць, 54 рисунки, список використаних джерел зі 190 найменувань та 28 додатків.

РОЗДІЛ І

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Територіальна громада як суб'єкт забезпечення соціально-економічного розвитку території: трансформація підходів до вивчення

Трансформаційні процеси в економічному поступі нашої держави сьогодні вибудовуються навколо європейської інтеграції України. Ключовим аспектом розвитку вітчизняної системи державотворення є обраний курс на децентралізацію та виокремлення територіальної громади як базового суб'єкта місцевого самоврядування, забезпечення її становлення як самодостатньої, дієвої та ефективної ланки управління.

Світові та, зокрема, європейські тенденції розвитку економіки в останній чверті XX століття та до сьогодні характеризуються спрямованістю на глобалізацію та демократизацію. І хоча ці тенденції взаємно посилюють одна одну, проте характеризуються певним взаємовиключенням. Глобалізація, соціальним наслідком якої є руйнування стабільних суспільств та спільностей, може передбачати виключення демократизації розвитку суспільства, оскільки відбувається поступова втрата одного з основних елементів демократії – права громадян на участь в управлінні державними справами [37]. Натомість на даний час спостерігається зворотній ефект – відстоювання інтересів громадянського суспільства та розвитку держави на основі залучення місцевих територіальних громад до управління еволюцією території, а відтак і безпосереднього впливу останніх на розвиток регіонів і держави в цілому. Підтвердженням цього є те, що проекти, орієнтовані на розвиток місцевих громад, на сьогодні є однією з ключових форм підтримки місцевого розвитку з портфелем цінних паперів Світового банку близько семи млрд. дол. США [132].

Відповідно, одним з основних питань, які потребують розгляду, є визначення місця і ролі територіальних громад в умовах вітчизняних реалій

розвитку економіки та з урахуванням орієнтації на реформування системи місцевого самоврядування.

Конституцією затверджено положення, яке є фундаментом в побудові Української держави: джерелом державної влади є народ. Логічним є його продовження: народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Конституцією та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» надається визначення поняття «територіальна громада», під якою розуміють сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [95].

Розуміння цього поняття українською політичною та правовою думкою відповідає сформованим міжнародним стандартам, при цьому, у Конституції України визначення категорії «територіальна громада» дещо відмінне від європейської політичної традиції. Європейська хартія місцевого самоврядування трактує її як право і реальну здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і керувати нею, здійснюючи свою діяльність в рамках закону, під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення [55]. Власне кажучи, в західній політико-правовій практиці увага приділяється не самому поняттю «територіальна громада» в нашому його розумінні, а дослідженню територіальних колективів, комун, місцевих співтовариств, тобто спільнот. Варто зауважити, що і радянська державницько-правова доктрина використовувала поняття територіальної громади, констатуючи її як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, та, при цьому, замінюючи правову природу її членів (на локальному рівні вони функціонували не як громадяни держави, а як жителі певної територіальної одиниці).

Відомий український дослідник М. О. Баймуратов зазначає, що до сучасної української науки термін «територіальна громада» увійшов з книги польського науковця Я. Щепаньського «Елементарні поняття соціології» як синонім категорій «територіальний колектив» та «місцеве співтовариство». Я.Щепаньський територіальною громадою визначає групу людей, члени якої «прив'язані узами спільних відносин до території, на якій вони мешкають, і узами відносин, що випливають з факту проживання на спільній території» [43]. Як бачимо, мова йде про стійку форму соціального життя, основний акцент існування якої ставиться на спільності території проживання як і у вітчизняному правовому визначенні поняття.

Формуючи своє розуміння категорії «територіальна громада» на основі опрацювання як досвіду радянських науковців, так і передовсім напрацювань західних економістів, українські науковці намагаються сформувати нове розуміння поняття, побудоване відповідно до політико-правових реалій Української держави, на основі історичного сприйняття громади та психологічного усвідомлення громадянами своєї участі в формуванні та розвитку громади, самоідентифікації себе її частиною. Еволюція поглядів щодо визначення сутності поняття «територіальна громада» наведена у додатку Б. З наведеного можна зробити висновок: українська наукова думка щодо визначення поняття «територіальна громада», її місця та ролі в державницькому механізмі базується на поглядах європейських та американських вчених, тобто на розумінні громади як дієвого учасника соціально-економічних відносин. При цьому, опрацювання позицій вітчизняних науковців «засвідчило спільне у досліджуваних дефініціях сучасних науковців, а саме – трактування її у звуженому тлумаченні як соціально-територіальної спільності, та у широкому – акцентуація різних її характеристик, що уможливило виокремлення декількох груп прихильників: соціально-територіального, соціально-психологічного та соціально-правового підходів» [44]. Вивчення позиції західних економістів стосовно категорій «територіальна громада», «комуна» та «соціальна спільнота» дозволяє виділити як мінімум п'ять підходів до їх характеристики (рис. 1.1) [3].

Рис. 1.1. Підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада», виділені при дослідженні робіт економістів інших країн

Джерело: сформовано на основі [136, 162, 166, 174, 178]

Теоретична деталізація, спроба розкриття та розуміння природи територіальної громади як складного і багатогранного організму ведуть до потреби виділення основних ознак такої спільноти. Як уже зазначалося, в вітчизняній літературі лише невелика кількість авторів присвятила свої роботи визначенню та аргументації ознак, які забезпечують комплексну характеристику категорії «територіальна громада». Натомість, це питання широко розкрито в західній літературі економічного спрямування. Зокрема, американський вчений Дж. Хіллер [166] виокремлює три ознаки територіальних громад: соціальну взаємодію, територію, загальний зв'язок (зв'язки) [43]. Представник європейської економічної науки К. Іонассен, окрім вже зазначених, виділив ще такі спільні ознаки громад: населення; ідентифікація себе частиною територіальної громади; можливість діяльності на корпоративній основі в процесі і для вирішення

місцевих проблем [43]. Італійський вчений Р. Патнем також виділяє першочерговість соціальної взаємодії та існування зв'язків в межах спільноти, проте звертає увагу і на морально-психологічний аспект розвитку громад. В рамках визначення ознак громади він виділяє як одну з них довіру, яку характеризує чинником забезпеченості неупередженого ставлення членів спільноти один до одного та її діяльності виключно в межах законодавства, а також робить наголос на ціннісних орієнтирах розвитку ком'юніті (непідкупність, солідарність тощо) [3].

Важливим стало застосування комплексного підходу до визначення сутності територіальної громади. Група науковців під керівництвом Д. Барнса категорію «громада» чи «комуна» розглянули з п'ятих різних позицій:

- перша – визначення легітимності існування громади як історично сформованої спільноти, зі спільними культурою, традиціями та минулим;
- друга – існування громади як системи взаємозв'язків між її членами (родинні стосунки, проживання на спільній території, приналежність до певної соціальної групи тощо);
- третя – існування та діяльність громади як колективного споживача;
- четверта – потреба у функціонуванні громади для забезпечення громадських послуг, участь інституцій місцевого громадського суспільства в життєзабезпеченні людей та виробничих процесах;
- п'ята – функціонування громади як представника місцевого населення на політичній арені та як безпосереднього суб'єкта управлінського процесу [55].

Щодо вітчизняних дослідників категорії «територіальна громада», виокремленням її характерних ознак займалися деякі відомі економісти. Серед них уваги заслуговує робота І. І. Мелєхіної [3], яка виділила такі ознаки, притаманні територіальній громаді:

- приналежність місцевої громади до території, на якій вона локалізується;
- ідентифікація членами громади своєї приналежності до неї;
- самоврядність громад, що є ключовим аспектом владовідносин;
- здатність громади до структурування;

- соціальне функціонування для забезпечення життєдіяльності членів громади;

- існування та діяльність громади та формування внутрішніх зв'язків відповідно до правових та соціальних норм, функціонування громади як суб'єкта правовідносин;

- стійкість інтересів, зв'язків і форм соціальної практики всередині громади;

- первинність місцевих співтовариств у відношенні до об'єднань, які формуються націями, народами, державними структурами тощо;

- спільність інтересів всередині громади.

Професор М. Баймуратов [3, 55] та О. Мороз [55], підсумовуючи свої напрацювання та дослідження в цьому напрямку, окрім уже зазначених, серед ознак територіальної громади виділяють такі як спільна комунальна власність та сплачування місцевих податків та зборів.

Як бачимо, науковці по різному підходять до визначення суті категорії «територіальна громада». Такі дослідники поняття як О. Батанов, М. Баймуратов, О. Мороз акцентують увагу на соціальній взаємодії всередині громади. В. Фадєєв, В. Кампо та М. Краснов навпаки акцентують увагу на територіальній приналежності членів громади.

На нашу думку, найважливішим сьогодні є досягнення спільності в розумінні цього терміну, характеризуючи територіальну громаду комплексно, як систему з сукупністю екзо- та ендегенних зв'язків та відповідним просторовим розташуванням, врахуванням часового вектора розвитку та психологічних, соціальних, історичних умов еволюції (рис. 1.2).

Отже, територіальна громада – це природно сформована людська спільнота, членами якої є фізичні особи, які проживають, працюють чи володіють нерухомим майном на території в межах одного або кількох населених пунктів з єдиним адміністративним центром, та яка характеризується сукупністю сталих зв'язків і спроможністю до реалізації спільних інтересів в питанні власного життєзабезпечення й соціально-економічного розвитку, виступає представником місцевої спільноти і є власником комунального майна на відповідній території.

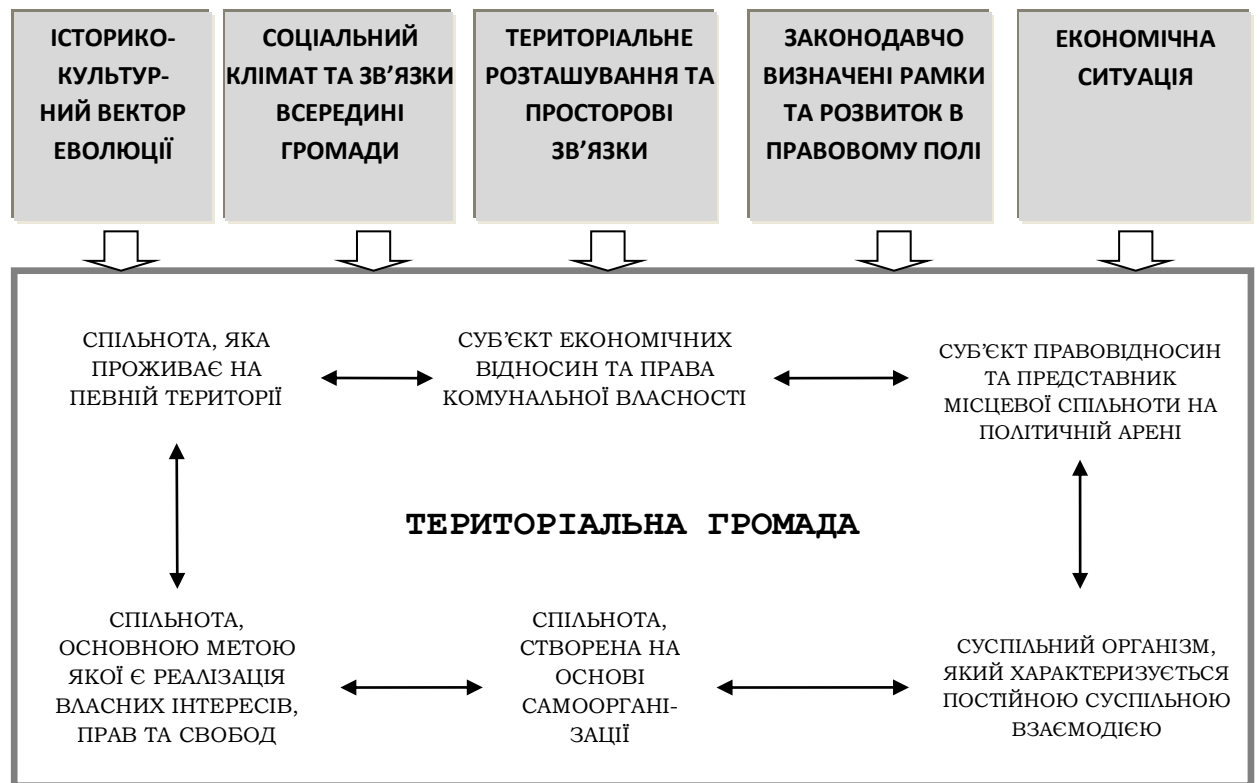

Рис. 1.2. Комплексність поняття «територіальна громада»

Джерело: розробка автора

Статтею 143 Конституції України визначено основні повноваження територіальних громад. До них належать:

- управління комунальним майном;
- затвердження програм соціально-економічного розвитку та контроль за їх виконанням;
- затвердження місцевих бюджетів та контроль за їх виконанням;
- визначення в межах законодавства місцевих податків та зборів;
- проведення місцевих референдумів;
- утворення, реорганізація та ліквідація підприємств, організацій та установ, які знаходяться в комунальній власності, та контроль за їх діяльністю тощо.

Відповідно до цього можна виокремити ключові функції, реалізацію яких має забезпечувати громада: планування та програмування розвитку адміністративно-територіальної одиниці; бюджетно-фінансова; матеріально-технічна; функція соціального контролю; нормотворча; інформаційна [55]; соціокультурна.

Комплексний аналіз вітчизняними економістами поняття «територіальна громада», його визначення, дослідження дій та можливостей громад не спростовують той факт, що хоча і в юридичному аспекті існування територіальної громади обґрунтоване та конкретно визначені рамки її функціонування як суб'єкта управлінських відносин та економічного розвитку, проте фактично до реформи адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації територіальні громади володіли лише «муніципальною правоздатністю», маючи комплекс муніципальних прав і свобод, але не усвідомлюючи себе носіями цих прав і свобод. Право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого розвитку, визначене Конституцією України та іншими законодавчими актами в більшості спільнотах залишалося нереалізованим. Таким чином, станом на кінець 2014 року функціонування територіальних громад на території Української держави характеризувалося такими особливостями [73]:

- політичною невизначеністю та нестабільністю, зародковим станом політичних відносин на рівні громад;
- нерозвиненістю громадського сектора;
- індивідуалізацією та схильністю членів громади самостійно вирішувати свої проблеми;
- низьким рівнем довіри до органів влади та представників органів місцевого самоврядування, які обираються безпосередньо членами місцевої спільноти тощо.

Виходом із ситуації поступової деградації територіальних громад, яка склалася в Україні за роки її незалежності, стало реформування адміністративно-територіального устрою та децентралізація. Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», в якій одним із ключових завдань розвитку держави визначено децентралізацію влади – «відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів

субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування» [102].

Досліджуючи погляди науковців в питанні виділення основних ознак, які комплексно характеризують територіальну громаду, а також акцентуючи увагу на завданнях адміністративно-територіальної реформи та децентралізації в підсумку варто виділити ознаки територіальної громади (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Ознаки територіальної громади як суб'єкта управління соціально-економічним розвитком

Ознака територіальної громади	Характеристика ознаки
Територіальна	Територіальна громада формується на певній території. Її членами є фізичні особи, які або проживають на цій території, або працюють, або володіють певним нерухомим майном
Соціально-психологічна	Територіальна громада існує за умови самоідентифікації кожного члена громади її частиною та усвідомлення спільності інтересів
Історично-культурна	Громада існує та розвивається в часі, тому при обранні напрямку її розвитку необхідним є врахування історичних аспектів еволюції спільноти, її культурних та звичаєвих особливостей, які характеризуються впливом і на психологічний клімат в громаді, і на ендогенні зв'язки, притаманні спільноті
Політична	Територіальна громада є суб'єктом правовідносин та представником місцевої спільноти на політичній арені
Економічна	Місцева спільнота є власником комунального майна, розміщеного на її території, а її члени, відповідно до законодавства, є платниками податкових платежів до місцевого бюджету. Громада функціонує для забезпечення її членів якісними громадськими послугами, може виступати учасником виробничих процесів та є колективним споживачем, а також функціонує для забезпечення власної спроможності
Природна	Територіальна громада формується та діє на основі самоорганізації, соціальної та економічної активності та потреби в постійному розвитку
Організаційно-функціональна	Територіальна громада – це система з організованістю політичних та соціальних мереж, яка діє опираючись передовсім на демократичні принципи розвитку та за умови участі її членів у вирішенні питань свого життєзабезпечення

Джерело: розробка автора

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленою КМУ від 1 квітня 2014 року №333-р [103] визначено основні завдання, які потребують вирішення в процесі реформи місцевого самоврядування, а саме:

- забезпечення доступності та якості публічних послуг;
- досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади;
- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з метою забезпечення доступності та належної якості публічних послуг, що надаються такими органами;
- створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

Побудова ефективної системи територіальної організації влади [102], визначена Стратегією, неможлива без ефективної адміністративно-територіальної реформи. Статистично доведено, що шанс на соціально-економічний розвиток мають громади з чисельністю населення понад 3000 осіб, оскільки виникає можливість зростання доходів на душу населення і розвитку громади та території, на якій вона існує [22, 41]. При цьому, в Україні в період до початку реформи місцевого самоврядування 92% сільських територіальних громад – це громади з кількістю жителів меншою 3 000 осіб, майже 11% громад нараховували менше 500 жителів [181].

Як свого часу більшість країн Європи, Україна повинна пройти шлях укрупнення адміністративно-територіальних одиниць базового рівня для можливості стимулювання їх саморозвитку. Для цього планується створення трьохрівневої системи адміністративного устрою, яка включатиме 27 регіонів, межі яких співпадатимуть з межами існуючих сьогодні областей, 120-150 районів (на даний час – 490 районів) та 1500-1800 громад замість 11,5 тис. сільських, селищних та міських рад, які діяли в Україні [181].

Головним каменем спотикання, який гальмував процес адміністративно-територіальної реформи в попередні роки була і залишається проблема утворення об'єднаних громад. Громади, виступаючи об'єктом реформи, повинні стати учасниками цього процесу. «Головна суть пропозицій до реформування громад базового рівня – запропонувати механізми, завдяки яким жителі майбутніх громад і місцеве самоврядування населених пунктів мають виступати як партнери влади на всіх етапах реформи, від попереднього збору інформації і моделювання адміністративно-територіальної одиниці до розробки необхідної документації і подання суб'єкту законодавчої ініціативи законопроекту про утворення громади... Громади мають можливість чітко визначити власні інтереси і оцінити майбутній результат у конкретних інвестиційних пропозиціях, закладених в довгострокових програмах розвитку громад» [132].

Формування таких механізмів неможливе без спілкування з громадою та формування всесторонніх зв'язків з нею для подолання тієї недовіри, яка існує в громадян до ініціативи згори. При цьому, важливо, що сьогодні проведення реформи базується на принципі диспозитивності – укрупнення громад не є основною ціллю проведення реформи, ключовим виступає питання формування самодостатності громади, її участі в розпорядженні власним майном через механізми соціального моделювання та довгострокового планування, ефективного постійного місцевого розвитку та високого рівня надання адміністративних та соціальних послуг. Ключовим стає не питання ресурсів, розподіл яких здійснюється, а ресурсів, які створюються на місцевому рівні.

5 лютого 2015 року було прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [89], згідно з яким сусідні міські, селищні чи сільські ради можуть об'єднуватися в одну громаду з єдиним центром місцевого самоврядування. Умовами такого об'єднання є [89]:

- відсутність іншої територіальної громади з наявним представницьким органом місцевого самоврядування у складі об'єднаної;

- нерозривність території об'єднаної територіальної громади; межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, які об'єдналися;
- розташування об'єднаної територіальної громади в межах однієї області чи території АРК;
- врахування при прийнятті рішення щодо об'єднання історико-культурних, етнічних та інших чинників еволюції громади, які мають прямий вплив на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади;
- непогіршення якості та доступності публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді.

Державою забезпечується підтримка таких громад у інформаційно-просвітницькій, організаційній, методичній та фінансовій формах.

Організація процесу добровільного об'єднання територіальних громад має певні переваги, передовсім повністю відповідаючи потребі дотримання демократичності в питанні децентралізації. Натомість, розуміючи його позитивні сторони, незрозумілою є його доцільність в анонсованому центральною владою повному реформуванні адміністративно-територіального устрою країни, оскільки можливі розбіжності та невідповідність об'єднання окремих громад цілям та засадам зміни адміністративно-територіального устрою. Зокрема, без владних повноважень неможливо забезпечити формування об'єднаної територіальної громади за участю громад, які є явними «утриманцями», оскільки існує імовірність того, що з ними ніхто не захоче добровільно об'єднуватися. Так як реформування адміністративно-територіального устрою визначене як єдиний нерозривний процес з повною взаємозалежністю всіх аспектів реформування, питання об'єднання має бути визначене законом про адміністративно-територіальний устрій.

8 квітня 2015 року КМУ затвердив Методику формування спроможних територіальних громад [93], в якій визначено механізм та умови формування спроможних територіальних громад та порядок розроблення і схвалення перспективного плану формування таких громад. Цим нормативним актом

введено поняття спроможної територіальної громади, яка визначена як територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самотійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Таким чином, в рамках економічної ролі територіальної громади зосереджено увагу на її спроможності. Забезпечення відповідного рівня спроможності громади можливе лише при стратегічному плануванні розвитку ОТГ із застосуванням технологій соціального моделювання для забезпечення [132]: представництва спільнот населених пунктів в процесі формування та існування громади; відведення місця та ролі кожній спільноті в новоутвореній громаді; компромісу між досягненням економічної життєздатності громади та інтересів її жителів у питанні користування соціальними та адміністративними послугами.

Реформа адміністративно-територіального устрою, децентралізація управлінських повноважень та фінансових ресурсів спрямовані на становлення територіальної громади як основного суб'єкта забезпечення розвитку відповідної території (рис. 1.3). Новим у такому погляді є визначення громади передовсім на засадах інклюзії як соціально-економічного механізму забезпечення розвитку на місцевому рівні. Інклюзія членів територіальної громади до її розвитку дозволить максимально ефективно використовувати людський ресурс в напрямку активізації соціально-трудових, управлінських та економічних відносин та формування підприємницького середовища. Разом з тим, вона також покликана забезпечити якісний життєвий простір для всіх жителів громади.

Базисом забезпечення розвитку території виступає система наявних в територіальній громаді ресурсів. В її складі виокремлюють базові та соціально і економічно обумовлені ресурси [53]. Їх ефективне використання є основою виконання повноважень, які надані громаді.

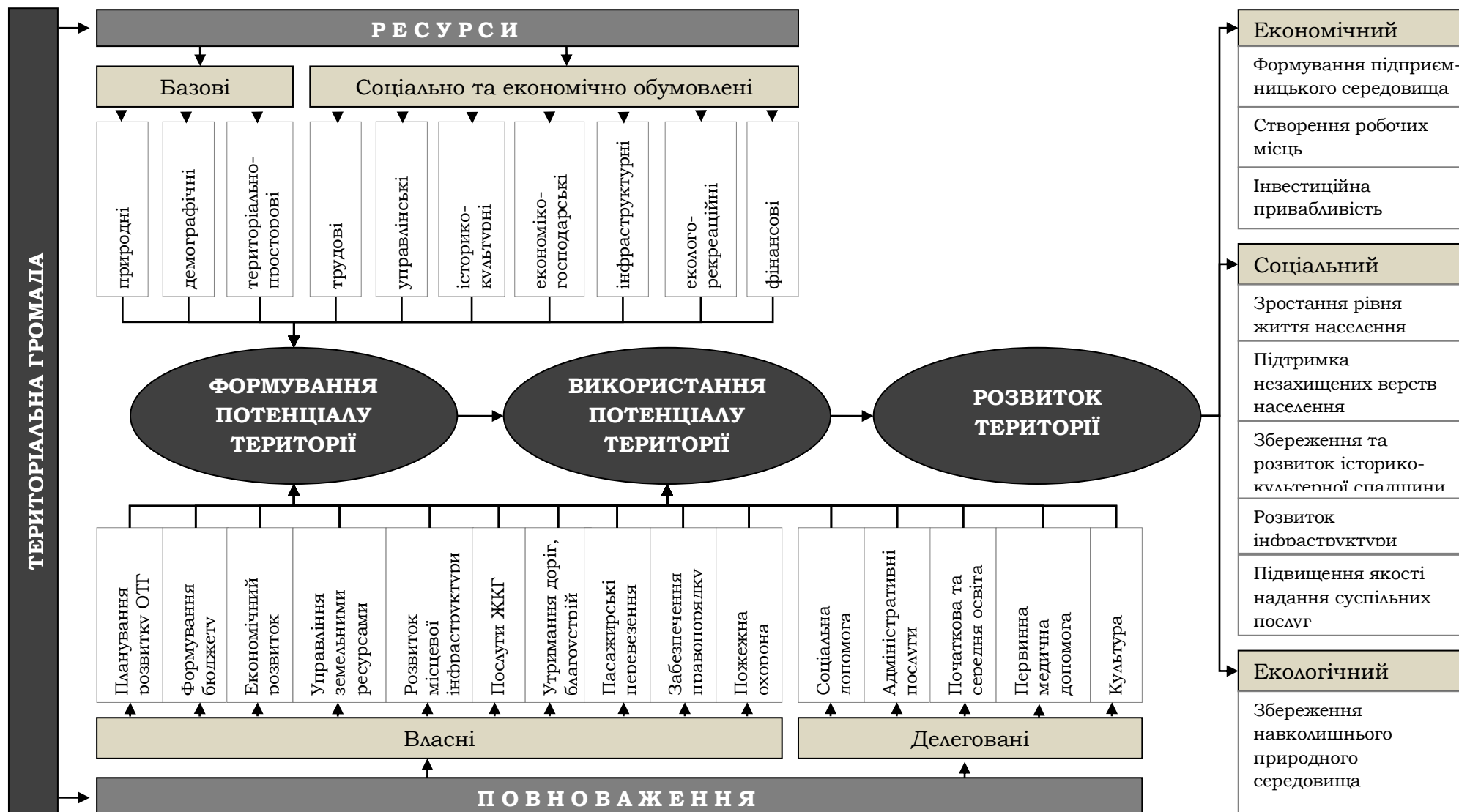

Рис. 1.3. Територіальна громада як суб'єкт забезпечення економічного розвитку території

Джерело: розробка автора

В результаті децентралізації управлінських повноважень на рівень ОТГ було делеговано повноваження, які в умовах функціонування сільських, селищних та міських (районного значення) рад належали до повноважень райдержадміністрації та районної ради. Таким чином, об'єднані територіальні громади отримали додаткові фінансові ресурси, розширені повноваження та прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Реалізація зазначених повноважень на основі використання відповідних ресурсів є фундаментом, на якому формується інтегральний потенціал території та забезпечується його використання для досягнення розвитку території. Ключовою складовою інтегрального потенціалу територіальної громади виступає фінансово-економічний потенціал.

Дослідження теоретичних підходів до формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади розглянуто в наступному параграфі.

1.2. Теоретичні основи формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади

Реформа адміністративно-територіального устрою та запровадження в Україні основ фінансової децентралізації передбачають певну фінансову, організаційну та управлінську незалежність територіальної громади від центральних органів влади та їх рішень. Така автономія можлива лише при повному та ефективному використанні усіх можливостей та наявних ресурсів з максимальною віддачею від їх залучення. Тобто, йдеться про «збалансований економічний, соціальний та екологічний розвиток на основі сталого (невиснажливого, довготривалого, підтримуваного) використання ресурсів» [139]. Відповідно, здійснення ефективного управління адміністративно-територіальною одиницею, територією, яка є в її юрисдикції, та ресурсною базою, формування короткострокових та довгострокових стратегій її еволюції можливі лише на

основі аналізу інтегрального потенціалу території та фінансово-економічного потенціалу як його основної складової.

Визначення поняття «потенціал» як певної інтегральної характеристики сукупності можливостей, властивостей, засобів, способів та резервів розвитку певного об'єкта дозволяє визначити рамки трактування та аналізу категорії «фінансово-економічний потенціал адміністративно-територіальної одиниці». Так, під цим терміном слід розуміти здатність, можливості та перспективи залучення і використання наявних та потенційних ресурсів для забезпечення розвитку територіальної громади. Відповідно, низький фінансово-економічний потенціал територіальної громади означає обмеженість можливостей залучення та використання ресурсів, а, відтак, і невисокі можливості розвитку громади, і навпаки.

Дослідження сутності поняття «фінансово-економічний потенціал» дозволяють зробити висновок про неоднозначність його трактування науковцями та економістами. З однієї сторони, це пряма ознака багатоаспектності та комплексності даної категорії, з іншої – це ще раз підкреслює потребу її вивчення та подальшого дослідження.

Теоретичні підходи до визначення сутності економічного потенціалу наведено у таблиці 1.2.

Фінансово-економічний потенціал територіальної громади – частина інтегрального потенціалу території, яка характеризується наявністю суспільних відносин, об'єктів, зв'язків, явищ та ресурсів, а також імовірними можливостями їх використання, управління та організації з метою забезпечення комплексного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Він визначається як адитивна сума бюджетного потенціалу територіальної громади, фінансово-економічного потенціалу суб'єктів господарювання (які розташовані або провадять свою діяльність на її території), домогосподарств, позабюджетних фондів і рівня їх взаємодії. Фінансово-економічний потенціал характеризується динамічністю, постійною зміною і оновленням взаємозв'язків всередині системи та функціональною залежністю його складових, яка, внаслідок зміни одного

елемента, призводить до зміни інших та «зрушення пропорцій функціонального і територіального характеру» [45].

Таблиця 1.2

Теретичні підходи до трактування поняття «економічний потенціал»

Автор	Визначення
Економічний словник за ред. А. Архіпова [27]	Ресурси, які при повному їх використанні дозволяють створити максимальний валовий продукт. Складовими елементами економічного потенціалу є природні ресурси, виробничий, трудовий, науково-технічний потенціал.
М. Кондратьєва [160]	Сукупність можливостей з організації економічної діяльності в межах або існуючих, або можливих умов і обмежень законодавчого, фінансового, організаційно-технічного і територіально-галузевого характеру даних умов.
М. Орлатий, А. Величко [60]	Сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для забезпечення всіх матеріальних потреб.
М. Козоріз та інші [140]	Економічний потенціал характеризується сукупністю наявних та придатних для мобілізації основних джерел, засобів країни, елементів цілісної економічної системи, що використовуються або можуть бути використаними для економічного зростання і соціально-економічного прогресу. Економічний потенціал регіону – сукупність створених в ньому активів, які можуть бути використані для забезпечення розвитку територій, що входять до його складу.
Є. Лапін та інші [45]	Реальна, фактична здатність до створення максимального обсягу матеріальних благ з урахуванням конкретних ресурсних обмежень, збалансованості трудових і матеріальних ресурсів.
В. Школа [146]	Сукупність наявних ресурсів, які можуть бути використані для досягнення певної мети.
С. Струмилін [45]	Сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства.
О. Новіков, А. Ключник [58]	Сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, а також компетенції, що можуть бути використані для досягнення певних цілей.
О. Анчішкін [144]	Економічний потенціал характеризують виробничі ресурси, їх обсяг, структура, технічний рівень і якість.
О. Самоукін [144]	Економічний потенціал необхідно розглядати у взаємозв'язку з існуючими виробничими відносинами, що виникають між окремими працівниками, трудовими колективами, а також управлінським апаратом підприємств, організацій і галузей народного господарства в цілому з приводу повного використання їх здібностей до створення матеріальних благ і послуг.

Джерело: сформовано автором

Фінансово-економічний потенціал являє собою комплекс взаємопов'язаних складових:

- виробничого потенціалу;
- трудового потенціалу;
- інноваційного потенціалу;
- інформаційного потенціалу;
- підприємницького потенціалу;
- фінансового потенціалу.

Вагому, навіть особливу роль в даному комплексі займає фінансовий потенціал. Більшість економістів стверджує про існування фінансового потенціалу території як складового елемента економічного потенціалу. Проте врахування вагомості фінансових можливостей для забезпечення реалізації матеріальних потреб дозволяє стверджувати про існування фінансового потенціалу як основи розвитку економічних можливостей території, тобто її економічного потенціалу. З іншої сторони, саме в результаті виробничої діяльності та господарювання результати такої діяльності набувають вартісного вираження та забезпечують створення нової вартості. Відповідно, складові елементи економічного потенціалу є основою формування фінансового потенціалу. «Сукупність функціональних зв'язків між кожним елементом економічного потенціалу територіальної одиниці є чинником утворення фінансових ресурсів або врахуванням їх вартісної основи, що у системі динамічного розвитку забезпечує сталий соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці» [16]. А кожен елемент-складова фінансово-економічного потенціалу є відображенням системи, в межах якої формуються фінансові ресурси (рис. 1.4).

Аналізуючи структуру та джерела формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади, можна виділити наявність двох його складових - реальної та потенційної. Врахування потенційної складової робить показники формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади значно вищими, ніж при визначенні лише реальної складової, яку можна

проаналізувати за допомогою оцінки статистичних показників. Основною причиною такої ситуації є врахування при визначенні потенційної складової рівня та можливостей «тіньової економіки».

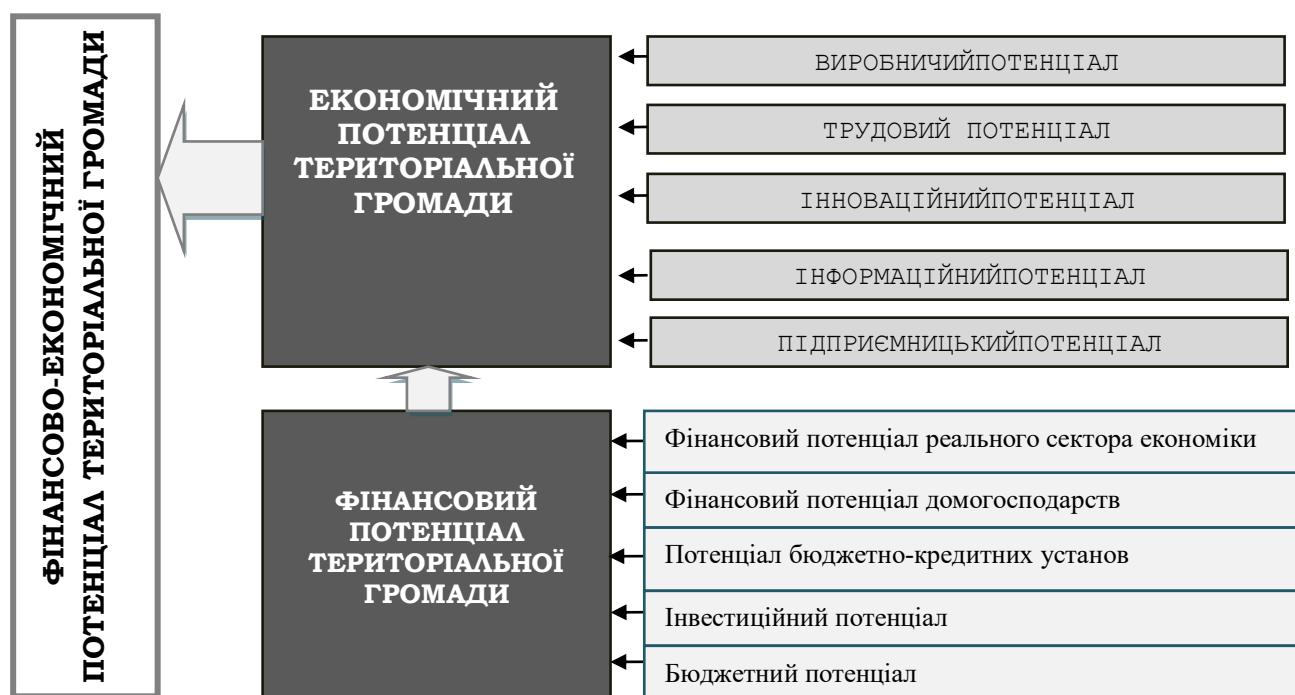

Рис. 1.4. Структура фінансово-економічного потенціалу територіальної громади

Джерело: розробка автора

Існує певне протиріччя у визначенні реальної та потенційної складових при формування фінансово-економічного потенціалу. Як звертають увагу С. В. Сембер, О. Г. Чубарь та К. С. Машіко [111], «спроможність сама по собі є явищем, пов'язаним з можливістю, з потенціалом громади спрямовувати фінансові ресурси на задоволення потреб, і тіньові фінанси також беруть у цьому участь», тому виділення реальної та потенційної складових, згідно їх дослідження, є недоцільним. Проте на основі врахування та оцінки відповідних показників фінансово-економічного розвитку та джерел формування фінансово-економічного потенціалу розрахунок ефективності використання такого потенціалу можна проводити, по-перше, аналізуючи реалізований потенціал громади, по-друге, реалізований потенціал та резерви його нагромадження. Отже, про

можливість виділення реальної та потенційної складової формування фінансово-економічного потенціалу говорити можна і потрібно.

Особливу увагу слід зосередити на питанні дослідження резервів нарощування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади, в складі яких виділяють резерви-ресурси, які вказують на обсяг невикористаних фінансових ресурсів, та резерви-можливості, які відображають здатність соціально-економічної системи до ефективного функціонування [11]. При цьому, виникає доцільність поділу резервів нарощування фінансово-економічного потенціалу на явні та приховані (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Склад резервів нарощування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади

Джерело: сформовано на основі [11]

Аналіз та дослідження особливостей розвитку територіальної громади, зокрема ефективності використання її фінансово-економічного потенціалу в

контексті виділення фактичних показників та резервів нарощування, дозволяють комплексно оцінити здатність громади до забезпечення сталого розвитку на довгострокову перспективу та визначити рівень її спроможності. Це завдання є особливо актуальним в умовах сьогодення, оскільки на законодавчому рівні основним питанням адміністративно-територіальної реформи визначено формування спроможних територіальних громад через об'єднання.

Відтак відбулося перенесення поняття «спроможність» зі сфери аналізу господарських систем на мікрорівні у сферу дослідження територіальних утворень (громад, населених пунктів, регіонів). Зважаючи на виділення категорії спроможності територіальної громади, важливим є визначення змісту поняття та дослідження його трактування економістами.

М. І. Карлін дає таке визначення фінансової спроможності регіону: «це фінансова здатність регіону задовольняти основні соціально-економічні потреби жителів регіону та забезпечувати фінансування загальнодержавних функцій, пропорційно фінансовим можливостям регіону» [33], акцентуючи увагу на питанні реалізації функцій органів місцевого самоврядування та органів влади. Слід зауважити, що М. І. Карлін визначає спроможність як складову категорії «конкурентоспроможність регіону», яка дає можливість характеристики конкурентоспроможності регіону зі сторони фінансів.

Дещо схожу позицію займає і О. Зарубіна [24], визначаючи спроможність міста як його здатність до подання заявки на позики, контролю, управління та їх повернення, та виокремлює ключові аспекти фінансової спроможності, серед яких: діяльність органів фінансового управління, управління бюджетом та наявність фінансової інформації. Таким чином, увага також максимально сконцентрована на трактуванні спроможності як результату управлінської діяльності.

І. М. Камінська визначає фінансову спроможність регіону як його здатність протистояти дестабілізаторам соціально-економічного розвитку на основі забезпечення достатнього обсягу фінансових ресурсів, їх оптимального розподілу та ефективного використання за умови дотримання такої структури джерел

фінансування, яка забезпечуватиме стабільний розвиток у коротко- та довгостроковій перспективі. При цьому, автор виділяє існування двох концептуальних підходів до трактування поняття фінансової спроможності: «фінансова спроможність як результат функціонування регіональної системи» та «фінансова спроможність як передумова соціально-економічного розвитку регіону» [30].

Схожу позицію займають також В. Г. Поліщук, І. О. Вахновська та І. О. Іванова [78], які теж виокремлюють дві сторони дослідження фінансової спроможності: як відповідного стану соціально-економічної системи та як передумови виникнення нових можливостей розвитку і забезпечення конкурентоспроможності. Саму категорію «фінансова спроможність» вони визначають як комплекс характеристик, що одержані на підставі цілісної оцінки фінансового стану на мікро- чи макрорівні, тобто визначення фінансового стану об'єкта дослідження та можливостей його зміни для забезпечення стабільного розвитку.

Окремо слід звернути увагу на трактування поняття «фінансова спроможність» С. Я. Кондратюком, який зазначає, що фінансова спроможність є відображенням на певний момент стану фінансових ресурсів, кругообігу капіталу та ресурсної здатності регіону до висхідного економічного розвитку [111].

Зважаючи на наведені характеристики поняття «фінансова спроможність» та виділяючи особливості розвитку територіальної громади як суб'єкта економічних та управлінських відносин на локальному рівні, вважаємо за доцільне спроможність територіальної громади розглядати як її здатність до акумулювання та ефективного використання наявних фінансових ресурсів, виявлення та задіяння їх резервів для забезпечення реалізації поточних потреб, розвитку території та конкурентоспроможності громади у коротко- та довгостроковій перспективі.

Відтак, спроможність слід розглядати як здатність до забезпечення розширеного самовідтворення для задоволення потреб територіальної громади, її

соціально-економічного розвитку та утримання відповідного рівня конкурентоспроможності(рис. 1.6).

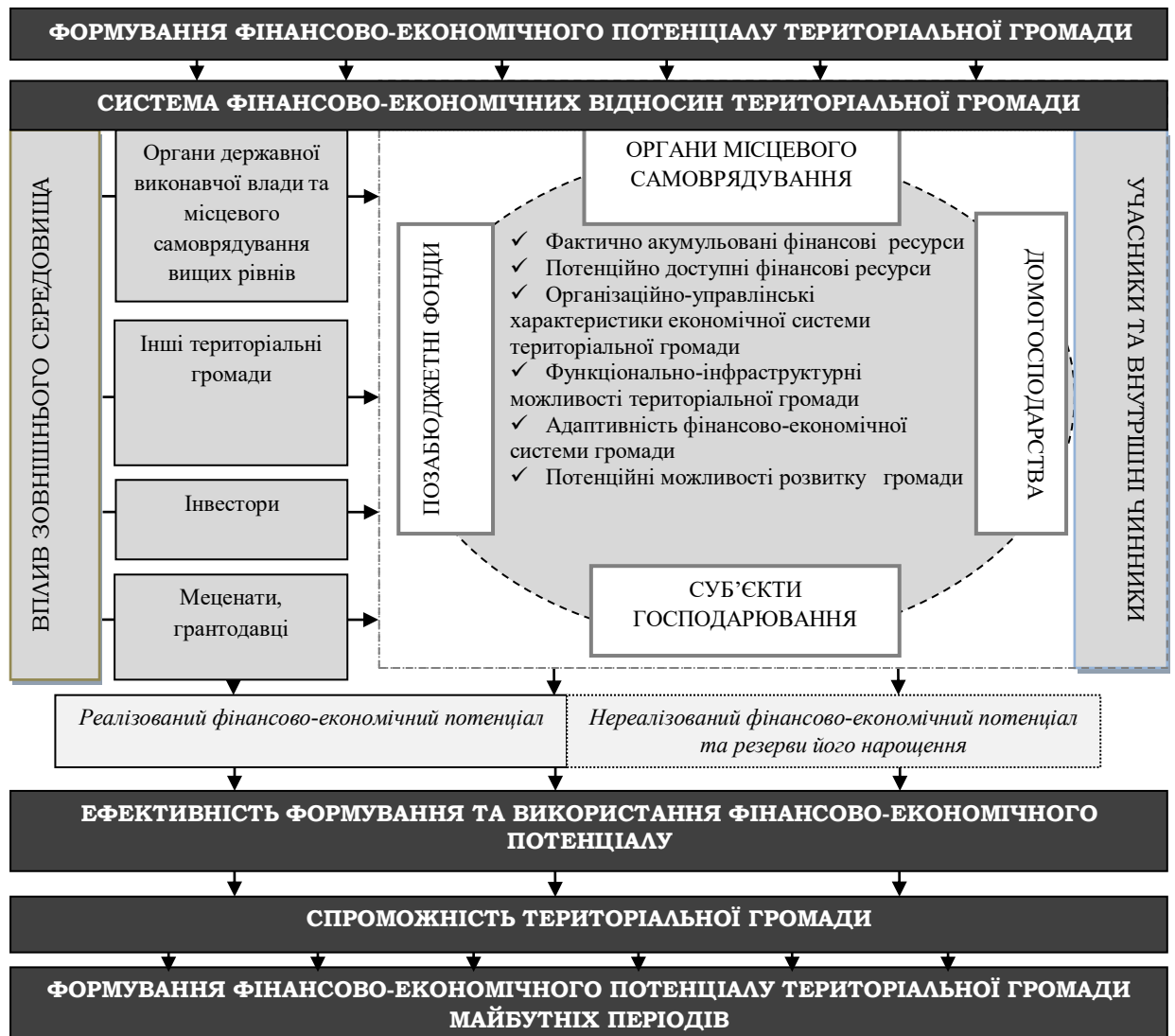

Рис. 1.6. Концептуальна модель забезпечення спроможності територіальної громади

Джерело: розробка автора

Спроможність включає в себе внутрішню та зовнішню складові або форми прояву[55].

Внутрішня складова включає:

- рівень використання фінансово-економічного потенціалу територіальної громади;
- рівень забезпеченості фінансовими ресурсами для задоволення надання суспільних послуг;

- податкову спроможність територіальної громади та рівень використання її податкового потенціалу.

Зовнішньою формою прояву спроможності територіальної громади є рівень її включення в розподільчі відносини в масштабах регіону чи країни та показники конкурентоспроможності громади.

Згідно з постановою КМУ «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» [93], «спроможна територіальна громада - територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самотійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці».

Враховуючи трактування поняття «спроможність» як здатності до здійснення чого-небудь; наявності умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; можливостей [13], слід зауважити неповне врахування у визначенні усіх аспектів трактування даної категорії, зокрема, формування та використання саме фінансово-економічного потенціалу територіальної громади як передумови забезпечення відповідного рівня її спроможності.

Отже, можна стверджувати про наявність основних ознак формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади, які існують незалежно від рівня використання фінансових ресурсів та їх перерозподілу. До них слід віднести:

- внутрішню обумовленість – фінансово-економічний потенціал територіальної громади є результатом соціально-економічного розвитку громади з притаманними їй ендогенними взаємозалежностями та впливами;

- зовнішню залежність – фінансово-економічний потенціал територіальної громади є результатом активності громади в реальному секторі економіки, тому показники фінансової спроможності територіальної громади прямо залежні від

бюджетно-податкової політики, рівня розвитку регіону та інвестиційної політики держави, розвитку банківсько-кредитної системи тощо;

- структурованість у відповідності до будови фінансової системи – формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади залежить від наявних в громаді ланок фінансово-кредитних відносин;

- вплив взаємодії суб'єктів економічних відносин територіальної громади на показники спроможності – характеризуючи фінансово-економічний потенціал територіальної громади варто виділити ключову роль суб'єктів економічних відносин у питанні його формування та використання через наявність порівняно невеликої кількості таких суб'єктів, що максимізує вплив кожного з них на розвиток території та її фінансову спроможність;

- спрямованість на розвиток – оцінка спроможності територіальної громади здійснюється для виявлення резервів та можливостей, тобто спрямовується на виділення та задіяння фінансово-економічного потенціалу територіальної громади, використання якого дозволяє забезпечити її розвиток у перспективі.

Таким чином, зважаючи на різний рівень спроможності як регіонів України, так і адміністративно-територіальних утворень на локальному рівні внаслідок галузевої, функціональної та територіальної диференціації, визначення спроможності територіальних громад, виявлення та максимально ефективного використання фінансово-економічного потенціалу кожної є важливою умовою формування спроможних територіальних громад.

1.3. Досвід формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад у країнах ЄС в умовах реформи місцевого самоврядування

Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в Україні відбувається в умовах реформи місцевого самоврядування. Більшість країн Європи уже пройшли етап реформування адміністративно-територіального

устрою та формування ефективного місцевого самоврядування. Тому характеристика реформи системи місцевого самоврядування в країнах ЄС як передумови формування фінансово-економічного потенціалу територій є особливо актуальним питанням для України в умовах сьогодення.

У першому глобальному звіті Світового Банку «Decentralization and local democracy in the world» [167] зазначено: держави ЄС мають дві ключові ознаки, які відрізняють їх від усіх інших геополітичних регіонів світу. По-перше, кожна частина території країн ЄС управляється органом місцевого самоврядування. По-друге, усі держави ЄС визнають дискретний набір фундаментальних принципів, на основі яких формується та розвивається місцеве самоврядування. Ці принципи відображені та закріплені в Європейській Хартії місцевого самоврядування, Європейській конвенції про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні, Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владою, Європейській Хартії міст, Європейській Хартії регіональних мов та мов меншин, Рамковій конвенції про захист національних меншин тощо.

Реформи місцевого самоврядування в країнах ЄС проходили з різною інтенсивністю та притаманними особливостями, починаючи з середини минулого століття. Якщо країни Західної Європи пройшли цей етап свого розвитку вже доволі давно, то в країнах Центральної та Східної Європи цей процес розпочався значно пізніше в силу історичних особливостей їх розвитку і співпадав з обранням ними євроінтеграційного напрямку розвитку (що сьогодні є характерним і для України).

Як зазначають європейські дослідники [168] та вітчизняні науковці [5, 51], реформування місцевого самоврядування в країнах ЄС включало такі напрямки: зміна адміністративно-територіального устрою, організаційні реформи, функціональні та процедурні зміни, а також фінансові реформи.

Одним з ключових напрямків реформування стало скорочення кількості адміністративних одиниць, зокрема на рівні муніципалітетів. Враховуючи комплексність реформування, визначення територіальної основи місцевого

самоврядування стало важливою умовою ефективності проведення реформ. При цьому в кожній країні цей етап мав свої особливості.

Дослідження реформування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня в країнах ЄС [168] дозволило визначити базові аспекти:

- сформовані територіальні громади базового рівня мають представляти єдину економічну та соціальну систему, яка іноді є результатом тривалого історичного процесу («ефект спадщини»). Прикладом таких громад є французькі комуни, формування яких розпочалося в період Великої французької революції;
- територіальна громада має бути максимально «придатна» до управління нею органами місцевого самоврядування, характеризуючись наявністю людських, матеріальних та фінансових ресурсів;
- територіальна громада має бути місцем вираження потреб її населення, участі в управлінні територією та контролю за цим процесом.

Відповідно до наведених аргументів, кожною країною ЄС було прийнято рішення про формування відповідного адміністративно-територіального устрою. Якщо звернути увагу на особливості цього процесу, можна виокремити деякі аспекти. Так, невеликі за територією держави (Болгарія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Словенія) характеризуються наявністю лише одного рівня місцевого самоврядування – муніципалітетів. Одинадцять країн ЄС (Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Португалія, Румунія, Словенія, Угорщина, Чехія, Швеція) мають дворівневу систему: регіони та муніципалітети. Шість держав-членів ЄС мають трьохрівневу систему: дві унітарні держави (Польща та Франція) та чотири федеральні держави (Бельгія, Італія, Іспанія та Німеччина). Для Великобританії (якою на даний час ініційовано процес виходу з ЄС, проте, яка теж пройшла етап реформування місцевого самоврядування) характерна наявність і однорівневої, і дворівневої структури місцевого самоврядування в залежності від особливостей розвитку територій.

Кожною країною для забезпечення ефективного місцевого самоврядування було обрано свій напрямок формування територіальної моделі муніципалітетів. В

цьому контексті доцільно згрупувати держави відповідно до обраного ними напрямку:

- такі країни як Австрія, Італія, Іспанія, Угорщина, Франція, Чехія та Швейцарія характеризуються високим рівнем фрагментованості муніципалітетів; країни Східної та Північної Європи, Бельгія та Греція, навпаки, пройшли етап об'єднання громад базового рівня;

- в процесі реформи місцевого самоврядування більшістю країн Західної та Північної Європи було обрано єдиний статус адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, незважаючи на їх особливості, натомість країнами Центральної та Східної Європи було акцентовано увагу на розвиток міст через надання їм особливого статусу[167].

На сьогодні оптимізація адміністративно-територіального устрою набула особливої актуальності в багатьох країнах-членах ЄС, проте відбулася зміна сприйняття цього процесу. Якщо реформи 50-70-х років XX століття спрямовувалися на встановлення оптимальних розмірів громад для відповідності наданих їм повноважень, то сьогодні на передові позиції виступають питання функціонування громад, демократії та розвитку громадського суспільства. Відтак актуальним є питання міжмуніципального співробітництва як альтернативи об'єднання громад в окремих країнах. Для прикладу, з 2007 року в Данії кількість муніципалітетів зменшено з 271 до 98, а регіонів – з 14 до 5. Основною причиною реформи стала економія на масштабі та передача на рівень регіону додаткових повноважень. Відповідно до моделі адміністративно-територіального устрою Данії, муніципалітети нараховують як мінімум 20 000 жителів. Існує і деяка кількість громад з меншою чисельністю жителів, проте обов'язковою умовою їх функціонування є юридично встановлена співпраця з більшим муніципалітетом [1, 171].

Натомість, у високоурбанізованих державах, адміністративно-територіальна реформа в яких характеризувалася масштабним об'єднанням муніципалітетів, на даний час постало питання відновлення управління на рівні «infra-community», тобто всередині громади (Швеція, Великобританія). Це привертає увагу до ролі та

місця у використанні фінансово-економічного потенціалу громади та забезпечення її соціального розвитку так званих «minor local entities». Сьогодні цим напрямом на рівні місцевого самоврядування ідуть такі країни, як Болгарія та Португалія, де функціонують доволі великі муніципалітети, опираючись на інфра-муніципальні установи.

Схожа модель організації місцевого самоврядування в Литві. В державі налічується 60 муніципалітетів. При цьому, за рішенням органу місцевого самоврядування кожен муніципалітет може бути поділено на менші адміністративно-територіальні одиниці – *seniūnija*. В межах цих територіальних одиниць може бути створена дорадча рада, що складається з громадян. Її основним завданням виступає подача місцевим адміністраціям рекомендацій щодо того, як краще надавати комунальні послуги або як розробляти та впроваджувати місцеву політику.

Таким чином, такий різномірний розподіл рівнів місцевого самоврядування та організація адміністративно-територіального устрою в країнах ЄС показують: питання визначення ефективного розміру адміністративно-територіальних одиниць базового рівня в кожній країні передбачає врахування історичних, соціальних, економічних та географічних факторів. Особливості адміністративно-територіальної організації місцевого самоврядування напряду залежать від направлених на місцевих рівень фінансових ресурсів та повноважень, які мають виконуватися органами місцевого самоврядування.

Відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування, публічні повноваження здійснюються тими органами публічної влади, які перебувають у найтіснішому контакті з громадянами. Окрім того, разом з наданими органам місцевого самоврядування повноваженнями, на місцевий рівень мають спрямовуватися і фінансові ресурси, необхідні для покриття відповідних витрат. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування мають бути сумісними з їх повноваженнями та характеризуватися диверсифікованістю.

Вперше принцип відповідності наданих на місцевий рівень повноважень та фінансових ресурсів на національному рівні було обумовлено у Франції у 1982 році, а надалі закріплений у Конституції у 2003 році.

В основному, органи місцевого самоврядування в країнах ЄС наділяються повноваженнями у сфері планування території та управління землями, культури та спорту, дошкільної та середньої освіти, утримання парків, доріг місцевого значення, водопостачання та водовідведення, громадського транспорту (рис. 1.7).

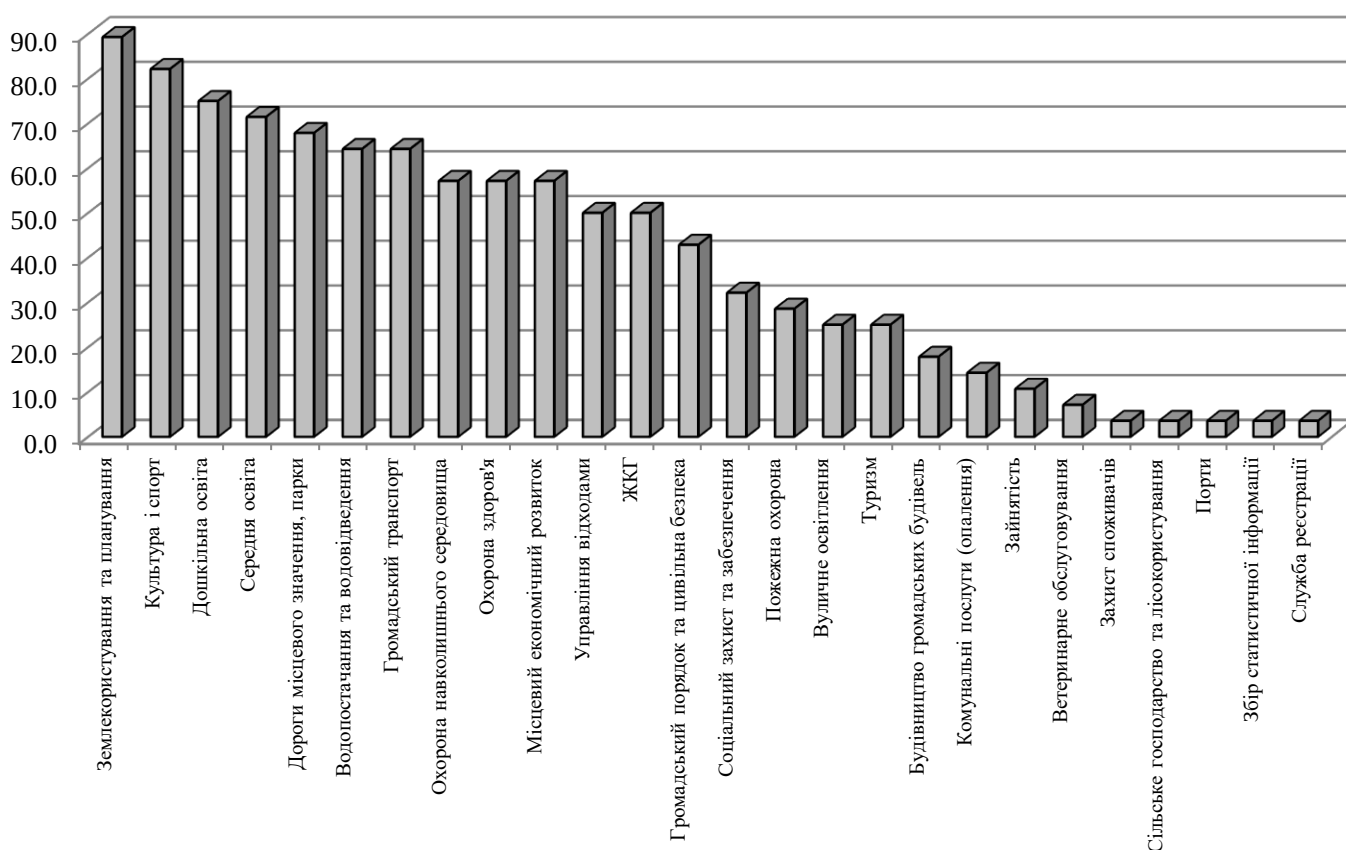

Рис. 1.7. Розподіл повноважень на місцевий рівень в ЄС, у % до кількості країн ЄС

Джерело: [171]

Оскільки передача на місцевий рівень повноважень означає, що центральна влада також передає і фінансові ресурси, питання перерозподілу дещо ускладнюється. Для прикладу, в Угорщині розподіл повноважень відбувається в залежності від можливості органів місцевого самоврядування забезпечити виконання покладених на неї завдань.

Основним дохідним джерелом громад в країнах ЄС є податкові надходження та міжбюджетні трансфери. В країнах ЄС частка податкових надходжень в складі доходів бюджетів муніципалітетів коливається в межах 11,5 – 76,0 % (рис. 1.8). Таким чином, рівень залежності місцевих бюджетів від фінансування з центру значно різниться: якщо в Ісландії місцевий рівень управління характеризується фінансовою автономією, то в Нідерландах – високим рівнем залежності від державного бюджету.

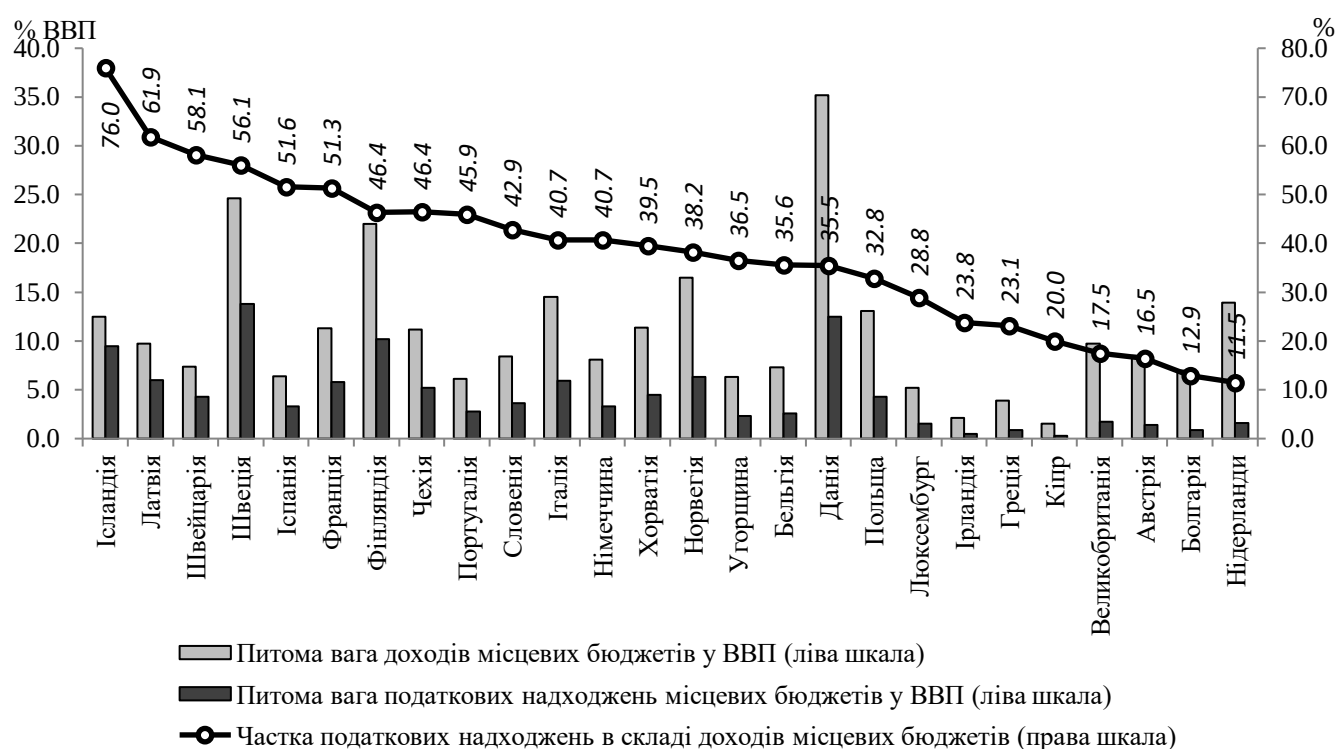

Рис. 1.8. Частка податкових надходжень в складі доходів бюджетів муніципалітетів в країнах ЄС у 2016 році, %

Джерело: [183]

Основними податковими доходами громад в європейських країнах є власні податкові надходження, зокрема місцеві податки та збори, на які, як і в Україні, органи місцевого самоврядування мають безпосередній вплив. Слід зауважити, що серед усіх видів податкових надходжень обсяги надходжень місцевих податків у країнах ЄС зростають найшвидше. За останні п'ятдесят років у Франції та Великобританії обсяги цих надходжень зросли у 5 разів [166]. Відтак місцеві

податки та збори виступають вагомим джерелом формування фінансово-економічного потенціалу громад в країнах ЄС.

Як зазначає литовський вчений G. Davulis, оскільки в різних країнах система місцевих податків та зборів має свої особливості, для визначення основних аспектів її запровадження на рівні місцевого самоврядування та складу необхідним є врахування багатьох факторів, а саме:

- здатність органів місцевого самоврядування здійснювати управління місцевими податками та зборами;
- обсяг наданих послуг, які фінансуються за рахунок зібраних місцевих податків та зборів;
- культура сплати податків в країні тощо [166].

Досліджуючи місцеві податки та збори в країнах ЄС, можна виділити три види податків, які забезпечують найбільше надходжень до місцевих бюджетів:

- податки на доходи;
- податки на майно;
- податок з господарської діяльності.

В усіх країнах ЄС, окрім Швеції, справляються податки на майно, які вважаються одними з найбільш ефективних саме в якості місцевих, передовсім через локалізацію податкової бази. Суми надходжень від справляння податків на майно залежить від функціонування повноцінного земельного реєстру та реєстру нерухомості. Проте на даний час така система не працює належним чином у країнах Східної та Центральної Європи, результатом чого є недоотримання надходжень від цих податків до місцевих бюджетів.

Одним з основних джерел наповнення місцевих бюджетів є ПДФО. Проте не у всіх країнах ЄС його визначено як джерело доходів саме місцевих бюджетів. В Ірландії, Великобританії, Нідерландах та Франції податок повністю надходить до державного бюджету, а в структурі місцевих податків домінують податки на майно [166]. Надходження від цього виду податків зараховується до місцевих бюджетів у Болгарії, Румунії та Хорватії, а в скандинавських країнах він складає 20-60% доходів місцевих бюджетів. В Австрії, Німеччині, Угорщині та Польщі

ПДФО складає частину доходів місцевих бюджетів. Натомість, у Швейцарії на рівні громади може проводитися голосування щодо встановлення додаткового податку [167]. Перевагою зарахування ПДФО до місцевих бюджетів є встановлення прямого взаємозв'язку між сплачуваним податком та отриманими соціальними благами.

В більшості половини країн ЄС до повноважень органів місцевого самоврядування віднесено забезпечення місцевого економічного розвитку. При цьому, в Ірландії, Іспанії, Люксембурзі, Німеччині, Угорщині, Франції запроваджено місцевий податок на господарську діяльність. База оподаткування та податкова ставка в різних країнах значно різняться.

Отже, дослідження особливостей справляння місцевих податків в країнах ЄС показало різні підходи на рівні держав до особливостей встановлення таких податків та відсутність місцевого податку, якому б першочергово надавалася перевага при формуванні системи місцевих податків та зборів. Визначення складу та структури місцевих податків та зборів в різних країнах залежить від економічної ситуації, управлінської системи, традицій місцевого самоврядування і податкової культури. Важливим як місцевий є податок на майно, який передовсім характеризується стійкістю та простотою визначення податкової бази. З іншого боку, важливими для наповнення місцевих бюджетів є ПДФО та податок на господарську діяльність. За їхню спрямованість до бюджетів муніципалітетів виступає, по-перше, принцип соціальної справедливості, а, по-друге, той факт, що обидва податки сплачуються не лише місцевими жителями, але й «прибулими» людьми, вони є гнучкими та легкими в управлінні.

Дослідження особливостей формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в країнах ЄС вимагає також зосередження уваги на питанні стимулювання громадою місцевого економічного розвитку.

Відповідно до доповіді Світового Банку [172], «місцевий економічний розвиток – це розвиток фінансово-економічного потенціалу територіальної громади для покращення її економічного майбутнього та підвищення якості життя населення... Це процес, в якому громадськість, бізнес та неурядові організації

працюють колективно для створення умов для економічного зростання і створення робочих місць»[172].

Основними аспектами забезпечення місцевого економічного розвитку як засобу формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад на рівні країн ЄС є:

- залучення інвестиційних ресурсів, яке включає два напрямки – залучення зовнішніх інвестицій та забезпечення безперервного внутрішнього розвитку; обидва напрямки спрямовані на створення додаткових робочих місць та збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів;

- збереження існуючих робочих місць – у випадках функціонування багатьох громад в ЄС питання забезпечення безперервної зайнятості є більш вагомим фактором економічного розвитку, ніж реалізація масштабних інвестиційних стратегій;

- розширення податкової бази при справлянні податків, які надходять до місцевого бюджету громади – хоча даний аспект можна назвати швидше результатом формування фінансово-економічного потенціалу громади, в тих країнах, де місцеве самоврядування відіграє ключову роль в розвитку території, тобто характеризується високим рівнем фінансової автономії, саме податкові надходження відіграють основну роль у забезпеченні конкурентоспроможності громад [180].

На сьогодні роль територіальної громади в напрямку формування економічного потенціалу та залучення підприємств на свою територію в країнах ЄС визначають з позиції «it makes all the difference in the world», тобто територіальна громада виступає суб'єктом створення особливих переваг та умов для розвитку бізнесу, відмінних від умов в інших громадах. Відтак формування фінансово-економічного потенціалу та економічний розвиток в контексті забезпечення його з боку органів місцевого самоврядування включає дві основні цілі:

- пошук потенційних інвесторів та їх стимулювання до спрямування капіталу на територію громади та створення додаткових робочих місць і збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету;

- покращення соціальних умов та економічного розвитку на рівні громади для збереження та підвищення рівня конкурентоспроможності громади.

З позиції забезпечення економічного розвитку органи місцевого самоврядування в країнах ЄС виконують три основні функції, а саме:

- постачання послуг – включає в себе поточні операційні функції, такі як збирання та утилізація сміття, виконання адміністративних завдань, прибирання і обслуговування громадських площ, вулиць та парків, збереження державної і комунальної власності;

- регуляторна – в умовах існування інтересів різних економічних суб'єктів існує потреба у функціонуванні єдиного суб'єкта з переважною юрисдикцією для регулювання взаємовідносин, які виникають на території громади;

- каталізаційна – полягає у забезпеченні розвитку громади та створення належного середовища для економічного розвитку; для реалізації цієї функції органи місцевого самоврядування мають важелі як стимулювання та активізації процесів, так і їх стримування.

В умовах постійної конкуренції територіальних громад в країнах ЄС у можливості залучення підприємницьких структур на свою територію, громади мають визначати та використовувати свої конкурентні переваги. Серед них можна виділити загальні переваги, тобто сильні сторони громади (висококваліфікована робоча сила, транспортна доступність, велика кількість парків та зелених територій), ринкові переваги, на які передовсім варто опиратися органам місцевого самоврядування (функціонування на території громади дослідного інституту; доступ до курортів та об'єктів, які підтримують високий попит на житлові та нежитлові будівлі; важливі транспортні шляхи та залізничні вузли) та унікальні переваги, яких немає в інших громадах та які сприяють співробітництву з органами місцевого самоврядування (спеціалізований індустріальний кластер; великий порт; аеропорт; курорт світового класу тощо).

Джерела фінансування програм місцевого економічного розвитку в країнах ЄС різняться в залежності від країни. Найпоширенішим є фінансування саме за рахунок органів місцевого самоврядування та центрального рівня. Хоча між країнами існують значні розбіжності у забезпеченні процесу фінансування, проте в більшості з них сформовано системи їх комбінації для максимальної ефективності.

Важливим джерелом, яке може бути залучене зі сторони органу місцевого самоврядування, є приватні фінанси. Так, у забезпеченні економічного розвитку території часто важливу роль відіграють торгово-промислові палати, які здійснюють фінансування за рахунок учасників – переважно представників місцевого бізнесу.

Поширеним джерелом фінансового забезпечення економічного розвитку території є використання такого інструменту, як облігації та інших форм запозичень. В країнах, де органи місцевого самоврядування мають на це право, випуск муніципальних облігацій є найбільш широко використовуваною формою фінансування для формування та розвитку необхідної інфраструктури. Особливістю використання цієї форми запозичення є те, що кошти повертаються впродовж тривалого періоду часу з зібраних податків та зборів. Перевагою – те, що використання муніципальних облігацій дозволяє користуватися інфраструктурними об'єктами, на ремонт, будівництво, або розширення яких було витрачено кошти, а платіж розтягується на тривалий період.

Традиційним способом залучення фінансових ресурсів є запозичення в банківських установах, що є найпоширенішим шляхом отримання кредитів у багатьох країнах, де законодавство дозволяє муніципалітетам брати позики. У деяких країнах банки пропонують пільгові ставки для таких запозичень, тоді як інші ставляться до муніципального клієнта як до будь-якого іншого.

Джерелом залучення фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку муніципалітету в країнах ЄС є формування так званих спеціальних податкових округів. Такий механізм застосовується в основному органами місцевого самоврядування у містах. Так, муніципалітетом створюється

спеціальний податковий округ в межах своєї території, в якому жителі обкладаються додатковим податком, який використовується для реалізації окремих проектів. Найчастіше залучені кошти спрямовуються на розвиток інфраструктури в рамках підтримки великого приватного інвестиційного проекту (наприклад, системи водопостачання та водовідведення, необхідні для підтримки великого житлового будівництва)[180].

Таким чином, органи місцевого самоврядування в країнах ЄС як представники територіальних громад мають в руках інструменти забезпечення економічного розвитку території та формування фінансово-економічного потенціалу громади, що дозволяє їм ефективно виконувати свої функції.

Дослідження зарубіжного досвіду формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад дозволило зробити такі висновки:

- по-перше, забезпечення економічного розвитку територіальних громад потребує формування адміністративно-територіальних одиниць, які б відповідали визначеним вимогам та умовам розвитку держави;

- по-друге, передача на місцевий рівень повноважень має супроводжуватися передачею відповідних фінансових ресурсів;

- по-третє, ефективне місцеве самоврядування в межах наданих повноважень та ресурсів має функціонувати для забезпечення економічного розвитку території, залучення інвестиційних ресурсів та збереження і розвитку функціонуючих на території підприємницьких структур.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

1. В умовах реформування місцевого самоврядування постає потреба нового погляду на визначення поняття «територіальна громада».

Територіальна громада – це природно сформована людська спільнота, членами якої є фізичні особи, які проживають, працюють чи володіють нерухомим майном на території в межах одного або кількох населених пунктів з

єдиним адміністративним центром, та яка характеризується сукупністю сталих зв'язків і спроможністю до реалізації спільних інтересів в питанні власного життєзабезпечення й соціально-економічного розвитку, виступає представником місцевої спільноти і є власником комунального майна на відповідній території.

2. На основі аналізу поглядів учених визначено основні ознаки територіальної громади, а саме: територіальну, соціально-психологічну, історично-культурну, політичну, економічну, природну, організаційно-функціональну. В контексті реформи адміністративно-територіального устрою та децентралізації обов'язковою визначено таку ознаку територіальної громади як її спроможність, оскільки громада виступає суб'єктом забезпечення життєдіяльності мешканців й соціального та економічного розвитку території.

3. Фінансово-економічний потенціал територіальної громади – це комплекс потенціалів; частина інтегрального потенціалу території, яка характеризується наявністю суспільних відносин, об'єктів, зв'язків, явищ та ресурсів, а також імовірними можливостями їх використання, управління та організації з метою забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Фінансово-економічний потенціал являє собою комплекс взаємопов'язаних складових: виробничого, трудового, інноваційного, інформаційного, підприємницького та фінансового потенціалів.

4. Дослідження ефективності формування та використання фінансово-економічного потенціалу територіальних громади дозволяє визначити рівень її спроможності. Спроможність територіальної громади відображає її здатність до акумулювання та ефективного використання наявних фінансових ресурсів, виявлення та задіяння їх резервів для забезпечення реалізації поточних потреб, розвитку території та конкурентоспроможності громади у коротко- та довгостроковій перспективі. Обґрунтовано концептуальну модель забезпечення спроможності територіальної громади на основі задіяння внутрішнього нереалізованого ФЕП, що дозволяє комплексно оцінити здатність територіальної громади до забезпечення свого розвитку на довгострокову перспективу.

5. Забезпечення ефективного формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах реформування місцевого самоврядування має ґрунтуватися на врахуванні досвіду європейських країн. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в Україні має здійснюватися на засадах формування адміністративно-територіальних одиниць, які б відповідали умовам розвитку держави; передачі на місцевий рівень повноважень разом з передачею фінансових ресурсів; спрямованості органів місцевого самоврядування на забезпечення економічного розвитку території, залучення інвестиційних ресурсів та збереження і розвитку функціонуючих на території підприємницьких структур.

Основні результати наукового дослідження, що отримані в даному розділі опубліковані автором у наукових працях [39, 62, 66, 67, 68, 69, 70].

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

2.1. Оцінювання ефективності формування фінансово-економічного потенціалу Карпатського регіону

Розвиток регіону як територіальної соціально-економічної системи передбачає використання наявних ресурсів в процесі економічної, виробничої, соціальної, науково-технічної та інших видів діяльності. Розвиток та взаємодія всіх видів господарської діяльності забезпечує формування фінансово-економічного потенціалу регіону і виступає джерелом наповнення державного та місцевого бюджетів. Рівень використання потенціалу та можливості й умови визначення, а в подальшому і залучення прихованих та невикористаних резервів, впливає на темпи соціально-економічного розвитку регіонів, а також їх диференціацію, дослідження та оцінка якої сьогодні є особливо актуальною в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади.

Як зазначають науковці [104], підвищення фінансового потенціалу регіону прямо залежить від результатів діяльності суб'єктів регіональної економіки та ефективності системи управління фінансовими ресурсами на всіх етапах виробничо-господарської діяльності. Відтак, аналіз фінансово-економічного потенціалу Карпатського регіону та ефективності його використання доцільно розпочати з оцінки основних показників соціально-економічного розвитку регіону та їх порівняння з відповідними показниками розвитку регіонів України (табл. 2.1).

Аналіз даних, наведених в таблиці 2.1, дозволяє зробити низку висновків та звернути увагу на важливі аспекти соціально-економічного розвитку Карпатського регіону: практично по усіх аналізованих критеріях регіон відстає від середнього по Україні показника.

Таблиця 2.1

Основні показники соціально-економічного розвитку України та
Карпатського регіону у 2012-2016 рр.

Найменування показника	Одиниці вимірювання	Регіон	Рік					Темп приросту, % (2016 р. до 2012 р.)
			2012	2013	2014	2015	2016	
ВРП	млрд. грн	Україна	1459,1	1522,7	1586,9	1988,5	2034,3	139,4
		Карпатський регіон	128,8	131,7	149,7	188,0	186,8	145,0
	Частка ВРП Карпатського регіону у ВВП України, %		8,8	8,6	9,4	9,5	9,2	-
ВРП на одну особу	грн	Україна	32002,0	33473,0	36904,0	46503,2	47770,9	149,3
		Карпатський регіон	19845,8	20289,3	22921,3	30892,6	30719,6	154,8
	Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням, %		62,0	60,6	62,1	66,4	64,3	-
Населення	тис. осіб	Україна	45553,0	45426,2	42929,3	42760,5	42584,5	93,5
		Карпатський регіон	6084,1	6085,9	6090,0	6085,6	6080,8	99,9
	Частка населення Карпатського регіону в загальній чисельності населення України, %		13,4	13,4	14,2	14,2	14,3	-
Кількість зайнятих	тис. осіб	Україна	20354,3	20404,1	18073,3	16443,2	16276,9	80,0
		Карпатський регіон	2566,4	2600,2	2478,0	2486,8	2714,9	105,8
Кількість суб'єктів господарювання	одиниць	Україна	1600127,0	1722070,0	1932161,0	1974439,0	1865631,0	116,6
		Карпатський регіон	185396,0	198362,0	276804,0	283555,0	266539,0	143,8
	Частка суб'єктів ЄДРОУ Карпатського регіону в загальній чисельності суб'єктів ЄДРОУ, %		11,6	11,5	14,3	14,4	14,3	-
Кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення	одиниць	Україна	73,0	78,0	67,0	80,0	72,0	98,6
		Карпатський регіон	53,0	57,0	56,0	60,0	51,0	96,2
Питома вага найманих працівників підприємств	у % до загальної кількості найманих працівників в регіоні по регіону	Україна	83,2	83,3	76,0	90,0	88,7	106,6
		Карпатський регіон	78,4	77,9	77,3	83,4	-	-
Середньомісячна заробітна плата	грн	Україна	3026,0	3265,0	3480,0	4195,0	5183,0	171,3
		Карпатський регіон	2449,2	2626,2	2789,5	3367,7	4222,0	172,4
	Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням, %		80,9	80,4	80,2	80,3	81,5	-
Рівень безробіття (за методологією МОП)	%	Україна	7,5	7,2	9,3	9,1	9,3	124,0
		Карпатський регіон	8,0	7,4	8,7	8,8	8,8	110,0
Обсяги реалізованої промислової продукції	тис. грн на одну особу	Україна	30,7	29,8	33,2	35,1	41,5	135,2
		Карпатський регіон	11,1	10,5	10,7	17,6	21,2	191,0
Обсяги валової продукції	тис. грн на одну особу	Україна	4,8	5,6	5,8	5,6	6,5	135,4

сільського господарства		Карпатський регіон	3,9	4,0	4,1	3,9	4,2	107,7
Прибуток/збиток підприємств до оподаткування	тис. грн на одну особу	Україна	2,2	0,6	-12,2	-8,7	4,4	-
		Карпатський регіон	0,2	0,3	-3,4	-2,9	5	-
Обсяг капітальних інвестицій на одну особу	грн	Україна	6467,1	5908,9	5122,9	6399,9	7659,2	118,4
		Карпатський регіон	2652,5	2418,7	2279,3	4591,3	4884,3	184,1
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	0,4	0,4	0,4	0,7	0,6	-
у т.ч. за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів	% до загальної суми	Україна	8,9	5,1	3,9	7,7	10,1	113,5
		Карпатський регіон	12,3	6,4	6,3	11,3	16,4	133,3
Доходи на одну особу (з урахуванням трансфертів)	грн	Україна	4945,3	4865,5	5397,3	6886,3	8598,0	173,9
		Карпатський регіон	4555,1	4840,7	5278,4	7028,3	8783,4	192,8
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	-
Доходи на одну особу (без урахування трансфертів)	грн	Україна	2213,1	2315,2	2355,1	2812,0	4009,6	181,2
		Карпатський регіон	1437,9	1500,3	1591,8	1988,6	3166,7	220,2
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	121,6
Рівень дотаційності місцевих бюджетів	%	Україна	55,2	52,4	56,4	59,1	53,4	96,7
		Карпатський регіон	68,4	69,0	69,8	70,3	63,9	93,4
Міжбюджетні трансферти на одну особу	грн	Україна	2732,2	2550,3	3042,2	4068,7	4588,4	167,9
		Карпатський регіон	3117,2	3340,4	3686,6	4939,1	5616,7	180,2
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	1,1	1,3	1,2	1,2	1,2	-
Видатки на одну особу	грн	Україна	4886,1	4839,6	5255,8	6548,1	8231,0	168,5
		Карпатський регіон	4460,7	4761,5	5196,2	6925,1	8614,6	193,1
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	0,9	1,0	1,0	1,1	1,0	-
Видатки на освіту на одну особу	грн	Україна	1565,6	1642,1	1663,9	1873,5	2221,7	141,9
		Карпатський регіон	1540,2	1403,6	1562,8	2137,7	2269,5	147,4
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	1,0	0,9	0,9	1,1	1,0	-
Видатки на охорону здоров'я на одну особу	грн	Україна	1033,9	1071,8	1084,8	1389,1	1480,3	143,2
		Карпатський регіон	934,4	988,0	1051,3	1319,0	1387,6	148,5
		Карпатський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	-

Джерело: розраховано на основі [186]

Проте, темпи приросту показників у Карпатському регіоні є вищими у порівнянні з середньоукраїнськими. Так, ВРП Карпатського регіону у 2016 році в порівнянні з 2012 роком зріс на 45,0%, тоді як в середньому по Україні - на

39,4%. Швидше, у порівнянні з загальноукраїнським значенням, зростає в регіоні ВРП на одну особу (154,8% на противагу 149,3%), кількість суб'єктів господарювання (143,8% на противагу 116,6%), обсяги реалізованої промислової продукції на одну особу (191,0% на противагу 135,2%) та обсяги капітальних інвестицій на одну особу (184,1% на противагу 118,4%), зростають доходи місцевих бюджетів на одну особу, обсяги міжбюджетних трансфертів та видатки місцевих бюджетів на одну особу, зокрема на освіту та охорону здоров'я. В Карпатському регіоні нижчий рівень безробіття, ніж в середньому по країні (8,8% на противагу 9,3% у 2016 році). Натомість, середньомісячна заробітна плата в регіоні становить 81,5% середнього значення по країні, тобто 4222,0 грн., хоча зростання її за аналізований період відбувається такими ж темпами як і в середньому по Україні.

Ще одним негативним показником є високий рівень дотаційності місцевих бюджетів Карпатського регіону: у 2016 році цей показник дорівнював 63,9%, тоді як середнє значення по країні – 53,4% (при цьому, як по регіону, так і по Україні рівень дотаційності місцевих бюджетів впродовж 2012-2015 рр. безперервно зростав, що характеризувалося як негативна тенденція та вказувало на неефективність міжбюджетних відносин, проте, у 2016 році цей показник суттєво знизився).

Аналіз ефективності використання фінансової-економічного потенціалу Карпатського регіону слід розпочати з визначення обсягу виробленого валового регіонального продукту в областях регіону та його частки в складі ВВП України (рис. 2.1).

$\frac{1}{2}$ ВРП областей Карпатського регіону складає ВРП Львівської області, $\frac{1}{4}$ - Івано-Франківської області, решту – Закарпатської та Чернівецької областей. Помітним є зростання цього показника впродовж 2012-2016 рр. При цьому, частка ВРП Карпатського регіону в складі ВВП України у 2016 році знизилася, причиною чого є повільні темпи зростання обсягів ВРП в областях регіону у порівнянні з іншими регіонами.

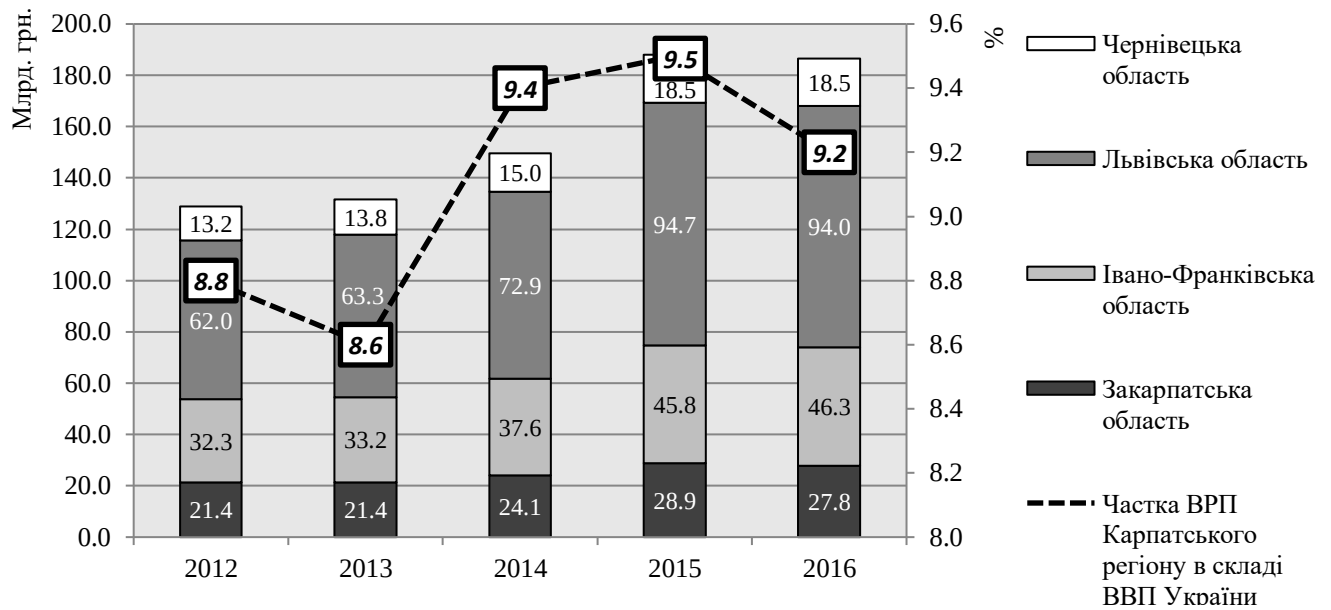

Рис. 2.1. Динаміка ВРП областей Карпатського регіону та його частки у складі ВВП України у 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [189]

Якщо звернути увагу на обсяги виробленого ВРП на одну особу (рис. 2.2), можемо говорити, що за результатами 2016 року в Карпатському регіоні він становить 64,3% від середнього значення по Україні, дорівнюючи 30,7 тис. грн. на одну особу на протигагу 47,8 тис. грн. на особу в середньому по країні.

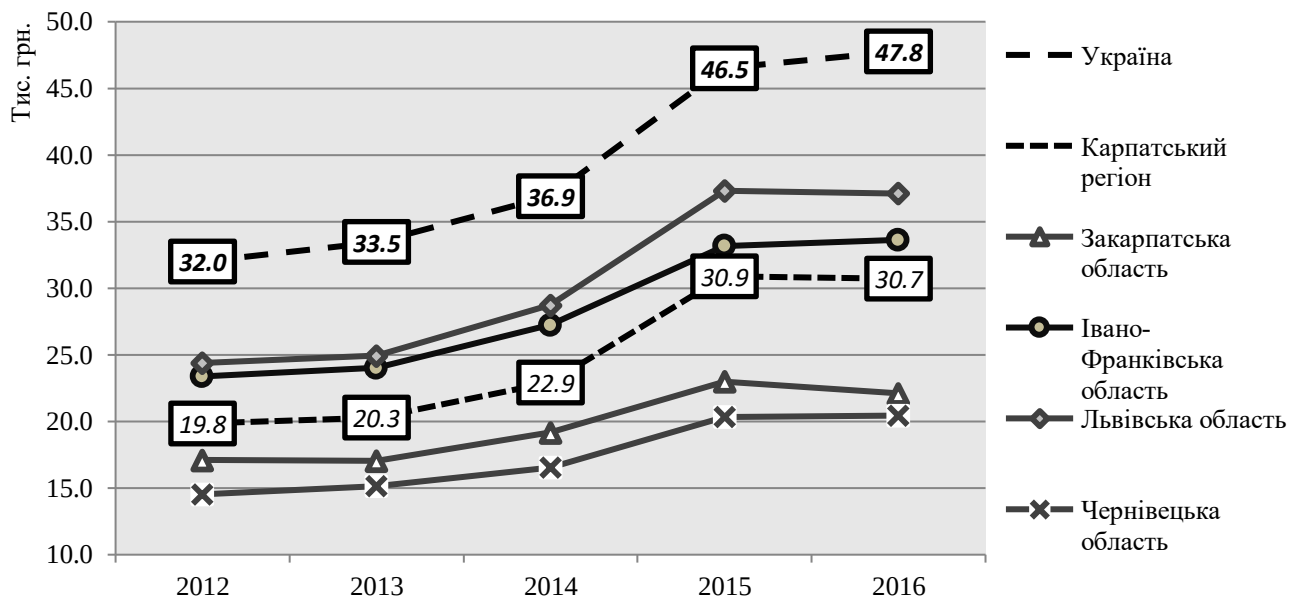

Рис. 2.2. Динаміка обсягів ВРП на одну особу у 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [189]

Щодо ВРП на одну особу в областях Карпатського регіону, то, відповідно до результатів 2016 року, цей показник є найвищим у Львівській області (перевищує середнє значення по Карпатському регіону на 6,4 тис. грн.). ВРП на одну особу в Івано-Франківській області у 2016 році становив 33,6 тис. грн., в Закарпатській області – 22,1 тис. грн., в Чернівецькій області – 20,4 тис. грн. При цьому, цей показник по кожній з областей є значно нижчим від середнього по Україні значення.

Результати аналізу ВРП областей Карпатського регіону підтверджують існування розбіжностей в розвитку регіонів України. Области Карпатського регіону є неоднорідними за рівнем економічного розвитку. Закарпатська та Чернівецька області відносяться до тих регіонів України, де розвиток промисловості розпочався в кінці 50-х рр. XX ст., в той час, коли на території сучасної Української держави вже існували розвинуті промислові регіони. Львівська та Івано-Франківська – області зі збалансованою структурою промислового та аграрного виробництва, проте жодна з перелічених областей не належить до передових в сфері промисловості чи сільськогосподарського виробництва (рис. 2.3).

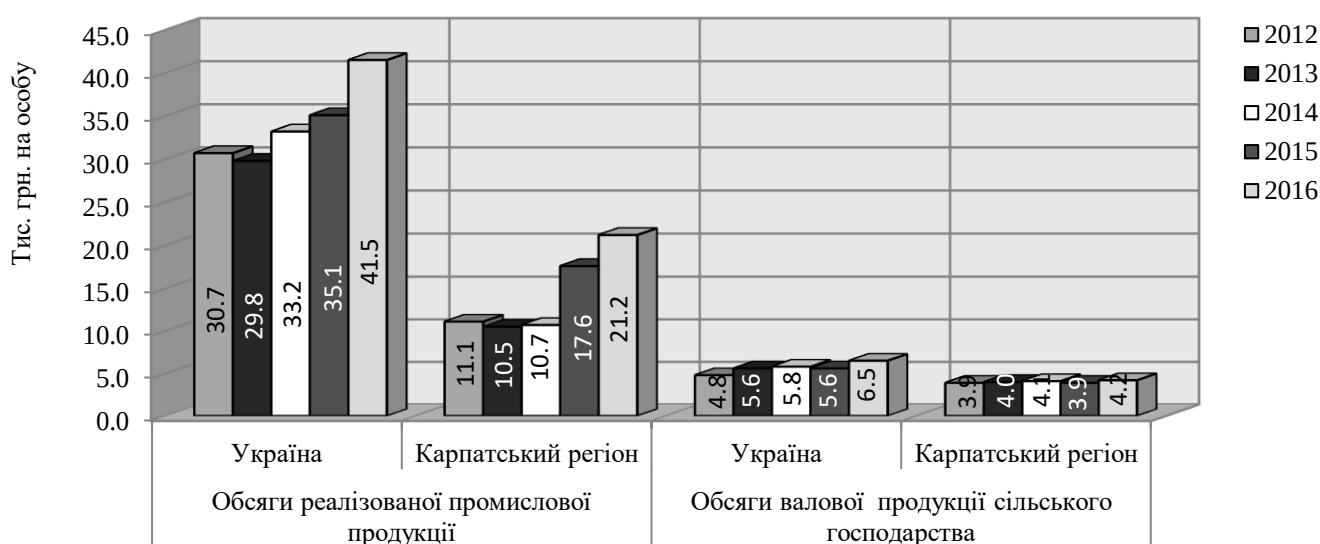

Рис. 2.3. Обсяги реалізованої промислової та сільськогосподарської продукції на одну особу в Україні та Карпатському регіоні у 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [189]

Обсяги реалізованої промислової продукції в Карпатському регіоні у 2016 році становив 21,2 тис. грн. на одну особу. Дещо більшими цей показник в Львівській області – 26,6 тис. грн., що можна пояснити роботою Львівсько-Волинського вугільного басейну. Проте, це лише 64,1% середнього значення по Україні, яке у 2016 році становило 41,5 тис. грн. на мешканця.

Щодо обсягів продукції сільськогосподарського виробництва, Карпатський регіон також відстає від середнього по Україні значення. У 2016 році обсяг валової продукції сільського господарства на одну особу в Карпатському регіоні становив 4,2 тис. грн., по Україні – 6,5 тис. грн. на особу. Це можна пояснити особливостями географічного розташування регіону, великою кількістю гірських територій та відсутністю аграрних сільських територій, які поширені в регіонах степової та лісостепової зони.

Фінансово-економічний потенціал регіону формується на його території суб'єктами економіки та населенням. Ними створено фінансовий ресурс регіону, який прямо залежить від діяльності суб'єктів регіональної економіки та їх взаємодії. Ключову роль в питанні формування таких фінансових взаємозв'язків відіграє сформована на центральному рівні бюджетно-податкова система, представлена на місцях у вигляді місцевих бюджетів. Відтак аналіз ефективності формування та використання фінансово-економічного потенціалу доцільно проводити на основі оцінки бюджетного потенціалу як його основної складової. Ця складова фінансово-економічного потенціалу досліджується на основі аналізу достатності власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів та оцінки ефективності їх використання місцевими органами влади для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону та формування фінансово-економічного потенціалу майбутніх періодів.

Критерієм, який дозволяє визначити рівень достатності бюджетного потенціалу регіону та показує відповідність тенденцій формування доходів місцевих бюджетів потребі формування фінансово незалежного місцевого самоврядування, є порівняння власних доходів місцевих бюджетів на одну особу з показником видатків на одну особу (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Динаміка доходів та видатків місцевих бюджетів України та Карпатського регіону у 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [189]

В середньому показник власних доходів місцевих бюджетів Карпатського регіону значно нижчий середнього рівня власних доходів місцевих бюджетів України. Впродовж аналізованого періоду ця різниця коливалася в межах 763,3 – 842,9 грн. на особу. Натомість, середній рівень видатків на одну особу в Карпатському регіоні та в загальному по Україні приблизно однаковий і у 2016 році становив 8614,6 грн. та 8231,0 грн. на особу відповідно.

Проведений аналіз підтверджує значну різницю між обсягами власних доходів місцевих бюджетів та видатками, оскільки видатки перевищують обсяг власних доходів на одного жителя в середньому по Україні більше ніж у 2 рази, по Карпатському регіону – у 3 рази. Нестача фінансових ресурсів покривається за рахунок міжбюджетних трансфертів. Така ситуація існувала і до бюджетно-податкової реформи, розпочатої в кінці 2014 року, і залишається на даний час, незважаючи на зміни в складі та структурі доходів місцевих бюджетів. Складається ситуація, коли більша половина населення Карпатського регіону

проживає в територіальних громадах, місцеві бюджети яких характеризуються нижчою за середньоукраїнську податковою спроможністю (рис. 2.5). Такими громадами є сільські, селищні та громади міст районного значення.

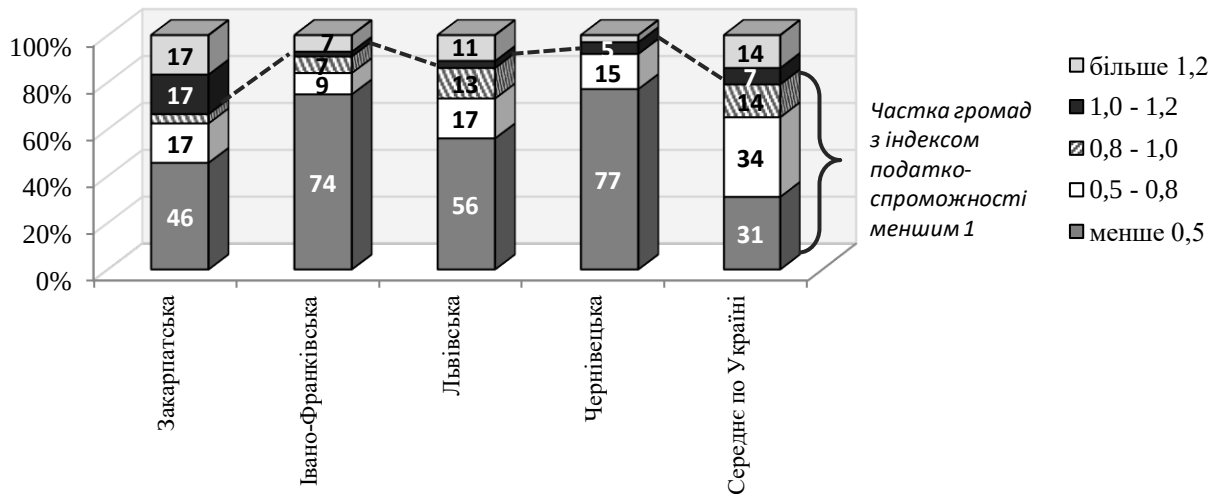

Рис. 2.5. Розподіл територіальних громад областей Карпатського регіону за індексом податкоспроможності, %

Примітка. Розраховано автором

Сучасна структура доходів місцевих бюджетів (сформована на засадах бюджетно-податкової децентралізації) функціонує з 1 січня 2015 р., тому здійснимо її порівняння із структурою, яка була у 2013-2014 рр. (рис. 2.6).

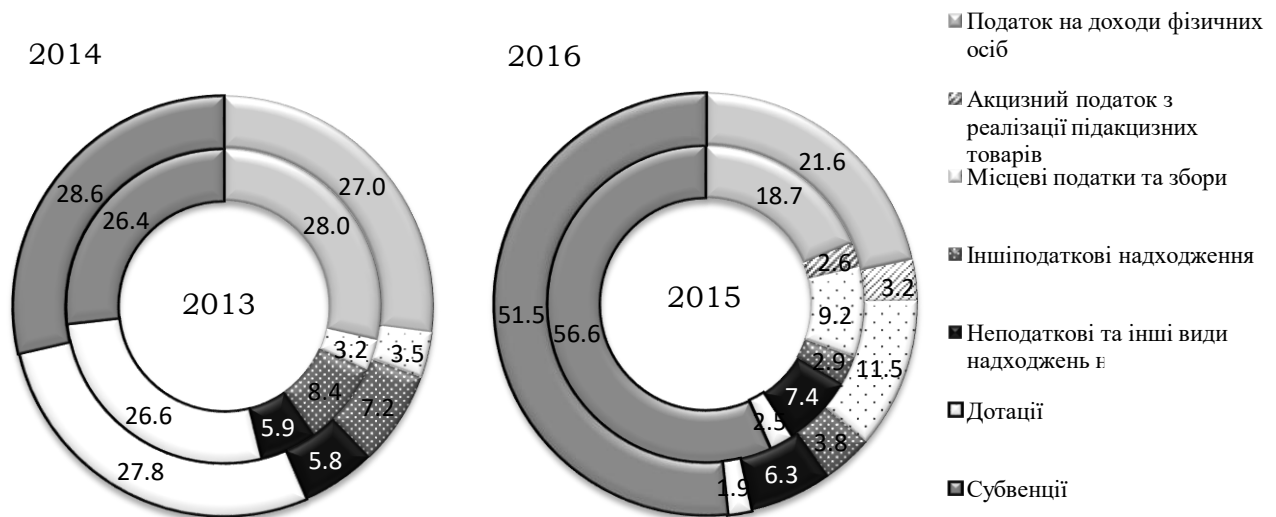

Рис. 2.6. Порівняльна структура доходів місцевих бюджетів України у 2013-2016 рр. Джерело: розраховано на основі [187]

Зміни у структурі доходів місцевих бюджетів у 2015-2016 рр. у порівнянні з 2013-2014 рр. пов'язані з наступним:

- по-перше, знизилася частка ПДФО в складі доходів місцевих бюджетів – з 28,0-27,0% у 2013-2014 рр. до 18,7-21,6% у 2015-2016 рр.;

- по-друге, відбулося запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів, який склав у 2015 році 2,6% доходів місцевих бюджетів, а у 2016 році зріс до 3,2%;

- по-третє, внаслідок зміни складу місцевих податків та зборів відбулося збільшення їх частки в складі місцевих доходів з 3,2-3,5% у 2013-2014 рр. до 9,2-11,5%;

- по-четверте, у 2015-2016 рр. спостерігаємо зміну структури міжбюджетних трансфертів, які направлені до місцевих бюджетів (якщо у 2013-2014 рр. співвідношення субвенцій та дотацій становило в середньому 1:1, то у 2015-2016 рр. – приблизно 25:1 відповідно), проте не зменшення їх частки.

Попри це, результати аналізу засвідчують, що зростання суми податкових надходжень до місцевих бюджетів (починаючи з 2014 року зростання склало 59,6 млрд. грн. або 1,7 разу) практично не позначилось на їх частці в структурі місцевих бюджетів (рис. 2.7).

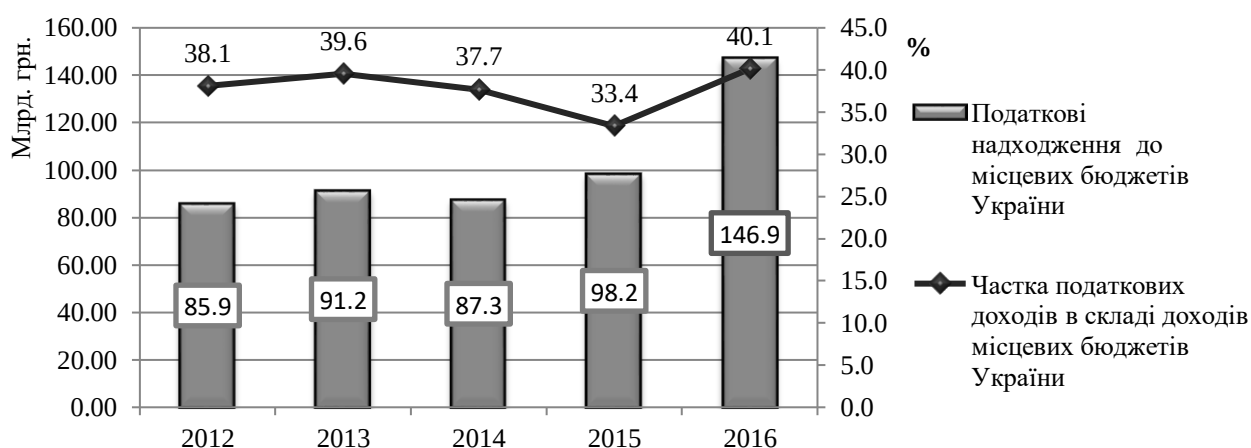

Рис. 2.7. Динаміка податкових доходів місцевих бюджетів та їх частки в доходах місцевих бюджетів України у 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [1897]

Зростання відбулося внаслідок збільшення надходжень до місцевих бюджетів від усіх основних податків, зокрема місцевих податків та зборів, надходження яких за 2014-2016 рр. збільшилися більш ніж вдвічі, ПДФО, надходження від якого зросли на 27,0%, та запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів. Щодо частки податкових доходів, найнижче її значення спостерігалось у 2015 році, що було результатом збільшення сум офіційних трансфертів, направлених до місцевих бюджетів. Натомість, у 2016 році частка податкових доходів в складі доходів місцевих бюджетів зросла до 40,1%.

Структуру доходів місцевих бюджетів Карпатського регіону впродовж 2012-2016 рр. також зазнав змін (рис. 2.8, додаток Г).

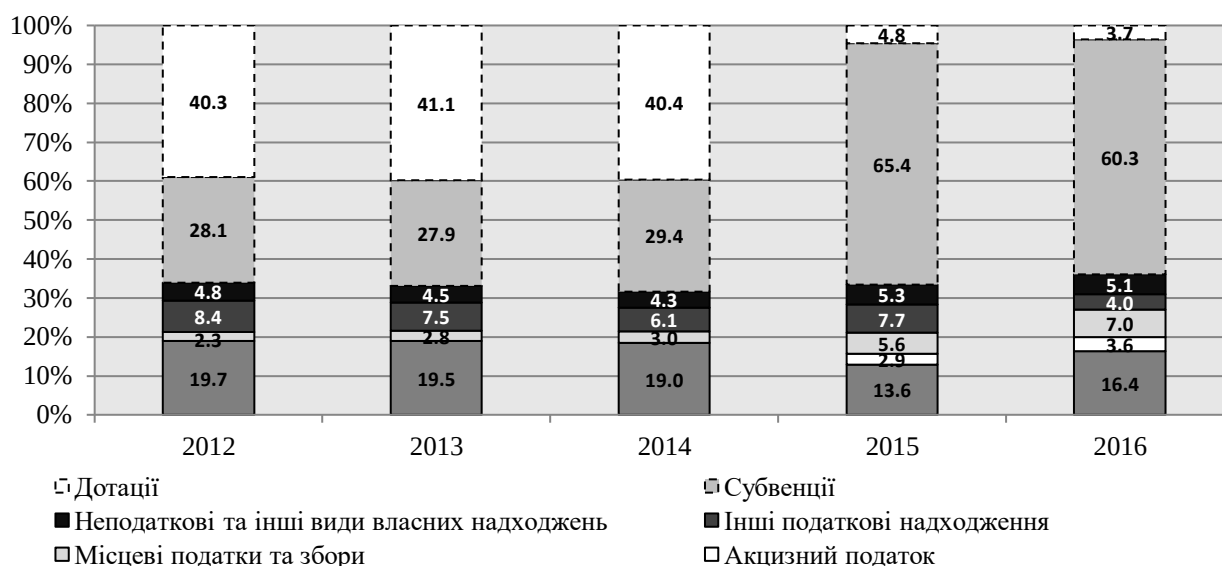

Рис. 2.8. Порівняльна структура доходів місцевих бюджетів Карпатського регіону у 2012-2016 рр.,%

Джерело: розраховано на основі [187]

При порівнянні структури доходів місцевих бюджетів України та Карпатського регіону можна говорити про більшу залежність місцевих бюджетів Карпатського регіону від надходження офіційних трансфертів з Державного бюджету (якщо середній рівень міжбюджетних трансфертів в складі доходів місцевих бюджетів України у 2016 році становив 53,9%, то в складі доходів місцевих бюджетів Карпатського регіону – 63,5%), меншу питому вагу ПДФО в

складі доходів місцевих бюджетів Карпатського регіону у порівнянні з середнім значенням по Україні (16,4% на противагу 21,6%), місцевих податків та зборів (6,3% на противагу 7,0%).

При цьому питома вага надходжень акцизного податку від реалізації підакцизних товарів в доходах місцевих бюджетах Карпатського регіону у 2016 році дещо вища, ніж в середньому по Україні (3,6% на противагу 3,2%) за рахунок прикордонних територій Закарпатської, Чернівецької та Львівської областей. Частка цього податку в складі доходів місцевих бюджетів зазначених областей складає відповідно 3,8%, 3,0% та 2,9%.

Наявність значної соціально-економічної диференціації розвитку регіонів та необхідність її зниження вимагає визначення рівня їх фінансово-економічної спроможності для виявлення резервів нарощення та розвитку фінансово-економічного потенціалу регіонів, що дозволяє комплексно оцінити стан, сильні та слабкі сторони функціонування економіки регіону, визначити місце та роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку. Схема оцінки ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіону¹ показана на рис. 2.9.

Основними показниками, які характеризують використання фінансово-економічного потенціалу регіонів, визначено:

- ефективність використання фінансово-економічного потенціалу регіону попередніх періодів – показує результативність використання ресурсів і можливостей на рівні регіону в минулому, здатність до самостійного фінансування власних потреб та нарощення фінансово-економічного потенціалу, тобто правильного планування, розподілення та використання фінансових ресурсів;

¹Для формування власного методичного підходу визначення ефективності використання фінансово-економічного потенціалу регіону використано методику визначення фінансової спроможності регіону І.М. Вахович та І.М. Камінської [12].

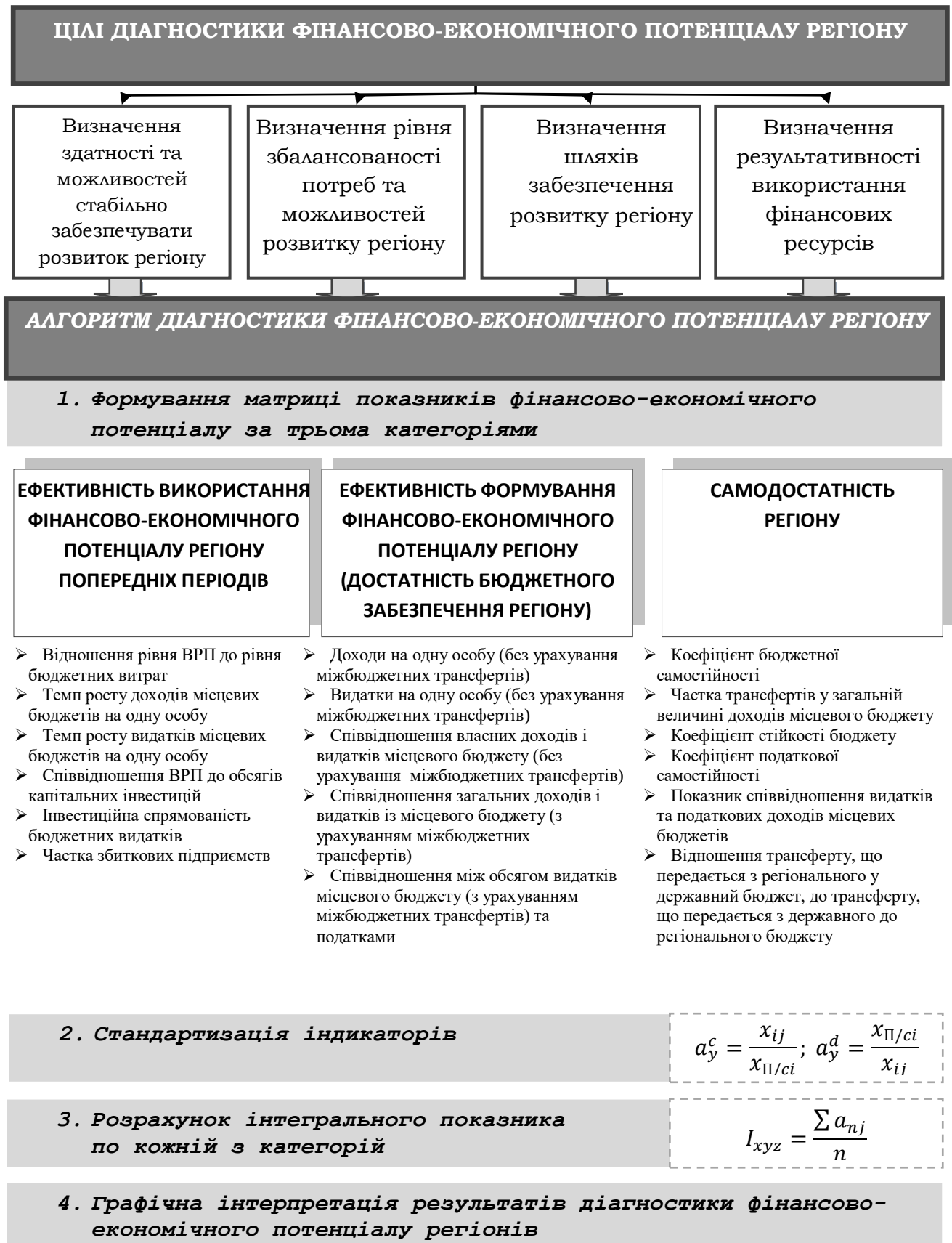

Рис. 2.9. Схема діагностики фінансово-економічного потенціалу регіону, де

a_j^c, a_j^d - стандартизовані індикатор-стимулятор (ознака називається стимулятором при монотонному зростанні відповідної якості об'єкта, тобто, якщо вищому значенні ознаки відповідає вищий рівень якості об'єкта[14]) та індикатор-дестимулятор (ознака є дестимулятором при монотонному спаданні якості об'єкта, тобто якщо нижчому значенні ознаки відповідає кращий рівень якості об'єкта [14]);

x_{ij} - фактичне значення i -того індикатора j -ої адміністративно-територіальної одиниці;

$x_{II/ci}$ – порогове/усереднене значення індикатора;

$i = 1..., n$ – індикатори, на основі яких проводиться дослідження;

$j = 1..., m$ – адміністративно-територіальні одиниці, що досліджуються;

I_{xyz} – інтегральний індекс;

r – розмір інтервалу;

I_{max} – максимальне значення інтегрального індексу серед аналізованих регіонів;

I_{min} – мінімальне значення інтегрального індексу серед аналізованих регіонів ($I_{min}=1$, адже поріг рівний 1[12]);

g – кількість відокремлених груп ($g = 3$).

- ефективність формування фінансово-економічного потенціалу регіону на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення) – показує рівень бюджетного забезпечення регіону та здатність забезпечити відповідність між потребами та наявними фінансовими можливостями;

- рівень самодостатності регіону – показує стабільність фінансового забезпечення розвитку регіону та здатність до розвитку у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Відповідно до запропонованого алгоритму оцінки ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіону варто визначити групи індикаторів, які «дають достатньо вичерпну інформацію і не враховують другорядних факторів» [12], а також забезпечують комплексне та всеохоплююче дослідження та оцінювання кожної з категорій.

Аналіз ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіону на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення), його використання у попередні періоди та рівня самодостатності необхідно розпочинати з формування вихідних даних, необхідних для розрахунку

індикаторів. Відповідні дані для визначення індикаторів у 2012-2016 роках наведено у додатках Д, Е та Є. Методика та результати обчислень відповідних коефіцієнтів наведено у додатках Ж, З та І. Оскільки для діагностики фінансово-економічного потенціалу регіону необхідним є зведення відповідного масиву даних до конкретного інтегрального показника, оцінювання потрібно проводити на основі методики багатофакторного порівняльного аналізу із застосуванням методів групування, порівняльного аналізу, систематизації, ранжування та інших. Визначення стандартизованих значень індикаторів основних категорій при діагностиці фінансово-економічного потенціалу регіонів України у 2012-2016 роках показано у додатках Й-Ч. Результати обчислення індексів, їх ранжування відповідно до обчислень у 2012-2016 роках наведено у додатку Ш.

Аналіз наведених даних доцільно розпочати з визначення причин низьких показників індексу ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіонів на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення). Цей показник характеризує рівень збалансованості потреб та можливостей регіонів, дозволяє дослідити наявність та ефективність використання бюджетних коштів, зокрема, власних фінансових ресурсів.

Визначений індекс по кожному з регіонів дав змогу зробити висновок: усі регіони України характеризуються недостатністю фінансових ресурсів для забезпечення належного рівня свого розвитку. При дослідженні періоду з 2012 до 2016 року рівень бюджетної забезпеченості жодного з регіонів, окрім м.Києва, не досяг порогового значення - **1**.

Щодо достатності бюджетного забезпечення Карпатського регіону, області, які формують його, посідають різні місця в рейтингу. Так, Івано-Франківська область за цей період посідала 23 місце у 2012 році, 24 - у 2013 та 2014 роках, 27 у 2014 році, 17 – у 2015 році та 21 у 2016 році, Закарпатська – відповідно 27 впродовж 2012-2014 років, 22 та 23 місця, Львівська – 16, 18, 15, 12 та 9 місця, а Чернівецька – 25 впродовж 2012-2014 років, 23 та 19 місця. Місцеві бюджети цих адміністративно-територіальних утворень характеризуються, як уже зазначалося вище, недостатністю бюджетного забезпечення.

Основною причиною низьких місць в рейтингу достатності бюджетного забезпечення областей Карпатського регіону є низькі показники власних доходів місцевих бюджетів на одну особу у порівнянні з загальноукраїнськими тенденціями. Загалом у 2016 році на два регіони України, м. Київ та Дніпропетровську область, припадало 1/3 сукупних власних доходів місцевих бюджетів країни, що свідчить про значну економічну диференціацію в розвитку регіонів. Найбільшими обсяги власних доходів місцевих бюджетів на одну особу були у Києві (10180,6 грн.), Дніпропетровській (5539,7 грн.) та Київській (5339,2 грн.) областях (рис. 2.10). Окрім перелічених, до регіонів з високими обсягами власних доходів на одну особу відносяться Запорізька, Полтавська, Одеська, Харківська та Львівська області.

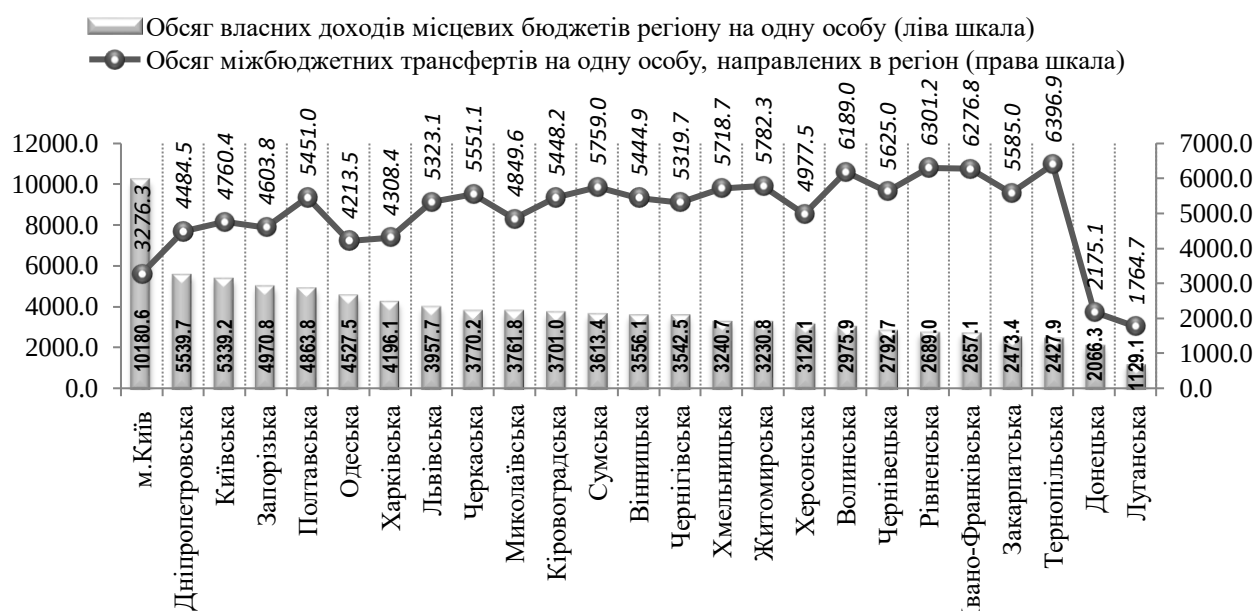

Рис. 2.10. Власні доходи місцевих бюджетів України та міжбюджетні трансфери в розрахунку на одну особу в розрізі регіонів у 2016 році, грн.

Джерело: розраховано на основі [189]

Щодо розподілу міжбюджетних трансфертів по регіонах, прослідковується залежність обсягу міжбюджетних трансфертів на одну особу від обсягу власних доходів на одного жителя регіону. Так, одним з найнижчих показників міжбюджетних трансфертів на одного жителя (за винятком Донецької та Луганської областей) характеризується м.Київ (3276,3 грн.) з найвищим рівнем

власних доходів на одну особу (10180,6 грн.). Низькими показниками характеризуються Одеська та Львівська, а також області з високим рівнем власних доходів на одну особу (Дніпропетровська, Запорізька та Київська). Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області належать до регіонів з високими показниками міжбюджетних трансфертів на одну особу.

Загалом на області Карпатського регіону припадає 12,6% сукупних власних доходів, що дорівнює 11,9 млрд. грн. Натомість частка міжбюджетних трансфертів, направлених в регіон становить 18,2%, тобто 22,8 млрд. грн.

Враховуючи те, що обсяги міжбюджетних трансфертів на одну особу в середньому в 1,3 разу перевищують обсяги власних доходів місцевих бюджетів України на особу, можна говорити про їх фінансову неспроможність за встановленого розподілу податкових надходжень між бюджетами забезпечити надання відповідних соціальних послуг та розвиток на рівні регіонів, оскільки втрачено зв'язок між обсягами зібраних власних доходів та видатками, які потребують фінансування.

Інтегральний показник ефективності використання фінансово-економічного потенціалу регіонів України у попередні періоди дозволяє охарактеризувати ще одну сторону їх спроможності – рівень результативності фінансово-економічної політики органів місцевого самоврядування та діяльності органів центральної влади в цьому напрямку.

Відповідно до отриманих результатів (додаток Ш), найвищий рівень ефективності використання фінансово-економічного потенціалу у 2012-2016 роках показали м.Київ, Запорізька, Миколаївська, Полтавська, Харківська та Черкаська області. Найнижчий – Волинська, Тернопільська, Чернівецька області.

Слід зауважити, що рівень ефективності використання фінансово-економічного потенціалу регіонів України впродовж 2012-2016 років зростає. Стабільно високий рівень дієздатності показують м.Київ, Харківська, Дніпропетровська та Полтавська області. Знизилася і регіонів з низькими показниками ефективності використання фінансово-економічного потенціалу: якщо у 2012 році їх налічувалося 19, то у 2016 році – 15.

Щодо областей Карпатського регіону, то у 2016 році всі області регіону характеризувалися низькими інтегральними показниками (Івано-Франківська (0,9555), Закарпатська (0,8766) Львівська (0,8909) та Чернівецька (0,8955)). Для з'ясування причин таких показників доцільно проаналізувати основні індикатори, які були використані при діагностиці ефективності використання фінансово-економічного потенціалу регіонів у попередні періоди.

Аналізуючи результативність інвестування в розвиток регіонів, доцільно звернутися до питання інвестиційної спрямованості видатків місцевих бюджетів (рис. 2.11).

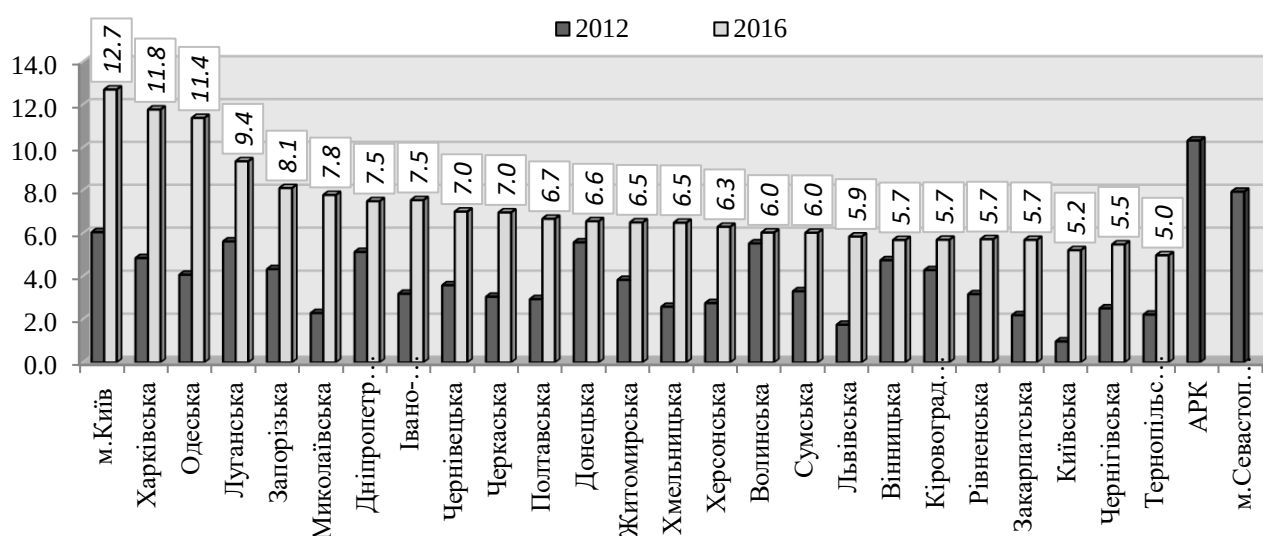

Рис. 2.11. Динаміка частки видатків місцевих бюджетів регіонів України на інвестування у 2012 та 2016 роках, %

Джерело: розраховано на основі [189, 187]

Лише три регіони у 2016 році характеризувалися часткою видатків на інвестування більшою ніж 10% (м. Київ, Харківська та Одеська області). Порівняно високою була питома вага видатків на інвестування в складі видатків місцевих бюджетів у Івано-Франківської (7,5%) та Чернівецької (7,0%) областей. Натомість Львівська та Закарпатська області характеризувалися низькими показниками – 5,9% та 5,7% відповідно, що свідчить про низький рівень спрямованості фінансових ресурсів з місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток регіону. Попри це, порівняння динаміки середнього

значення частки видатків на інвестування в Україні у 2012 та 2016 роках свідчить про її зростання на 3,0 в.п. з 3,6% до 6,6% відповідно. Причиною зростання став перерозподіл фінансових ресурсів та управлінських повноважень в результаті децентралізації на користь регіонів та адміністративно-територіальних громад базового рівня.

Що стосується співвідношення ВРП до обсягу капітальних інвестицій, то в середньому по Україні цей показник у 2016 році становив 6,5, тобто на 1 грн. капітальних інвестицій було вироблено 6,5 грн. ВРП. В областях Карпатського регіону на кожну гривню інвестицій припадало 5,9 грн. ВРП (Закарпатська область – 5,9 грн., Івано-Франківська – 5,8 грн., Львівська – 5,0 грн., Чернівецька – 6,9 грн.).

Якщо проаналізувати результативність бюджетних витрат областей Карпатського регіону впродовж 2012-2016 років, можна зауважити її зниження: якщо у 2012 році на 1 грн. видатків припадало в середньому 4,4 грн. ВРП, то у 2016 році – 3,3 грн., тобто відбулося зниження на 1,1 грн. (в той час як середній показник зниження результативності бюджетних витрат по Україні – 0,6 грн.).

У 2016 році на кожну гривню видатків з місцевих бюджетів в середньому по Україні припадало 5,0 грн. ВРП. Лише 9 регіонів (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області та м.Київ) характеризувалися показниками, вищими від середнього по Україні. Натомість аналогічні показники областей Карпатського регіону значно нижчі. Так, на 1 грн. видатків з місцевих бюджетів Чернівецької області припадало 2,5 грн. ВРП, Закарпатської – 2,8 грн., Івано-Франківської – 3,8 грн., Львівської – 4,2 грн.

Доказом позитивного впливу реформи місцевого самоврядування в напрямку підвищення рівня дієздатності фінансово-економічного потенціалу регіонів України є високі темпи приросту власних доходів місцевих бюджетів на особу (рис. 2.12).

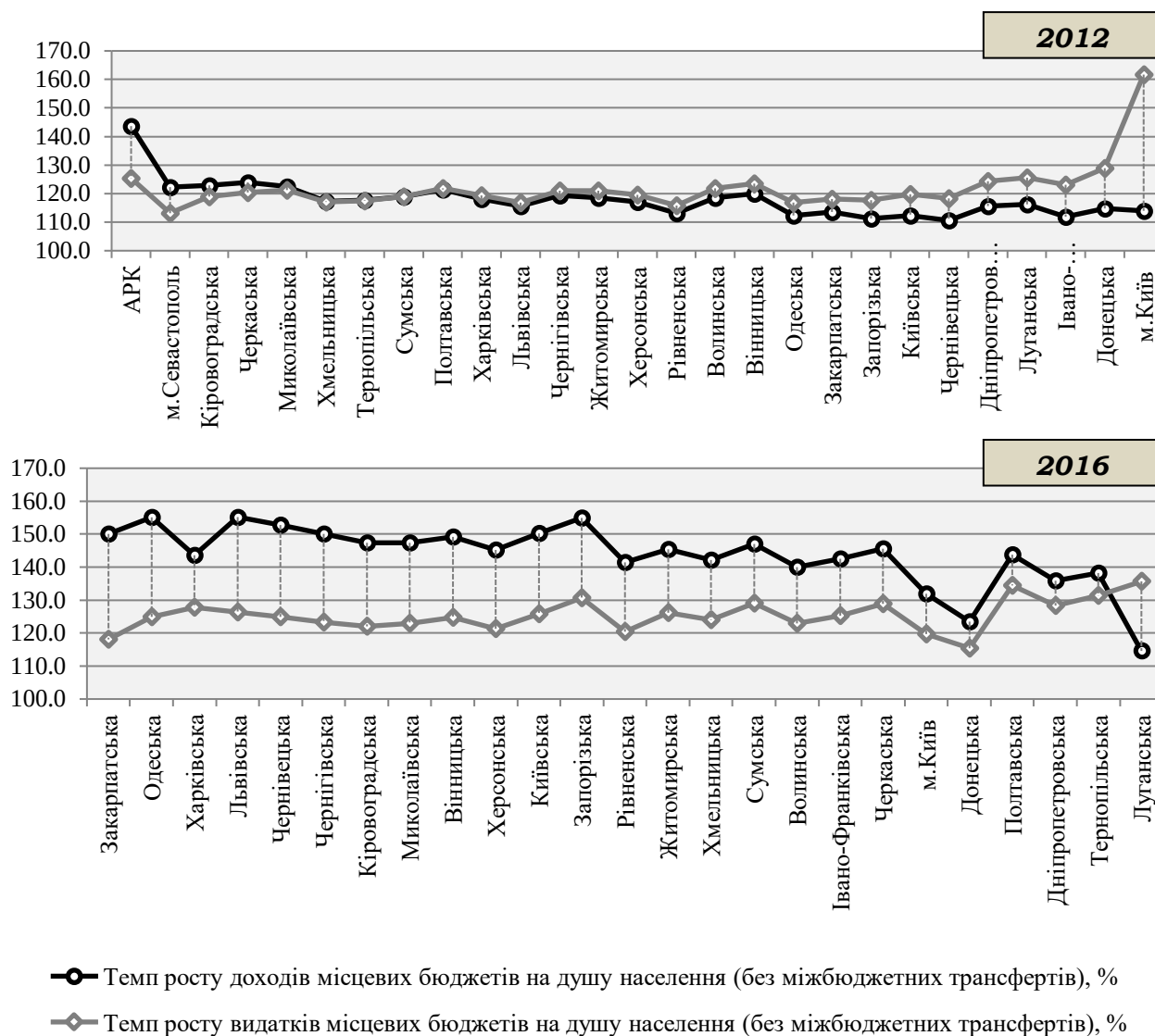

Рис. 2.12. Динаміка темпів росту доходів та видатків місцевих бюджетів на одну особу у 2012 та 2016 роках, %

Джерело: розраховано на основі [189]

Якщо у 2012 році лише шість регіонів характеризувалися вищими темпами приросту доходів на одиницю населення в порівнянні з темпами росту видатків (АРК, м. Севастополь, Кіровоградська, Черкаська, Миколаївська та Хмельницька області), то у 2016 році лише по місцевих бюджетах Луганської області темпи зростання видатків на особу перевищують темпи зростання доходів. Щодо областей Карпатського регіону, Закарпатська, Львівська та Чернівецька входять до п'ятірки регіонів з навищими темпами приросту доходів на особу.

Таким чином, перерозподіл фінансових ресурсів та управлінських повноважень на базовий рівень дозволив виявити резерви та забезпечити

формування фінансово-економічного потенціалу регіонів, що сприяло підвищенню рівня їх фінансової дієздатності.

Останньою групою аналізованих показників є критерії, на основі яких здійснюється діагностика самодостатності регіонів. Це важливий етап дослідження фінансово-економічного потенціалу, оскільки дозволяє аналізувати рівень стабільності функціонування місцевих бюджетів регіонів та їх опору дії дестимулятивних факторів.

Аналіз рівня самодостатності регіонів України у 2012-2016 роках дозволив визначити низькі значення цього показника для регіонів України: впродовж цього періоду усі регіони визначені як нестійкі ($I_z < 1$). Про це свідчать невисокі значення коефіцієнта бюджетної самостійності (рис. 2.13), який аналізується в даній категорії показників та показує рівень залежності фінансових можливостей регіонів від направлених до місцевих бюджетів трансфертів з державного бюджету та визначається шляхом співвідношення власних доходів місцевих бюджетів та доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів.

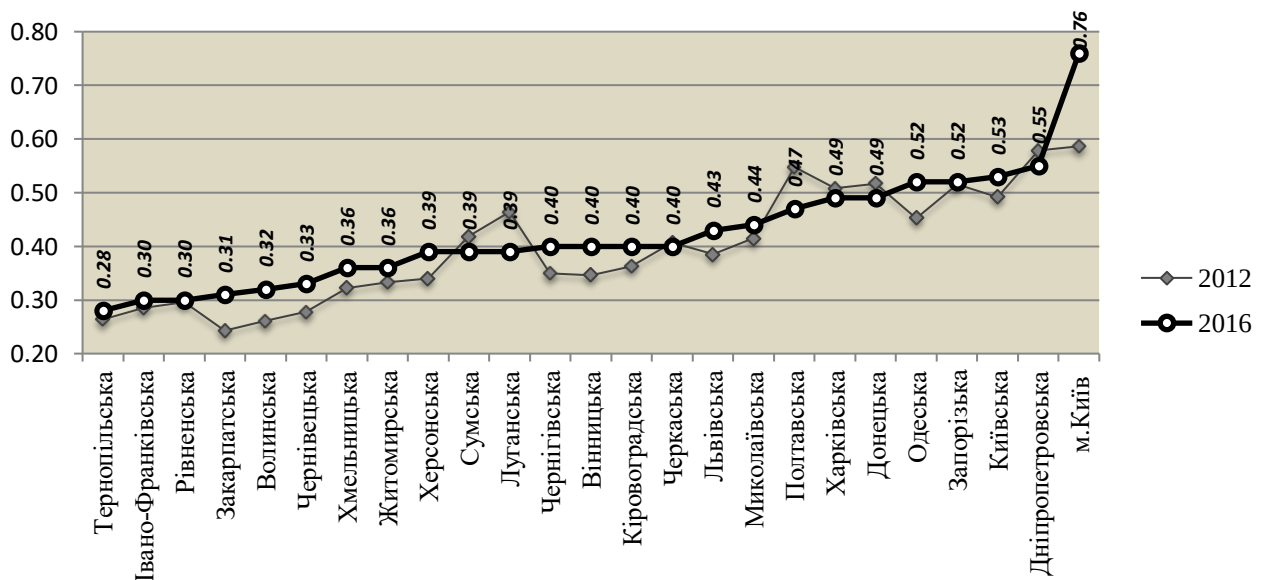

Рис. 2.13. Рівень бюджетної самостійності регіонів України у 2012 та 2016

рр.

Джерело: розраховано на основі [189]

У 2016 році найвищим індексом самодостатності характеризувався м. Київ (0,76), найменшим – Тернопільська область з показником 0,28. Відтак співвідношення найбільшого та найменшого значення показника становило 2,7 : 1. Якщо порівняти з 2012 роком, коли співвідношення становило 2,4 : 1, спостерігається зростання диференціації рівня самодостатності регіонів (передовсім, за рахунок м.Києва). Області Карпатського регіону, як уже було зазначено, характеризуються високим рівнем залежності від трансфертів з державного бюджету, а відтак є фінансово нестійкими.

Результати діагностики ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіонів України на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення), його використання у попередні періоди та рівня самодостатності у 2016 році наведено на рис. 2.14.

Більшість регіонів України характеризуються низькими показниками ефективності фінансово-економічного потенціалу. У 2016 році лише м. Київ характеризується достатністю бюджетного забезпечення та ефективністю використання фінансово-економічного потенціалу. А такі області, як Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Полтавська, Харківська та Черкаська - та ефективністю використання фінансово-економічного потенціалу.

Щодо областей, які входять до складу Карпатського регіону, результати діагностики графічно представлено на рис. 2.15. Сірим кольором на рисунку показано рівень реалізованого фінансово-економічного потенціалу регіонів, пунктиром виділено пороговий рівень переходу до спроможності, а проміжок між ними по вектору X – наявна потреба регіону в фінансових ресурсах, по вектору Y – втрачені фінансові можливості, а по вектору Z – рівень залежності місцевого бюджету від впливу центру. Для порівняння подано графічне зображення середнього по Україні рівня реалізованого фінансово-економічного потенціалу.

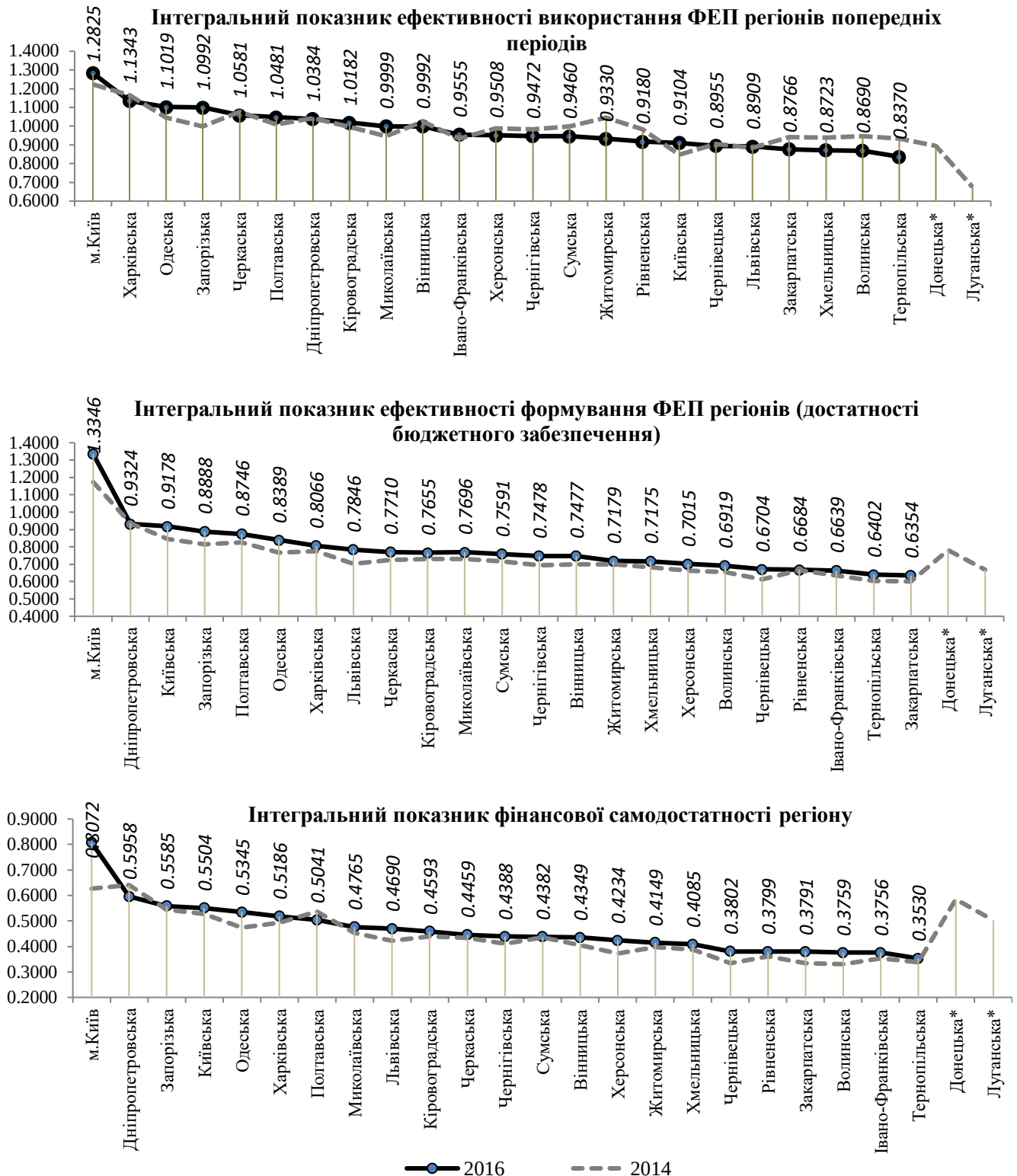

Рис. 2.14. Ранжування регіонів України як результат діагностики їх ФЕП у 2014 та 2016 роках

*Розрахунки по Донецькій та Луганській областях за 2016 р. не представлені як такі, що характеризуються інформаційними перекосами

Джерело: розраховано на основі авторської методики

Уточнено та деталізовано графоаналітичні зображення в додатку Щ, де в числовому виразі наведено слабкі та сильні сторони фінансової політики місцевих органів влади та державних органів стосовно регіонів.

Здійснення діагностики ефективності фінансово-економічного потенціалу регіонів України дозволило зробити такі висновки:

- регіони України характеризуються недостатністю бюджетного забезпечення. Потреба у фінансових ресурсах становила в середньому 25,7% у 2016 році, коливаючись від 6,76% у Дніпропетровській області до 51,60% в Луганській області. Області-представники Карпатського регіону характеризуються таким рівнем потреби в фінансових ресурсах: Львівська область – 21,54%, Івано-Франківська – 33,61%, Закарпатська – 36,46% та Чернівецька – 32,96%;

- найвищий рівень запасу фінансових можливостей – 0,2830 та 0,1160 – у бюджетів м. Києва та Донецької областей, найнижчий – у бюджету Миколаївської області. Натомість, 14 регіонів характеризуються неефективністю ведення фінансової політики – невикористані фінансові можливості в 2016 році становили в середньому по даних регіонах 8,56%: найвищим цей показник був у Волинській області – 13,10%. Серед регіонів-аутсайдерів – області-представники Карпатського регіону, що свідчить про повну неефективність ведення фінансової політики в регіоні. Втрачені фінансові можливості в регіоні коливаються в середньому в межах 9,54%;

- низькими є також показники самодостатності регіонів України. Місцеві бюджети усіх регіонів є залежними від зовнішніх джерел фінансування – рівень залежності по Україні коливається в межах 52,42%. Найвищим рівнем залежності характеризуються Тернопільська (64,70%), Закарпатська (62,09%), Волинська (62,41%) та Івано-Франківська (62,44%) та Рівненська (62,01%) області. Найнижчим – м. Київ (19,28%). Області, які належать до Карпатського регіону, характеризуються високим рівнем залежності від фінансування ззовні – в середньому на 59,90%, що на 7,48 в.п. більше, ніж середнє значення по Україні.

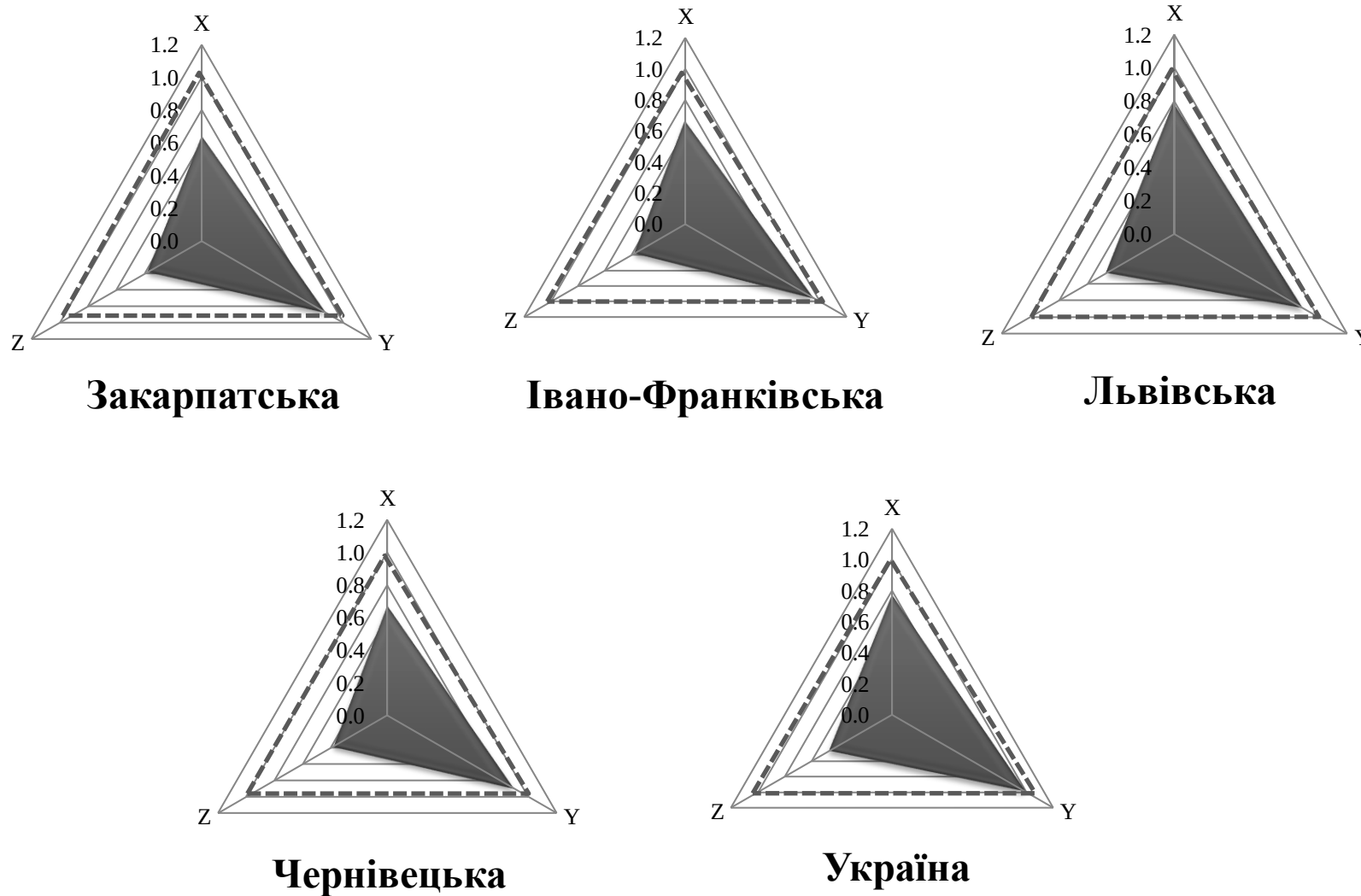

Рис. 2.15. Графічне представлення рівнів ефективності використання фінансово-економічного потенціалу областей Карпатського регіону та середнього по Україні значення у 2016 році Джерело: розроблено автором

Таким чином, аналізуючи фінансово-економічний потенціал Карпатського регіону у порівнянні з іншими регіонами України, можна дійти таких висновків:

- по-перше, області Карпатського регіону характеризуються порівняно нижчими показниками економічного розвитку (ВРП, ВРП на одну особу, середньомісячна заробітна плата, кількість підприємств тощо), проте, темпи приросту цих показників у Карпатському регіоні є вищими у порівнянні з середньоукраїнськими, що свідчить про позитивні тенденції їх розвитку;

- по-друге, області Карпатського регіону характеризуються вищим рівнем дотаційності місцевих бюджетів у порівнянні з середньоукраїнським значенням, причиною чого є різниця між обсягами власних доходів місцевих бюджетів та видатками.

Як висновок, слід зауважити: рівень ефективності фінансово-економічного потенціалу регіонів України та, зокрема, областей Карпатського регіону низький. Проте, зміни, внесені в розподіл та перерозподіл доходів бюджетів усіх рівнів, дають змогу покращити податкоспроможність, а, відтак, і спроможність регіонів України.

2.2. Внутрішньорегіональні чинники та тенденції формування фінансово-економічного потенціалу громад (на прикладі Львівської області)

Оцінка ефективності використання фінансово-економічного потенціалу Карпатського регіону дозволила визначити наявність значних диспропорцій в розвитку областей, які входять до його складу. За показниками соціально-економічного розвитку лідером серед областей Карпатського регіону є Львівська область. При цьому, характеризуючись збалансованою структурою економіки та високим рівнем урбанізації, Львівська область не виділяється високими показниками ефективності використання фінансово-економічного потенціалу у порівнянні з іншими регіонами України.

Рівень ефективності управління та використання фінансово-економічного потенціалу регіону формується на основі впливу демографічних, соціальних, фінансово-економічних та політичних чинників місцевого, регіонального, національного і міжнародного рівнів. Зважаючи на показники розвитку Львівської області, доцільним є визначення причин низького рівня використання фінансово-економічного потенціалу області та основних проблем, що дестабілізують і знижують ефективність соціально-економічного розвитку регіону.

Львівська область належить до високо урбанізованих регіонів України, її економіка є такою, що орієнтована на послуги. В структурі районів області можна виділити три групи районів: щільно заселені урбанізовані райони центральної Львівщини, малозаселені сільські райони північного сходу та гірські райони південного заходу [104]. Для кожної групи районів області притаманні відповідні особливості соціально-економічного розвитку, дослідивши які можна визначити їх вплив на розвиток економіки області в цілому та визначити особливості використання фінансово-економічного потенціалу кожної групи зокрема. Серед таких особливостей слід виділити проблему низького рівня урбанізації та низької щільності населення в периферійних районах, які створюють суттєві перешкоди для ефективного розвитку території. Окремим питанням виступає наявність міст обласного значення в районах області, що «штучно розриває економіку, соціальну сферу, рух ресурсів в межах району, а також спотворює низку статистичних показників для районів» [104]. Відтак, громіздка структура місцевих бюджетів області спричиняє появу проблем ефективного управління фінансовими ресурсами та використання бюджетного потенціалу території. До цих проблем належать: складність ефективного управління бюджетними ресурсами; роздрібненість територіальних громад та наявність таких, в яких кількість жителів не перевищує 1000 осіб; труднощі чіткого визначення меж між територіальними утвореннями тощо. Початок адміністративно-територіальної реформи та децентралізації одним з основних завдань має вирішення цих питань, зокрема, укрупнення населених пунктів та формування спроможних територіальних громад. Станом на 1 січня 2017 року в області утворено 22 об'єднані

територіальні громади. В рамках реформи місцевого самоврядування, яка, розпочавшись з 2014 року, продовжується і сьогодні, доцільним є визначення рівня ефективності використання фінансово-економічного потенціалу в межах адміністративно-територіальних утворень та порівняння визначених показників в період до та після реформування.

Для початку, увагу варто звернути на спеціалізацію виробничої діяльності підприємств районів Львівської області. На рис 2.16 показано обсяги реалізованої промислової та сільськогосподарської продукції у 2016 році у Львівській області в розрізі районів. Слід зауважити, що обсяг реалізованої промислової продукції в області на одного жителя коливається в межах 13,6-19,9 тис. грн., що є лише 59,81% середнього значення по Україні (29,8-33,2 тис. грн. на мешканця). Щодо обсягів продукції сільськогосподарського виробництва, Львівська область також дещо відстає від середнього по Україні значення – на 1,7 тис. грн. на особу.

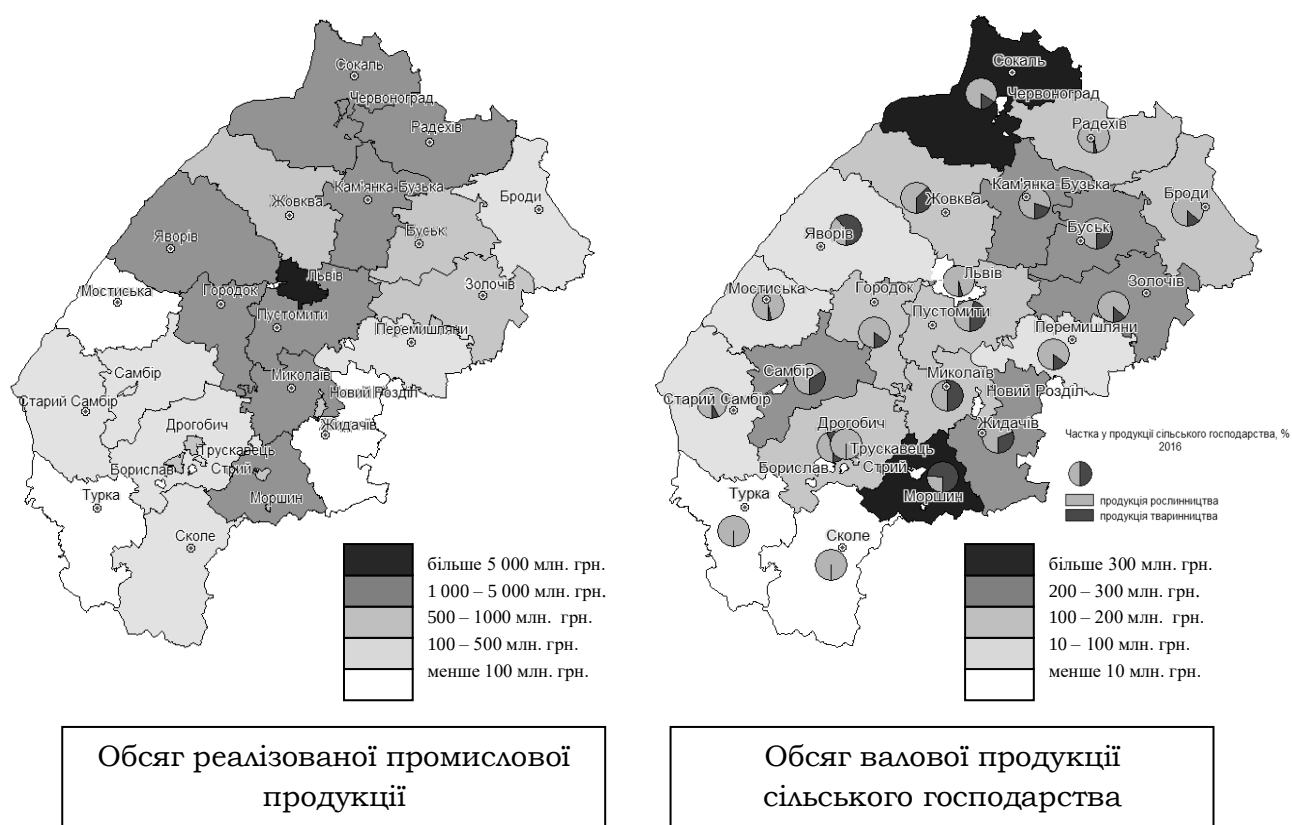

Рис. 2.16. Обсяги реалізованої промислової продукції та валової продукції сільського господарства у Львівській області у 2016 році

Джерело: розраховано на основі [186]

Серед районів та міст області першу позицію в рейтингу обсягів реалізованої промислової продукції займає м. Львів (28 160 млн. грн.). Високими показниками характеризуються Пустомитівський (4 126 млн. грн.), Кам'янка-Бузький (3953 млн. грн.) та Яворівський (3582 млн. грн.) райони. Щодо обсягів валової продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах області, найвищими показниками характеризуються Стрийський (385 млн. грн.) та Сокальський (336 млн. грн.) райони.

Досліджуючи рівень соціально-економічного розвитку, спостерігається повна взаємозалежність усіх факторів між собою. Невисокий рівень розвитку підприємницької діяльності є одночасно і причиною, і наслідком рівня бюджетної спроможності районів та міст області. Доцільним є проведення аналізу бюджетної спроможності місцевих бюджетів області в розрізі районів та міст обласного значення як основного показника для визначення ефективності використання фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних утворень. Для цього слід визначити показник доходів на одну особу (рис. 2.17).

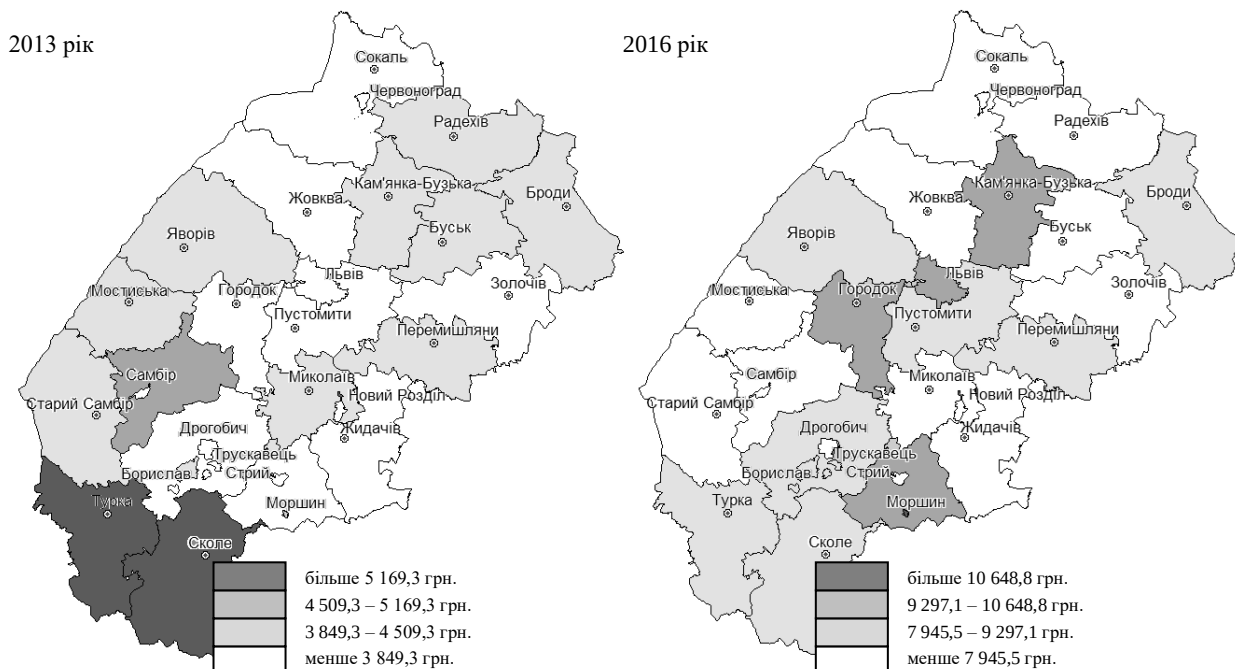

Рис. 2.17. Динаміка доходів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу в розрізі районів та міст обласного значення Львівської області у 2013 та 2016 році

Джерело: розраховано на основі [186]

Аналізуючи показники розвитку районів Львівської області у період до початку реформи місцевого самоврядування (2013 рік) та після її початку (2016 рік) слід зауважити, що аналіз здійснюється без врахування бюджетів ОТГ, які були утворені 2015 році та у 2016 році мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Такий перехід ОТГ сприяв значному зниженню спроможності районів, на території яких було утворено громади. Так, у 2015 році у Самбірському районі створено 8 об'єднаних територіальних громад, які займають 60% площі території району. Відтак у 2016 році бюджет району характеризувався дефіцитом та нестачею коштів навіть на фінансування захищених статей, а також нижчими показниками доходів місцевих бюджетів. Схожа ситуація сьогодні в Мостиському та Жидачівському районах.

За період з 2013 до 2016 року ситуація з ранжуванням районів Львівської області за рівнем доходів на одну особу кардинально змінилася (рис. 2.18).

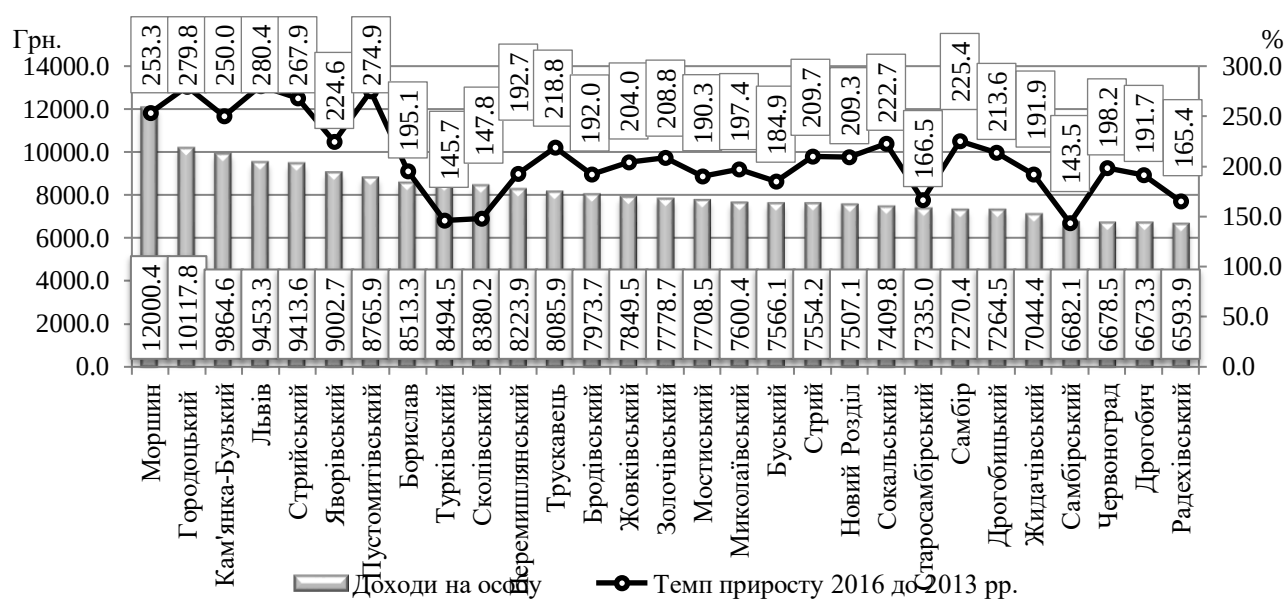

Рис. 2.18. Доходи на одну особу у Львівській області в розрізі районів та міст обласного значення у 2016 році

Джерело: розраховано на основі [186]

Якщо у 2013 році передовими були Турківський (5829,3 грн.) та Сколівський (5670,7 грн.) райони, а найнижчими доходи на одну особу були у Пустомитівському районі (3189,2 грн.) та м. Самборі (3225,4 грн.), то у 2016 році

на передових позиціях опинилися м. Моршин (12000,4 грн.), Городоцький (1017,8 грн.) та Кам'янка-Бузький (9864,6) райони, а найнижчим показник був у Радехівському районі (6593,9 грн.) та містах Дрогобич (6673,3 грн.) і Червоноград (6678,5 грн.).

Найнижчими темпами приросту доходів на одну особу у 2016 році в порівнянні з 2013 роком характеризувалися Самбірський (143,5%), Турківський (145,7%), Сколівський (147,8%) та Старосамбірський (166,5%) райони, тобто це в основному гірські райони області (рис. 2.17). Натомість найвищими темпами приросту характеризувалися м.Львів (280,4%), Городоцький (279,8%) та Пустомитівський (274,9%) – центральні урбанізовані та економічно розвинені райони.

Для того, щоб визначити рівень самостійності місцевих бюджетів Львівської області в забезпеченні відповідних показників доходів на одну особу, доцільним є проаналізувати показники фінансової залежності бюджетів від надання з державного бюджету міжбюджетних трансфертів (рис. 2.19).

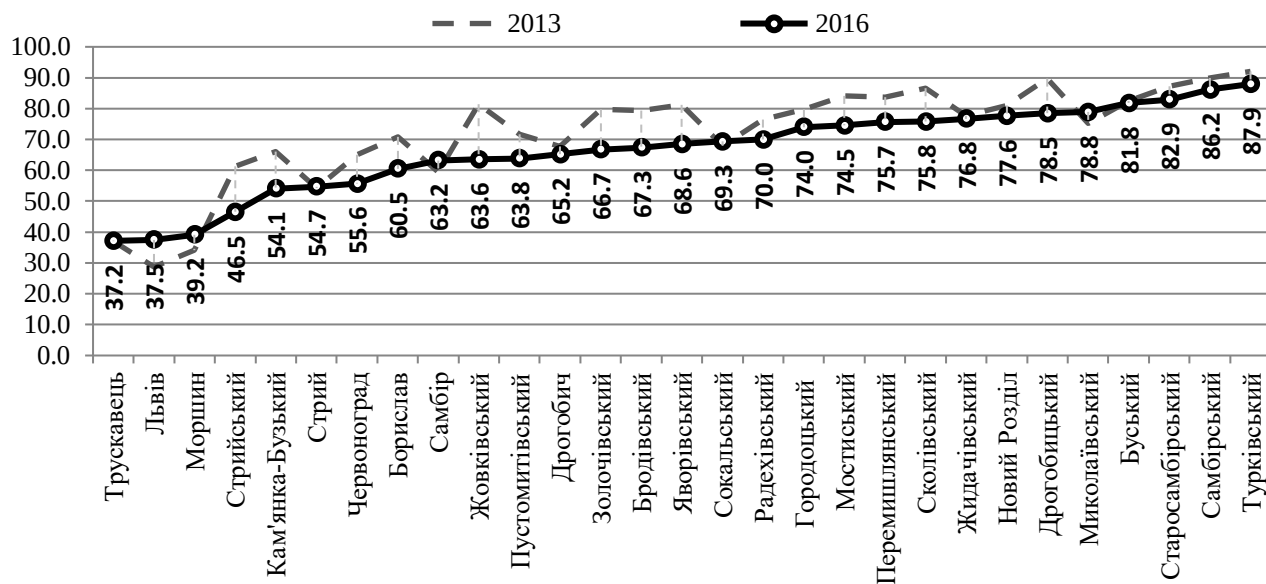

Рис. 2.19. Динаміка рівня фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення від міжбюджетних трансфертів у 2013 та 2016 рр., %

Джерело: розраховано на основі [186]

З аналізу динаміки рівня фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення від міжбюджетних трансфертів можна зробити такі висновки:

- зміни у функціонуванні системи міжбюджетного вирівнювання, які відбулися в результаті бюджетно-податкової децентралізації, сприяли зниженню диференціації в розподілі міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами Львівської області;

- середній показник фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області у 2016 році становив 66,1%, що значно нижче аналогічного показника 2013 року – на 6,0 в.п., що свідчить про позитивні результати реформування;

- найменш залежними від фінансової допомоги з державного бюджету є міста Трускавець (37,2%), Львів (37,5%) та Моршин (39,2%), два з яких є важливими туристично-рекреаційними центрами Львівщини і України загалом, а Львів є одним з найбільших та економічно найрозвиненіших міст України. Серед районів області найнижчим рівнем фінансової залежності характеризуються Стрийський (46,5%), Кам'янка-Бузький (54,1%), Дрогобицький (62,7%), Жовківський (63,6%) та Пустомитівський (63,8%) - урбанізовані економічно розвинені райони;

- найбільшим рівнем залежності від фінансової підтримки з центру характеризуються Турківський (87,9%), Самбірський (86,2%) та Старосамбірський (82,9%) - тобто гірські райони Львівщини.

Аналізуючи бюджетний потенціал Львівської області як основну складову його фінансово-економічного потенціалу, важливим є визначення власних доходів місцевих бюджетів на одну особу та дослідження джерел їх формування (табл. 2.2, рис. 2.20).

При порівнянні рівня доходів на одного жителя в розрізі районів та міст обласного значення Львівської області видно, що реформування бюджетно-податкової системи сприяло покращенню економічної ситуації в області загалом та в окремих районах зокрема. У 2013 році 17 з 20-ти районів області та місто

Новий Розділ характеризувалися рівнем доходів на одну особу меншим 1 040,5 грн.

Таблиця 2.2

Динаміка власних доходів місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2013-2016 рр.

(грн.)

	2013	2014	2015	2016	Темп приросту 2016 до 2013рр., %
<i>Міста</i>					
Львів	2404,0	2590,8	4003,1	5912,0	245,9
Борислав	1272,4	1541,0	1524,3	3363,7	264,4
Дрогобич	1123,5	1105,0	1313,1	2320,3	206,5
Моршин	3120,7	4302,4	3342,9	7299,8	233,9
Новий Розділ	682,7	898,8	944,2	1681,1	246,2
Самбір	1310,8	1418,6	1624,9	2673,1	203,9
Стрий	1647,7	1716,0	1938,1	3419,0	207,5
Трускавець	2330,5	2141,0	2667,7	5081,7	218,0
Червоноград	1175,2	1231,1	1537,8	2963,0	252,1
Середнє по містах	1674,2	1882,7	2099,6	3857,1	230,4
<i>Райони</i>					
Бродівський	857,6	1015,8	1412,6	2604,2	303,7
Буський	719,4	200,0	1097,8	1377,7	191,5
Городоцький	734,8	765,0	1344,9	2633,0	358,3
Дрогобицький	347,0	377,4	562,9	1562,6	450,2
Жидачівський	818,3	824,3	3900,5	1637,5	200,1
Жовківський	713,4	729,9	3583,8	2861,1	401,0
Золочівський	754,7	913,2	1215,8	2589,9	343,1
Кам'янка-Бузький	1334,6	1406,2	2754,3	4523,8	339,0
Миколаївський	952,4	1004,0	1311,5	1608,3	168,9
Мостиський	643,6	702,8	1245,1	1964,9	305,3
Перемишлянський	697,7	776,3	959,7	2001,8	286,9
Пустомитівський	902,2	996,1	1911,6	3171,7	351,5
Радехівський	943,0	1126,7	1141,1	1977,7	209,7
Самбірський	465,7	536,0	756,8	924,3	198,5
Сколівський	764,2	893,2	1195,8	2030,1	265,7
Сокальський	1054,8	1139,0	5207,7	2273,4	215,5
Старосамбірський	563,7	666,3	758,5	1252,9	222,3
Стрийський	1360,0	1463,0	1831,7	5037,6	370,4
Турківський	463,3	475,7	602,1	1024,2	221,0
Яворівський	754,4	996,6	1711,6	2830,8	375,3
Середнє по районах	792,2	850,4	1725,3	2294,4	289,6

Джерело: розраховано на основі [186]

У 2016 році адміністративно-територіальних утворень, які характеризувалися низьким рівнем доходів на особу (менше 2 518,1 грн.), було тринадцять: 11 районів та міста Новий Розділ і Дрогобич. Натомість, Кам'янка-Бузький (4 523,8 грн.) та Стрийський (5 037,6 грн.) райони, а також Трускавець (5 081,7 грн.), Львів (5 912,0 грн.) та Моршин (7 299,8 грн.) характеризувалися які адміністративно-територіальні утворення з рівнем власних доходів на жителя вищим за середній по області.

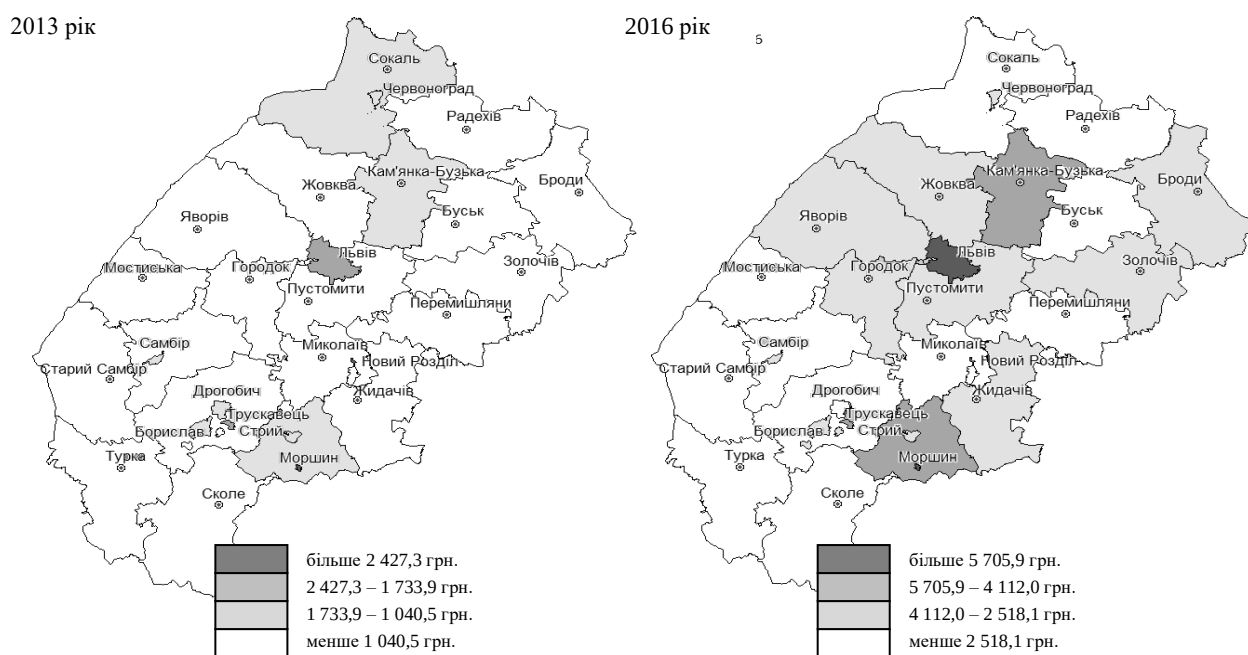

Рис. 2.20. Динаміка власних доходів на одну особу в розрізі районів та міст обласного значення Львівської області у 2013 та 2016 році

Джерело: розраховано на основі [186]

Якщо звернути увагу на темп приросту власних доходів на одну особу при порівнянні 2016 та 2013 років, найвищими показниками характеризуються Дрогобицький (450,2%), Жовківський (401,0%), Яворівський (375,3%), Городоцький (358,3%) та Пустомитівський (351,5%) райони. Найнижчими – Миколаївський (168,9%), Самбірський (198,5%) та Буський (191,5%).

Таким чином, дослідження структури доходів місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення (рис. 2.21) дозволяє зробити такий висновок: основними джерелами наповнення бюджетів є міжбюджетні трансферти з державного бюджету та податкові доходи.

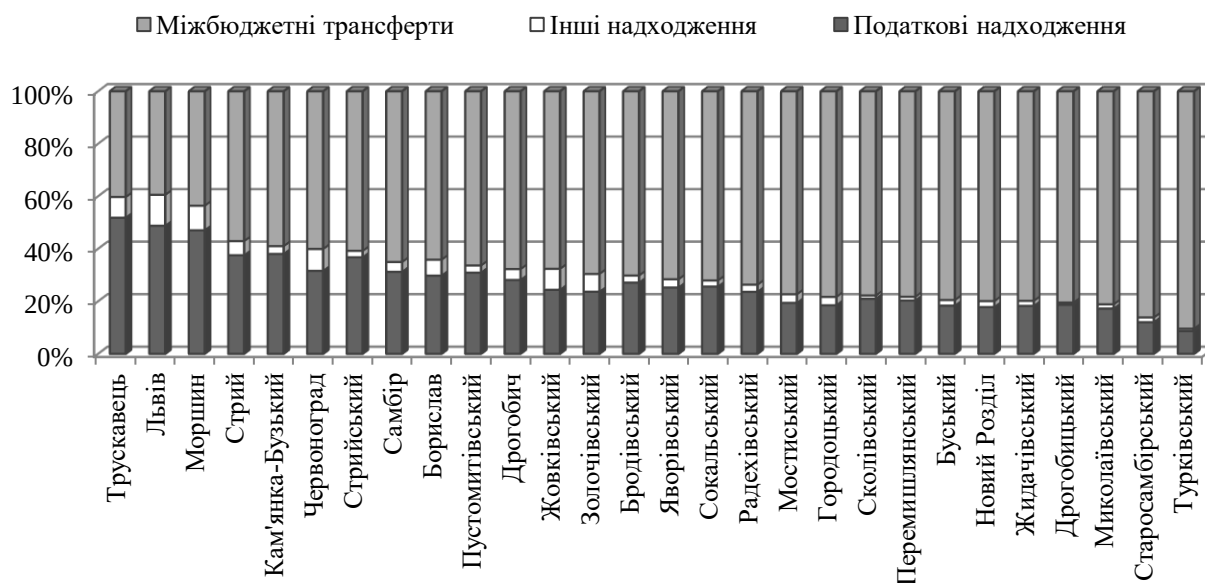

Рис. 2.21. Структура доходів місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2016 році

Джерело: розраховано на основі [178]

Якщо міжбюджетні трансфери визначаються як спосіб державної підтримки місцевих бюджетів, то податкові доходи виступають одним з індикаторів ефективності використання фінансово-економічного потенціалу території. Для порівняння ефективності використання фінансово-економічного потенціалу територіальних громад області в розрізі районів та міст обласного значення наведено динаміку індексу податкоспроможності таких громад у 2016-2017 роках(рис. 2.22).

Найвищим показником податкоспроможності характеризуються міста Моршин, Львів та Трускавець, податкові надходження до місцевих бюджетів яких є вищими середнього по області. Серед районів лідерами в рейтингу є економічно розвинені Пустомитівський, Стрийський та Кам'янка-Бузький райони. Натомість, найнижчими показниками характеризуються Старосамбірський, Дрогобицький та Турківський райони.

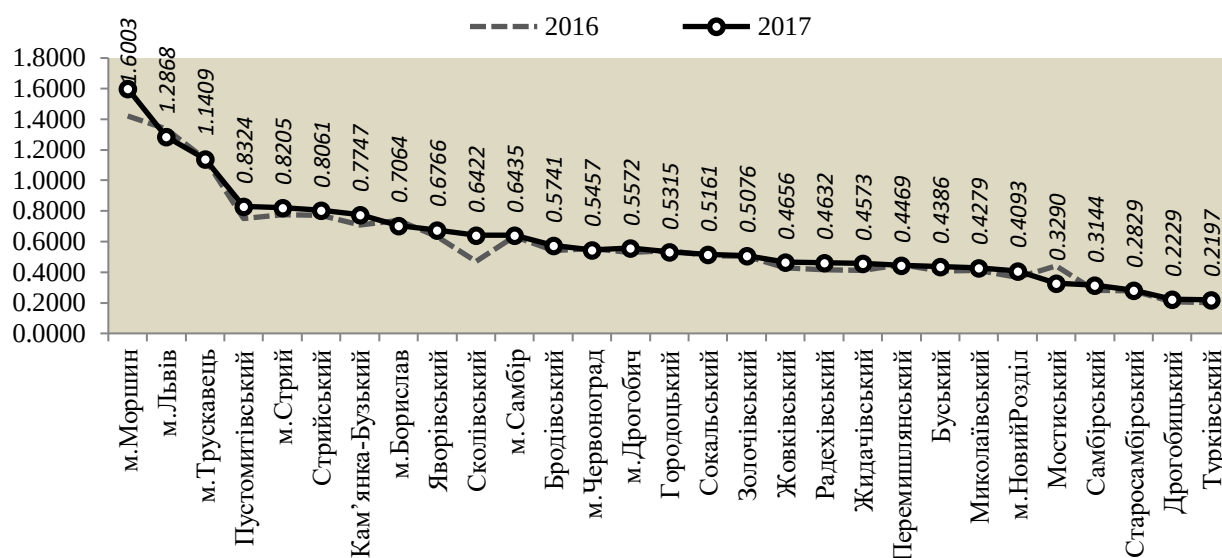

Рис. 2.22. Динаміка індексу податкоспроможності територіальних громад Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2016-2017 рр.

Джерело: розраховано на основі [185]

Важливим етапом дослідження податкових надходжень є визначення їх складу та структури (рис. 2.23), що дозволяє виявити особливості розвитку адміністративно-територіальної одиниці, недопрацювання та «резерви» в забезпеченні ефективного соціально-економічного поступу.

При порівнянні структури податкових надходжень місцевих бюджетів Львівської області до та після початку бюджетно-податкової децентралізації можна виокремити такі аспекти:

- по-перше, якщо у 2013 році ПДФО становив в середньому 70-71% податкових доходів місцевих бюджетів Львівської області, то у 2016 році – 54-56%. Причиною таких змін є встановлення нових нормативів відрахувань ПДФО до місцевих бюджетів: для бюджетів міст обласного значення відсоток відрахування склав 60%, тобто знизився на 15 в.п.; для районних бюджетів – 60%, тобто зріс на 35 в.п., а для бюджетів сіл, селищ та міст районного значення цей норматив склав 0% на противагу 25% у 2013 році. Таким чином, перерозподіл надходжень від справляння ПДФО між бюджетами різних рівнів відбувся не на користь адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Податок на доходи фізичних осіб став доволі ефективним інструментом в руках влади в

питанні стимулювання громад до об'єднання, оскільки об'єднані територіальні громад одержують на рівні з містами обласного значення 60% надходжень від ПДФО;

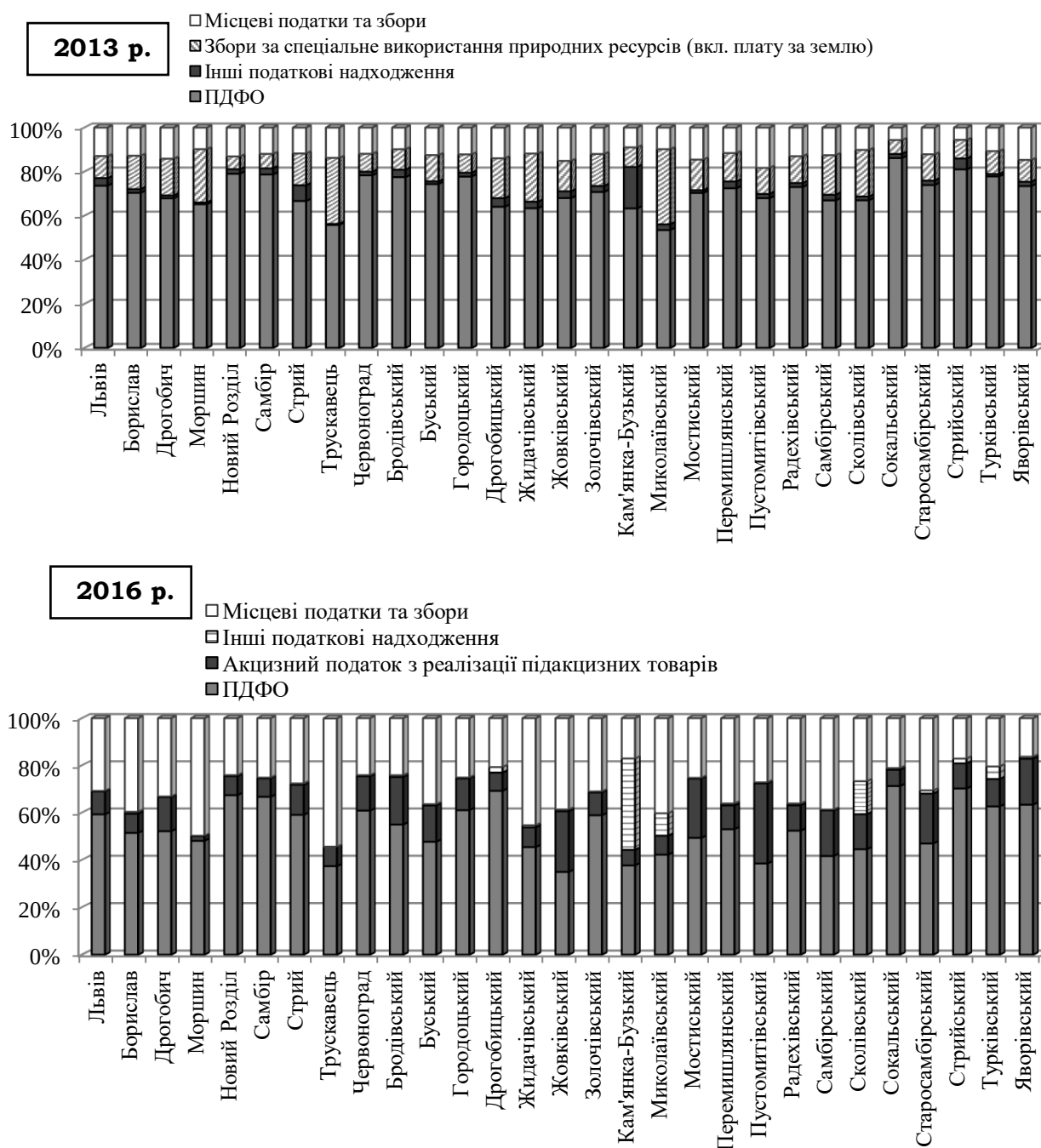

Рис. 2.23. Структура податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2013 та 2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [185]

- по-друге, з 2015 року запроваджено акцизний податок з реалізації підакцизних товарів, який складає в середньому 9,5% податкових доходів бюджетів міст обласного значення та 15,4% - зведених бюджетів районів;

- по-третє, зросла частка місцевих податків та зборів, що є наслідком зміни їх складу (зарахування плати за землю, яка до реформи була включена до зборів за спеціальне використання природних ресурсів, та зміни умов справляння податку на нерухоме майно). Якщо у 2013 році частка місцевих податків та зборів становила в середньому 11,5%, то у 2016 році - 30,0%.

Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком. Обсяги податку, які надходять до бюджету, прямо залежать від результату господарської діяльності на відповідній території.

У табл. 2.3 наведено динаміку надходжень ПДФО у Львівській області у 2013-2016 рр.

Якщо звернути увагу на темп приросту податкових надходжень від справляння ПДФО, можна зауважити: середнє значення приросту у 2014 році по відношенні до попереднього становить 107,3%, у 2015 році – 100,6%, у 2016 – 155,6%. Загалом середнє значення приросту у 2016 році до 2013 року становить 168,6%. Відтак можна зауважити, що впродовж 2013-2015 рр. надходження від справляння ПДФО стабільні. Проте, у 2016 році цей показник суттєво зріс.

Загалом у 2016 році у порівнянні з 2015 роком до Зведеного бюджету України надходження від оподаткування ПДФО зросли на 35,1% [6, 148]. Однією причиною зростання, якою можна пояснити половину приросту, є збільшення податкової ставки для доходів нижче 10 мінімальних заробітних плат (13 780 грн.) з 15% до 18%. Іншими - по-перше, проведенням індексації заробітних плат на інфляцію, по-друге, підвищенням заробітних плат у бюджетній сфері.

Окремо слід звернути увагу на рівень залежності розвитку підприємництва на території досліджуваних адміністративно-територіальних утворень Львівської області та показників ПДФО, що надходить до місцевих бюджетів (рис. 2.24).

Таблиця 2.3

Динаміка надходження ПДФО до місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2013 та 2016 рр.

(тис. грн.)

	Роки				Темп приросту, %			
	2013	2014	2015	2016	2014р. до 2013р.	2015р. до 2014р.	2016р. до 2015р.	2016р. до 2013р.
Міста								
Львів	1217107,1	1287517,8	1289919,5	1969862,8	105,8	100,2	152,7	161,8
Борислав	28975,7	31625,5	30702,0	45063,9	109,1	97,1	146,8	155,5
Дрогобич	64900,8	64056,3	61592,7	92078,3	98,7	96,2	149,5	141,9
Моршин	11285,6	10551,4	9244,6	14459,4	93,5	87,6	156,4	128,1
Новий Розділ	13373,8	16118,9	17650,2	25202,0	120,5	109,5	142,8	188,4
Самбір	33915,9	35962,0	36799,4	51611,7	106,0	102,3	140,3	152,2
Стрий	60284,6	63048,8	58883,2	95516,8	104,6	93,4	162,2	158,4
Трускавець	33634,9	29240,7	27828,3	41989,6	86,9	95,2	150,9	124,8
Червоноград	64925,3	66825,4	69563,1	97180,4	102,9	104,1	139,7	149,7
Середнє по містах	169822,63	178327,42	178020,33	270329,43	105,0	99,8	151,9	159,2
Райони								
Бродівський	36702,9	43289,6	42379,2	67621,5	117,9	97,9	159,6	184,2
Буський	22382,7	22265,9	23704,7	31587,0	99,5	106,5	133,3	141,1
Городоцький	35629,1	35274,7	40828,3	74773,0	99,0	115,7	183,1	209,9
Дрогобицький	15688,6	16651,9	16311,0	68426,5	106,1	98,0	419,5	436,2
Жидачівський	34193,4	33187,8	29399,6	38325,1	97,1	88,6	130,4	112,1
Жовківський	47247,9	47877,3	48305,3	69385,1	101,3	100,9	143,6	146,9
Золочівський	32911,4	37855,4	42066,2	72020,4	115,0	111,1	171,2	218,8
Кам'янка-Бузький	44382,0	47679,6	49544,5	74234,4	107,4	103,9	149,8	167,3
Миколаївський	29377,0	31422,2	26747,0	33951,8	107,0	85,1	126,9	115,6
Мостиський	23731,2	25592,7	25994,5	40643,5	107,8	101,6	156,4	171,3
Перемишлянський	18148,0	20765,0	20310,1	33271,4	114,4	97,8	163,8	183,3
Пустомитівський	63842,7	69729,0	73704,8	117109,2	109,2	105,7	158,9	183,4
Радехівський	30424,3	33820,6	25751,2	37032,0	111,2	76,1	143,8	121,7
Самбірський	17200,5	21980,2	21608,6	13863,0	127,8	98,3	64,2	80,6
Сколівський	22464,9	24726,2	26113,0	36423,9	110,1	105,6	139,5	162,1
Сокальський	78535,3	82458,3	89005,8	120913,9	105,0	107,9	135,8	154,0
Старосамбірський	23553,1	23848,2	22190,7	31261,9	101,3	93,0	140,9	132,7
Стрийський	64493,8	69702,2	80262,6	115211,1	108,1	115,2	143,5	178,6
Турківський	16441,0	16478,1	15701,4	22412,3	100,2	95,3	142,7	136,3
Яворівський	59031,7	82346,0	105594,8	172395,5	139,5	128,2	163,3	292,0
Середнє по районах	35819,1	39347,5	41276,2	63543,1	109,2	101,6	158,5	176,4

Джерело: розраховано на основі [185]

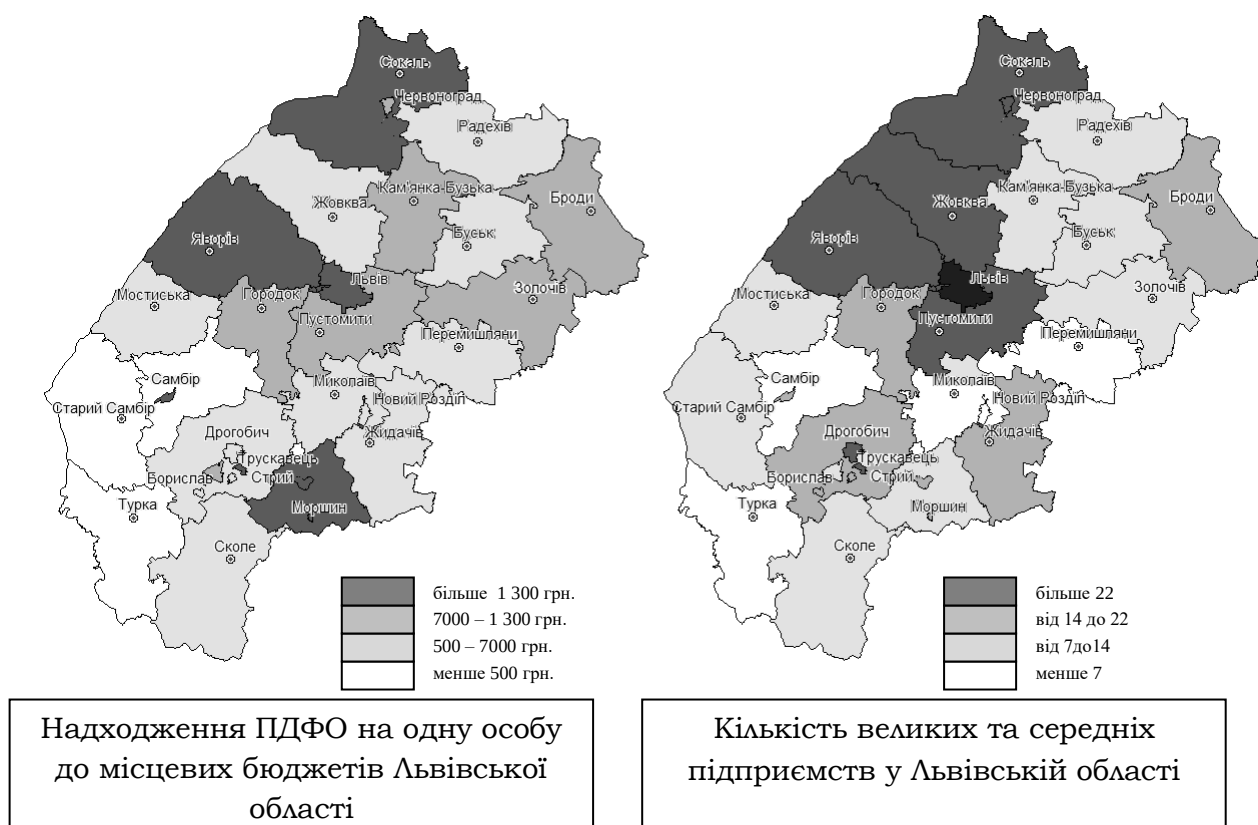

Рис. 2.24. Порівняння кількості великих та малих підприємств у районах та містах обласного значення Львівської області та надходження ПДФО до відповідних місцевих бюджетів у 2016 році

Джерело: розраховано на основі [185]

Як видно, така залежність чітко прослідковується. Так, найбільше великих та середніх підприємств функціонує в м.Львів (487), Пустомитівському (38), Яворівському (31), Жовківському (29), Сокальському районах (26) та м.Дрогобич (26). Якщо звернути увагу на середньооблікову кількість працівників в розрізі районів та міст Львівської області у 2016 році, можна помітити, що основна частка працюючих у м. Львів – 50,6%, а також у Пустомитівському (7,3%) районі, м.Дрогобич (6,8%), Яворівському (6,4%), Сокальському (6,3%) та Стрийському (5,4%) районах і м. Червоноград (6,1%). При цьому, найвищими обсягами ПДФО на одну особу, що надходять до місцевих бюджетів, характеризується більшість міст, зокрема, м.Львів (2597,4 грн.) та м.Маршани (2440,0 грн.), а також такі райони: Стрийський (1859,8 грн.), Яворівський (1380,9 грн.), Сокальський

(1302,9 грн.). Слід врахувати, що у Стрийському та Сокальському районах розмір заробітної плати перевищує середній рівень в економіці області [34], що безпосередньо впливає на обсяги надходжень ПДФО.

В адміністративно-територіальних утвореннях, де кількість великих та середніх підприємств значно нижча середнього рівня по області (Новий Розділ (0), Самбірський (3), Турківський (4), Старосамбірський (9)), обсяги надходжень ПДФО найнижчі в області, що свідчить про прямий зв'язок кількості функціонуючих суб'єктів господарювання на відповідній території, рівня заробітних плат і кількості працюючих та надходжень до бюджету податку на доходи фізичних осіб.

Внаслідок реформи бюджетно-податкової системи з 1 січня 2015 року було запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів та продукції. В середньому частка цього податку в податкових доходах місцевих бюджетів Львівської області становила станом на 2016 рік 13,6%. При цьому, слід відмітити залежність обсягів сплати до місцевих бюджетів акцизного податку від географічного розташування адміністративно-територіальної одиниці (рис. 2.25).

Так, найвищими обсягами надходження на одну особу від акцизного податку характеризується Пустомитівський район (885,8 грн.), причиною чого є його вигідне географічне положення, зокрема, наближеність обласного центру, а також проходження важливих автошляхів. Високим рівнем доходу від оподаткування акцизним податком характеризуються також Жовківський, Яворівський та Мостиський – прикордонні райони області, і, звичайно, місто Львів. Нижчими показниками характеризуються периферійні райони області, зокрема, Турківський та Самбірський.

Відтак, акцизний податок, ставши вагомим дохідним джерелом для наповнення місцевих бюджетів передовсім у приміських та прикордонних територіях, загострив проблему соціально-економічної диференціації розвитку регіонів. Як показує дослідження його наповнення бюджетів Львівської області,

найбільші обсяги доходів від податку надходять до бюджетів «багатих» адміністративно-територіальних утворень, а не «бідних».

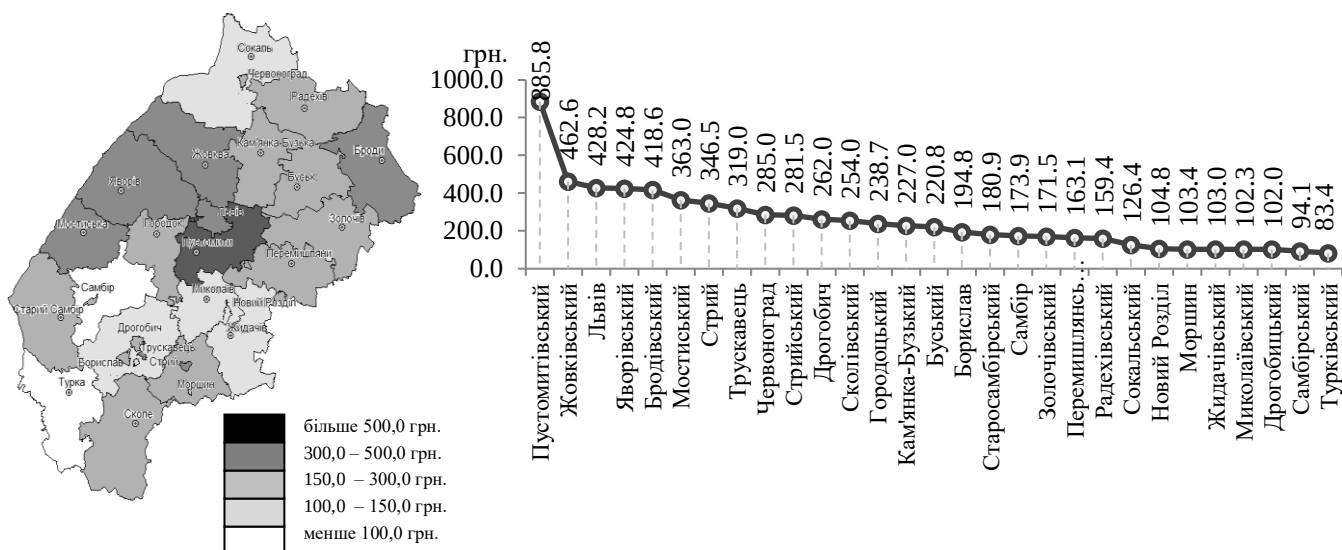

Рис. 2.25. Надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та продукції в розрахунку на одну особу у Львівській області у 2016 р.

Джерело: розраховано на основі [185]

Важливим видом податкових надходжень, які доцільно проаналізувати, є місцеві податки та збори. Їх економічну роль для розвитку адміністративно-територіальних одиниць базового рівня важко переоцінити, оскільки в питанні адміністрування цих платежів держава надає органам місцевого самоврядування певну самостійність та право вибору. Крім того, це податки, які повністю надходять до бюджетів територіальних громад, а відтак є стимулом до економічного розвитку та, відповідно, збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Якщо проаналізувати склад та структуру місцевих податків та зборів до та після бюджетно-податкової децентралізації (рис. 2.26), бачимо зростання частки цих податкових платежів у складі податкових доходів місцевих бюджетів. Якщо у 2013 році частка місцевих податків та зборів становила в середньому 11,5%, то у 2016 році - 30,0%. Таке зростання – результат проведених реформ та переформатування системи місцевих податків, зокрема, включення до їх складу

плати за землю. Якщо детальніше дослідити ці зміни, можна отримати такі результати:

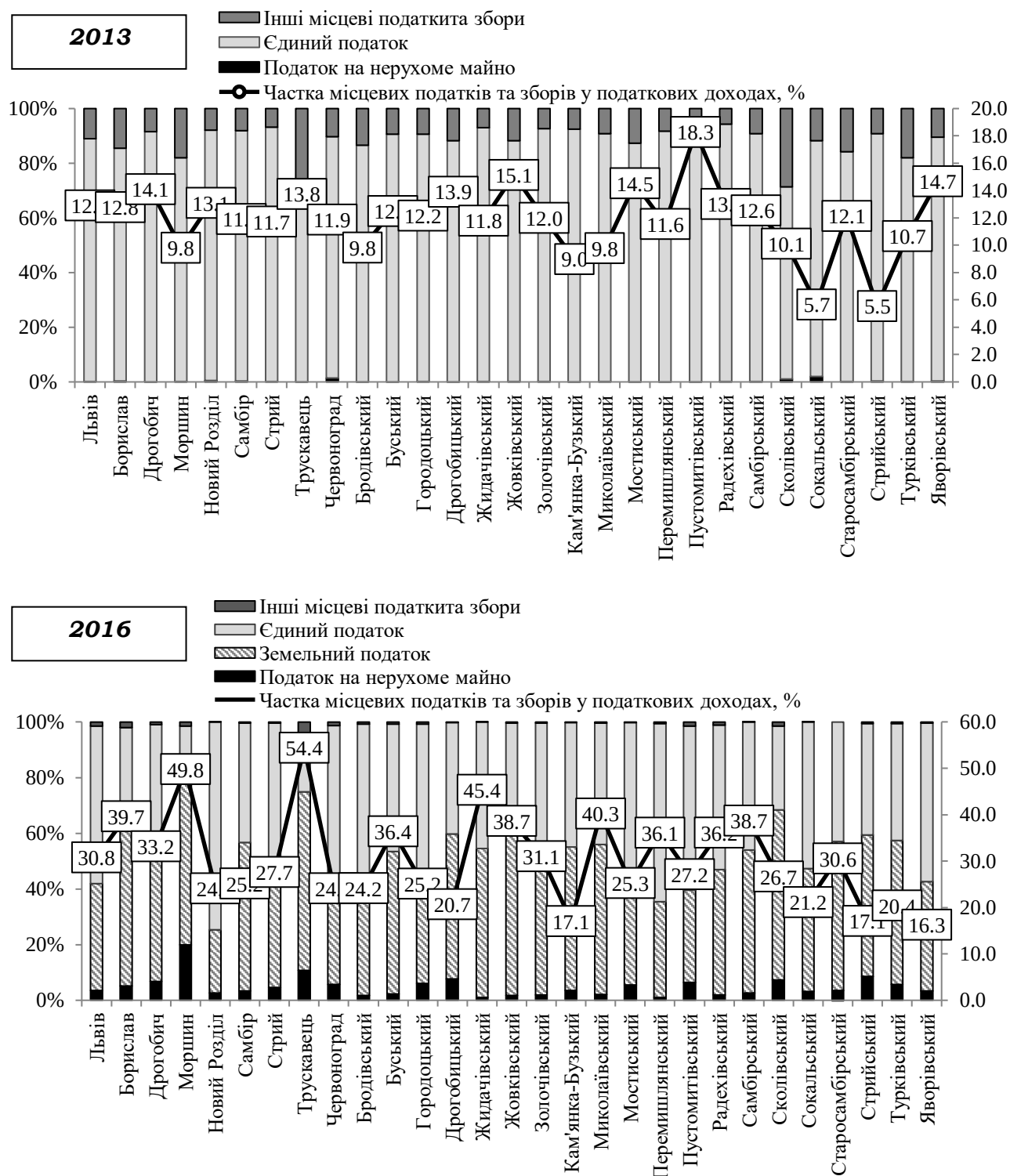

Рис. 2.26. Структура місцевих податків та зборів, які зараховуються до місцевих бюджетів Львівської області у 2013 та 2016 рр.

Джерело: розраховано на основі [185]

- по-перше, скоротилася частка єдиного податку в складі місцевих податків та зборів з 87,8% у 2013 році до 46,1% у 2016 році, тобто майже наполовину, що можна пояснити появою в складі місцевих податків та зборів ще одного важливого платежу. При цьому, при порівнянні 2016 року з 2013 роком середній показник приросту надходження до місцевих бюджетів області єдиного податку становить 282,3%;

- по-друге, земельний податок, який було зараховано до місцевих податків та зборів в результаті бюджетно-податкової децентралізації, є вагомим дохідним джерелом: його частка в складі місцевих податків коливається в межах 22,6% (Новий Розділ) - 65,5% (Жовківський район). Середнє значення по області у 2016 році становило 48,2%, тобто земельний податок становить практично половину надходжень усіх місцевих податків;

- в результаті розширення бази оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, зросла частка надходжень до місцевих бюджетів від сплати цього податку: з 0,3% в середньому по області до 4,8% при порівнянні 2013 та 2016 років.

Як висновок, аналізуючи рівень використання фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Львівської області зі сторони визначення ефективності формування власних доходів місцевих бюджетів, зокрема, податкових надходжень, можна зауважити наступне:

- найвищими показниками формування фінансово-економічного потенціалу характеризується м.Львів, а також економічно розвинені центральні райони області; їм значно поступають гірські Турківський, Сколівський, а також Старосамбірський і Самбірський райони;

- якщо у 2013 році диференціація доходів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) в районах та містах обласного значення була доволі значною, а лідерами за доходами на одну особу були Сколівський та Турківський райони (за рахунок надання їм додаткових міжбюджетних трансфертів), то у 2016 році коливання рівня доходів на особу дещо вирівнялися, а лідерами стали економічно розвинені м. Моршин, Городоцький та Стрийський райони;

- диференціація рівня власних доходів місцевих бюджетів Львівської області з реформуванням бюджетно-податкової системи на місцевому рівні лише посилилася. Причин цього три. По-перше, запровадження нового акцизного податку, який став вагомим дохідним джерелом, проте, в основному для тих адміністративно-територіальних одиниць, які мають вигідне територіальне розташування (якими є розвинені райони Львівщини). По-друге, реформа місцевого самоврядування, яка сьогодні проходить один з етапів реалізації, призвела до «паралельного» функціонування об'єднаних територіальних громад та районних структур, які де-факто здійснюють такі ж повноваження на «необ'єднаній» території[2]. По-третє, реформування місцевого самоврядування відбувається в напрямку формування фінансово та економічно спроможних одиниць базового рівня з високим рівнем фінансової автономії. Відтак розвиненим центральним районам легше знайти можливості для розвитку, ніж тим, які впродовж років незалежності існували лише завдяки наданню з центру фінансової допомоги.

2.3. Особливості формування фінансово-економічного потенціалу ОТГ Карпатського регіону та їх спроможність

Формування спроможних територіальних громад, розпочавшись у 2014 році, триває і сьогодні та вимагає посиленої уваги й поглибленого дослідження показників їх розвитку, фінансової забезпеченості, а також рівня використання фінансово-економічного потенціалу громад. Враховуючи визначення та трактування об'єднаних територіальних громад як спроможних, доцільним є проведення порівняння динаміки та показників ефективності використання фінансово-економічного потенціалу в напрямку аналізу забезпеченості бюджетів ОТГ та інших місцевих бюджетів.

Аналіз, проведений у попередніх пунктах, дозволив виділити певні особливості розвитку місцевих бюджетів Карпатського регіону та Львівської області. В результаті Карпатський регіон визначено як регіон з обмеженими та недостатніми фінансовими ресурсами та таким, який характеризується фінансовою неспроможністю місцевих бюджетів. Характеризуючись найвищими показниками ефективності використання фінансово-економічного потенціалу серед областей регіону, Львівська область також є неспроможною забезпечити високі показники економічного розвитку через відповідний рівень дотаційності місцевих бюджетів.

За аналізований період (2016 р. - перша половина 2017 р.) в областях Карпатського регіону було сформовано 30 ОТГ. Перелік та основні характеристики цих громад наведено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

ОТГ областей Карпатського регіону

Назва ОТГ	Кількість місцевих рад, які увійшли до складу ОТГ	Кількість населених пунктів	Площа громади, км. кв.	Чисельність населення, осіб	Рівень дотаційності, %
<i>Львівська</i>					
Бабинська	3	10	77,9	4168	15
Бісковицька	3	8	55,0	5611	30
Вільшаницька	2	9	79,1	2891	54
Воле-Баранецька	3	15	69,4	5317	50
Гніздичівська	3	6	57,6	6483	20
Грабовецька	4	16	65,9	4112	32
Дублянська	3	7	66,4	3039	26
Заболотцівська	2	10	105,7	2637	22
Луківська	2	7	54,7	3668	51
Міженецька	2	6	8,8	2423	45
Новокалинівська	5	8	109,1	7386	0
Новоміська	4	14	18,4	6038	57
Новострілищанська	3	11	71,9	2752	20
Тростянецька	5	17	190,4	6272	7
Чукв'янська	2	7	76,8	3286	41
<i>Чернівецька</i>					
Вашковецька	2	4	58,7	4954	29
Великокучурівська	3	5	10,3	13649	47

Продовження таблиці 2.4

Волоківська	2	3	56,0	6178	24
Глибоцька	2	3	68,4	10860	4
Клішківська	2	3	72,6	7207	40
Мамалигівська	6	8	139,3	12249	27
Недобоївська	4	4	79,5	5887	41
Рукшинська	5	7	108,6	6871	44
Сокирянська	2	2	82,2	11443	4
Усть-Путильська	2	6	92,1	2225	16
<i>Івано-Франківська</i>					
Верхнянська	6	12	140,6	10752	45
Печеніжинська	8	9	184,5	17657	50
Старобогородчанська	2	5	84,3	6120	32
<i>Закарпатська</i>					
Вільховецька	3	3	76,8	12483	47
Тячівська	3	3	91,3	19630	1
В середньому по ОТГ Карпатського регіону	3,3	7,6	81,7	7141,6	30,7
В середньому по ОТГ України	5,0	12,7	225,3	8745,2	15,2

Джерело: [19]

Як уже зазначалося, реформування місцевого самоврядування та децентралізація покликані забезпечити формування фінансово спроможних адміністративно-територіальних утворень базового рівня. Відповідно до результатів досліджень експертів Групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні [61], основними критеріями формування спроможних ОТГ визначено чисельність громади не менша 5-7 тис. осіб та рівень дотаційності не більше 30%.

Середній рівень дотаційності бюджетів ОТГ Карпатського регіону у 2016 році становив 30,7%, що в 2 рази більше середнього значення по Україні і не відповідає визначеному Мінрегіоном критерію. Слід зауважити, що і по розмірах ОТГ Карпатського регіону відрізняються від середнього по Україні: 81,7 кв. км. на противагу 225,3 кв. км. та 7141,6 осіб населення по ОТГ регіону на противагу 8745,2 осіб по ОТГ України.

11 ОТГ Карпатського регіону, тобто 36,7%, мають чисельність населення меншу 5000 осіб (рис. 2.27). Цей показник відповідає середньому по Україні - 36,5% зі 159 ОТГ мають населення меншу 5000 осіб.

При цьому, лише 15 ОТГ, тобто $\frac{1}{2}$ усіх сформованих в Карпатському регіоні, характеризуються рівнем дотаційності нижче 30%, з них тільки Новокалинівська ОТГ є бездотаційною. В цей час серед 159 ОТГ України 135 з рівнем дотаційності нижче 30%, з них 35 – бездотаційні.

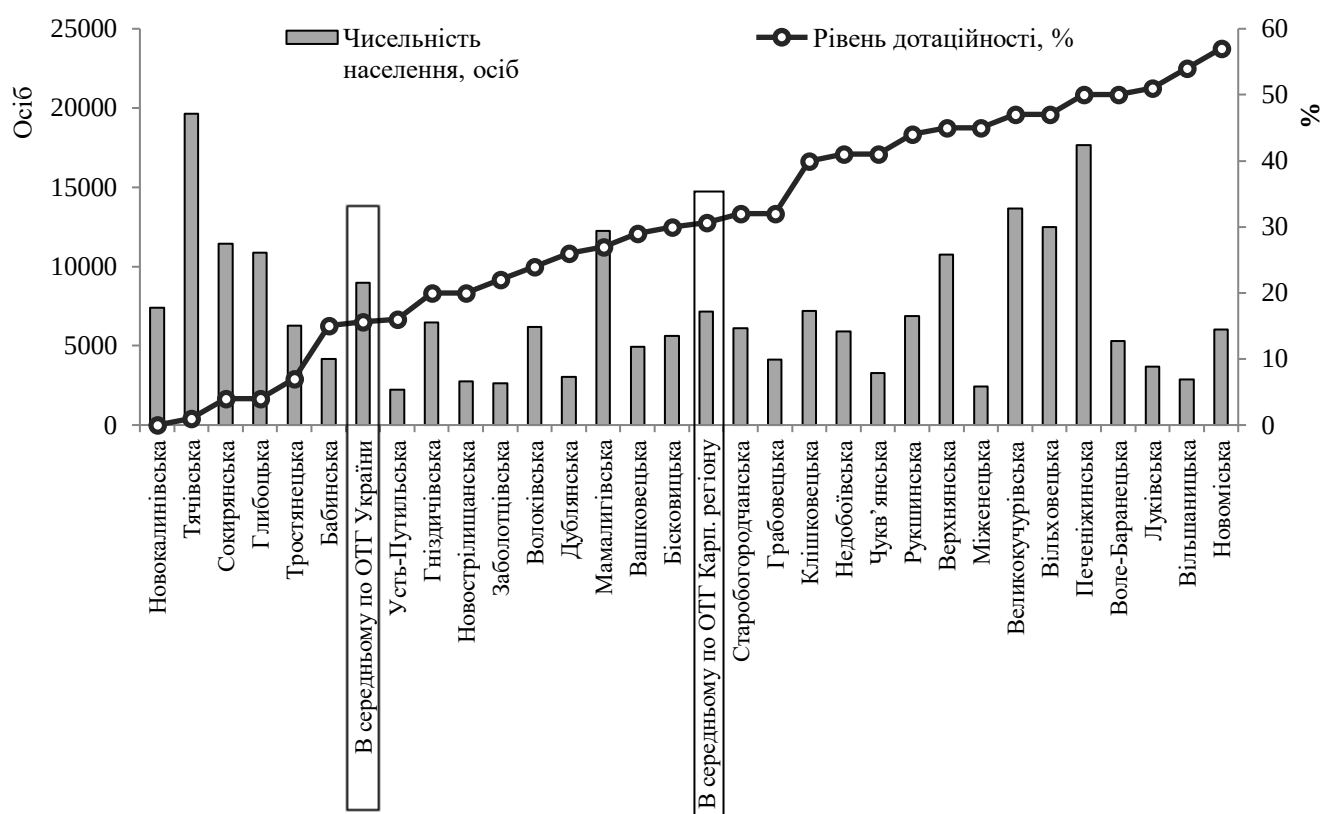

Рис. 2.27. Порівняння ОТГ Карпатського регіону у 2016 році

Джерело: [19]

В табл. 2.5 та на рис. 2.28 подано порівняння власних доходів місцевих бюджетів України, Карпатського регіону, Львівської області та ОТГ на одну особу у 2015-2016 рр., що дозволить проаналізувати рівень виконання основних завдань децентралізації.

Таблиця 2.5

Динаміка власних доходів місцевих бюджетів та бюджетів ОТГ на одну особу у 2015-2016 рр.

(грн. на особу)

Показники	Місцеві бюджети			Бюджети ОТГ		
	2015	2016	Темп приросту, %	2015	2016	Темп приросту, %
У к р а ї н а						
Власні доходи	2287,9	3435,5	150,2	696,7	2339,9	335,9
ПДФО	1279,3	1846,8	144,4	76,3	1254,9	<i>у 16 разів</i>
Акцизний податок	179,0	271,9	151,9	157,8	264,5	167,6
Плата за землю	345,5	545,4	157,9	254,5	401,1	157,6
Єдиний податок	255,7	401,5	157,0	204,5	321,6	157,3
Інші податкові надходження	228,4	369,8	161,9	77,1	94,4	122,4
К а р п а т с ь к и й р е г і о н						
Власні доходи	1714,9	2607,0	152,0	436,9	1267,2	290,0
ПДФО	959,0	1435,5	149,7	-	592,8	-
Акцизний податок	206,8	332,1	160,6	156,8	247,4	157,8
Плата за землю	180,1	286,0	158,8	120,9	196,0	162,1
Єдиний податок	195,0	302,4	155,1	105,5	163,4	154,9
Інші податкові надходження	174,0	251,0	144,2	53,7	67,2	125,1
Л ь в і в с ь к а о б л а с т ь						
Власні доходи	2105,0	3460,6	164,4	470,9	1375,0	292,0
ПДФО	1164,5	1824,4	156,7	-	594,9	-
Акцизний податок	209,5	330,5	157,7	144,2	262,6	182,1
Плата за землю	211,9	331,9	156,6	229,7	355,8	154,9
Єдиний податок	243,6	395,3	162,3	73,7	127,3	172,7
Інші податкові надходження	242,4	578,4	238,6	23,3	34,3	147,2

Джерело: на основі [17, 183, 188].

В середньому по місцевих бюджетах України власні доходи становлять станом на 1 січня 2017 року 3435,5 грн. на одну особу, в ОТГ – 2339,9 грн. на особу, що становить лише 68,1% власних доходів по місцевих бюджетах України. Щодо Карпатського регіону, тут ці показники значно нижчі: по місцевих бюджетах – 2607,0 грн. на особу, по ОТГ -1267,2 грн., тобто 48,6% показника місцевих бюджетів. По бюджетах Львівської області: 3460,6 та 1375,0 грн. на

особу відповідно. Таким чином, власні доходи ОТГ на особу становлять 39,7% власних доходів місцевих бюджетів загалом.

Причин суттєвої різниці власних доходів на одного жителя при порівнянні місцевих бюджетів та бюджетів ОТГ є три. По-перше, до складу ОТГ практично не входять великі міста, більшість громад утворені шляхом об'єднання сіл, селищ та невеликих міст. Серед 159 ОТГ, сформованих у 2015 році, лише три сформовані навколо міст обласного значення – Лиманська ОТГ Донецької області, Балтська та Біляївська ОТГ Одеської області (при тому, що в Україні налічується 187 міст обласного значення). Це суттєво впливає на показники власних доходів та бюджетної забезпеченості загалом.

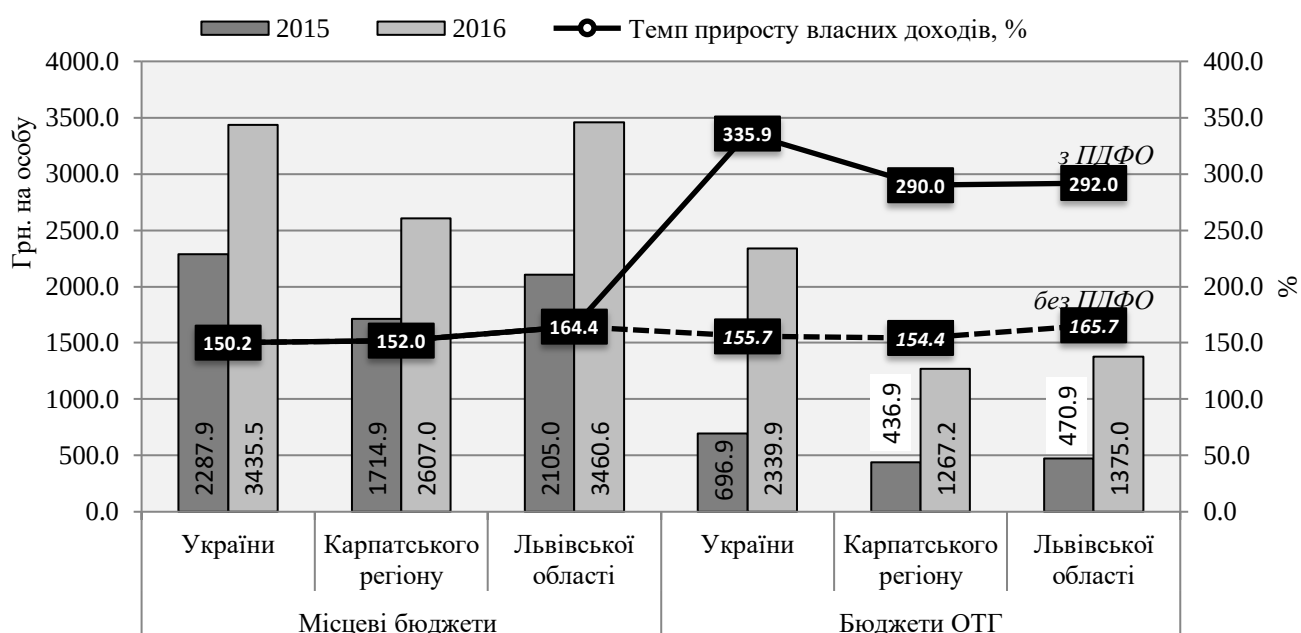

Рис. 2.28. Динаміка власних доходів місцевих бюджетів та бюджетів ОТГ на одну особу у 2015-2016 рр.

Джерело: на основі [17, 183, 188].

Слід зауважити, що до Верховної Ради України подано Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [90] щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення на основі визнання міст

обласного значення спроможними ОТГ. Відтак, можна говорити про майбутнє покращення показників бюджетної забезпеченості ОТГ.

По-друге, суттєвий вплив на низький рівень власних доходів на особу в ОТГ у порівнянні з місцевими бюджетами має географічний фактор. Найбільшу кількість ОТГ з аналізованих 159-ти сформовано на заході України – у Тернопільській (26), Хмельницькій (22) та Львівській (15), тобто майже 40% усіх ОТГ. При цьому, саме об'єднані громади на заході характеризуються високим рівнем залежності від надання дотацій з Державного бюджету, що відповідно також має вплив на зниження показників бюджетної забезпеченості сформованих громад.

По-третє, основою власних доходів бюджетів ОТГ є надходження від ПДФО, який, в результаті змін до бюджетно-податкового законодавства, з 2016 року визначено як джерело доходів бюджетів ОТГ. Натомість цей податок виключено з доходів бюджетів сіл, селищ та міст районного значення. Це стало причиною значно вищих темпів приросту власних доходів на одну особу в ОТГ, ніж в середньому по місцевих бюджетах України, Карпатського регіону та Львівської області відповідно. Власні доходи бюджетів 159 ОТГ зросли утричі порівняно з надходженнями до бюджетів місцевих рад, що увійшли до складу таких громад, саме за рахунок ПДФО. Аналогічна ситуація і щодо ОТГ Карпатського регіону та Львівської області – темп приросту становить 290-292%. Темп приросту власних доходів місцевих бюджетів України становить 150,2%, дещо вищий він в Карпатському регіоні (152,0%) та Львівській області (164,4%).

В структурі власних доходів бюджетів ОТГ Карпатського регіону найбільшу питому вагу складають надходження від ПДФО (46,8%), вагомою є питома вага акцизного податку з реалізації підакцизної продукції (19,8%) та плати за землю (15,6%), обсяги яких в доходах бюджетів громад залежать передовсім від територіального розташування та наявності земельного ресурсу (рис. 2.29).

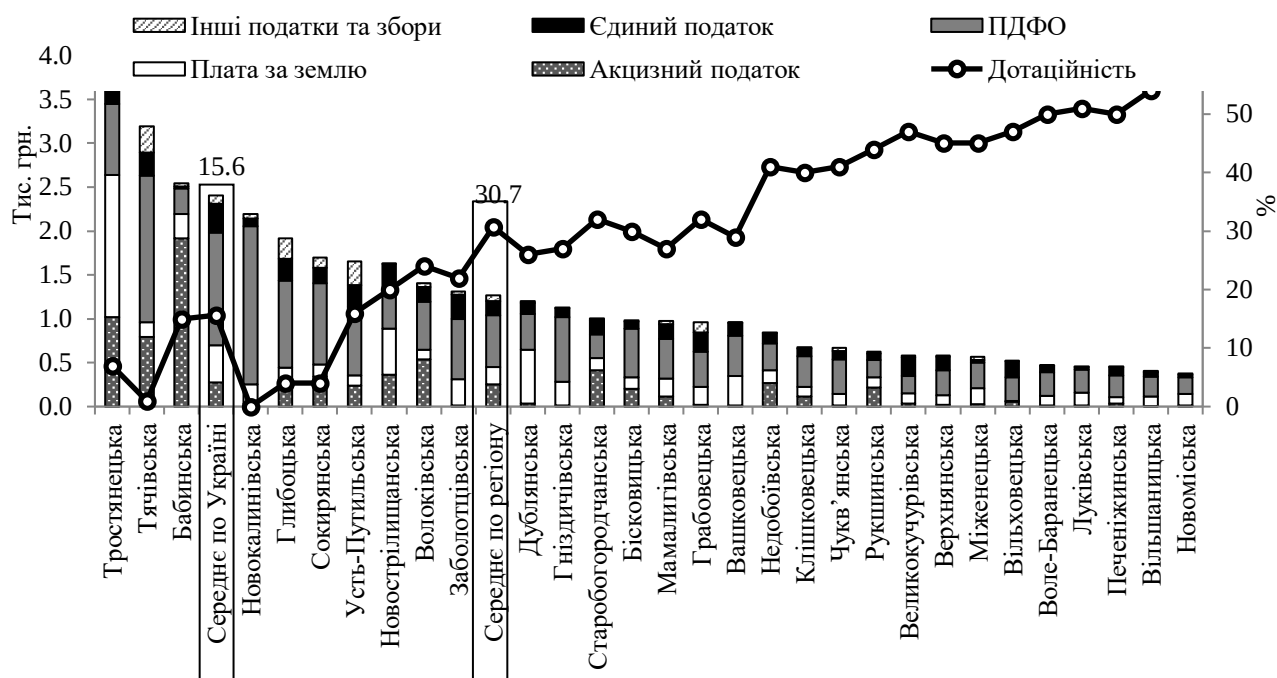

Рис. 2.29. Обсяги та структура власних доходів ОТГ Карпатського регіону на одну особу у 2016 році

Джерело: на основі [17, 178, 181].

Львівська (595,0 грн. на особу), Чернівецька (524,8 грн.) та Івано-Франківська (266,1 грн.) області займають останні місця (20, 22 та 23 відповідно) в рейтингу областей України за показниками надходження ПДФО в бюджети ОТГ на одну особу (рис. 2.30). Закарпатська область перебуває на 10 місці, характеризуючись надходження ПДФО у розмірі 1125,0 грн. на особу (що пояснюється функціонуванням в області лише двох ОТГ та високими надходженнями ПДФО в одній з них – Тячівській ОТГ).

На найвищих позиціях за цим показником економічно та промислово розвинені області Східної України (Дніпропетровська (2884,1 грн. на особу) та Донецька (2711,1 грн.)).

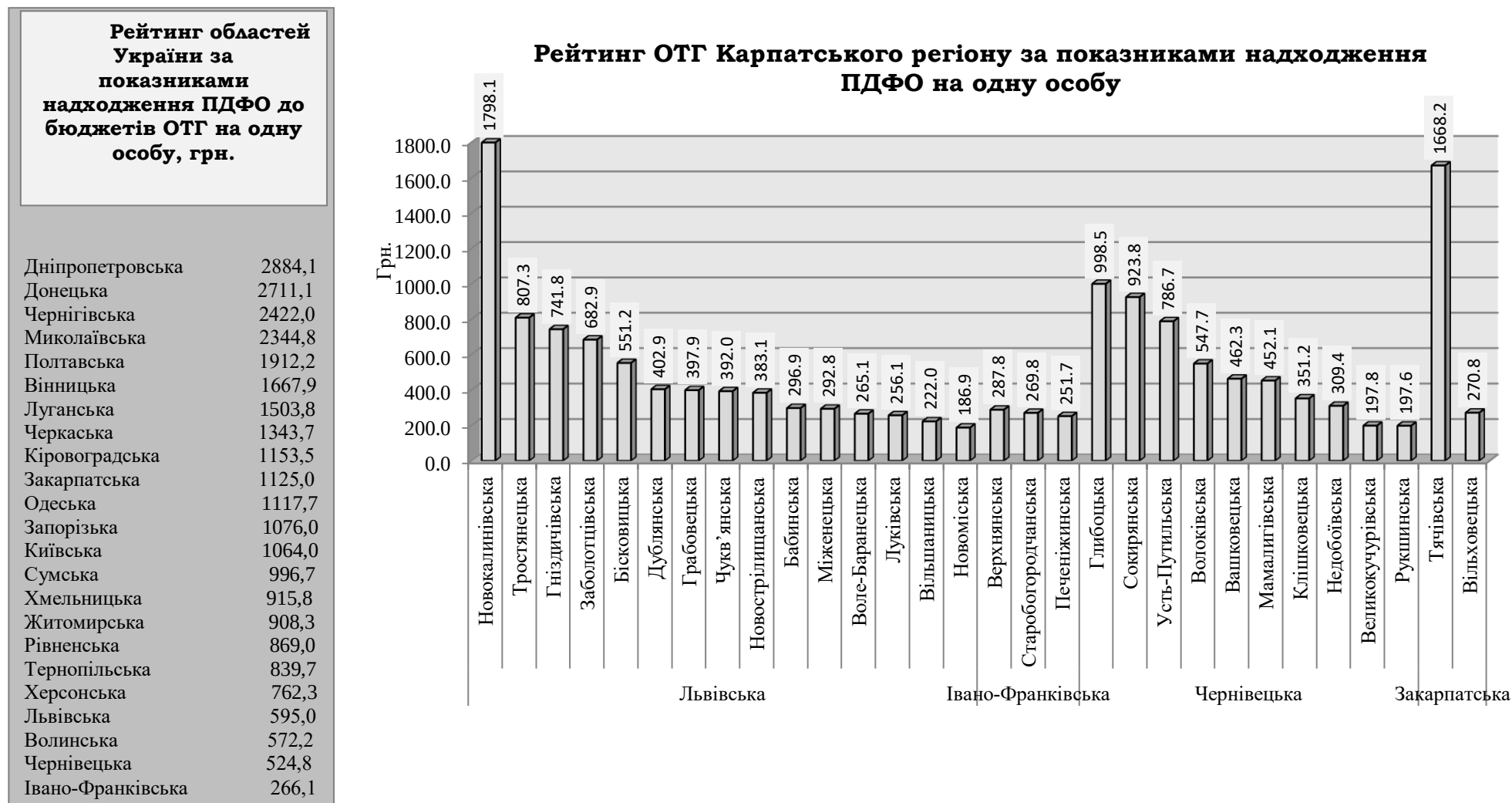

Рис. 2.30. Рейтинг ОТГ за показниками надходження ПДФО на одну особу у 2016 році

Джерело: на основі [18, 19]

Вищим середнього по Україні значенням надходження ПДФО на особу до бюджетів ОТГ характеризуються лише Новокалінівська ОТГ Львівської області та Тячівська ОТГ Закарпатської області. Надходження від оподаткування ПДФО до бюджету Новокалінівської ОТГ становлять 1798,1 грн. на особу (це 15 місце серед 159 ОТГ України). Високі обсяги податкових надходжень до бюджету громади на 70% забезпечуються за рахунок військової частини, яка розташована на території ОТГ. Окрім того, в обох випадках (Новокалінівської та Тячівської ОТГ) центрами громад є міста районного значення, в яких функціонує багато суб'єктів господарювання (магазини, заклади харчування, відділення банків тощо). Щодо Тячівської ОТГ, вона розташована на кордоні з Румунією, що теж сприяє економічному розвитку.

Крім зазначених, порівняно високими надходженнями ПДФО на особу характеризуються також Глибоцька ОТГ (998,5 грн.), центром якої є економічно розвинуте смт Глибока (на території розташовані банківські установи, підприємство по переробці сільськогосподарської продукції, деревини, наданню поліграфічних послуг, розвитку вівчарства, будівельні компанії тощо), Сокирянська міська ОТГ (923,8 грн.), на території якої функціонує кам'яний кар'єр по видобутку каменю вапняку, ВАТ «Сокирянський машинобудівний завод», сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства, Тростянецька ОТГ (807,3 грн.), на території якої функціонують підприємства, що спеціалізуються на видобутку будівельних матеріалів, зокрема, піску і каменю (ТзОВ «Гідробуд-М», ТзОВ «Агробудсервіс» тощо).

Таким чином, можна зробити висновок: надходження ПДФО до бюджетів ОТГ повністю залежить від рівня їх економічного розвитку, зокрема, розташування на території громади підприємницьких структур. Джерелом надходження ПДФО до громад з низьким рівнем економічного розвитку є оподаткування працівників бюджетних установ (закладів освіти, охорони здоров'я, культури та органів управління). Враховуючи анонсовану оптимізацію шкіл та медичних установ, яка передбачає зменшення їх кількості, можна

прогнозувати зниження надходження ПДФО на особу в таких громадах, що зумовить зростання їх фінансової залежності від державного бюджету.

Отже, можемо стверджувати, що ПДФО сьогодні виконує радше перерозподільчу функцію, аніж функцію стимулювання створення умов для підвищення економічної активності в громаді. З огляду на зазначене, важливо з'ясувати, за рахунок яких джерел наповнюються бюджети ОТГ, які характеризуються порівняно нижчою часткою ПДФО (рис. 2.31).

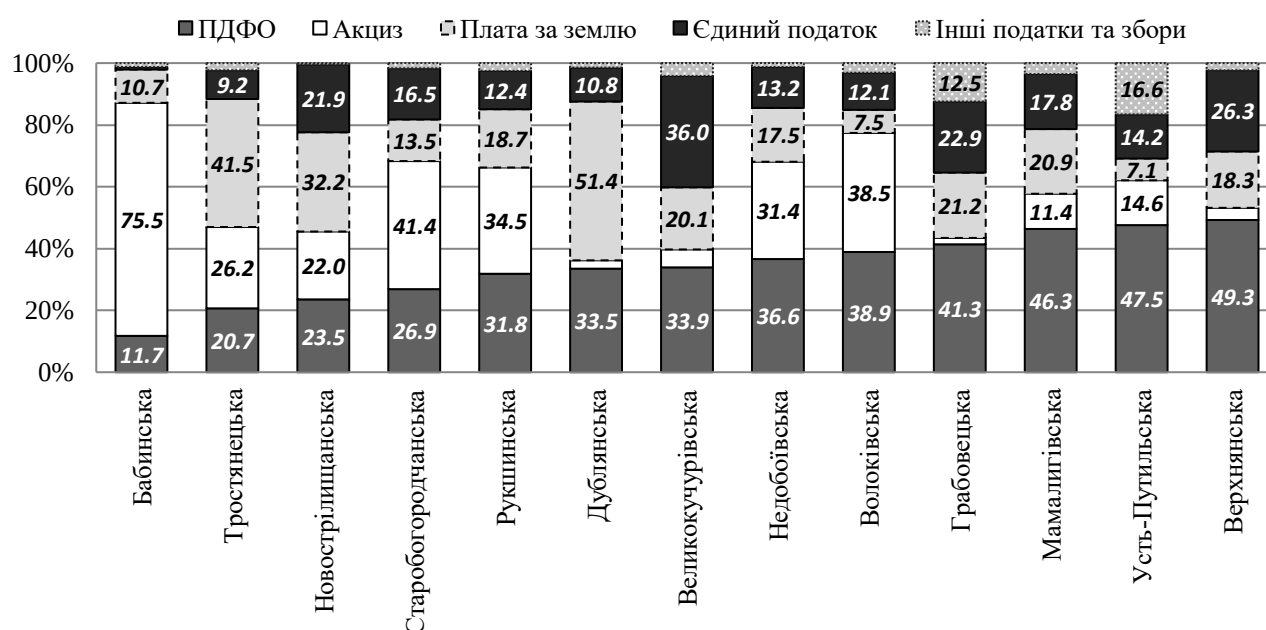

Рис. 2.31. Структура власних доходів місцевих бюджетів ОТГ Карпатського регіону з низькою часткою ПДФО

Джерело: на основі [18, 19]

Для бюджетів цих громад вагомого значення набувають доходи від акцизного податку з реалізації підакцизних товарів (Бабинська, Старобогородчанська, Волоківська та ін.), плати за землю (Дублянська, Тростянецька, Новострілищанська громади), єдиного податку (Великокучурівська громада).

Важливим джерелом власних доходів місцевих бюджетів стало запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів. Проте, існує

залежність обсягів надходження від оподаткування цим податковим платежем від територіального розташування адміністративно-територіальної одиниці та наявності на її території автозаправних станцій. Щодо ОТГ Карпатського регіону, середнє значення надходження акцизу на особу у 2016 році становило 239,6 грн., що нижче середнього по ОТГ України значення (245,4 грн.) на 2,4%. З 30 ОТГ регіону лише 10 характеризуються надходженнями акцизного податку вищими ніж середній рівень, 14 – вищими 100 грн. на особу (рис. 2.32).

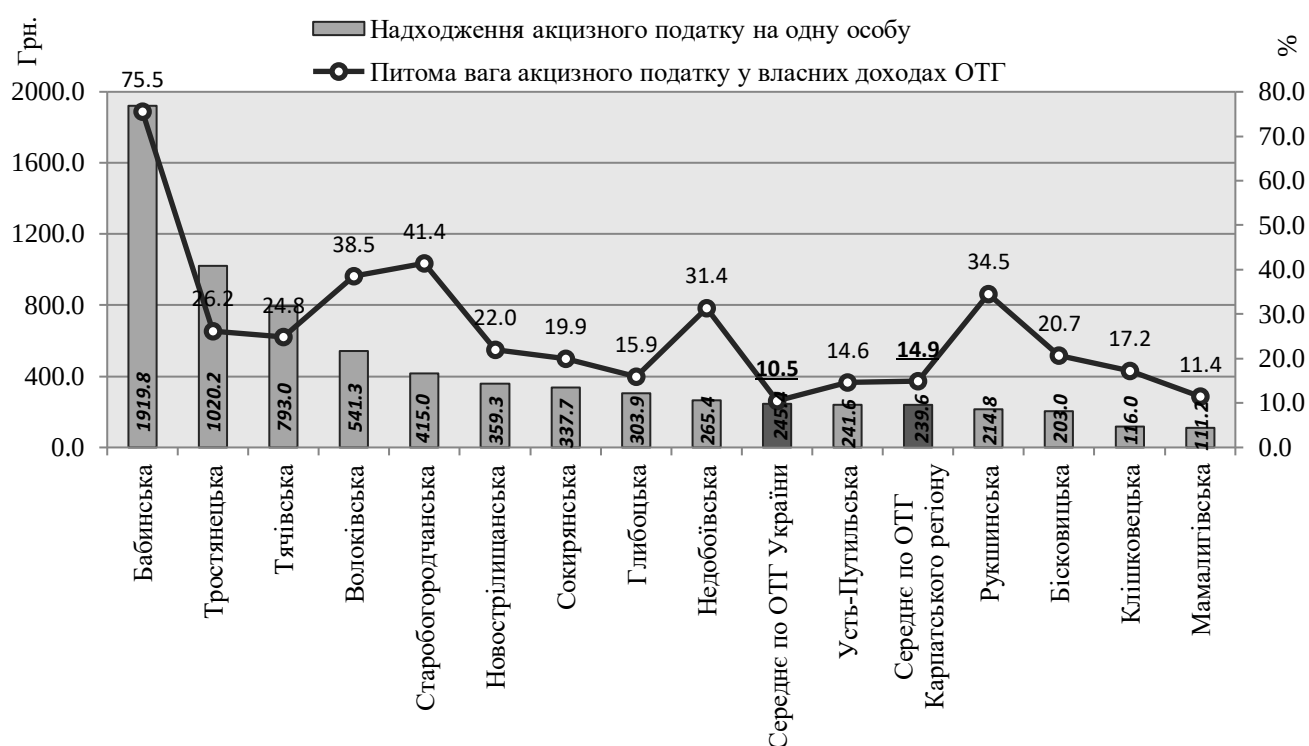

Рис. 2.32. ОТГ з найвищими обсягами надходження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів на одну особу

Джерело: на основі [18, 19]

Найвищими обсягами надходжень акцизного податку на одну особу характеризується Бабинська ОТГ Львівської області (1919,8 грн.), яка межує з м. Самбір та через яку пролягає автомобільний шлях національного значення Львів-Самбір-Ужгород. На території ОТГ функціонує чотири автозаправні станції, які і забезпечують високі надходження акцизного податку. Це ж стосується і інших ОТГ, які характеризуються високими надходженням акцизного податку: вони або

межують з розвинутим містом, або через їх територію проходить важливий автомобільний шлях (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Залежність надходження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів до бюджетів ОТГ Карпатського регіону від особливостей їх територіального розташування

ОТГ Карпатського регіону	Надходження акцизного податку, тис. грн. (2016 р.)	Характеристики ОТГ		
		Прилягає/межує з обласним/районним центром/містом обласного значення	Через ОТГ проходить важливий автомобільний шлях	Прикордонна ОТГ
Тячівська	15566,5	м. Тячів - місто районного значення	Автошлях національного значення Мукачево-Львів	Прикордонна ОТГ
Бабинська	8001,6	м. Самбір	Автошлях національного значення Львів-Самбір-Ужгород	
Тростянецька	6399,0	м. Миколаїв	Автошлях міжнародного значення Київ-Чоп	
Сокирянська	3864,7		Автошлях регіонального значення	Прикордонна ОТГ
Волоківська	3344,3	знаходиться близько м. Чернівці	Автошлях міжнародного значення Доманове-Ковель-Чернівці-Порубне	
Глибоцька	3300,0	знаходиться близько м. Чернівці	Автошлях міжнародного значення Доманове-Ковель-Чернівці-Порубне	
Старобогородчанська	2539,7	м. Богородчани	Автошлях національного значення Мукачево-Львів	
Недобоївська	1562,4		Автошлях національного значення Житомир-Чернівці	
Рукшинська	1475,7	м. Хотин	Автошлях національного значення Житомир-Чернівці	
Мамалигівська	1361,9		Автошлях національного значення Стрий-Івано-Франківськ-Чернівці	Прикордонна ОТГ
Бісковицька	1138,9	м. Самбір		
Новострілищанська	988,9		Автошлях національного значення Мукачево-Львів	
Клішківська	836,2			
Вільховецька	720,1			
Печеніжинська	593,0	м. Коломия	Автошлях регіонального значення	
Усть-Путильська	537,6		Автошлях регіонального значення	
Великокучурівська	470,2	м. Чернівці		
Верхнянська	237,3			
Новокалінівська	255,3			

Дублянська	98,4			
Грабовецька	84,5	м. Стрий	Автошлях міжнародного значення Київ-Чоп	
Воле- Баранецька	66,4			
Гніздичівська	65,2	м. Жидачів		
Міженецька	62,9			Прикордонна ОТГ
Новоміська	60,2			
Луківська	51,3		Автошлях національного значення Львів-Самбір-Ужгород	
Вашковецька	48,2		Автошлях регіонального значення	Прикордонна ОТГ
Чукв'янська	33,9			
Заболотців- ська	24,3			
Вільшаницька	21,4			

Джерело: на основі [18, 19]

Окрім того, доцільно зауважити, що в деяких ОТГ надходження від акцизного податку становлять велику частку всіх власних доходів. Так, для Бабинської ОТГ цей показник дорівнює 75,5%, Старобогородчанської – 41,4%, Волоківської – 38,5%, Рукшинської – 34,5%, Недобоївської – 31,4%. Надходження податку є стабільними, оскільки залежать від функціонування на території громади автозаправних станцій, та не вимагають додаткових зусиль від органів місцевого самоврядування для забезпечення відповідного рівня економічного зростання. А це є фактором дестимулювання громади до ефективного використання та нарощення фінансово-економічного потенціалу.

Аналізуючи ефективність використання фінансово-економічного потенціалу ОТГ та особливості формування власних доходів таких адміністративно-територіальних громад слід порівняти обсяги доходів та видатків таких громад, оскільки реформа системи місцевого самоврядування та бюджетно-податкового законодавства передбачала не лише збільшення доходної бази бюджетів новостворених громад, а й передачу на місця нових повноважень. Відтак, доцільним є визначення рівня спроможності ОТГ за рахунок власних податкових надходжень забезпечити реалізацію покладених на них функцій. Показник співвідношення видатків бюджетів ОТГ до податкових доходів показує

достатність фінансових ресурсів громади для реалізації відповідних повноважень (рис. 2.33).

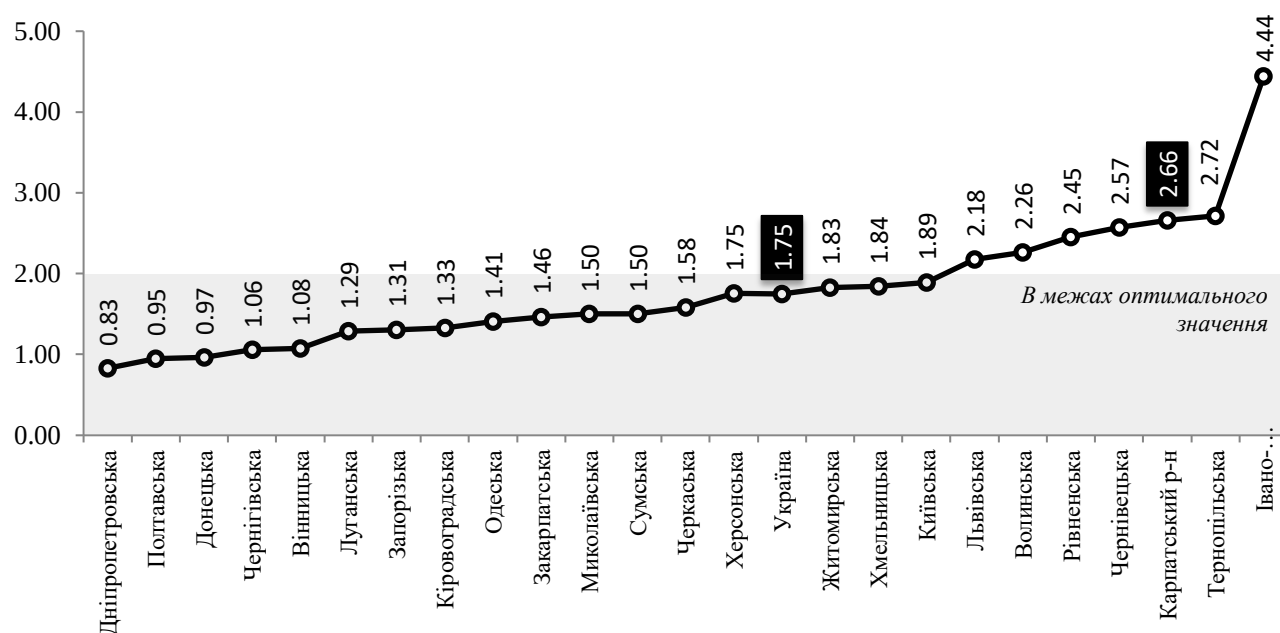

Рис. 2.33. Показник співвідношення видатків та податкових доходів місцевих бюджетів ОТГ областей України у 2016 році²

Джерело: на основі [16]

Дослідження рівня співвідношення видатків та податкових доходів місцевих бюджетів ОТГ показує, що видатки бюджетів ОТГ більшості областей не перевищують податкових доходів більше ніж удвічі. Найвищим рівнем співвідношення видатків та податкових доходів місцевих бюджетів характеризуються ОТГ Дніпропетровської (0,83), Полтавської (0,95) та Донецької (0,97) областей, тобто громади економічно розвинених областей України. Низькою є податковаспроможність ОТГ Івано-Франківської (4,44), Тернопільської (2,72), Чернівецької (2,57), Рівненської (2,45), Волинської (2,26) та Львівської (2,18) областей. Якщо порівняти показники співвідношення видатків та податкових доходів місцевих бюджетів 159 ОТГ України (1,75) та ОТГ Карпатського регіону (2,66), видно, що ОТГ Карпатського регіону характеризуються значно вищими значеннями.

²Оптимальне значення обрано відповідно до методики визначення фінансової спроможності регіону І.М. Вахович та І.М. Камінської[12].

Аналізуючи рівень співвідношення видатків та податкових доходів бюджетів ОТГ Львівської області у 2016 році (рис. 2.34), видно, що рівень співвідношення видатків та податкових доходів місцевих бюджетів ОТГ в межах оптимального значення є лише в чотирьох з п'ятнадцяти ОТГ Львівщини – Новокалінівська (1,29), Тростянецька (1,32), Бабинська (1,34) та Дублянська (1,78) громади. Натомість інші – неспроможні за рахунок податкових надходжень забезпечити виконання покладених на них функцій, що свідчить про їх нездатність забезпечити свій розвиток та необхідність пошуку додаткових джерел фінансового забезпечення.

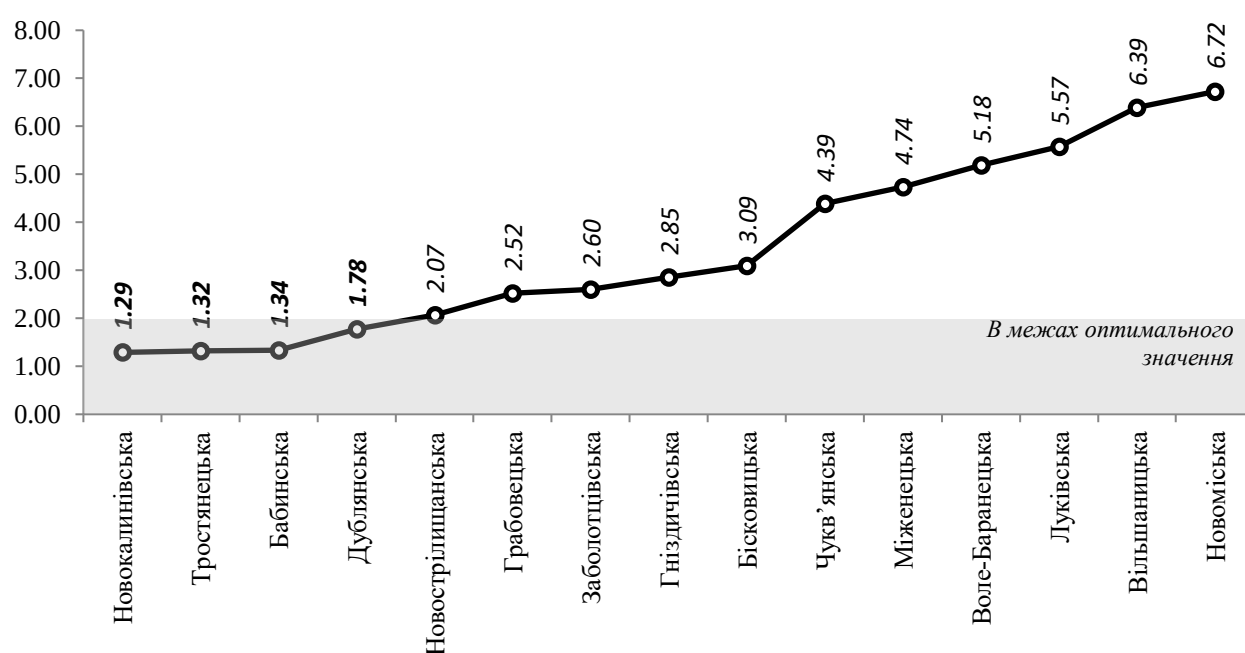

Рис. 2.34. Показник співвідношення видатків та податкових доходів місцевих бюджетів ОТГ Львівської області у 2016 році

Джерело: [2].

З проведеного дослідження можна зробити висновки щодо формування власних доходів громад:

- ПДФО є основним бюджетоутворюючим податком для ОТГ, тому особливо важливим є розвиток підприємництва й збільшення кількості робочих

місць на території громад, що забезпечить збільшення надходжень до їх бюджетів;

- акцизний податок виступає важливим джерелом фінансових надходжень до бюджетів, проте в результаті його запровадження зріс рівень фінансово-економічної диференціації громад. Окрім того, обсяги надходжень акцизного податку з реалізації підакцизних товарів залежать не від ефективності використання фінансово-економічного потенціалу громади та рівня її розвитку, а від територіального розташування та проходження через територію громади або поблизу неї важливих автомобільних шляхів, а наявність такого джерела доходів для ОТГ має певний де стимулюючий вплив на подальший ефективний розвиток;

- зросла роль місцевих податків та зборів у складі власних доходів ОТГ. Попри це, доцільним є усунення проблем, пов'язаних з їх адмініструванням та нарахуванням для збільшення надходжень до бюджетів ОТГ.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

В результаті аналізу фінансово-економічного потенціалу територіальних громад Карпатського регіону було встановлено низку закономірностей та обґрунтовано наступні висновки:

1. Аналіз фінансово-економічний потенціалу Карпатського регіону у порівнянні з іншими регіонами України показав нижчі значення показників економічного розвитку (ВРП, ВРП на одну особу, середньомісячна заробітна плата, кількість підприємств тощо) областей регіону. Одним з ключових чинників такої ситуації є диспропорції в розвитку регіонів України та неоднорідність областей Карпатського регіону за рівнем економічного розвитку. Жодна з них не належить до чільних в сфері промисловості чи сільськогосподарського виробництва.

2. Областям Карпатського регіону характерні вищий рівень дотаційності місцевих бюджетів у порівнянні з середньоукраїнським значенням, низькі показники власних доходів місцевих бюджетів.

3. Встановлено наявність значної диференціації фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Львівської області. Економічно рознотими є м. Львів та центральні райони області (Пустомитівський, Яворівський, Стрийський та Городоцький), міста обласного значення; значно поступаються їм гірські Турківський, Сколівський, Старосамбірський та Самбірський райони.

4. Результатом реформування місцевого самоврядування та змін до бюджетно-податкового законодавства стало зростання рівня диференціації власних доходів місцевих бюджетів Львівської області. Однією з причин зростання є запровадження акцизного податку, який став вагомим дохідним джерелом, проте, в основному для адміністративно-територіальних одиниць, які мають вигідне територіальне розташування. Іншою причиною є «паралельне» функціонування об'єднаних територіальних громад та районних структур, які де-факто здійснюють такі ж повноваження на «необ'єднаній» території.

5. Станом на 1 липня 2017 року в Карпатському регіоні функціонувало 30 ОТГ. Рівень фінансової спроможності більшості ОТГ регіону значно нижчий, ніж в середньому по Україні. ½ усіх сформованих в Карпатському регіоні ОТГ характеризуються рівнем дотаційності вищим 30%, в той час як серед 159 ОТГ України 135 з рівнем дотаційності нижчим 30%.

6. Формування власних доходів бюджетів ОТГ відбувається за рахунок податкових надходжень. Основним бюджетоутворюючим податком для ОТГ є ПДФО, тому особливо важливим є розвиток підприємництва на території громад. Важливими джерелами податкових надходжень до бюджетів ОТГ є також акцизний податок з реалізації підакцизних товарів та місцеві податки й збори, зокрема, плата за землю та податок на нерухоме майно, які характеризуються значним потенціалом.

Основні результати наукового дослідження, що отримані в даному розділі опубліковані автором у наукових працях [116, 119, 176, 177].

РОЗДІЛ III

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Організаційні засади підвищення ефективності формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад

Основною ціллю реформування місцевого самоврядування в Україні є активізація економічного зростання в державі за принципом «знизу – вгору» за рахунок ефективного використання власних соціально-економічних ресурсів ОТГ. Основні напрямки активізації формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування наведені на рис. 3.1.

Зазначене, у свою чергу, вимагає створення спроможних територіальних громад, які зможуть нести відповідальність за економічний розвиток територій та формування повноцінного життєвого середовища для мешканців. Йдеться насамперед про зміну ментальної моделі як представників органів місцевого самоврядування базового рівня, так і кожного мешканця громади – відмови від патерналістських очікувань і розуміння власної відповідальності за громаду.

Водночас, процеси реформування адміністративно-територіального устрою, зокрема в частині створення ОТГ на основі укрупнення громад, супроводжуються низкою складних проблем, що, з одного боку, стримує зазначені процеси, розтягуючи їх в часі, з іншого – знижує соціально-економічну результативність їх функціонування.

На сьогоднішній день існує чимало невирішених проблем, які впливають на формування та розвиток ОТГ в Україні, основними з яких є:

- формування громад, які не відповідають критеріям спроможності (за чисельністю населення, фінансово-економічним потенціалом тощо), хоча деякі з них на даний час мають високий рівень податкоспроможності;

Рис. 3.1. Напрями активізації формування фінансово-економічного потенціалу ОТГ

Джерело: розробка автора

- залишення поза процесами об'єднання міст обласного значення, а також дотаційних сільських громад;

- низький рівень підтримки процесу створення ОТГ з боку районних адміністрацій та місцевих еліт, незацікавлених у зміні керівництва селищних рад та принципів їх функціонування.

Розглянемо докладніше окреслені проблеми.

Не зважаючи на затвердження процедури та правил об'єднання громад [93], впродовж 2015-2017 рр. в Україні утворено низку ОТГ, які не відповідають критеріям спроможності. Слід зазначити, що серед таких ОТГ є громади, які характеризуються високим рівнем податкоспроможності на даному етапі, однак варто визначити чи володіють вони достатнім соціально-економічним потенціалом, щоб залишитись такими у довгостроковій перспективі.

На нашу думку, можна виділити кілька типів таких утворень, одним з яких є створення невеликих за площею та кількістю населення громад-«мільйонників», фінансова потужність яких забезпечується за рахунок функціонування на їх території потужних суб'єктів господарювання. Прикладом такої громади є Пришибська ОТГ Кременчуцького району Полтавської області, утворена 25 жовтня 2015 р. на основі об'єднання двох сільських рад з чисельністю населення 1980 осіб та площею 91,91 кв. км. Попри невеликі розміри Пришибська ОТГ у 2016 р. зайняла шосте місце в рейтингу громад за показниками власних доходів на одного мешканця з сумою 6318,3 грн. на особу, а також перше місце в рейтингу громад з найбільшими капітальними видатками на особу – 12600,1 грн. Джерелом доходів виступає плата за землю (78,6% усіх власних доходів громади) та ПДФО (11,3%) [54]. Основним платником податків до бюджету ОТГ є Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат, яким розробляється Єристівське родовище залізистих кварцитів, розташоване на території ОТГ, а також ВАТ «Михайлівський райагропостач», зерносклад ТОВ «Українська Елеваторна Компанія» та нафтобаза.

Фактично мало місце об'єднання лише двох сілрад, на території яких знаходяться ці економічні об'єкти, та штучне «відсікання» суміжних громад, де проживає значна кількість працівників цих підприємств. Така ситуація у перспективі несе загрозу конфлікту, оскільки громади, які залишаються поза

таким об'єднанням, не можуть забезпечити своїх мешканців наданням послуг належної якості та активізувати економічні процеси, оскільки не мають відповідної інфраструктури та ресурсів.

З тієї ж причини – прагнення повного розпорядження фінансовими ресурсами – у 2017 році у Миколаївському районі Львівської області було утворено Розвадівську ОТГ, яка, відповідно до Перспективного плану формування територій громад Львівської області, мала увійти до складу Миколаївської міської ОТГ. Рішення про формування громади було прийняте на основі побоювань щодо розподілу фінансових ресурсів в Миколаївській ОТГ (яка мала утворитися) на користь м. Миколаїв та ризик втрати впливу на розвиток громади з боку прилеглих до міста сіл. Спираючись на особливості законодавства в питанні визначення представників-депутатів від сільських громад до ОТГ (відповідно до Закону України «Про місцеві вибори» [96], вибори депутатів міських рад проводяться за пропорційною виборчою системою в багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками місцевих організацій політичних партій із закріпленням кандидатів за територіальними виборчими округами), представники сіл, які мали увійти в Миколаївську ОТГ, остерігалися втратити важелі впливу на розподіл фінансових ресурсів громади. Відтак, було прийнято рішення про формування ОТГ, не передбаченої перспективним планом.

Така ситуація є ще одним проблемним аспектом формування ОТГ – відмова від об'єднання приміських сільських громад з міськими (йдеться насамперед про міста обласного значення), які значно переважають за кількістю жителів, через загрозу «вилучення» управлінських повноважень та фінансових ресурсів з сіл-периферії до міста-центру. При цьому, як правило, центри приміських ОТГ не володіють достатньою інфраструктурою для виконання покладених функцій, оскільки більшість їх мешканців користуються інфраструктурою міст і працює в містах. Виникає питання потреби у створенні такої інфраструктури у селах, що наближені до міст обласного значення, та ефективності її використання у перспективі. Окрім цього, часто фінансова потужність приміських ОТГ базується на доходах від акцизного податку на пальне, оскільки саме у приміській зоні

розташована основна частина автозаправних станцій. Зважаючи на нормативні зміни в механізмі сплати та розподілу надходжень від цього податку (з 2020 р. 100% акцизного податку з пального відповідно до норм Бюджетного кодексу зараховуватиметься до спеціального фонду державного бюджету), фінансова спроможність таких громад може суттєво знизитись вже у найближчій перспективі.

Тут слід звернутись до Методики формування спроможних громад та акцентувати, що створення ОТГ навколо міст обласного значення не суперечить прийнятим засадам процесу реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. Так, згідно з п. 6 Методики процес формування ОТГ мав би здійснюватись у такій послідовності:

- 1) визначення потенційними адміністративними центрами міст обласного значення та населених пунктів, що мають статус районних центрів, та зон їх доступності;
- 2) визначення потенційними адміністративними центрами населених пунктів, які раніше мали статус районних центрів;
- 3) визначення потенційними адміністративними центрами інших населених пунктів (сіл, селищ, міст) [90].

На даний час в Україні є 168 міст обласного значення та 271 мале місто, які потенційно могли б стати адміністративними центрами новоутворених ОТГ. При цьому, станом на 2018 рік лише шість ОТГ сформовані на основі міст обласного значення та 21 – на основі міст загалом (табл. 3.1).

Серед причин такої ситуації - самоусунення міст обласного значення від участі у процесах об'єднання, оскільки саме вони виявились у найбільшому вигаді від фінансової децентралізації (рис. 3.2).

Фактично, законодавчі зміни, спрямовані на перерозподіл ресурсу місцевих бюджетів від обласних та районних бюджетів на користь адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, результувались у збільшення доходів бюджетів міст та їх можливостей забезпечувати економічний розвиток територій.

Таблиця 3.1

Міські ОТГ в Україні

Регіон	Станом на 2016 р.			Станом на 09.2017 р.		
	Кількість ОТГ	Кількість міських ОТГ	Частка міських ОТГ, %	Кількість ОТГ	Кількість міських ОТГ	Частка міських ОТГ, %
Україна	159	21	13,2	413	59	17,1
Вінницька	2	1	50,0	24	5	20,8
Волинська	5	1	20,0	20	1	5,0
Дніпропетровська	15	2	13,3	34	2	5,9
Донецька	3	1	33,3	7	4	57,1
Житомирська	9	0	0,0	32	3	9,4
Закарпатська	2	1	50,0	5	3	60,0
Запорізька	6	0	0,0	24	4	16,7
Івано-Франківська	3	0	0,0	12	1	8,3
Київська	1	0	0,0	2	0	0,0
Кіровоградська	2	1	50,0	7	3	42,9
Луганська	2	0	0,0	4	0	0,0
Львівська	15	1	6,7	25	4	16,0
Миколаївська	1	0	0,0	20	1	5,0
Одеська	8	2	25,0	12	2	16,7
Полтавська	12	2	16,7	20	2	10,0
Рівненська	6	0	0,0	19	1	5,3
Сумська	1	0	0,0	18	2	11,1
Тернопільська	26	4	15,4	36	5	13,9
Харківська	0	0	0,0	5	1	20,0
Херсонська	1	0	0,0	14	0	0,0
Хмельницька	22	3	13,6	26	3	11,5
Черкаська	3	0	0,0	10	2	20,0
Чернівецька	10	2	20,0	18	4	22,2
Чернігівська	5	0	0,0	19	6	31,6

Джерело: [181]

Водночас отримання містами обласного значення усього спектру дохідних джерел та видаткових повноважень (передбаченого статтями 89 та 91 Бюджетного кодексу України) обумовило «небажання» в об'єднанні з іншими

громадами. Тому сьогодні існує необхідність у виробленні нових механізмів залучення міст до формування ОТГ та ефективного використання потенціалу міст в якості їх центрів.

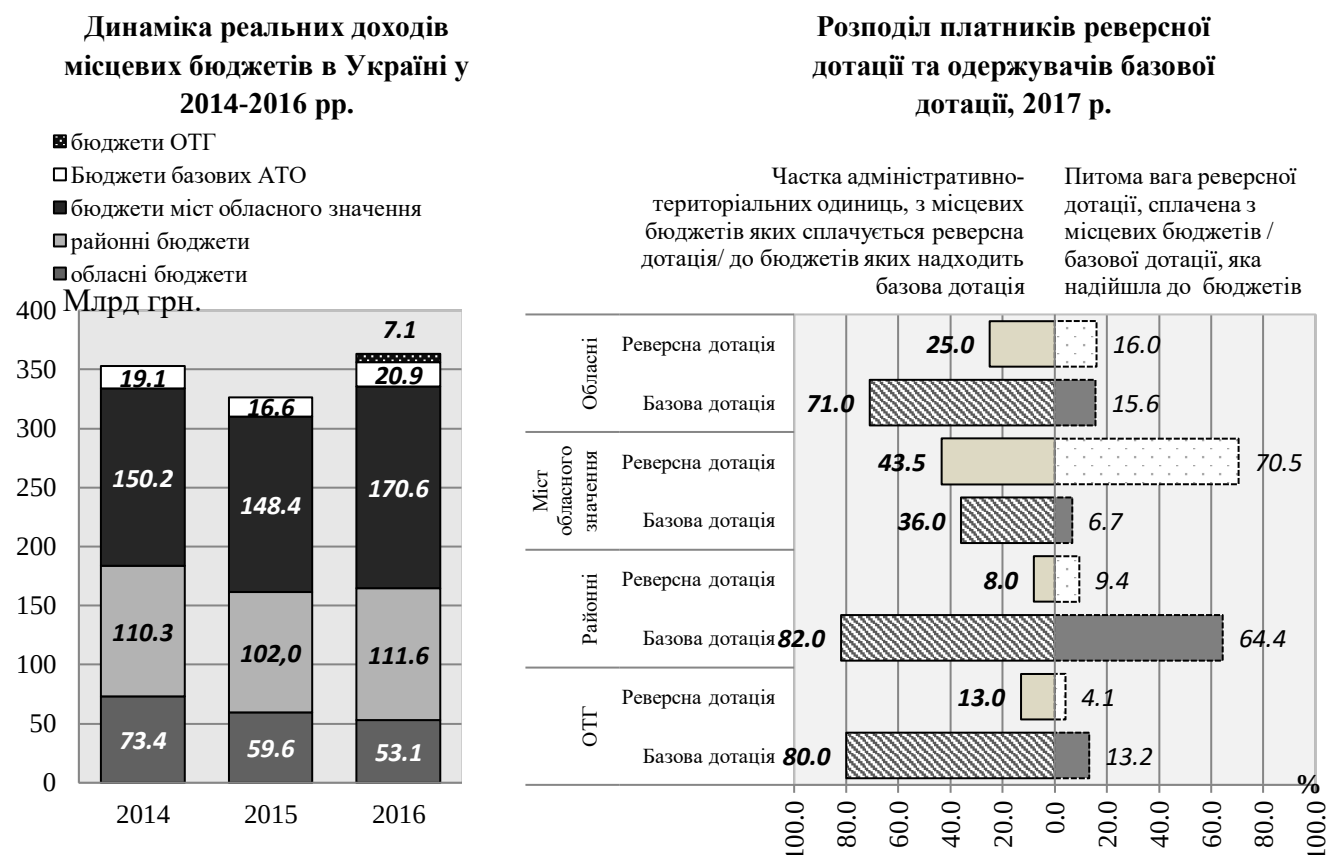

Рис. 3.2. Порівняння показників реальних доходів та міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів України у різні періоди

Джерело: [187]

Новий поштовх може дати прийняття Закону України про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення [90]. Проектом Закону пропонується прирівняти територіальні громади міст обласного значення до спроможних ОТГ та поширити на них порядок приєднання до спроможних ОТГ інших територіальних громад без проведення перших виборів до міської ради.

Іншим напрямком розвитку міст як центрів «економічного зростання» в умовах реформи місцевого самоврядування є використання потенціалу міських

агломерацій, які фактично існують в Україні, проте, не визначені на законодавчому рівні. Прийняття Закону про міські агломерації дозволило б вирішити ці проблеми.

Сьогодні в країнах Заходу спостерігаються тенденції формування агломерацій навколо міст так званого «другого» ярусу – середніх та малих. В результаті зміни особливостей транспортного сполучення, розвитку комунікаційних мереж та інновацій, такі тенденції цілком передбачувані. Проте, на даний час питання формування міських агломерацій навколо порівняно невеликих міст залежить від їх розташування поблизу міст-метрополій.

Згідно з Проектом Закону про міські агломерації [91], міська агломерація є формою багатоцільового співробітництва територіальної громади міста-центру агломерації та територіальних громад сіл, селищ, міст, що розташовані в зоні впливу міста-центру агломерації та мають інтенсивні господарські, трудові, культурно-побутові зв'язки з містом-центром агломерації, з метою спільної реалізації окремих функцій місцевого самоврядування. Практична імплементація такого підходу сприятиме налагодженню співробітництва міст і приміських сіл та селищ(рис. 3.3). Оскільки частими є випадки, коли рішення одного органу управління однієї територіальної громади, найчастіше – міста, може мати суттєвий вплив на територіальні громади - сусіди по агломерації, важливою є координація ухвалення рішень у таких сферах та забезпечення спільного стратегування розвитку усієї території. Основними напрямками взаємодії громад в умовах агломерації є:

- спільне планування розвитку території;
- вироблення спільних стратегій щодо поводження з твердими побутовими відходами в напрямку спільного використання існуючих полігонів та їх рекультивації, а також спільного використання (в майбутньому) сміттєпереробного комплексу;
- розширення міської мережі водопостачання та водовідведення;

- формування спільної транспортної мережі на міських, міжміських та районних маршрутах – для кращого задоволення потреб щоденної маятникової міграції населення тощо.

Реалізації цих напрямів потенційного співробітництва в межах агломерації мало б передувати узгодження інтересів громад у сфері стратегічного планування та формування елементів спільної інвестиційної політики.

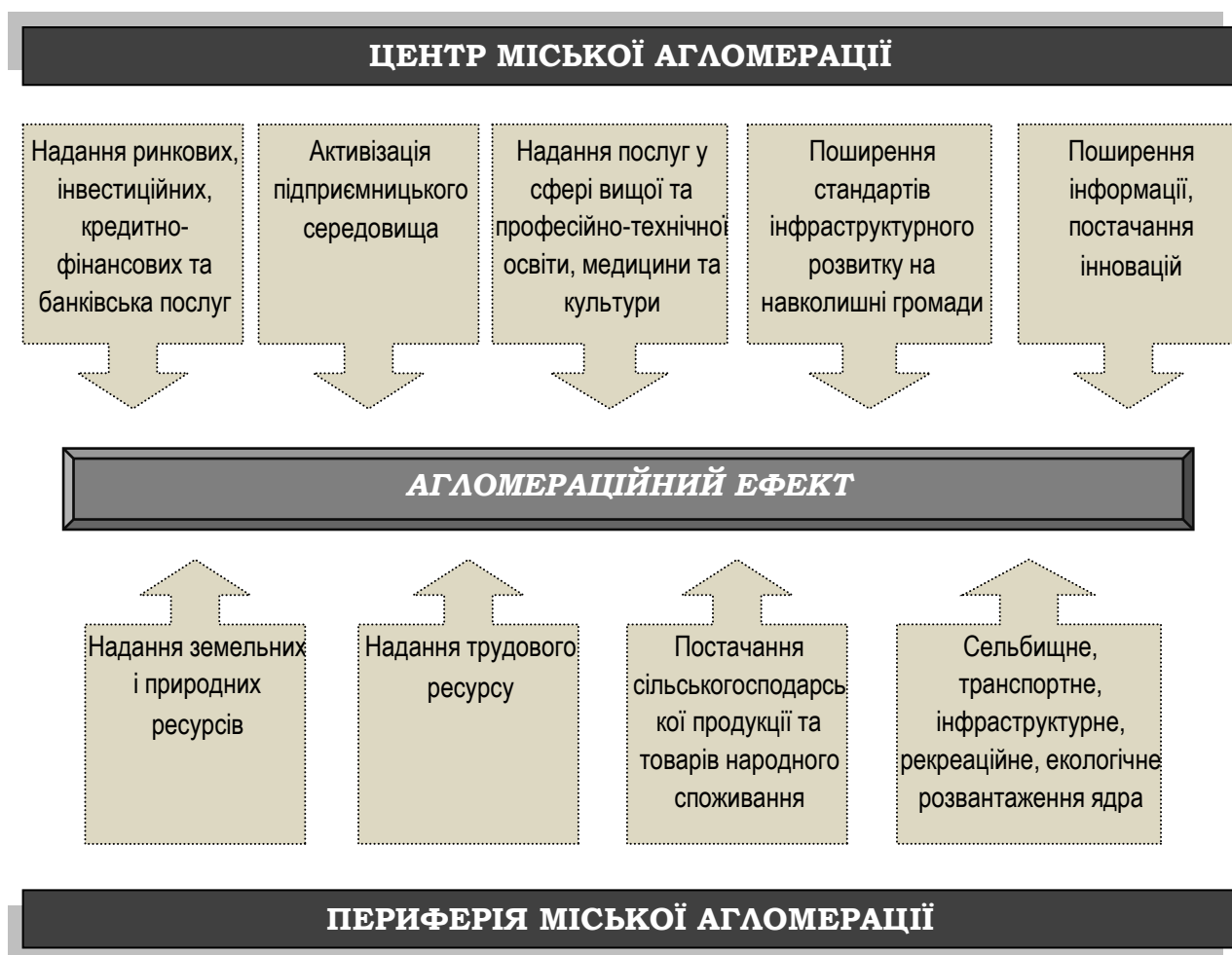

Рис. 3.3. Агломераційний ефект взаємодії центру та периферії міської агломерації

Джерело: розробка автора

Центром міської агломерації виступає населений пункт, віднесений до категорії міст, що має передумови для виконання функцій адміністративного центру міської агломерації, тобто мова йде про можливість формування міської агломерації не лише навколо міст-обласних центрів, а й навколо інших

розвинених міст. Для прикладу, у Карпатському регіоні такими містами є Дрогобич, Самбір, Стрий, Хуст, Червоноград, Чоп, Яремче тощо. При цьому, в результаті децентралізаційних процесів такі міста отримали значний поштовх в економічному розвитку і сьогодні характеризуються найвищими показниками власних доходів на одну особу в регіоні (рис. 3.4).

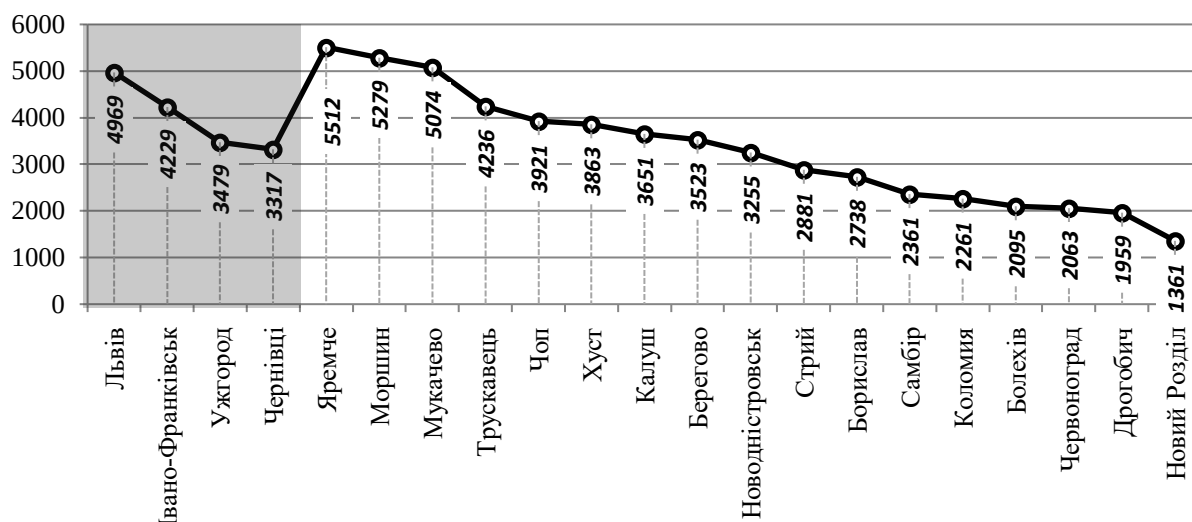

Рис. 3.4. Обсяги власних доходів на одну особу бюджетів міст Карпатського регіону, грн. на особу

Джерело: [187]

При формуванні міської агломерації сторонами підписується відповідний договір, формується Рада агломерації та виконавчі органи (рис. 3.5). Слід зауважити, що повноваження міської агломерації можуть бути різними для різних агломерацій, відповідно до чого і мають бути сформовані виконавчі органи. Ключовою особливістю формування Ради агломерації має бути представництво кожної територіальної громади – члена агломерації. Відтак, пропонується формувати Раду за рахунок голови кожної територіальної громади та депутата-представника, обраного шляхом голосування на зібранні ради громади. При цьому, кількість представників від кожної громади має бути однаковою (пропонується – 2 особи), незважаючи на чисельність жителів чи територіальні особливості громад. Таким чином буде усунутий ризик акумулювання фінансових та майнових ресурсів, а також повноважень в руках

найбільшої – міської громади. Попри це, враховуючи, що формування міської агломерації здійснюється навколо розвинутого міста-центру, доцільним є обрання Головою Ради агломерації міського голови центральної територіальної громади.

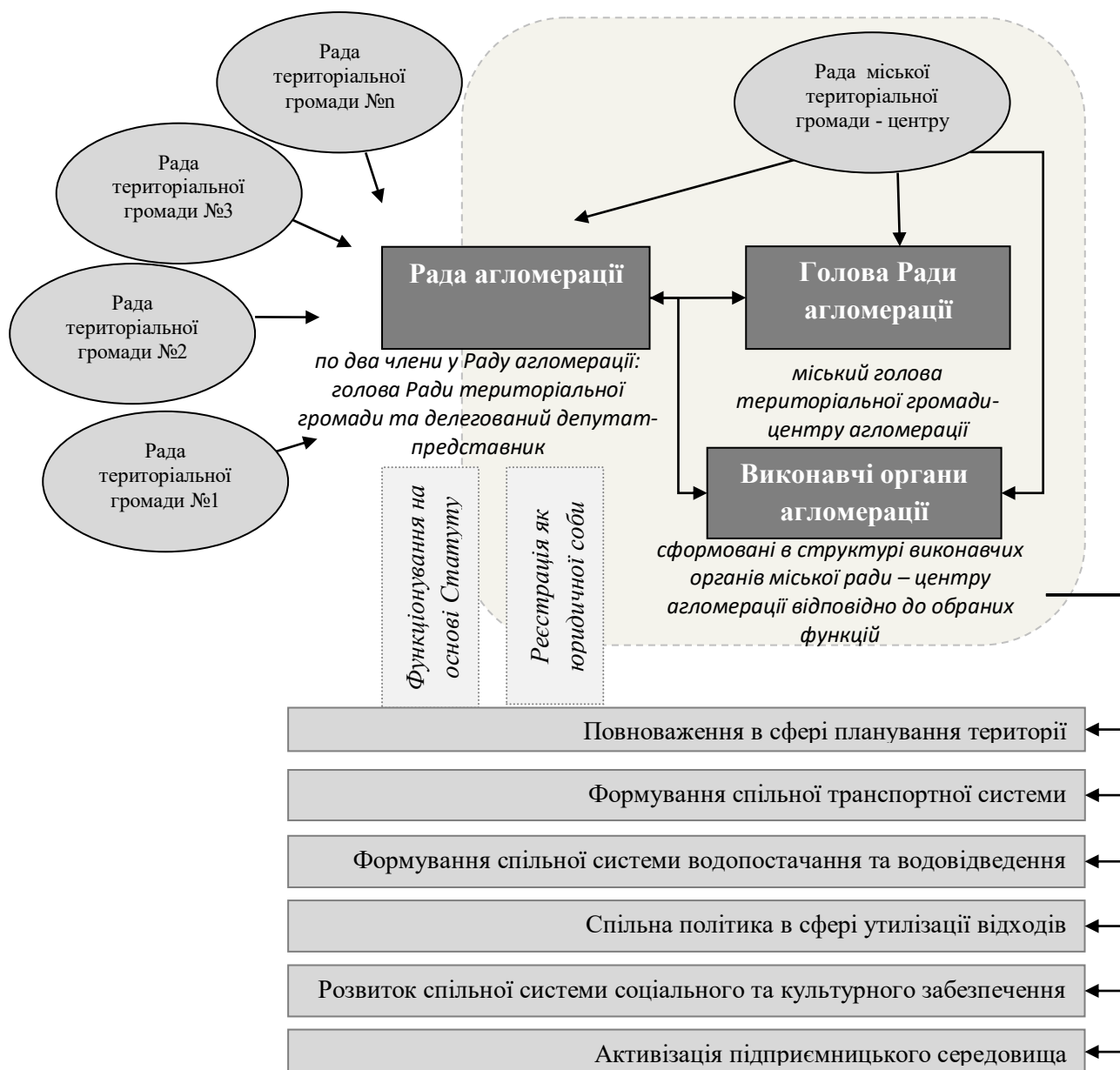

Рис.3.5. Організаційні засади формування міської агломерації

Джерело: розробка автора

Виконавчі органи міської агломерації мають забезпечувати організаційний, правовий, аналітичний, інформаційний та матеріально-технічний супровід діяльності самої Ради. Відтак, доцільним з точки зору ефективності та ощадності є формування такого апарату в структурі виконавчих органів міської ради центру агломерації, що дозволить, по-перше, пришвидшити процес адаптації та

забезпечити ефективну взаємодію з іншими учасниками агломерації, а, по-друге, забезпечити максимально ефективне використання коштів на сам процес функціонування цих виконавчих органів.

Співробітництво в умовах функціонування міської агломерації можна здійснювати як з метою спільної реалізації певних завдань, які визначені договором, так і на основі укладання окремих публічно-правових договорів, відповідно до яких громади-учасники делегують окремі повноваження одній територіальній громаді. При цьому, обсяг делегованих повноважень, виконання яких покладається на певну громаду, має бути «другорядним» у порівнянні з власними повноваженнями громади.

Фінансування діяльності зазначених органів здійснюється з кошторису міської агломерації за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів учасників міської агломерації, державного бюджету та міжнародної технічної та фінансової допомоги, кредитних ресурсів та інших не заборонених законодавством джерел (рис. 3.6). Порядок розрахунку розміру фінансової участі кожної громади в міській агломерації визначається договором про участь.

Це дозволяє забезпечити співробітництва територіальних громад навколо міста без формування ОТГ, чого (як у випадку з Розвадівською ОТГ у Львівській області) побоюються представники сільських громад. Формується відповідний бюджет та забезпечується співробітництво громад на основі договору, Закону України «Про співробітництво територіальних громад», Закону України «Про місцеве самоврядування» та закону про міські агломерації поза бюджетами відповідних територіальних громад, які утворили агломерацію.

Можливість співробітництва територіальних громад існує і поза питанням формування міської агломерації. Слід зауважити, що співробітництво громад, яке регулюється Законом України «Про співробітництво територіальних громад», є дієвою формою розвитку територіальних громад, яка надає можливість громадам із скрутним фінансовим становищем створити власні структури, необхідні для свого незалежного функціонування, та забезпечує економію фінансових ресурсів за рахунок співфінансування із сусідніми громадами. Попри це, зазначена

можливість практично не використовується. Відтак, можна виокремити ще одну проблему – низька зацікавленість територіальних громад у такій формі співробітництва.

Рис. 3.6. Форми участі в управлінні міською агломерацією

Джерело: розробка автора

Згідно з Законом України «Про співробітництво територіальних громад» [101], співробітництво територіальних громад – це відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на

основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень, що дозволяє забезпечити якісне виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень та зекономити фінансові ресурси з можливістю подальшого їх використання на розвиток.

Передовсім перспективи такого співробітництва стосуються можливості спільного формування тих структур, від діяльності яких не залежить функціонування управлінського апарату ОТГ, а які направлені безпосередньо на надання населенню суспільних послуг. До таких структур слід віднести пожежну команду, муніципальну поліцію та комунальні підприємства.

До проблем, з якими стикається процес створення ОТГ, слід віднести і відсутність підтримки, а подекуди й спротив з боку районних адміністрацій, місцевих рад та місцевих еліт.

Про наявність цієї проблеми постійно заявляють представники вже створених ОТГ та експерти, а віднедавна – і представники центральних органів виконавчої влади. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування протидіють створенню ОТГ через побоювання втратити робочі місця або повноваження. Водночас місцеві еліти не хочуть втрачати свого впливу на сільські та районні ради, адже створення ОТГ супроводжується переформатуванням органів влади та зміною акцентів в управлінні на користь громад.

Слід зауважити, що процес створення ОТГ, який відбувається за відсутності офіційної позиції щодо моделі реформування всіх рівнів адміністративно-територіального устрою, веде до посилення протиріч між органами влади новостворених ОТГ та адміністративних районів. На кінець 2017 р. з 490 районів в Україні:

- створено 9 ОТГ, територія яких повністю співпадає з територією відповідних адміністративних районів: Лиманська (Донецька область), Народицька (Житомирська область), Великобілозерська, Чернігівська (Запорізька область), Біловодська (Луганська область), Старосинявська, Летичівська

(Хмельницька область), Сновська (Чернігівська область) та Апостолівська (Дніпропетровська область);

- у 103 районах відбулося об'єднання більше 50% територіальних громад району;

- є 5 районів, в яких об'єдналися усі територіальні громади (Апостолівський Дніпропетровської, Оріхівський Запорізької, Горностаївський Херсонської, Летичівський Хмельницької, Куликівський Чернігівської).

- 29 ОТГ в 19 областях є утвореними в межах двох або трьох районів [149, 150].

Водночас у районах продовжують функціонувати і утримувати свої апарати районна рада і районна державна адміністрація, хоча більша частина повноважень від них, відповідно до законодавства, має перейти до ОТГ. Відтак виникають проблеми щодо розподілу повноважень та ефективності організації влади на цих територіях, які потребують негайного унормування.

На сьогодні визначено чотири варіанти унормування зазначеної ситуації [149]:

- зміна адміністративно-територіального устрою районного рівня в межах країни або території окремих областей;

- ліквідація районів, у яких всі територіальні громади об'єдналися;

- дострокове припинення повноваження районних рад у районах, де всі громади об'єдналися в одну ОТГ;

- утворення нових районів шляхом об'єднання в один район територій двох і більше суміжних районів.

Саме для реалізації останнього варіанту до Верховної Ради подано законопроект про порядок утворення, ліквідації районів, встановлення і зміни їх меж [92]. Цим законопроектом визначено форми реорганізації районів, а саме: об'єднання районів шляхом ліквідації одного з них, зміна меж між районами без ліквідації одного з них та створення нового району шляхом надання нової назви району. При цьому, депутати ради району, який ліквідовується, продовжуватимуть виконання своїх представницьких функцій шляхом їх

кооптації в районну раду району, до якого приєднується територія ліквідованого району. А голова районної ради району, що ліквідовується, стає заступником голови районної ради об'єднаного району. Така районна рада здійснює свої повноваження до наступних чергових місцевих виборів. Згідно розрахунків експертів, таких районів має бути близько 100 [149].

Водночас залишається питання чіткого розподілу повноважень, що залишаються за райдержадміністрацією та райрадою, а також перегляду чисельності та відповідно видатків на утримання їхніх апаратів.

Таким чином, продовження політики децентралізації управління має стати дієвим фактором стабілізації соціально-економічної ситуації, подолання суперечностей між різними рівнями влади, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях. Основні завдання децентралізації на середньострокову перспективу полягають у завершенні формування спроможних територіальних громад на всій території країни, посиленні інституційної та ресурсної спроможності громад, запровадженні стратегічного планування розвитку ОТГ, розбудові інфраструктури громад, підвищенні якості надання всього спектру публічних послуг населенню.

3.2. Напрямки стимулювання економічного розвитку територіальних громад

Основною метою реформи децентралізації відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування є «формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян». Тобто ціллю реформи місцевого самоврядування є не перерозподіл повноважень та фінансових ресурсів, а уміння територіальних громад ефективно розпоряджатися наявними ресурсами та можливостями для забезпечення розвитку території.

Проведений в попередньому розділі аналіз розвитку ОТГ дозволив зробити висновок: фінансова спроможність громад прямо залежить від функціонування на їх території суб'єктів господарювання, які виступають основними платниками податків до місцевих бюджетів. При цьому рівень підприємницького середовища в територіальних громадах (зокрема у сільських та селищних) низький. Це стосується і більшості ОТГ, які, отримавши додаткові фінансові ресурси і повноваження, землю та об'єкти комунальної власності «в одні руки», все ж не спроможні ефективно використовувати наявні ресурси для розвитку підприємництва на своїй території.

Така ситуація стала наслідком тих умов, в яких розвивалося місцеве самоврядування в Україні. Проблемою розвитку місцевого самоврядування впродовж всього періоду незалежності України було домінування короткотермінових інтересів та відсутність стратегічного бачення розвитку громад. В цьому контексті слід зазначити, що і процес добровільного об'єднання територіальних громад часто проходить під впливом «імпульсів» – бажання отримати додаткові повноваження та фінансові ресурси на місцевий рівень та сконцентрувати матеріальні та природні ресурси найбагатших громад. Питання перспективи економічного розвитку таких адміністративно-територіальних формувань в довгостроковому періоді на місцевому рівні відходить на другий план.

Окрім того, існує проблема низької якості комунальної інфраструктури та нерозвиненості технічної інфраструктури в сільських територіальних громадах. Це спричиняє концентрування підприємницьких структур на території великих міст та промислових центрів, де бізнес-клімат порівняно сприятливіший.

З позиції дослідження функціонування територіальних громад в напрямку формування підприємницького середовища можна виділити такі перешкоди:

- низький рівень використання можливостей місцевих податкових інструментів органами місцевого самоврядування;
- відсутність стратегії та плану розвитку підприємницького середовища громади передовсім в малих містах, сільських та селищних населених пунктах;

- низький рівень підготовки та відсутність досвіду представників органів місцевого самоврядування в питаннях реалізації проектів залучення та супроводу підприємств на території громади;
- фактор економічної кризи в країні та нестабільної соціально-економічної та політичної ситуації;
- низька економічна активність населення сільських та селищних територіальних громад, а також громад малих міст, недостатність навиків та досвіду ведення підприємницької діяльності та відсутність достатніх обсягів власних фінансових ресурсів;
- складність доступу до кредитних ресурсів, їх висока ціна;
- відсутність програм залучення коштів трудових мігрантів до розвитку малих підприємств на території громади;
- недовикористання фінансових ресурсів міжнародної та державної технічної допомоги.

Адміністративно-територіальна реформа та децентралізація, яка визначена як основна передумова ефективного соціального та економічного розвитку територіальних громад, має вплив на формування та розвиток підприємств на території громад. На рис. 3.7 наведено основні переваги та ризики впливу децентралізації на підприємницьке середовище у територіальних громадах, які виділено на основі аналізу звіту, підготовленого за результатами дослідження актуальних потреб розвитку малих і середніх підприємств в Україні.

З наведеного стає зрозумілим: ключовою умовою ефективного розвитку підприємств на території громад є подолання корупції на рівні органів місцевого самоврядування та їх зацікавлення в формуванні підприємницького середовища громади. Територіальна громада, передовсім в особі органу місцевого самоврядування, маючи фінансові можливості та законодавчо визначені інструменти, має формувати підприємницьке середовище та забезпечувати підтримку розвитку підприємств для нарощення фінансово-економічного потенціалу.

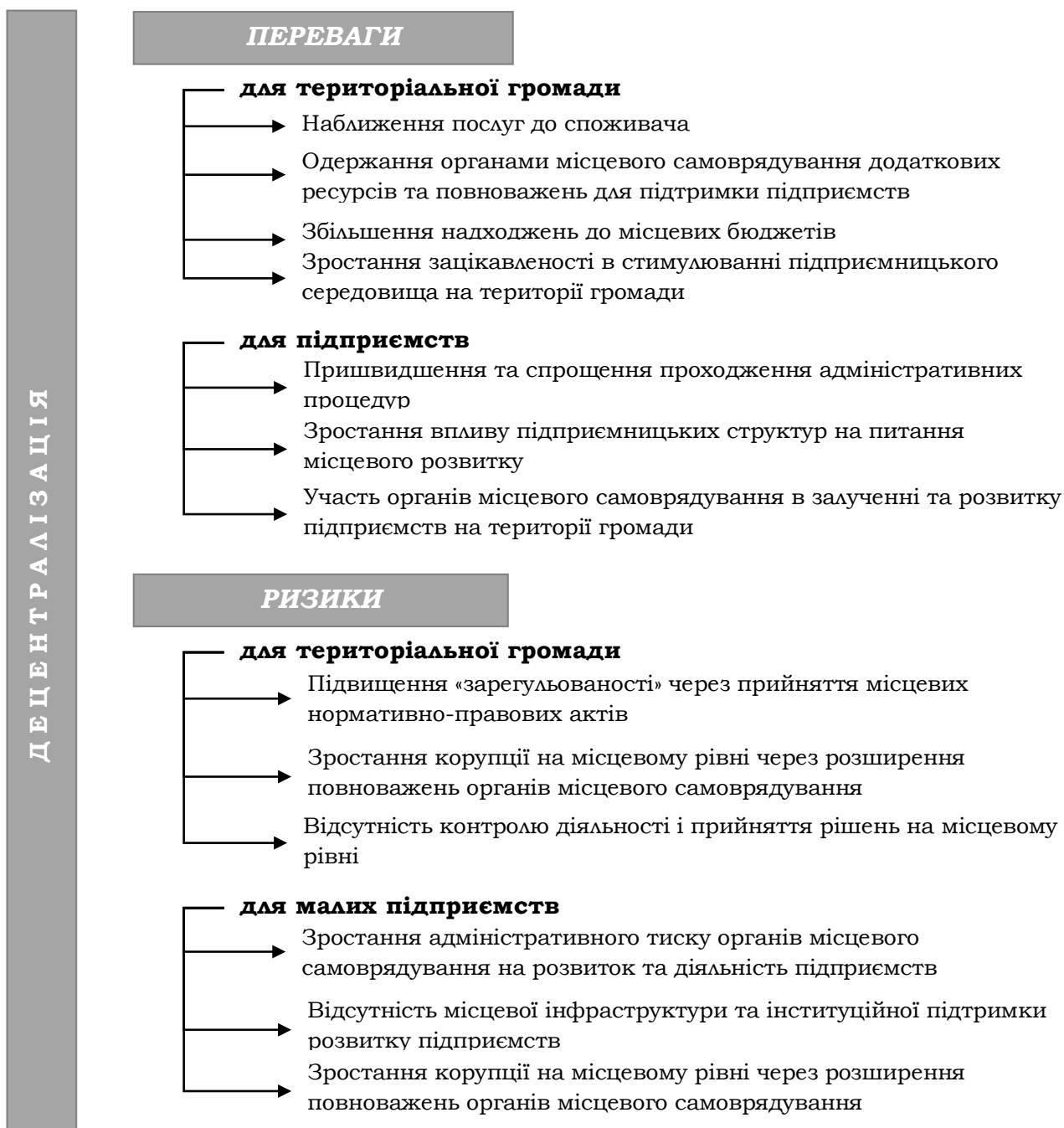

Рис. 3.7. Переваги та потенційні ризики впливу децентралізації на підприємницьке середовище у територіальних громадах*

Складено з використанням матеріалів [109]

В умовах формування та функціонування об'єднаних територіальних громад такими громадами сьогодні формуються стратегії свого розвитку. З аналізу деяких з них [124, 125, 127, 128, 129] випливає, що формування на

території громад підприємницького середовища є однією з основних стратегічних цілей таких громад. Деякими ОТГ вже на сьогодні сформовано відповідні документи [20, 88], основними заходами в яких визначено:

- підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування для роботи з підприємцями через підготовку працівників ОТГ до підтримки розвитку підприємців та забезпечення їх ефективної взаємодії;

- упорядкування нормативного регулювання підприємницької діяльності через, по-перше, участь у розробленні проектів нормативно-правових актів для сприяння розвитку підприємництва, по-друге, створення ЦНАПу, по-третє, інформаційно-консультаційну підтримку підприємств;

- ресурсне та інформаційне забезпечення, формування інфраструктури підприємництва через такі заходи: створення інвестиційного паспорта ОТГ; інформування та заохочення підприємців до участі у грантових та кредитних програмах; інвентаризацію та створення бази незадіяних приміщень, виробничих площ, обладнання, устаткування, об'єктів незавершеного будівництва; допомогу суб'єктам малого підприємництва для забезпечення їх участі в замовленнях щодо виконання робіт та надання послуг за бюджетні кошти через систему Prozorro; співпрацю з професійно-технічними навчальними закладами з метою розвитку спеціальностей, які відповідають потребам бізнесу; організаційно-консультаційну роботу.

Таким чином, основним напрямком формування підприємницького середовища територіальних громад є подолання проблем для залучення на їх територію суб'єктів господарювання, тобто визначення та позиціонування громади як просторової бази для розміщення підприємницьких структур, стимулювання підприємницької активності жителів громади, а також залучення інвестицій на територію громади (цілі стимулювання підприємницького середовища визначено на рис. 3.8).

Рис. 3.8. Цілі формування підприємницького середовища територіальної громади

Джерело: розробка автора

Дослідження особливостей розвитку територіальних громад, які формують середовище для залучення на їх територію інвестиційних ресурсів та підприємницьких структур, дозволяє назвати основні чинники їх конкурентоспроможності: геопросторове розміщення, рівень розвитку технічної та комунальної інфраструктури, наявність та кваліфікація трудових ресурсів, місцевий бізнес-клімат, особливості формування попиту в населення, особливості функціонування органів місцевого самоврядування (рис. 3.9).

При цьому конкурентні переваги територіальної громади для окремих підприємств суттєво відрізняються, що залежить від сфери здійснення економічної діяльності, рівня розвитку підприємства та його внутрішньої політики.

Органи місцевого самоврядування як суб'єкти формування підприємницького середовища на території громади мають різний вплив на забезпечення чинників її конкурентоспроможності.

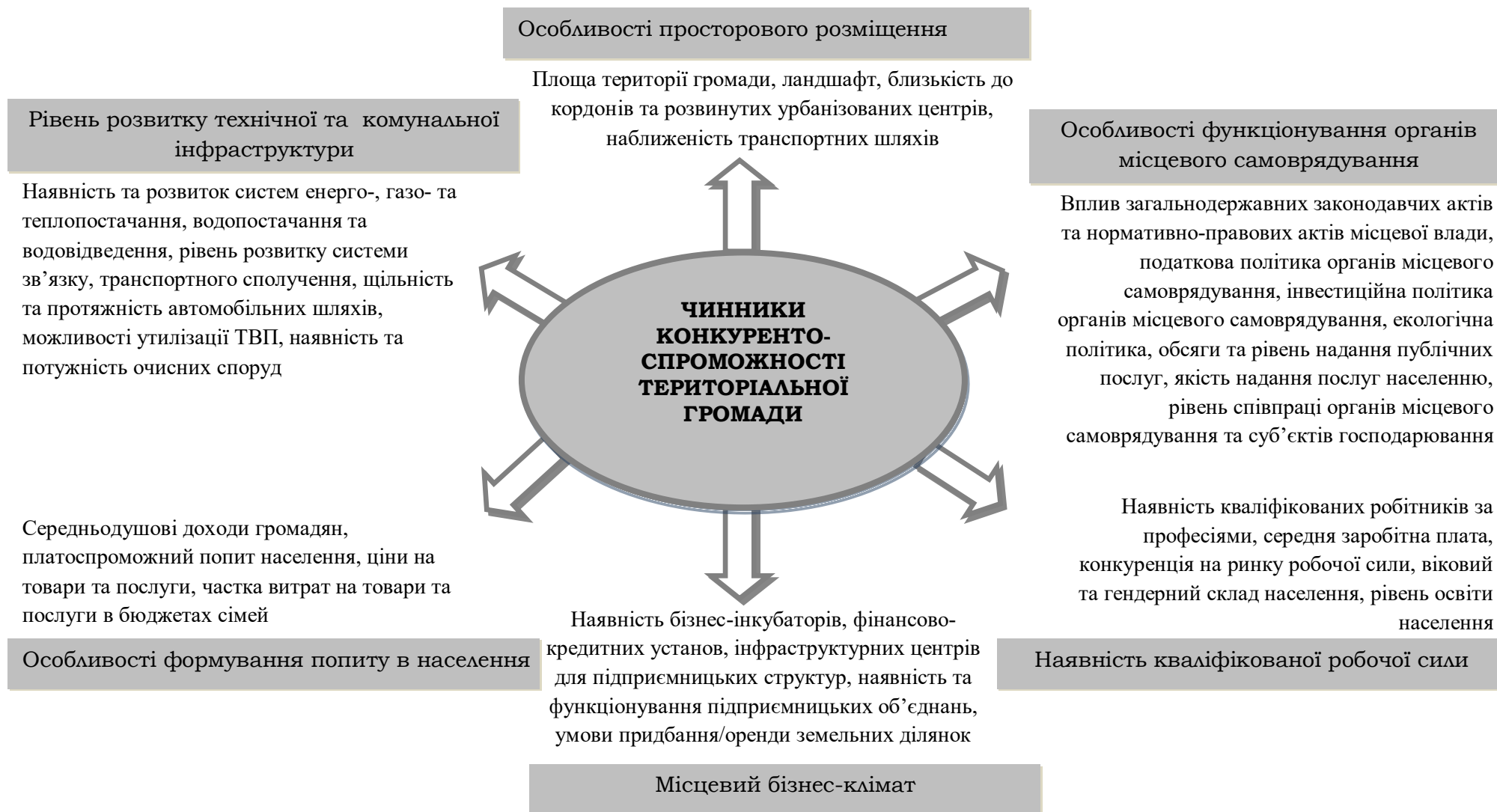

Рис. 3.9. Чинники конкурентоспроможності територіальної громади

Джерело: розробка автора

Відтак постає питання визначення ключових інструментів формування підприємницького середовища, серед яких можна виділити п'ять груп:

- стабільна і прозора юридична та фіскальна системи, сформована в межах повноважень органів місцевого самоврядування;
- ефективне розпорядження комунальною власністю;
- землекористування, яке спрямоване на зменшення юридичних перешкод у сфері розпорядження;
- плани розвитку земель, які б точно визначали правила просторового управління, виражаючи концепцію соціально-економічного розвитку, яка була прийнята та виконується;
- правова культура органів місцевого самоврядування та посадових осіб, сприятливі наміри щодо інвесторів, ефективна та компетентна співпраця з ними.

Існує багато інструментів, які можна застосувати в процесі формування підприємницького середовища. Найважливішим є питання їх ефективного «поєднання» для створення довгострокової, послідовної політики підтримки підприємництва. Стабільність забезпечених органами місцевого самоврядування умов та ефективність застосовуваних інструментів також визначаються як ключовий елемент формування підприємницького середовища, на що звертають увагу західні економісти. Вони стверджують, що органи місцевого самоврядування доволі рідко застосовують наявні інструменти для підтримки розвитку підприємницького середовища у довгостроковій перспективі, в основному через об'єктивне обмеження бюджетних ресурсів [179]. При цьому, відсутність цілісної політики на рівні громади може бути обмежувальним чинником ефективності використання інструментів стимулювання підприємництва.

Відтак, основними інструментами формування підприємницького середовища на території громади є встановлення (в межах законодавства) місцевих податків та зборів, а також повноваження громади в сфері управління землями.

Щодо встановлення місцевих податків та зборів на рівні органів місцевого самоврядування територіальної громади, варто звернути увагу на висновки польських економістів, якими було проведено дослідження впливу місцевих податків на розвиток підприємницького середовища в умовах фінансової децентралізації. Було висунуто такі тези:

1. Найчастіше причиною зниження податкових ставок та встановлення податкових пільг є бажання місцевого самоврядування стимулювати підприємницьке середовище. Проте гміни зі зниженими місцевими податками не розвиваються швидше і динамічніше. Навпаки, гміни, які залучили на свою територію інвесторів (наприклад, Тарново Подгурне, Кобєжице, Неполоміце), використовують максимальні ставки та не вводять жодних податкових пільг [179] (T. Skica, T. Wolowiec);

2. Зниження лише ставок для окремих місцевих податків характеризується меншим впливом на формування підприємницького середовища, ніж у випадку побудови системи спільного застосування податкових пільг, зниження податкових ставок та відстрочки податкових платежів [179] (T. Skica, T. Wolowiec);

3. Високі, проте стабільні, податки є менш шкідливими для формування підприємницького середовища на відповідній території, ніж нижчі податки, розмір яких часто змінюється. Найважливішим фактором ефективності місцевих податкових стимулів є прозорість податкової системи та орієнтація на довгострокову стабільність, а не лише «політика податкових ставок» [165] (Bończak-Kucharczyk E., Herbst K. та Chmura K.).

В Україні в умовах встановлення на рівні територіальної громади місцевих податків та зборів Податковим кодексом України визначено (ст. 10): обов'язковими для встановлення місцевими радами є єдиний податок та податок на майно в частині плати за землю та транспортного податку. Щодо податку на майно в частині податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, а також збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору,

місцеві ради самостійно (в межах повноважень) вирішують питання їх встановлення – вони не є обов’язковими для запровадження.

Окрім того, Податковим кодексом визначено: до повноважень органів місцевого самоврядування належить також і визначення інших аспектів справляння місцевих податків і зборів. Так, органами місцевого самоврядування приймається рішення про встановлення місцевих податків та зборів, в якому обов’язково визначаються об’єкт оподаткування, платник податків і зборів, розмір ставки та податковий період, а також можуть бути передбачені податкові пільги в межах, визначених Податковим кодексом.

Рішення про встановлення місцевих податків та зборів офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим, а в визначеному бюджетному періоді встановлюються мінімальні ставки обов’язкових для встановлення місцевих податків. Щодо плати за землю, застосовуються ставки, які діяли до 31 грудня року, який передує бюджетному періоду.

Важливим аспектом встановлення місцевих податків та зборів є надання пільг. При цьому, ознакою податкових пільг є їх зв’язок з іншими елементами податку, що виступає передумовою їх різноманіття та форм прояву. На основі цього можна виділити основні види податкових пільг:

- звільнення від оподаткування певних категорій платників податку;
- виключення з об’єкта оподаткування певних його елементів;
- зменшення бази оподаткування (встановлення неоподатковуваного мінімуму/ максимуму бази оподаткування, виключення з бази оподаткування сум, визначених законодавством);
- зниження податкових ставок;
- застосування спеціального методу обліку податку;

- зменшення суми відповідного податку до сплати через виключення певної її частини (для прикладу, застосування податкової кредиту для забезпечення стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності);
- збільшення податкового періоду.

Для прикладу, при встановленні на території громади податку на нерухоме майно, законодавством звільняються від оподаткування квартири або їх частки до 60 кв.м., житлові будинки – 120 кв.м. З урахуванням зазначеного органи місцевого самоврядування встановлюють пільги з податку, що сплачується на відповідній території. Пільги для фізичних осіб визначаються виходячи з їх майнового стану та рівня доходів, для юридичних осіб - залежно від майна, яке є об'єктом оподаткування. При цьому, пільги не застосовуються, якщо площа об'єкта оподаткування перевищує п'ятикратний розмір неоподатковуваної площі, та у випадку, коли власник об'єкта використовує його з метою одержання доходу.

Ставки податку на нерухоме майно також встановлюються за рішенням місцевої ради у розмірі, що не перевищує 1,5% розміру мінімальної заробітної плати. При цьому, Податковим кодексом передбачено: при встановленні ставки податку органами місцевого самоврядування має враховуватися розташування (зональність) та тип об'єкта нерухомості.

Органи місцевого самоврядування по різному використовують можливості встановлення податку на нерухомість. Якщо звернутися до практики визначення ставок податку в обласних центрах Карпатського регіону, можна виділити зовсім різні підходи (табл. 3.2).

Найвищими ставками податку на нерухомість характеризується м. Львів. При цьому, за основу при оподаткуванні для юридичних осіб взято розташування об'єкта оподаткування. За таким принципом встановлено ставки цього податку і в м. Ужгороді. В Івано-Франківську, окрім зональності, враховано також тип об'єкта оподаткування. Натомість, в м. Чернівці ставка оподаткування різниться лише для фізичних осіб за площею об'єкта оподаткування.

Таблиця 3.2

**Особливості встановлення ставок податку на нерухоме майно міськими
радами міст Карпатського регіону**

Місто	Визначення ставок			
	для фізичних осіб		для юридичних осіб	
Ужгород	0,4% - для об'єктів житлової нерухомості; 0,2% - для об'єктів нежитлової нерухомості		0,4% - для об'єктів житлової нерухомості; Для об'єктів нежитлової нерухомості – в залежності від зони розташування об'єкту: 0,4% - I зона; 0,5% - II зона; 0,6% - III зона	
Івано-Франківськ	0,5% МЗП – для об'єктів житлової нерухомості. Для об'єктів нежитлової нерухомості, % МЗП:			
		I зона	II зона	III зона
	Будівлі готельні	1,0	0,8	0,5
	Будівлі офісні	0,8	0,5	0,3
	Будівлі торговельні	1,0	0,8	0,8
	Гаражі	0,3	0,2	0,1
	Господарські (присадибні) будівлі	0	0	0
	Підвали в багатоповерхових будинках у власності фізичних осіб, які не використовуються у підприємницькій діяльності	0	0	0
	Будівлі для публічних виступів, нічні клуби	1,0	1,0	1,0
Інші будівлі	0,8	0,5	0,5	
Львів	0,5% МЗП – для квартир; 1% - для житлових будинків		1,5% МЗП - для об'єктів житлової нерухомості; Для об'єктів нежитлової нерухомості – в залежності від зони розташування об'єкту: 1,25% - I зона; 1,0% - II зона; 0,75% - III зона	
Чернівці	0,1% МЗП - для квартир до 120 кв.м, житлових будинків до 250 кв.м, для різних типів об'єктів житлової нерухомості за сумарну загальну площу до 370 кв.м; 0,5% - для квартир площею 120-145 кв.м, житлових будинків 250-300 кв.м; 0,5% – для складських приміщень; 1% - для квартир площею більше 145 кв.м, житлових будинків більших 300 кв.м, для різних типів об'єктів житлової нерухомості за сумарну загальну площу більшу 370 кв.м; 1% - для інших типів об'єктів нежитлової нерухомості; 25 000 грн. – для квартир площею понад 300 кв.м, житлових будинків понад 500 кв.м		0,5% МЗП - для складських приміщень 1% - для інших типів об'єктів нежитлової та житлової нерухомості	

Джерело: [84, 85, 86, 94, 97]

Таким чином, при встановленні податку на нерухоме майно органи місцевого самоврядування мають широкі повноваження. Попри це, слід зазначити, що рішення міських рад міст, досвід яких проаналізовано, датуються

2016 та 2017 рр., що свідчить про відсутність стабільності при встановленні податку на нерухоме майно.

Аналогічно, органи місцевого самоврядування мають повноваження щодо встановлення плати за землю. Для прикладу, у м. Львові основною ставкою при оподаткуванні платою за землю є 1% нормативної грошової оцінки. Попри це, є об'єкти, які оподатковуються за значно нижчою ставкою – 0,03% (сільськогосподарські угіддя для багаторічних насаджень, земельні ділянки, зайняті житловим фондом, автостоянками для громадян, гаражно-будівельними, дачно-будівельними та садівницькими товариствами тощо). Високі ставки плати за землю встановлені для земельних ділянок на територіях і об'єктах природоохоронного, рекреаційного та історико-культурного призначення, які використовуються не за функціональним призначенням (1,5-7,5% нормативної грошової оцінки), а також земельні ділянки, на яких розташовані аеродроми, об'єкти енергетики, землі залізничного транспорту (25%) [87].

Зважаючи на вищезазначене, слід акцентувати увагу на деяких аспектах. Зниження місцевих податків та зборів може бути лише тимчасовим заходом органів місцевого самоврядування для залучення на територію громади суб'єктів господарювання. Місцеві податки та збори є вагомим дохідним джерелом бюджетів громад, тому їх зниження на тривалий період може негативно вплинути на рівень їх фінансової спроможності. Натомість, значно важливішим є визначення та дотримання політики органів місцевого самоврядування щодо встановлення місцевих податків та зборів та визначення ставок і пільг по податках хоча б на середньострокову перспективу (3 роки).

Слід зауважити, що в процесі формування ОТГ такі громади на початку свого функціонування приймають рішення про нормативну грошову оцінку землі, яка знаходиться в їх розпорядженні. Відповідно до Закону України «Про оцінку земель» [98], нормативна грошова оцінка проводиться раз на 5-7 років юридичними особами – розробниками документації із землеустрою для органів місцевого самоврядування. Статтею 5 Закону визначено, що така оцінка земельних ділянок здійснюється для:

- встановлення розміру плати за землю;
- визначення розміру державного мита при міні, спадкуванні та даруванні, купівлі-продажу ділянок згідно із законом;
- розрахунку орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної форм власності тощо.

Відтак, проведення нормативної грошової оцінки земельних ділянок є засобом залучення додаткових фінансових ресурсів до місцевих бюджетів через встановлення більш вигідних для територіальної громади розмірів орендної плати, плати за землю та визначення більш точної вартості землі, з урахуванням її розміщення, функціонального призначення та інших характеристик.

Важливим інструментом формування підприємницького середовища територіальною громадою є управління земельними ресурсами. На сьогодні, попри анонсування передачі земель поза межами населених пунктів у розпорядження територіальних громад, за громадами закріплені лише землі в межах населених пунктів. Землі сільськогосподарського призначення, які переважно мають статус «землі за межами населених пунктів», перебувають у державній власності та розпорядженні.

Відповідно до Земельного кодексу України, на даний час в сфері управління земельними ресурсами територіальні громади характеризуються такими власними повноваженнями:

- планування використання території населеного пункту;
- управління земельними ресурсами в межах населених пунктів;
- розпорядження землями комунальної власності;
- встановлення ставки земельного податку;
- вирішення земельних спорів;
- затвердження документації з землеустрою, передбаченої Земельним кодексом України;
- розробка і затвердження програми здійснення землеустрою на території ОТГ.

З позиції планування використання території населеного пункту основним документом виступає генеральний план, який, відповідно до ДБН Б.1.1 – 15:2012 [112], є основним видом містобудівної документації на місцевому рівні, призначеної для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови та іншого використання території населеного пункту. Генеральний план розробляється та затверджується в інтересах територіальної громади, проте, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Таким чином, генеральний план виступає інструментом територіальної громади в напрямку формування підприємницького середовища, оскільки саме цим документом визначаються:

- функціонально-планувальна структура населеного пункту;
- пропозиції щодо зміни межі населеного пункту.

Відповідно до ДБН Б.1.1-14:2012 [113], планувальна структура території включає розташування основних структурних елементів планування території, а функціональна – використання території за переважними функціями (багатофункціональна, громадська, житлова, промислова тощо). Відтак, органи місцевого самоврядування мають безпосередній вплив на визначення та зміну функціонального призначення земельних ділянок, планувальної структури території, організації вулично-дорожньої та транспортної мережі та мають можливість зміни межі населеного пункту, що означає використання додаткового земельного ресурсу.

Земельні ресурси територіальної громади – це передовсім землі, які знаходяться в її комунальній власності. Розпорядження землями передбачає передачу, надання, вилучення, продаж, викуп, припинення права користування землею тощо. Зважаючи на особливості розвитку підприємницького середовища в Україні, при спробі залучення на територію громади підприємств мова йде про переваги купівлі-продажу або оренди земельних ділянок.

Продаж та надання в оренду земельних ділянок виступає вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів та засобом формування підприємницького середовища на території громади. Така процедура сьогодні проходить в

основному через процедуру земельних торгів (аукціонів), яка має ряд суттєвих переваг. По-перше, на аукціоні виставляються ділянки землі з землевпорядною документацією, тобто набувач не витрачає часу на проходження процедур відведення і погодження. По-друге, оскільки ділянки продаються з відповідним цільовим призначенням, такий процес виступає етапом реалізації в дію плану забудови території громади. По-третє, аукціон є ефективним конкурентним та прозорим способом продажу/оренди земельних ділянок та забезпечує пошук ефективного землекористувача.

Таким чином, в напрямку формування підприємницького середовища на своїй території через використання земельного ресурсу як інструменту такого стимулювання, територіальна громада може:

- здійснити вплив на формування планувально-функціональної структури населених пунктів з метою пропозиції земельних ділянок підприємницьким структурам;

- вносити пропозиції щодо зміни меж населених пунктів, що дозволить залучити додаткові земельні ресурси;

- реалізувати своє право розпорядження земельними ділянками з метою залучення на територію громади інвестиційних ресурсів;

- стимулювати залучення на територію громади підприємств через надання податкових преференцій.

Як висновок, можна зауважити: розвиток підприємницького потенціалу територіальних громад залежить передовсім від економічної політики самої громади. Залучення та підтримка підприємств на території громади може стати кроком до формування позитивного інвестиційного потенціалу громади та забезпечення її фінансової спроможності. Основними інструментами територіальної громади в даному випадку виступають місцеві податки та збори та повноваження в сфері управління землею. В напрямку використання цих інструментів органам місцевого самоврядування доцільно врахувати такі аспекти:

- встановлення місцевих податків та зборів має здійснюватися на певний строк (на нашу думку, не менше ніж на 3 роки) для забезпечення стабільності та

надання суб'єктам господарювання можливості пристосування до відповідних умов;

- зниження ставок місцевих податків та зборів може бути лише короткотривалим заходом органів місцевого самоврядування для залучення на територію громади нових суб'єктів господарювання;

- необхідність стимулювання до підприємницької діяльності мешканців громади, їх навчання та інформування є важливим напрямком формування підприємницького середовища;

- необхідною є офіційна реєстрація ведення підприємницької діяльності на території громади, що в умовах реформи місцевого самоврядування лежить в колі інтересів передовсім органів місцевого самоврядування;

- формування планувально-функціональної структури населеного пункту має здійснюватися з урахуванням стратегічних планів або програм розвитку територіальної громади для забезпечення максимально ефективного використання землі та соціально-економічного розвитку;

- оскільки суб'єкти господарювання віддають перевагу купівлі земельних ділянок перед її орендою, органи місцевого самоврядування повинні вирішувати питання продажу/оренди в кожному окремому випадку, виходячи з можливої вигоди та ризиків, які несе така угода.

3.3. Нарощення податкового потенціалу територіальних громад в контексті досягнення їх спроможності

Реформування системи місцевого самоврядування в Україні в напрямку формування фінансово та економічно спроможних адміністративно-територіальних утворень базового рівня включає суттєве переформатування бюджетно-податкової системи як основного джерела фінансових ресурсів територіальних громад та держави загалом. Нарощення фінансово-економічного потенціалу та забезпечення ефективного його використання передбачає

передовсім дослідження та удосконалення його податкової складової як, по-перше, ключового «наповнювача» бюджетів, по-друге, стимулятора (або дестимулятора) економічного розвитку громади.

Характерними особливостями розвитку податкової системи України є її нестабільність, що відповідно сповільнює розвиток підприємницької діяльності та характеризується дестимуляційним впливом на економічний розвиток громад в довгостроковому вимірі. Відтак, першочерговим є забезпечення стабільності податкової системи відповідно до чітко визначених фундаментальних принципів розвитку оподаткування, які суттєво зменшать політичний вплив на формування та функціонування системи. Такими орієнтирами податкової реформи є:

- досягнення соціальної справедливості при оподаткуванні;
- рівномірний розподіл податкового навантаження та його поступове прогнозоване зниження;
- спрощення адміністрування податків та зборів;
- мінімізація витрат на забезпечення сплати та адміністрування податків та зборів;
- забезпечення стимулюючого впливу податків та зборів на розвиток фінансово-економічного потенціалу територій;
- гармонізація податкового законодавства до норм та вимог ЄС відповідно до обраного євроінтеграційного вектора розвитку Української держави [7].

Щодо зазначених орієнтирів, в рамках децентралізації та формування спроможних об'єднаних територіальних громад, питання забезпечення стимулюючого впливу оподаткування для економічного розвитку територій виступає першочерговим. Проте спроби направлення податкової реформи в напрямку зниження податкових ставок та податкового навантаження для стимулювання розвитку підприємництва характеризуються значними ризиками. Перш за все це пов'язано з потребою забезпечення цілого комплексу умов, необхідних для прискорення розвитку підприємництва на відповідній території, серед яких: наявність сприятливого підприємницького клімату, ринків збуту продукції та їх достатньої місткості, відповідної інфраструктури, фінансових

ресурсів для розвитку підприємств тощо. За відсутності зазначених умов кошти, вивільнені в результаті зниження податкового навантаження, опиняючись в розпорядженні суб'єктів господарювання та в руках населення можуть бути фактором підвищення інфляції та девальвації національної валюти, таким чином провокуючи гальмівні за впливом заходи макроекономічної стабілізації [7].

Важливим є також зниження податкового навантаження та забезпечення соціальної справедливості оподаткування з одночасним збереженням відповідно стабільного рівня доходів бюджетів. Недоцільним є надмірне спрощення податкової системи, яке передбачає зменшення кількості податків та зборів, використання недиференційованих податкових ставок, а також мінімізацію винятків з загальних правил оподаткування. Таке «спрощення» спричиняє втрату можливості стимулювання та регулювання державою та, в окремих випадках, органів місцевого самоврядування соціально-економічного розвитку території через використання гнучкості податкової системи.

Відтак, основним змістом податкової реформи на місцевому рівні має стати формування таких умов оподаткування, при яких податки, виступаючи основним та достатнім джерелом доходів місцевих бюджетів, ефективно виконували соціально-вирівнюючу та регуляторно-стимулюючу функції для нарощення фінансово-економічного потенціалу територіальних громад.

Склад податкових доходів місцевих бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, бюджетів міст районного значення, сільських та селищних бюджетів включає відповідні податкові надходження відповідно до статей 64 та 69 Бюджетного кодексу України (табл. 3.3). Важливим є виокремлення взаємозалежності формування податкових платежів від рівня розвитку економіки території, а також потенційних можливостей її зростання. У додатку Г наведено джерела податкових надходжень до місцевих бюджетів та їх спрямування на забезпечення видатків бюджетів.

Таблиця 3.3

Склад податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів

Податкові надходження	Обласні бюджети	Бюджети міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад	Бюджети міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
Загальнодержавні податки			
Податок на доходи фізичних осіб	15%	60% - для перелічних бюджетів (окрім м.Києва) 40% - для м. Києва	-
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	50%	50%- для м.Києва	-
Рентна плата за спеціальне використання води	50%	50%- для м.Києва	-
	25%	25%- для м.Києва	-
Рентна плата за користування надрами (видобування нафти, природного газу та газового конденсату)	1,5%	1,5%	2%
Плата за використання інших природних ресурсів	100%	100% - для м.Києва	-
Акцизний податок з реалізації підакцизних товарів	-	100%	100%
Акцизний податок з вироблених платниками підакцизних товарів	100% - для АРК	-	-
Податок на прибуток підприємств	10%	10%- для м. Києва	-
Податок на прибуток підприємств комунальної форми власності	100%	100%	100%
Рентна плата за користування природними ресурсами місцевого значення	-	100%	100%
Екологічний податок	30%	25% - для перелічних бюджетів, 80% - для м.Києва	25%
Місцеві податки і збори			
Податок на майно(податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; плата за землю)	-	100%	100%
Єдиний податок	-	100%	100%
Збір за місця для паркування транспортних засобів	-	100%	100%
Туристичний збір	-	100%	100%

Джерело: сформовано на основі Бюджетного кодексу України

Основними податковими надходженнями, які надходять до Державного та місцевих бюджетів в нашій державі, є податок на додану вартість (36,24% всіх податкових надходжень до бюджету), податок на доходи фізичних осіб (20,39%), податок на прибуток підприємств (15,54%). З них лише 25% податку на доходи фізичних осіб та податок на прибуток підприємств, які знаходяться у комунальній власності, до внесення змін в Бюджетний та Податковий кодекси залишалися в місцевих бюджетах.

Щодо останнього, податок на прибуток підприємств, які знаходяться у комунальній власності – це менше 1,5% податку на прибуток підприємств, тобто на місцях залишилася сота частка податку на прибуток.

Податок на доходи фізичних осіб займає провідне місце у питанні формування фінансового ресурсу місцевих бюджетів, відповідно, від його обсягу перш за все залежить спроможність територіальної громади виконувати покладені на неї функції. Відповідно до Бюджетного кодексу, в обласні бюджети надходить 15% податку на доходи фізичних осіб, в бюджети об'єднаних територіальних громад, міст обласного значення, та райони – 60%, до державного бюджету – 25%, а в сільські, селищні та бюджети міст районного значення зарахування частки надходжень від даного податку законодавством не передбачено. Таким способом – наданням об'єднаним громадам потужного дохідного джерела та відсутність його у решти громад – влада намагається мотивувати громади приєднатися до реалізації адміністративно-територіальної реформи та об'єднуватися з метою формування адміністративно-територіальних одиниць з спроможними та самодостатніми громадами.

На мобілізацію надходжень від оподаткування цим податком впливають такі фактори:

- кількість та можливості розвитку суб'єктів господарської діяльності, зареєстрованих/розташованих на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

-рівень тіньового сектору економіки – поширення проблеми виплати заробітної плати «в конвертах», прихованої зайнятості населення та рівня безробіття;

-інвестиційна привабливість відповідної території та підприємницьких структур, розташованих в межах адміністративно-територіальної одиниці.

Податок на доходи фізичних осіб відіграє все більш значущу роль порівняно із податком на прибуток підприємств (відповідно 4,5-5,8 % ВВП проти 2,6-4,1 % ВВП у 2009-2016рр.). Подальше зростання прогресії податку на доходи, підвищення ставки на доходи по дивідендах, успішна детінізація та зростання заробітних плат у подальшому будуть посилювати цю тенденцію [126]. Зменшення відсотку надходжень від цього податку до місцевих бюджетів не сприятиме фінансовій забезпеченості громад та підтримці фінансової децентралізації, анонсованої центральними органами влади.

Одним з основних «замінників» фінансових надходжень від податку на доходи фізичних осіб пропонується закріплення за місцевими бюджетами частки податку на прибуток підприємств. Реформуванням податково-бюджетної системи України в 2014 році передбачено зарахуванням 10% податку на прибуток підприємств до бюджету АРК та обласних бюджетів. Таке нововведення характеризується як можливість стимулювання відповідних органів місцевого самоврядування та територіальних громад ефективно експлуатувати розташовані на території адміністративно-територіальної одиниці виробничі об'єкти та інші приватні підприємства та сприяти їх розвитку, а також створювати умови для залучення інвесторів та підприємців, оскільки саме від рівня розвитку виробничих потужностей та наявності суб'єктів господарювання на відповідній території залежать суми надходжень до місцевого бюджету від податку на прибуток підприємств. Проте, ефективнішим та більш мотивуючим було б зарахування частини доходів від оподаткування податком на прибуток підприємств безпосередньо в місцеві бюджети сіл, селищ та міст. Саме така зміна системи оподаткування стала б справжнім стимулом для громад найнижчого рівня

управління до залучення інвесторів та розвитку бізнесу на території відповідної адміністративної одиниці.

Відповідно, як і в ситуації з податком на доходи фізичних осіб, надходження від оподаткування податком на прибуток прямо залежить від діяльності місцевих органів влади щодо забезпечення позитивного інвестиційного клімату, формування інфраструктури території, ефективним моніторингом та контролем за веденням господарської діяльності, стимулюванням розвитку підприємництва на території адміністративно-територіальної одиниці, що дає можливість забезпечення достатньої кількості робочих місць. В іншому випадку, спостерігається міграція населення до великих міст на роботу, ситуація, коли адміністративно-територіальна одиниця стає «спальним пунктом» для її населення, що негативно впливає на перспективи економічного та фінансового потенціалу території.

Відповідно до висновків економістів та дослідників основ фінансової теорії, важливою умовою ефективного розвитку багаторівневої бюджетної системи є формування тісних взаємозв'язків між податками, які сплачуються на відповідній території та надходять до відповідних місцевих бюджетів, та вигодами, які отримують платники цих податків. Відтак споживачі суспільних послуг, проживаючи на відповідній території, сплачують до місцевого бюджету податки як плату за те, що вони одержують.

Саме такий підхід донедавна використовувався щодо трактування ПДФО. Відповідно до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 р. ПДФО – це плата фізичної особа за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що утримує цей податок[99]. Втрата чинності вищезазначеним Законом [99] відбулася на основі прийняття Податкового кодексу України, відповідно до якого визначення податку було вилучене, що «розмило» трактування економічної сутності ПДФО. В подальшому наслідком цього став перерозподіл надходжень від ПДФО до бюджетів різних рівнів на користь державного бюджету в результаті реформи місцевого самоврядування та

фінансової децентралізації. Якщо до реформи, у 2014 році, частка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів складала 83,2% усіх надходжень від оподаткування податком, то у 2016 році – 56,9%. Перш за все, ПДФО як джерело доходів втратили бюджети сіл, селищ та міст районного значення. Відтак відбулося нівелювання податку як плати за надані суспільні послуги.

Попри це, європейський досвід справляння та зарахування ПДФО засвідчує, що цей податок виступає:

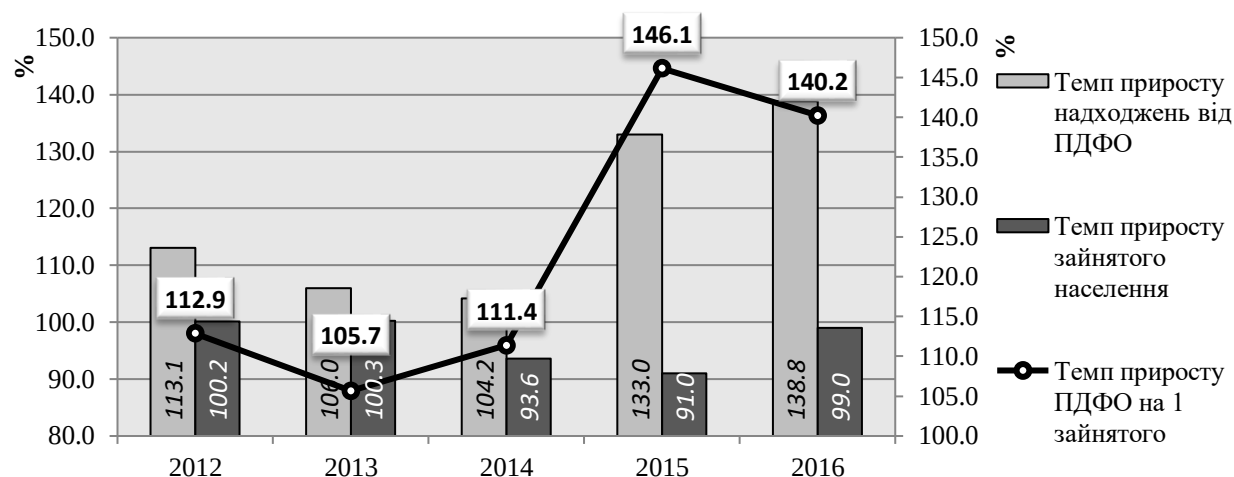
- по-перше, інструментом забезпечення фіскальної самостійності місцевих бюджетів. В таких країнах, як Австрія, Німеччина та Угорщина запроваджено місцевий податок з доходів, сформований як надбавка до державного податку з доходів фізичних осіб. В Швейцарії встановлення розміру надбавки визначається на локальному рівні в межах, визначених законодавством. Відтак, можна говорити про доцільність вивчення можливостей запровадження такої практики в Україні в умовах фінансової децентралізації. Натомість в Україні сьогодні відбуваються зворотні процеси – збільшення концентрації доходів від ПДФО у державному бюджеті;

- по-друге, індикатором ефективності розвитку підприємницької діяльності та залучення інвестиційних ресурсів на відповідній території, зокрема є вагомим показником ефективності ринку праці. При цьому, справедливість в оподаткуванні цим податковим платежем оцінюється не через оцінку сплати податку – «хто скільки сплатив», а через оцінку вірності розподілу податкового навантаження на платників – «скільки коштів залишається у платника податку після його сплати». Тобто на перше місце висувається сприйняття ПДФО як інструмента підвищення фінансово-економічного потенціалу території, що є особливо важливим для забезпечення фінансової спроможності територіальних громад в Україні.

Дослідження можливості нарощення фінансово-економічного потенціалу територіальних громад через оптимізацію системи оподаткування та розподілу податків до бюджетів різних рівнів дозволило виокремити проблеми та напрямки оптимізації справляння ПДФО до місцевих бюджетів.

1. В Україні при оподаткуванні ПДФО передбачене однакове податкове навантаження як на соціально незахищені верстви населення, так і на громадян з доходами, вищими за середні, що не відповідає принципу соціальної справедливості та є неефективним з позиції характеристики ПДФО як засобу стимулювання розвитку фінансово-економічного потенціалу території.

Доказом цього твердження є оцінка податку як фіскального показника (рис. 3.10).

	2012	2013	2014	2015	2016
ПДФО на 1 особу	1492,2	1583,9	1655,5	2329,0	3245,6
ПДФО на 1 працюючого	3535,2	3735,6	4161,0	6080,5	8526,3
ПДФО на 1 працюючого/ПДФО на 1 особу	2,37	2,36	2,51	2,61	2,63

Рис. 3.10. Оцінка ПДФО як фіскального показника

Джерело: на основі [188, 189]

Помітними є тенденції зменшення кількості зайнятого населення — починаючи з 2014 року (якщо причиною зменшення у 2014 році стало неврахування зайнятого населення Автономної Республіки Крим та окупованих територій Донецької та Луганської областей, то у 2015-2016 рр. це може бути свідченням зростання безробіття та кількості зайнятих в тіньовому секторі економіки).

Щодо показників темпу приросту надходжень ПДФО та ПДФО на одного зайнятого, бачимо їх зростання. Зростання надходжень від ПДФО можна пояснити, по-перше, інфляційним чинником, по-друге, збільшенням ставки

податку та зростанням мінімальної заробітної плати в бюджетному секторі. Натомість темп приросту ПДФО на одного зайнятого значно вищий зростання надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України. За період з 2014 до 2016 року цей показник зріс удвічі – з 4161,0 грн. до 8526,3 грн., що вказує на зростання податкового навантаження. Крім того, збільшення різниці між ПДФО на одного зайнятого та ПДФО на одну особу знову ж таки свідчить про приховування доходів громадян, тобто зростання тих, хто працює в тіньовому секторі економіки. Таким чином, використання пропорційної схеми при оподаткуванні ПДФО засвідчило свою неефективність.

Натомість в більшості розвинених країн використовується прогресивна шкала оподаткування ПДФО з використанням різних ставок для населення з різними рівнями доходів. Слід зауважити, що в більшості таких країн громадяни з низькими показниками доходів звільняються від сплати податку, натомість особи з високими показниками доходів сплачують ПДФО до бюджету за ставками 30-50% (в Канаді ставка ПДФО – 29%, в США – 35%, у Франції – 40%, в Німеччині та Австралії – 45%, Іспанії – 47%, Великобританії та Японії – 50%) [21]. Окрім того, при визначенні ставки ПДФО враховується сімейний стан платника, кількість працюючих у його сім'ї, наявність дітей та осіб, яких необхідно утримувати.

Існує велика кількість пропозицій щодо встановлення ставок ПДФО при введенні прогресивної шкали. Окремо звертається увага на можливість запозичення європейського досвіду через накладання прогресивних ставок, які застосовуються в розвинених європейських країнах, на економічне та інституційне середовище України. Проте, як звертають увагу Карлін М. І. [32], Крисоватий А. І. та Юрій С. І. [151], це може призвести до негативних наслідків, оскільки економіка України суттєво відрізняється від рівня розвитку економіки країн розвинутої Європи. Обкладання багатих верств населення за високими ставками ПДФО на кшталт вищенаведених країн Європи в нашій державі може бути неефективним, оскільки велика частина таких доходів сформована в тіньовому секторі економіки. Як звертає увагу Карлін М. І. [32], «доходи

високозаможних верств населення доцільно обкладати не за допомогою високої ставки ПДФО, а з використанням підвищених податків на товари не першої необхідності... це позитивно сприймається більшістю суспільства, оскільки такий підхід краще дозволяє реалізувати принципи соціальної справедливості в оподаткуванні в бідній країні».

Відтак практика застосування прогресивної шкали оподаткування ПДФО є запорукою стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад, а саме:

- сприяє зменшенню тих, хто ухиляється від сплати податків та працюють у тіньовому секторі економіки;

- використання прогресивної шкали оподаткування ПДФО є особливо ефективним для розвитку економіки. Адже вилучаючи фінансові ресурси у забезпеченого населення та залишаючи їх у малозабезпечених, держава перерозподіляє їх на користь останніх, стимулюючи таким чином використання коштів для споживання та заощадження, а відтак і розвитку економіки;

- є можливістю забезпечення соціальної справедливості та зниження податкового тягаря, а також врахування індивідуальних характеристик життєдіяльності кожного платника ПДФО (сімейний стан, кількість дітей тощо).

2. Як уже зазначалося у параграфі 1.3, існує проблема з зарахуванням ПДФО до бюджету територіальної громади, на території якої фактично розташовано структурний підрозділ суб'єкта господарювання, чи за місцем реєстрації головного офісу. Для прикладу, у Львівській області одним з основних завдань є зарахування податку з доходів фізичних осіб, який сплачується автозаправними станціями ПАТ «Укрнафта» та ТЗОВ «ЮСК Україна», зареєстрованими в м. Києві, до бюджету області. Аналогічна ситуація і щодо найбільших підприємств Львівщини (Львівгаззбут, ТЗОВ «Овація», ТЗОВ «Галичина»), відокремлені підрозділи яких розміщені в одних населених пунктах, а податок з доходів фізичних осіб сплачують за місцем реєстрації підприємств [25].

Відповідно до ст. 95 Цивільного кодексу України [142], відокремленим

підрозділом визначено філії та представництва, відомості про які підлягають обов'язковій реєстрації – включенню до ЄДРПОУ. При цьому, розташування підрозділу підприємства на іншій території не є причиною до внесення такого підрозділу до ЄДРПОУ, визначення його як відокремленого і взяття на облік як самостійного платника податків.

Відтак, законодавством України не обмежується права підприємства на самостійне визначення підрозділу структурним чи відокремленим. Невідокремлені (або де-факто відокремлені, але не зареєстровані) підрозділи не виступають самостійними платниками ПДФО, тобто нарахування та сплата податку здійснюється самою юридичною особою за своїм місцезнаходженням. А ст. 168 Податкового кодексу України стосується виключно відокремлених підрозділів юридичних осіб, відомості про яких є внесеними до ЄДРПОУ та які визначені самостійними платниками податків.

Таким чином, виникла ситуація, коли в рамках чинного законодавства підприємствам була дана можливість самостійно визначати місце сплати ПДФО. Враховуючи особливості та принципи функціонування податкової системи, це неприпустимо. По-перше, характеризується негативним впливом на прогнозованість надходжень до бюджетів. По-друге, враховуючи тенденції до сплати податку підприємствами саме за місцем реєстрації головного офісу, якими в основному є великі міста, дана ситуація негативно впливає на фінансову спроможність сільських територіальних громад, на території яких розміщені та функціонують підрозділи підприємств.

ДФС України листом від 28.09.2015 року №20530/6/99-99-17-02-01-15, керуючись ст. 52 Податкового кодексу України, надало роз'яснення щодо місця сплати ПДФО: «ПДФО підлягає сплаті до відповідного місцевого бюджету за місцезнаходженням (розташуванням) власних або орендованих приміщень (будівель) в різних регіонах України, в яких працюють наймані працівники такого суб'єкта господарювання, незважаючи на відсутність у такого суб'єкта господарювання відокремлених структурних підрозділів» [46]. Відтак, місцем сплати ПДФО визначено місцевий бюджет, на території якого розташовано

суб'єкт господарювання або його підрозділи.

Попри це, ПДФО визначається як плата за надані суспільні послуги. справедливою є передача надходжень від оподаткування цим податком до місцевих бюджетів за місцем фактичного проживання (реєстрації) осіб, доходи котрих оподатковуються. На необхідність переходу від «оподаткування ПДФО працівника» до «оподаткування мешканця» звертають увагу вітчизняні науковці та експерти [48, 137]. Проте, аналізуючи ситуацію розвитку територіальних громад в Україні, доцільним є спрямування ПДФО на паритетних засадах до місцевих бюджетів за місцем реєстрації особи, з доходу якої сплачується податок, та за фактичним місцезнаходженням підприємства чи його підрозділу, на якому безпосередньо зайнята особа. В рамках цієї пропозиції можна досягти виконання двох завдань: по-перше, забезпечити дотримання принципу соціальної справедливості при сплаті ПДФО, по-друге, досягти стимулювання розвитку підприємництва на території громади за рахунок податкових надходжень до бюджету.

Отже, дослідження проблем та можливостей оптимізації оподаткування ПДФО та його розподілу між бюджетами дозволило виокремити такі основні аспекти:

- для подолання проблеми ухилення від сплати податків та зайнятості громадян в тіньовому секторі економіки, а також стимулювання розвитку фінансово-економічного потенціалу територіальних громад доцільним є запровадження прогресивної шкали оподаткування, проте, з урахуванням особливостей розвитку економіки країни та врахуванням життєдіяльності осіб, з доходів яких сплачується податок;
- для забезпечення точності та відповідності сплати та зарахування ПДФО до місцевих бюджетів доцільним є точне визначення на законодавчому рівні місцевого бюджету – місця сплати податку.

Важливим стало запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів. В роботі звернено увагу на особливості його справляння, тому на рис.

3.11 узагальнено позитивні та негативні чинники справляння та зарахування цього податку.

Відтак, до сильних сторін оподаткування акцизним податком з реалізації підакцизних товарів віднесено:

- цей податковий платіж став вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів в умовах втрати сільських, селищних та бюджетів міст районного значення ПДФО як основного бюджетоформуючого податку;

- враховуючи особливості справляння податку можна стверджувати про стабільність його надходження.

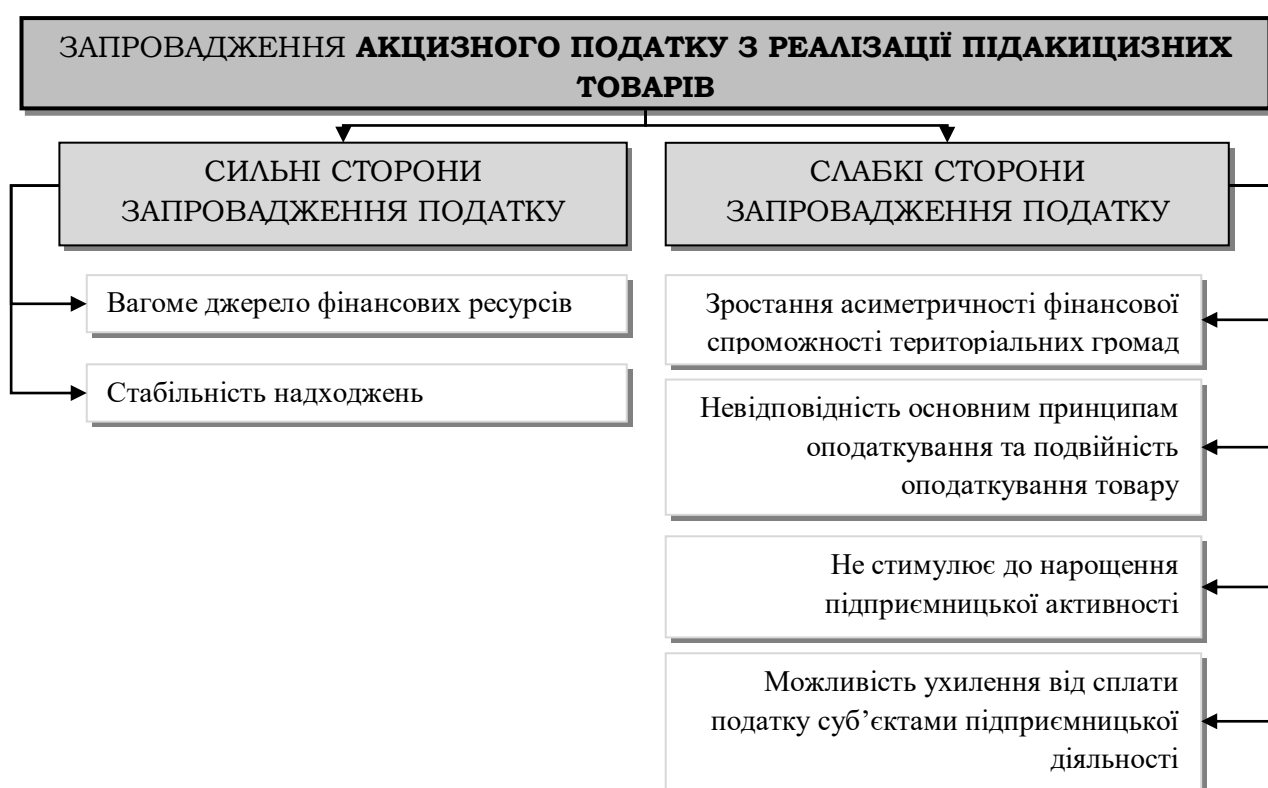

Рис. 3.11. Сильні та слабкі сторони запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів

Джерело: розробка автора

До слабких сторін оподаткування акцизним податком з реалізації підакцизних товарів належать:

- зростання асиметричності фінансової спроможності територіальних громад внаслідок запровадження акцизного податку через залежність його надходжень від територіального розташування громади - надходження податку значно вищі у

приміських та прикордонних громадах, а також тих, що розташовані вздовж автошляхів міжнародного та національного значення;

- базою оподаткування є вартість товару з урахуванням податку на додану вартість та специфічної адвалерної компоненти акцизного податку, тобто можна говорити про подвійність оподаткування товару та суперечність його справляння основним принципам оподаткування;

- обсяги надходження податку не вимагають розвитку соціальної та економічної ситуації на території громади, оскільки в більшості залежать від розміщення на її території автозаправних станцій, в результаті чого при наявності вагомого доходного джерела органи місцевого самоврядування втрачають стимули для соціально-економічного розвитку території;

- через неовов'язковість використання системи електронного обліку операцій з продажу підакцизних товарів, яка передбачає мінімізацію впливу людського фактору на процес формування звітності суб'єктами підприємницької діяльності, місцеві бюджети недоотримують значних обсягів надходження від сплати акцизного податку з реалізації підакцизних товарів.

20 грудня 2016 року з метою забезпечення моніторингу та ефективного контролю за сплатою акцизного податку було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» (реєстраційний номер законопроекту – 5132, від 15.09.2016 року), відповідно до якого з 1 січня 2017 року скасовано роздрібний акцизний податок з пального, який становив 0,042 євро за кожний літр пального, реалізованого суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі. На заміну цього платежу у 2017 році органи місцевого самоврядування отримують 13,44 % від розмитнення нафтопродуктів, котрі поступають на автозаправні станції, що розташовуються на їхній території, але не більше суми, отриманої ними у 2016 році від реалізації нафтопродуктів автозаправними станціями. З одного боку, така новація спрощує адміністрування цього податку, з іншого – практично дестимулює органи місцевого самоврядування від активізації економічної діяльності в межах громади. Це

нововведення не сприяє вирішенню основної проблеми запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів – нерівномірність розподілу надходжень від його справляння. Громади, на території яких розташовані автозаправні станції, отримують високі обсяги надходжень від податку, натомість в складі доходів інших громад вони відсутні або складають невелику частку. Відтак, для уникнення цієї ситуації та забезпечення соціальної справедливості доцільним є забезпечити акумулювання надходжень податку на консолідованому Єдиному казначейському рахунку з наступним їх пропорційним розподілом між бюджетами базової ланки. При цьому, розподіл надходжень акцизного податку з реалізації підакцизних товарів в розрізі бюджетів районів не сприятиме повному вирішенню проблеми (різниця між надходженням податку на одну особу в районах Львівської області коливається від 83,4 грн. у Турківському районі до 885,8 грн. у Пустомитівському районі (2.22)), адже все ще спостерігатиметься значна диференціація. Натомість надходження податку на одну особу в розрізі областей різняться значно менше (рис. 3.12).

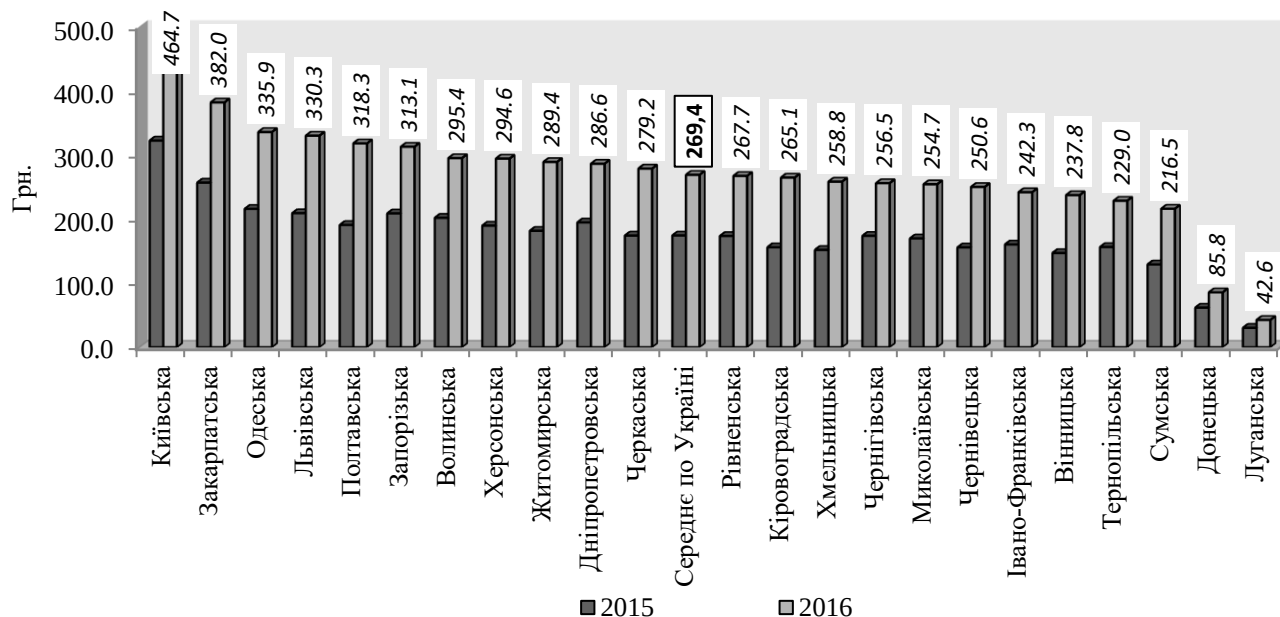

Рис. 3.12. Надходження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів на одну особу в розрізі областей України у 2015-2016 рр.

Джерело: на основі [17]

Якщо не брати до уваги надходження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів на одну особу у Донецькій та Луганській областях (де через окупацію та близькість фронту поширення та функціонування автозаправних станцій, супермаркетів та магазинів припинилося), співвідношення найвищого та найнижчого показника становить 2,14 разу. Таким чином, можна стверджувати, що розподіл акцизного податку в розрізі місцевих бюджетів області та його пропорційний розподіл між територіальними громадами дозволить знизити рівень асиметричності їх спроможності.

Враховуючи специфіку сплати податку (в основному податковий тягар лягає на автоводіїв при придбанні пального), доцільним є його зарахування до спеціального фонду бюджетів базового рівня з чітко визначеним цільовим спрямуванням – фінансування ремонту доріг комунальної власності (оскільки податок фактично сплачується саме автоводіями, з метою дотримання принципу соціальної справедливості платник податку має отримувати відповідну вигоду (суспільну послугу) від його сплати).

Особливо важливим в умовах децентралізації та формування фінансово та економічних спроможних адміністративно-територіальних одиниць базового рівня є забезпечення ефективного справляння податків на майно. Згідно з дослідженнями Організації економічного співробітництва та розвитку, перерозподіл податкового тягара на користь податків на майно може забезпечити прискорення економічного зростання та сприяти ефективному використанню фінансово-економічного потенціалу територіальних громад.

Відповідно до класифікації Міжнародного валютного фонду, податками на майно є податки, що підлягають сплаті за використання, володіння або передачу майна та можуть стягуватися через рівні проміжки часу, тільки один раз, або у разі зміни права власності. Поділяються на п'ять категорій: періодичні податки на нерухоме майно; періодичні податки на чисту вартість майна; податки на майно, що передається у спадок; податки на капітал; інші періодичні податки на власність [170].

Враховуючи особливості формування податків на майно в Україні та міжнародну практику, транспортний податок в його сучасному визначенні (об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 750 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року (ст. 267.2.1 Податкового кодексу України) доцільно трактувати як податок на багатство або переспоживання. Тому в якості податків на майно розглядатимуться податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та плата за землю.

Характеризуючи податки на майно, доцільно звернути увагу на ті переваги, які виникають в результаті їх справляння, а саме:

- стимулювання ефективного використання фінансово-економічного потенціалу території, оскільки запровадження цих податків:

- ✓ стимулює власників нерухомості чи користувачів землі до ефективного користування ними (оскільки з боку платників податки трактується як додаткові витрати на утримання) або продажу в умовах фінансової неспроможності сплатити податковий платіж;

- ✓ стимулює органи місцевого самоврядування підвищувати рівень привабливості своєї території для ведення підприємницької діяльності та проживання на ній, що забезпечує зростання ринкової вартості нерухомості та землі, а відтак і надходження відповідних податків до місцевого бюджету;

- вони є стабільним та, що не менш важливо, прогнозованим джерелом податкових надходжень;

- це податки, які опосередковано охоплюють «тіньові» доходи платників;

- ці податкові платежі є передбачуваними для їх платників.

Основною перевагою майнового оподаткування є стимулювання ефективного використання майна передовсім суб'єктами господарювання. Власник майна зобов'язаний сплатити податок в будь-якому випадку: і при отриманні доходів від використання майна, і у випадку, якщо користування ним не приносить прибутків. Утримання активів, які є непродуктивними, стає

невигідним (за нього ще потрібно сплачувати податки). Відтак це стимулює власника майна до його ефективного використання або продажу. Таким чином зростає ринкова пропозиція нерухомості та його доступність для новоутворених та перспективних підприємницьких структур, що є особливо корисним ефектом (особливо в умовах українських реалій), оскільки сприяє розвитку підприємницького потенціалу, залученню інвестиційних ресурсів та виступає джерелом економічного зростання.

Водночас основною проблемою функціонування майнових податків залишається низька частка надходжень від їх справляння. Для розвинених країн оптимальний обсяг надходжень податків на майно становить 2,5-2,7% ВВП, тоді як в Україні у 2015 та 2016 рр. він складав відповідно 0,78 та 1,4% ВВП, що майже втричі менше. Це свідчить про неефективно сформовану систему справляння цих податків та невисокий вплив для забезпечення стимулювання ефективного використання фінансово-економічного потенціалу територій, оскільки мова йде про місцеві податки.

Зростання ролі майнових податків в зміцненні фінансової спроможності територіальних громад можливе за умови усунення наступних проблем:

1. Нарахування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, суттєво ускладнене тим, що близько 95% нерухомого майна не зареєстровано у електронній базі реєстру прав власності на нерухоме майно. Зазначене не дозволяє охопити оподаткуванням усе нерухоме майно і отримати в повному обсязі доходи від цього податку.

В сучасних умовах податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, став одним з важливих джерел наповнення місцевих бюджетів з можливостями регулювання умов оподаткування цим платежем відповідно до вимог українського законодавства. Проте, існують значні технічні проблеми з його нарахуванням: незважаючи на те, що в Україні функціонує реєстр прав власності на нерухоме майно, однією із складових якого є електронна база даних (яка містить відомості про зареєстровані права, суб'єктів прав, об'єкти

нерухомого майна та незавершеного будівництва), у зазначеній електронній базі розміщені відомості лише про 5-7% від усього нерухомого майна.

2. Експлуатація житлових будинків здійснюється без введення в експлуатацію та подальшої реєстрації речових прав на нерухоме майно, що обумовлює недоотримання коштів місцевих бюджетів громад.

У сільській місцевості однією із основних проблем є використання нерухомого майна без введення його в експлуатацію, що пов'язано із складністю та високою вартістю процедури даного процесу, а це означає, що місцеві бюджети недоотримують надходжень від податку на нерухомість.

3. Землі поза межами населених пунктів не передані у розпорядження органам місцевого самоврядування, їх основним розпорядником залишається Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру.

При формуванні спроможних об'єднаних територіальних громад новоутвореним місцевим радам влада зобов'язувалась передати на їх баланс землі, котрі знаходяться за межами населених пунктів, як підтвердження цьому 31.03.2016 р. було зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням і охороною земель» №4355.

Водночас, вже сьогодні звучать думки про те, що передача земель ОТГ є несвоєчасною, оскільки фінансові труднощі з наповненням місцевих бюджетів можуть спонукати до продажу цього активу. Відтак зазначені ризики мусять бути враховані і створені противаги при передачі земель за межами населених пунктів.

4. Нестача фінансових ресурсів для проведення нормативної грошової оцінки земель та її інвентаризації.

Оскільки з 1 січня 2016 року плату за землю віднесено до місцевих податків та зборів, саме сільськими, селищними, міськими радами та радами ОТГ приймаються рішення щодо її встановлення та визначення ставок оподаткування, а також пільг із сплати цього податку. Проте, у зв'язку із відсутністю фінансових ресурсів, значна кількість місцевих рад не може провести інвентаризацію землі та

її нормативно-грошову оцінку, що спричиняє значні недорахування від оренди та продажу земель.

Отже, не зважаючи на розширення джерел формування доходів місцевих бюджетів та передачу органам місцевого самоврядування низки повноважень, що дозволяють розширити їх вплив на обсяги податкових доходів громади, і надалі існує низка проблем, від вирішення яких залежить рівень фінансової спроможності територіальних громад. Подальші кроки оптимізації системи оподаткування на місцевому рівні та нарощення податкового потенціалу територіальних громад лежать у площині:

- вдосконалення системи адміністрування податків (зокрема податку на нерухомість та плати за землю) в напрямку спрощення, оптимізації та прозорості;

- забезпечення соціальної справедливості у випадку справляння податку з доходів фізичних осіб шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування з урахуванням особливостей розвитку економіки країни та життєдіяльності осіб, з доходів яких сплачується податок;

- пропорційний розподіл акцизного податку з реалізації підакцизних товарів між місцевими бюджетами для уникнення зростання асиметричності розвитку територіальних громад та дестимуляційного впливу податку на розвиток фінансово-економічного потенціалу території, а також забезпечення цільового спрямування надходжень від податку у зв'язку з особливостями його справляння;

- забезпечення точності та відповідності сплати та зарахування податків до місцевих бюджетів, яке передбачає передовсім визначення на законодавчому рівні усіх аспектів оподаткування податками.

Висновки до розділу III

1. Визначено основні проблеми, виділені в умовах формування ОТГ, яке сьогодні відбувається в Україні, та напрямки їх вирішення. До таких проблем віднесено: формування громад, які не відповідають критеріям спроможності, низький рівень підтримки процесу створення ОТГ з боку районних адміністрацій

та місцевих еліт, необхідність пошуку нових механізмів залучення міст до формування ОТГ та ефективного використання їх потенціалу у якості центрів громад.

2. Основними шляхами вирішення зазначених проблем є: використання потенціалу міських агломерацій, що дозволить забезпечити співробітництво громад навколо міста без формування ОТГ; застосування норм Закону України «Про співробітництво територіальних громад», що забезпечить якісне виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень та дозволить зекономити фінансові ресурси передовсім через спільне формування тих структур, від діяльності яких не залежить функціонування управлінського апарату ОТГ, а які направлені безпосередньо на надання населенню суспільних послуг; унормування порядку функціонування районів в умовах адміністративно-територіальної реформи та перерозподіл повноважень.

3. Оскільки бюджетний потенціал виступає основним складником фінансово-економічного потенціалу територіальних громад, удосконалення механізмів оподаткування в контексті забезпечення фінансової спроможності таких громад є особливо важливим. Відповідно до проведених досліджень та з урахуванням умов розвитку територіальних громад визначено такі напрямки удосконалення: щодо механізму справляння ПДФО – використання прогресивної шкали оподаткування податком та перехід від оподаткування працівника до оподаткування мешканця; щодо акцизного податку з реалізації підакцизних товарів – акумулювання надходжень податку на єдиному казначейському рахунку з наступним перерозподілом між бюджетами області; щодо майнових податків – удосконалення процедури їх адміністрування в частині реєстрації речових прав на нерухоме майно та проведення нормативної грошової оцінки земель.

4. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад передбачає формування підприємницького середовища як джерела її фінансової спроможності. Основними підходами до формування підприємницького середовища в територіальних громадах за рахунок використання повноважень органів місцевого самоврядування є: встановлення

місцевих податків та зборів; ефективне розпорядження комунальною власністю; зменшення юридичних перешкод у сфері розпорядження землею; формування планів розвитку земель, які б точно визначали правила просторового управління, виражаючи концепцію соціально-економічного розвитку громади; правова культура органів місцевого самоврядування та посадових осіб, сприятливі наміри щодо інвесторів, ефективна та компетентна співпраця з ними.

Основні результати наукового дослідження, що отримані в даному розділі опубліковані автором у наукових працях [64, 65, 65, 119, 176, 177].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоноване нове рішення актуального науково-практичного завдання – удосконалено теоретико-методичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування. На основі одержаних результатів сформульовано низку висновків і пропозицій як методичного, так і практичного змісту.

1. Удосконалено термінологічний апарат дослідження в частині уточнення сутності понять «територіальна громада» та «фінансово-економічний потенціал». Запропонований підхід до трактування поняття «територіальна громада» дозволяє акцентувати увагу на залученні кожного члена громади до її розвитку на основі його самоідентифікації.

2. На основі дослідження підходів до трактування поняття «фінансово-економічний потенціал» визначено, що до складу фінансово-економічного потенціалу територіальної громади віднесено виробничий, трудовий, інноваційний, інформаційний, підприємницький та фінансовий потенціали. Встановлено, що ефективність формування та використання фінансово-економічного потенціалу територіальної громади виступає передумовою забезпечення її спроможності. Наголошено на визначальній ролі ендогенної складової при формуванні фінансово-економічного потенціалу територіальної громади як основи її економічного розвитку.

3. В роботі запропоновано концептуальну модель забезпечення спроможності територіальної громади, яка спрямована на вирішення таких завдань як раціональне використання ендогенного потенціалу та пошук резервів нарощення фінансово-економічного потенціалу території. При цьому встановлено, що результативність реалізації моделі залежить від налагодження взаємозв'язків між суб'єктами економіки громади – органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та домогосподарств.

4. Розроблено методичний інструментарій діагностики фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, на основі якого проведено аналіз фінансово-економічного потенціалу та окреслено основні тенденції соціально-економічного розвитку територіальних громад Карпатського регіону та України загалом. Проведене дослідження ґрунтується на оцінюванні ефективності управління територіальним розвитком на різних етапах та засвідчило порівняно нижчі показники економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць Карпатського регіону та вищий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

5. Здійснення порівняльного аналізу ефективності формування та використання фінансово-економічного потенціалу регіонів дозволило встановити, що низький рівень економічного розвитку областей Карпатського регіону відображається на ОТГ, сформованих в цих областях. Визначено значно нижчий рівень спроможності ОТГ регіону, ніж в середньому по Україні. Встановлено, що для таких громад характерні порівняно невелика площа території та високий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

На основі узагальнення вітчизняного досвіду та досвіду країн ЄС обґрунтовано необхідність оптимізації процесу формування ОТГ в умовах реформи місцевого самоврядування та активізації економічного розвитку громад. Шляхами вирішення окреслених проблем визначено: використання потенціалу міських агломерацій, що дозволить забезпечити співробітництво громад навколо міста без формування ОТГ; застосування норм Закону України «Про співробітництво територіальних громад» для якісного виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень та економії фінансових ресурсів через спільне формування структур, від діяльності яких не залежить функціонування управлінського апарату ОТГ; унормування порядку функціонування районів в умовах адміністративно-територіальної реформи та перерозподілу повноважень.

6. Встановлено залежність рівня спроможності територіальної громади від її економічного розвитку та функціонування суб'єктів господарювання на її

території. Розвинуто засади формування підприємницького середовища територіальної громади та визначено чинники її конкурентоспроможності. Обґрунтовано необхідність використання регулюючих інструментів органів місцевого самоврядування щодо активізації економічного розвитку територіальної громади, серед яких: встановлення місцевих податків та зборів; розпорядження комунальною власністю; землекористування, яке спрямоване на зменшення юридичних перешкод у сфері розпорядження; плани розвитку земель, якими окреслено правила просторового управління; правова культура, ефективна та компетентна співпраця з інвесторами.

7. Доведено, що основним джерелом наповнення бюджетів територіальних громад є податкові надходження; визначено напрямки удосконалення механізмів оподаткування для нарощення податкового потенціалу громад. Напрямком оптимізації справляння ПДФО визначено використання прогресивної шкали оподаткування та перехід від оподаткування працівника до оподаткування мешканця, що сприятиме зменшенню ухилень від сплати податку та забезпечить дотримання принципу соціальної справедливості. Шляхом подолання проблеми зростання асиметричності спроможності територіальних громад внаслідок запровадження акцизного податку з реалізації підакцизних товарів запропоновано акумулювання надходжень податку на єдиному казначейському рахунку з наступним перерозподілом між бюджетами області. Доведено необхідність повного охоплення всіх об'єктів майнового оподаткування в частині реєстрації речових прав на нерухоме майно та проведення нормативної грошової оцінки земель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В.С. Кравців, Львів, 2016. 264 с.
2. Баранецький Т. Бюджети об'єднаних громад Львівщини: нові виклики та можливості. Аналітичне дослідження.URL:<http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/06/Byudzheti-OTG.pdf>(дата звернення: грудень 2016).
3. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. Вісник Центральної виборчої комісії.2008. № 2 (12).URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf (дата звернення: жовтень 2014).
4. Беззуб І. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств в Україні. Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ СІАЗ НЮБ ФПУ.URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=419:agropromislovij-sektor-&catid=71&Itemid=382 (дата звернення: вересень 2017).
5. Бейко О. В. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні: наук.-практ. посіб. / ред. М.О. Пухтинський, В. В. Толкованов. Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України, ЛІМО. Київ. 2003.400 с.
6. Бесчастний В. М. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми та перспективи / за ред. В. М. Бесчастного.Донецьк: Донецький юридичний інститут при Донецькому національному університеті. 2005. 579 с.
7. Борщевський В. В. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ : науково-аналітична доповідь / В. В. Борщевський, В. М. Магас, Н. А. Цимбаліста. ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України”. Львів, 2017. 44 с.
8. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень / АврамченкоК.В., Дешко А.Л., Жаліло Я.А. та ін. СТ-ДРУК, Київ.2016. 112 с.

9. Бюджетний літопис: 4 квартал 2016 року. Ціна держави. 2017. URL:<http://cost.ua/news/508-budget-chronicles-4th-quarter-2016>(дата звернення: квітень 2017).

10. Вахович І. М., Забедюк М. Дослідження ендогенної складової в еволюції концептуальних засад територіального розвитку. Економічний форум. 2011. №2. С.96-102.

11. Вахович І.М., Камінська І.М. Резерви нарощування фінансової спроможності регіонів України. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 3 (105). С. 187-196.

12. Вахович І. М., Камінська І.М. Фінансова спроможність регіону : діагностика та механізми забезпечення: навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я. 2009.400 с.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 7-е вид. / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел.Ірпінь:Перун. 2009. 1736с.

14. Григорук П.М., Ткаченко І.С. Методи побудови інтегрального показника. Бізнес-інформ.2012. № 4. С. 34-38.

15. Дем'янчук О.І., Струмінська Б.М. Плата за землю як важливе джерело доходів місцевих бюджетів України та недоліки його застосування. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2013.Вип. 24. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2013_24_24.pdf(дата звернення: липень 2017).

16. Дем'янчук О.І. Теоретичні основи фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. Наукові записки. Серія «Економіка».Вип. 23. С. 153-160.

17. Децентралізація. Виконання доходів місцевих бюджетів за 2016 рік. Кабінет міністрів України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Міністерство фінансів України. URL: [http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_\(1\).pdf](http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_(1).pdf) (дата звернення: квітень 2017).

18. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад за 2015 рік. Фінансово-аналітичні матеріали. Кабінет Міністрів України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Київ. 282 с.

19. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад за 2016 рік. Фінансово-аналітичні матеріали. Кабінет Міністрів України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Київ. 282 с.

20. Дорожня карта розвитку малого та середнього підприємництва Тростянецької ОТГ Миколаївського району Львівської області. URL: http://rozdil.com.ua/wp-content/uploads/2016/07/Dorozhnya-karta-rozvitku-MSP-Trostryanetskoji-OTG_povna-versiya.pdf (дата звернення: серпень 2017).

21. Духновська Л. М., Пономаренко Р.А. Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України. Проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин : збірник наукових праць. Дніпропетровськ. 2014. С. 266-270.

22. Жук П.В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. №1 (111). С. 20-25.

23. Зарубіжний та вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою / за ред. Шевчук Л.Т. Львів. 2007. 254 с.

24. Зарубіна О. С. До питання інвестиційні аспекти розвитку міста. URL: eprints.ksame.kharkov.ua/5039/1/тезисы_Зарубина.doc (дата звернення: березень 2017).

25. Звіт про роботу департаменту фінансів у 2016 році та завдання на 2017 рік. Департамент фінансів ЛОДА. 2017.

26. Іванова О. Ю. Вплив фіскальної децентралізації на саморозвиток регіонів України / О. Ю. Іванова // Світ фінансів. - 2016. - Вип. 2. - С. 136-147.

27. Іванова О. Ю., Белікова Н.В. Формування фінансової самодостатності регіонів в контексті реалізації економічних реформ. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 3(177). С. 219-229.

28. Ірзасєв Г.І. Економічний потенціал підприємства та теоретичне обґрунтування напрямів його оцінки. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. №3. Т. 3. С. 145-149.

29. Казюк Я.М. Система фінансового вирівнювання та особливості методик визначення міжбюджетних трансфертів: досвід європейських країн. Сучасні проблеми освіти і науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Будапешт, 26-27 січня 2013 р.) Будапешт. URL: <http://scaspee.com/6/post/2013/01/35.html> (дата звернення: 2013 року).

30. Камінська І.М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізми забезпечення. Економічний форум : наук. журн. Луцьк : РВВ ЛНТУ. 2011. № 2. С. 131-144.

31. Кампо В.М. Деякі проблеми становлення і розвитку місцевого самоврядування. Місцеве і регіональне самоврядування в Україні. 1993. Вип. 1/2 (4/5). С. 68.

32. Карлін М.І. Встановлення ставок основних податків в Україні на основі принципу прогресивності. Регіональна економіка. 2015. №4. С. 102-107.

33. Карлін М.І. Необхідність врахування фінансової спроможності регіонів в контексті проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2010. Вип. 15. С. 21-31.

34. Карлін М.І. Проблема вибору моделі оподаткування в Україні в умовах соціально-економічної кризи / М. І. Карлін // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2016. - Вип. 1. - С. 100-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2016_1_21.

35. Кількість, відпрацьований час та середньомісячна заробітна плата штатних працівників у містах і районах Львівської області у 2016 році. Експрес-

випуск. Головне управління статистики у Львівській області. 2017. №37.URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/express/2017/v0703_37.pdf(дата звернення: жовтень 2016).

36. Класифікація організаційно-правових форм господарювання. Наказ Держспоживстандарту України від 28.05.2004 р. № 97. URL:http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_dk002_2016.htm (дата звернення: липень 2017).

37. Ковенко О.Ю. Адміністративна реформа як крок до створення успішних територіальних громад. Теорія та практика державного управління.2012.Вип. 2. С. 362-368.

38. Козоріз М. А. Фінанси регіону: теорія, проблеми, практика : монографія / М. А. Козоріз, А. Я. Кузнєцова, І. З. Сторонянська, Г. В. Возняк. Київ: УБС НБУ. 2010. 222 с.

39. Коломієць Т. В., Патицька Х. О. Податкова спроможність як показник рівня фінансової автономії територіальної громади. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду: зб. наук. пр. НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАНУ». Львів. 2015. Вип. 4 (114). С. 15-18.

40. Кондратюк С. Я., Осадчук Н. В. Фінансова спроможність як категорія публічних фінансів: сутність та складові. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». 2008. Вип. 10. С. 133-138.

41. Кравців В.С., Жук П.В.Реформа адміністративно-територіального устрою: результати, проблеми, подальші дії. Стратегічна панорама. 2016. № 2. С. 104-112.

42. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. пос. / В.І. Кравченко. Київ: Знання. 1999. С. 77-82.

43. Кулакова Є.В., Бречко А.С. Щодо поняття та сутності територіальних громад. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.2014. Вип. 25.URL:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvuzhpr_2014_25_12.pdf (дата звернення: січень 2015).

44. Лазор О.Д. Еволюція сутності територіальної громади: аксіологічний вимір. Держава та регіони. 2010. №3. С. 184-193.
45. Лешанич С. Є. Формування складових економічного потенціалу регіону. Моделювання регіональної економіки. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2013_2_32 (дата звернення: липень 2015).
46. Лист ФДС від 28.09.2015 р. №20530/6/99-99-17-02-01-15. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yur-idichnih-osib/64216.html> (дата звернення: листопад 2016).
47. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті європейських тенденцій. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2016. №2. С. 155-171.
48. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. Економіка України. 2014. №11. С. 61-75.
49. Лушагіна Т.В. Поняття «громада» у вітчизняних концепціях державотворення кінця XIX – початку XX століття. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. 2010. № 118. С. 35-39.
50. Максимчук О.С., Палац Х.П., Письменний В.В. Проблеми формування в Україні нової системи фінансового вирівнювання території. Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт зі спеціальності «Гроші, фінанси і кредит»: зб. матер. наук.-практ. конференції (Київ, 22-24 квітня 2015 р.). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2015. С. 58-61.
51. Маслов Ю.К. Реформування місцевого самоврядування в системі публічної влади країн Європейського Союзу. S.P.A.C.E. 2016. № 1. С. 22-26.
52. Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації: монографія / наук. ред. М.І. Мельник. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України». Львів, 2016. – 552 с.

53. Монастирський Г.Л. Модернізація технологій управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня в умовах трансформаційних змін в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 08.00.03 / ТНЕУ. Тернопіль, 2011. 508 с.

54. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 8.12.2017 р. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL:<http://decentralization.gov.ua/about>(дата звернення: грудень 2017).

55. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та сучасні українські реалії. Демократ. врядування : електрон. наук. фах. видання. 2008. Вип. 2. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf (дата звернення: листопад 2014).

56. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти. Державне управління та місцеве самоврядування.2010.№2.URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_2/10mliuta.pdf (дата звернення: листопад 2014).

57. Надходження до місцевих бюджетів від податку на нерухомість вдвічі більші від запланованих. Прес-служба Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. Урядовий портал. 25.08.2015. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248430537&cat_id=244277212 (дата звернення: липень 2016).

58. Новіков О.Є., Ключник А.В. Економічний потенціал сільських територій: теоретичний аспект. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2015.Вип. 2. Т. 1. С. 12-19.

59. Орзіх М.П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. Київ. 1994. Вип. 4 (9). С. 45.

60. Орлатий М.К., Величко А.Є. Підходи до формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області. URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013_01\(9\)/13omktdo.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013_01(9)/13omktdo.pdf) (дата звернення: липень 2015).

61. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за перше півріччя 2017 року. Група фінансового моніторингу. Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. 2017. 8 с.

62. Патицька Х.О. Економічний потенціал як основа соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 23 листопада 2016 р.). Київ: Алерта. 2016.с. 113-116.

63. Патицька Х.О. Нарощення податкового потенціалу об'єднаних територіальних громад в контексті забезпечення їх фінансової спроможності. Причорноморські економічні студії. 2017. № 21. С. 42-46.

64. Патицька Х.О. Особливості формування податкових доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАНУ». Львів. 2017. №1. С. 53-62.

65. Патицька Х.О. Податки на майно як інструмент нарощення податкового потенціалу територіальних громад. Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (10 жовтня 2017 р.).URL:<http://eonomosvita.lntu.edu.ua/internet-konferentsija-2.html> (дата звернення: липень 2015).

66. Патицька Х.О. Податкова спроможність територіальної громади в контексті оцінки її економічного потенціалу. Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць за матеріалами VIII науково-практичної інтернет-конференції (Ірпінь, 1-15 грудня 2016 р.). Ірпінь. 2016. С. 157-160.

67. Патицька Х.О. Територіальна громада в політико-правовій практиці сучасної України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Механізми ефективного розвитку прикордонних територій: зб. наук. пр. НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів. 2014. Вип. 4(108). С. 320-328.

68. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад України. Ефективна економіка. 2015. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412> (дата звернення: січень 2015).

69. Патицька Х.О. Фінансова спроможність територіальної громади: основні аспекти визначення. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: тези науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 3 березня 2017 р.). Київ: КНЕУ, 2017. С. 173-177.

70. Патицька Х.О. Фінансово-економічний потенціал територіальної громади: основні аспекти дослідження. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: збірник наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпро, 13-14 квітня 2017 р.). Частина 1. Дніпро: НМетАУ, 2017. С. 210-213.

71. Пелехатий А. О. Зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування як чинник самостійності територіальної громади. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2011. №2 (11). С. 22-25.

72. Петрушенко Ю.М., Костюченко Н.М. Політика місцевого розвитку, заснована на участі територіальних громад. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : Економічна. 2014. № 3. С. 40-51.

73. Підкуйко О.О. Потенціал самоврядування сучасної територіальної громади: теоретико-методологічний підхід. Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpdu_2010_1_29.pdf (дата звернення: лютий 2015).

74. Планування розвитку територіальних громад: навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н.

Єременко. Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

75. Плата за землю. Вісник. Офіційне видання Державної фіскальної служби України. 30.01.2015. № 4. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8022> (дата звернення: березень 2016).

76. Плата за землю як місцевий податок. ВГО Асоціація платників податків України. 16.01.2015. URL: <http://appu.org.ua/news/--03451> (дата звернення: березень 2016).

77. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія/ П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій та ін.; за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2008. 190 с.

78. Поліщук В.Г., Вахновська Н.А., Іванова І.О. Концептуальна модель фінансової спроможності регіонів держави. Економічний форум: наук. журн. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2016. № 3. С.131-137.

79. Попова М.Ф. Децентралізація влади як механізм розвитку громад. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 54. С. 258-264. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/appol_2015_54_31.pdf (режим доступу: лютий 2016).

80. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин/ Верховна Рада України: Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/79-19> (дата звернення: лютий 2015).

81. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо цільового спрямування екологічного податку: Закон України від 24.12.2015 № 918-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/918-19/paran7#n7> (дата звернення: березень 2016).

82. Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств: Закон України від 31.03.2016 № 1067-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1067-19> (дата звернення: листопад 2016).

83. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/71-19> (дата звернення: лютий 2015).

84. Про внесення змін до рішення міської ради VI скликання від 25.06.2015 р. №1635 та рішення міської ради VII скликання від 28.01.2016 р. №80 щодо справляння в місті Чернівцях місцевих податків і зборів: Рішення 21 сесії VII скликання Чернівецької міської ради від 9.02.2017 р. № 581. URL: <http://www.chernivtsy.eu/portal/f/mr/ses2017021-581.doc> (дата звернення: вересень 2017).

85. Про внесення змін до ухвали міської ради від 14.07.2011 № 664 «Про затвердження Положення про податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки»: Ухвала Львівської міської ради від 9.02.2017 р. № 1469. URL: <https://www8.city-adm.lviv.ua/inTEAM/Uhvaly.nsf/91c21bb29b2b4f47c22571340037f910/fccc32d81a58cf33c22580c700453ad8?OpenDocument> (дата звернення: вересень 2017).

86. Про встановлення місцевих податків та зборів на території м. Івано-Франківська: Рішення Івано-Франківської міської ради від 28.01.2016 р. № 10-3. URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/30313> (дата звернення: вересень 2017).

87. Про встановлення ставок земельного податку та пільг щодо земельного податку, що сплачується на території м. Львова: Ухвала Львівської міської ради від 29.01.2015 р. № 4330. URL: <https://www8.city-adm.lviv.ua/inTEAM%5CUhvaly.nsf/%28SearchForWeb%29/A993293D59A63109C2257DE4002CC07C?OpenDocument> (дата звернення: вересень 2017).

88. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Вишнівецькій ОТГ на 2018-2019 рр. URL: <http://crrp.org.ua/havings/files/2017/10/Prohrama-rozvytku-MSP-Vyshnivetska-OTN-2018-19.pdf> (дата звернення: вересень 2017).

89. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-viii> (дата звернення: лютий 2016).

90. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 6466 від 18.05.2017р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61814 (дата звернення: липень 2017).

91. Проект Закону про міські агломерації №6743 від 17.07.2017 р. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 (дата звернення: жовтень 2017).

92. Проект Закону про порядок утворення, ліквідації районів, встановлення і зміни їх меж від 22.06.2017 р. №6636. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62118 (дата звернення: жовтень 2017).

93. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України; Методика від 08.04.2015 № 214.URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-p> (дата звернення: березень 2016).

94. Про зміни до рішень міської ради 16.01.2015 р. № 1618: Рішення Ужгородської міської ради від 4.02.2016 р. № 97. URL:http://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs_taxonomy/mistsevi-podatky-ta-zbory (дата звернення: вересень 2017).

95. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР (із змінами та доповненнями) від 21 травня 1997 року. URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: грудень 2014).

96. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 р. № 595-VIII.URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/595-19> (дата звернення: серпень 2017).

97. Про місцеві податки та збори: Рішення Ужгородської міської ради від 16.01.2015 р. № 1618. URL: [http://rada-](http://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs_taxonomy/mistsevi-podatky-ta-zbory)

uzhgorod.gov.ua/rada_docs_taxonomy/mistsevi-podatky-ta-zbory (дата звернення: вересень 2017).

98. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 р. №1378-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1378-15> (дата звернення: вересень 2017).

99. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-15> (дата звернення: червень 2016).

100. Про столицю України - місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 р. № 401-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/401-14> (дата звернення: травень 2016).

101. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. №1508-18. Відомості Верховної Ради. 2014. №34. С. 1167.

102. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: серпень 2015).

103. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р> (дата звернення: серпень 2014).

104. Профіль Львівської області: аналітично-описова частина до стратегії розвитку Львівської області. Львів, 2013. URL: surdp.eu/uploads/files/SEA_case_study_Lvivska_oblast.pdf (дата звернення: вересень 2015).

105. Проць Н. В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації. Фінансовий простір. 2015. № 1. С. 221-229.

106. Пухтинський М.О. Проблеми реалізації конституційно-правових засад місцевого самоврядування. Збірник наукових праць УАДУ. 1999. Вип. 1. С. 257.

107. Руда Н. І. Територіальна громада – суб'єкт конституційно-правових відносин: теоретичний та історичний аспекти. Правова держава: щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2001. Вип. 12. С. 236.

108. Руда Н.І. Формування соціального статусу територіального колективу в період переходу до ринкових відносин. Правова система України: теорія і практика: тези доп. і наук., пров. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 жовтня 1993 р.) Київ, 1993. С. 203.

109. Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи / Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. URL: http://donetskcci.com/images/files/SME_Needs.pdf (дата звернення: вересень 2016).

110. Рябушка Л. Б. Інтегральне оцінювання соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн-членів Європейського Союзу. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 9. С. 264-271.

111. Сембер С.В., Чубарь О.Г., Машіко К.С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. Регіональна економіка. 2015. № 3. С. 81-90.

112. Склад та зміст генерального плану населеного пункту. ДБН Б.1.1-15:2012. Київ: Мінрегіон України. 2012. 37 с.

113. Склад та зміст детального плану території. ДБН Б.1.1-14:2012. Київ: Мінрегіон України. 2012. 28 с.

114. Смірнова О.М. Систематизація наукових і практичних підходів до трактування і оцінки податкового потенціалу у країнах СНД. Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди». 2013. Вип. 20/2. С. 203-210.

115. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Фінансова спроможність регіонів у контексті бюджетно-податкової децентралізації. Фінанси України. 2015. №6. С. 44-57.

116. Сторонянська І. З., Патицька Х.О., Прокопюк А. Бюджетна спроможність регіонів України: порівняльний аналіз і напрями нарощення. Вісник Університету банківської справи. 2016. № 1-2. С. 10-17.

117. Сторонянська І. З. Ефективність використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів: проблемно-орієнтовний аналіз. Стратегічні пріоритети. 2014. № 1. С. 84-90.

118. Сторонянська І.З. Концептуальні засади управління фінансами регіону. Економічні науки. 2014. Вип. 11 (41). ч. 1. С. 241-250.

119. Сторонянська І.З., Патицька Х.О. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративно-фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ "Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАНУ". Львів, 2017. №4. С. 65-78.

120. Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Напрямки модернізації фінансового забезпечення розвитку сільських територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи. Фінанси України. 2015. № 10. С. 97-108.

121. Сторонянська І. З., Возняк Г.В. Сучасні підходи до організації бюджетного процесу на місцевому рівні. Регіональна економіка. 2014. № 2. С. 209.

122. Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи. Регіональна економіка. 2014. № 3. С. 228-238.

123. Суб'єкти малого підприємництва Львівської області у 2016 році: експрес-випуск Головного управління статистики у Львівській області. 2017. № 236. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/express/2017/V0804_236.pdf (дата звернення: серпень 2017).

124. Стратегічний план розвитку Волочиської громади до 2020 року. URL: http://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/SP_Volochysk_2020-red-PRN.pdf (дата звернення: березень 2017).

125. Стратегічний план розвитку Новоствірищенської ОТГ на 2017-2026 рр. Новоствірищенська громада, Жидачівський район, Львівська область. URL: <http://nstril-gromada.gov.ua/pasport-gromadi-09-59-43-18-07-2017> (дата звернення: березень 2017).

126. Стратегічні пріоритети і завдання податкової реформи в Україні: Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. Відділ фінансової безпеки. 2015, №46. Серія «Економіка». URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/podatкова_ref-21822.pdf (дата звернення: серпень 2016).

127. Стратегія розвитку Голобської ОТГ 2012-2026 рр. Голобська громада, Ковельський район, Волинська область. URL: <http://golobska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-golobskoi-otg-20162026-12-05-07-17-02-2017> (квітень 2017).

128. Стратегія розвитку Деснянської ОТГ Чернігівської області на 2017-2025 рр. Деснянська громада, Козельський район, Чернігівська область. URL: <http://desnyanska.gromada.org.ua/strategiya-rozvitku-gromadi-na-2017-02025-r-12-24-28-07-06-2017> (квітень 2017).

129. Стратегія розвитку ОТГ Дунаєвецької міської ради на 2017-2020 рр. URL: https://dun.at.ua/Other/Strategia_rozvitku_2017-20.pdf (квітень 2017).

130. Тарангул Л.Л. Теоретичні основи регіональної податкової політики. Науковий вісник Національної академії ДПС України. 2002. №3 (17). С. 33-42.

131. Тарангул Л.Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика): монографія. Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. 286 с.

132. Тарнаруцький А. Концепція реформування громад базового рівня. Модель для Сумщини. Редакційна стаття медіа-платформи SumyNews. 16.06.2014. URL: <http://www.sumynews.com/crps/policy/7052> (квітень 2015).

133. Теорія та практика регіонального розвитку: колект. монографія / Сторонянська І. З. та ін.; за заг. ред. К. Ф. Ковальчука, Л. М. Савчук. Дніпро: Герда, 2016. 583 с.

134. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Київ: НІСД, 2016. 61 с.

135. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні 2017: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації: наукова доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців; наук. координатор І. З. Сторонянська. Львів, 2017. 120 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

136. Токвіль А. Про демократію в Америці. У 2-х тт. Київ, 1999.

137. Тулуш Л.Д. Посилення доходної спроможності бюджетів місцевого самоврядування за рахунок розподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб. Збірник наукових праць Уманського НУС. 2016. Вип. 86, ч. 2. С. 28-45.

138. Український радянський енциклопедичний словник: у 3 т. / гол. ред. М.П. Бажан; Академія наук УРСР. К.: Київська книжкова фабрика, 1966. Т. 1: А – Кабарга. С. 521.

139. Ухаль К.В. Методичні засади дослідження соціально-економічного потенціалу регіону. Український географічний журнал. 2013. №3. С. 40-45.

140. Фінансовий потенціал регіону: механізм формування та використання: монографія / НАН України. Інститут регіональних досліджень; за наук. ред.. д.е.н., проф.. М.А. Козоріз. Львів, 2012. 307 с.

141. Хмара К., Шарапов Ю. Об'єднання територіальних громад у контексті пропозицій відповідного проекту Закону України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 3(18). С. 267-275.

142. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40-44. С.356.

143. Цимбалюк І.О. Оцінка рівня податкового навантаження в регіоні (на прикладі Волинської області). Вісник Хмельницького національного університету. 2013. Том 1. №4. С. 125-130.

144. Чаленко О. Про невизначеність поняття «потенціал» в економічних дослідженнях. Економіка України. 2011. № 5. С. 73-82.

145. Шавалюк Л. Вузькі місця податкових змін. Український тиждень. 2015. № 46. С. 17-18.

146. Школа В.Ю. Економічний потенціал регіону та його складові. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25831/1/Shkola.pdf> (дата звернення: травень 2016).

147. Шульц С. Л., Волиняк Г. В. Особливості формування просторових економічних зв'язків великого міста в умовах нарощення його метрополійних функцій. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_2_13(квітень 2017).

148. Шульц С. Л. Шляхи вдосконалення регіональної політики в умовах децентралізації влади в Україні. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: тези наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 3 березня 2017 р.). Київ: КНЕУ, 2017. С. 209–211.

149. Що робити з районами, які повністю реформувались в ОТГ. ОТГ.cn.ua. 5.10.2017 р. URL: <http://otg.cn.ua/2017/10/05/news-gromady/shho-robyty-z-rajonamy-yaki-povnistyu-reformuvalys-v-otg>(жовтень 2017).

150. Що чекає на райони, територія яких покрита об'єднаними територіальними громадами: дискусія. Ukraine crisis media center. 14.04.2017. URL: <http://uacrisis.org/ua/55262-rajoni>(жовтень 2017).

151. Юрій С. І., Крисоватий А. І., Кошук Т. В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. 292 с.

152. Як в Україні збільшилися доходи місцевих бюджетів. Конкурент. Ділове інтернет-видання Волині. 22.05.2017. URL: <https://konkurent.in.ua/news/volin/14858/ak-v-ukrayini-zbilshilisya-dohodi-miscevih-byudzhativ-.html>(серпень 2017).

153. Яресько Н. Податкова реформа : популізм, соціалізм чи реалізм. Дзеркало тижня. 7 листопада 2015. С. 8.

154. Ярошенко Л.Л. Міжбюджетні трансферти в умовах реформування системи міжбюджетних відносин. Ефективна економіка. 2015. № 6. URL: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4163 (липень 2015).

155. Баймуратов М. А. Европейские стандарты локальной демократии и местное самоуправление в Украине. Харьков: Одиссей, 2000. 314 с.

156. Бойцов В.Я. Система субъектов советского государственного права. Уфа, 1976. С. 24.

157. Григорьев В. А. Становление местного самоуправления в Украине. Одесса: Юрид. л-ра, 2000. 108 с.

158. Иванов С.Н. Территориальные коллективы в системе социалистического самоуправления советского народа. XXVII съезд КПСС и повышение эффективности конституционного регулирования. Свердловск, 1988. С. 914.

159. Ильинский И.П. Политическая система зарубежных стран социализма / И.П. Ильинский, Б.А. Страшун, В.И. Ястребов. М., 1981. С.140.

160. Кондратьева М.Н., Баландина Е.В., Глухова С.А., Нилова И.В., Шубина Т.Н., Романченко В.А. Актуальные проблемы развития социально-экономических систем в современных условиях: моногр. Ульяновск: УлГТУ, 2012. 131 с.

161. Попович С. Административное право (Общая часть). М., 1967. С. 372-373.

162. Смелзер Н. Социология: пер. с англ. М.: Феникс, 1998. 688 с.

163. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. 4-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1986. С. 914.

164. Страшун Б.А. Социализм и демократия. М., 1976. С. 24.

165. Bończak-Kucharczyk E., Herbst K., Chmura K. Jak władze lokalne mogą wspierać przedsiębiorczość. Warszawa: Fundacja Inicjatyw Społeczno-

Ekonomicznych, Fundacja Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw. 1998.URL: <https://poig.parp.gov.pl/files/74/81/93/Lokalne.pdf> (Last accessed: september 2017).

166. Davulis G. Analysis of situation on local taxes in Lithuania. *Intellectual economics*. 2009. № 1 (5). P. 21-29.

167. Decentralization and local democracy in the world. First Global Report. A co-publication of the World Bank and United Cities and Local Governments. 2008. P. 350.

168. Decentralization and Local Governance in South Eastern Europe and Southern Caucasus. ALDA. 2011. 52 p.

169. Hillery G. H. Definitions of Community: Areas of Agreement. *Rural Sociology*. 1955. V. 20. P. 111-119.

170. International Monetary Fund: Government finance statistics manual. 2014.URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/gfs.htm>(Last accessed: september 2017).

171. Local and regional government in Europe. Structures and competences. CCRE.CEMR.55 p.

172. Local Economic Development: a primer developing and implementing local economic development strategies and action plans / by Swinburn G., Goga S., Murphy F. The World Bank. Washington, D.C. 2006. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/pdf/337690REVISED0ENGLISH0led1primer.pdf> (Last accessed: october 2017).

173. Mercer B. *The American Community*. N Y., 1957. P. 27.

174. Parsons T *Social System* Glencoe, 1951. P 91.

175. Patytska K. The main results of decentralization during the formation of local budget revenues. Contemporary socio-economic issue of polish-ukrainian cross-border cooperation: collection of abstracts of the international research and practical conference (Warsaw, november 2017). P. 139-140.

176. Pelehatyy A.O., Patytska Ch. O. Ways of modernization of financial support for territorial communities development through tasks of administrative-

territorial reform. Journal Association 1901 «SEPIKE». Poitiers, Frankfurt, Los Angeles, 2016. Ausgabe 12. P. 130-133.

177. Pelekhatyy A.O., Patytska H.O. Forming of local budgets' revenues from taxes in Ukraine under the conditions of budget and taxes decentralization / Economic and social development of Ukraine in XXI century: national vision and globalization challenges: Collection of scientific articles. Dradt2Digital Publishing House, 2017. P. 107-109.

178. Schnore L.F. Community. Sociology / ed. by N.J. Smelser. New York, 1973.

179. Skica T., Bem A., Zygodlo K. The role of local government in the process of entrepreneurship development. E-Finanse: Financial Internet Quarterly. University of Information Technology and Management, Rzeszów. 2013, vol. 9/ nr. 4. P. 1-24.

180. The role of Local Government in Local Economic Development. VNG International. 54 p.

181. www.decentralization.gov.ua. – Офіційний сайт.

182. www.cv.ukrstat.gov.ua. - Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області.

183. www.ec.europa.eu/eurostat – Офіційний сайт Статистичної служби Європейського Союзу.

184. www.ifstat.gov.ua. - Офіційний сайт Головного управління статистики в Івано-Франківській області.

185. www.loda.gov.ua/departament-finansiv – Офіційний сайт Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації

186. www.lv.ukrstat.gov.ua. – Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області.

187. www.minfin.gov.ua. – Офіційний сайт Міністерства фінансів України.

188. www.treasury.gov.ua – Веб-портал Державної казначейської служби України.

189. www.ukrstat.gov.ua. - Офіційний сайт Державної служби статистики України.

190. www.uz.ukrstat.gov.ua. - Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області.

ДОДАТКИ

**Список публікацій здобувача за темою дисертації:
в яких опубліковані останні наукові результати дисертації:**

1. Pelekhatyy A. O., Patytska H. O. Forming of local budgets' revenues from taxes in Ukraine under the conditions of budget and taxes decentralization: monograph. /Economic and social development of Ukraine in XXI century: national vision and globalization challenges: Collection of scientific articles. Dradt2Digital Publishing House, 2017. P. 107-109. *(Особистий внесок здобувача: проведено аналіз доходів місцевих бюджетів в розрізі податкових надходжень в умовах реформи місцевого самоврядування).*

2. Патицька Х.О. Нарощення податкового потенціалу об'єднаних територіальних громад в контексті забезпечення їх фінансової спроможності. Причорноморські економічні студії. 21/2017. С. 42-46.

3. Патицька Х.О. Особливості формування податкових доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАНУ». Львів, 2017. №1. С. 53-62.

4. Сторонянська І.З., Патицька Х.О. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративно-фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАНУ». Львів, 2017. №4. С. 65-78. *(Особистий внесок здобувача: визначено основні проблеми, які виникають в процесі формування ОТГ в умовах адміністративно-територіальної реформи).*

5. Сторонянська І.З., Патицька Х.О., Прокопюк А. Бюджетна спроможність регіонів України: порівняльний аналіз і напрями нарощення. Вісник Університету банківської справи. 2016. № 1-2. С. 10-17. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2016_1-2_4. *(Особистий внесок здобувача: проведено оцінку бюджетної спроможності регіонів України у 2012-2015 роках).*

6. Pelehatyy A.O., Patytska Ch. O. Ways of modernization of financial support for territorial communities development through tasks of administrative-territorial reform. Journal Association 1901 «SEPIKE». Poitiers, Frankfurt, Los Angeles, 2016. Ausgabe 12. P. 130-133. *(Особистий внесок здобувача: визначено основні аспекти впливу адміністративно-територіальної реформи на фінансову спроможність територіальних громад).*

7. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад України. Ефективна економіка. №10. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412>.

8. Коломієць Т. В., Патицька Х. О. Податкова спроможність як показник рівня фінансової автономії територіальної громади. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду: зб. наук. пр. / НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАНУ». Львів, 2015. Вип. 4 (114). С. 15-18. *(Особистий внесок здобувача: визначено поняття «податкова спроможність» та подано його характеристику).*

9. Патицька Х.О. Територіальна громада в політико-правовій практиці сучасної України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Механізми ефективного розвитку прикордонних територій: зб. наук. пр. НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2014. Вип. 4(108). С. 320-328.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / Кравців В.С., Сторонянська І.З., Патицька Х.О. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 120 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку») *(Особистий внесок здобувача: підрозділ 4.2 «Джерела та потенціал нарощення власних доходів місцевих бюджетів територіальних громад»: визначено джерела нарощення власних доходів місцевих бюджетів територіальних громад).*

11. Патицька Х.О. ПДФО як джерело нарощення фінансово-економічного потенціалу ОТГ. Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Рівне-Луцьк, 29-30 листопада 2017 року). Рівне-Луцьк, 2017. С. 153-154.

12. Patytska K. The main results of decentralization during the formation of local budget revenues. Contemporary socio-economic issue of polish-ukrainian cross-border cooperation: collection of abstracts of the international research and practical conference (Warsaw, november 2017). P. 139-140.

13. Патицька Х.О. Податки на майно як інструмент нарощення податкового потенціалу територіальних громад. Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (10 жовтня 2017 р.). – URL: <http://eonomosvita.lntu.edu.ua/internet-konferentsija-2.html>.

14. Патицька Х.О. Фінансово-економічний потенціал територіальної громади: основні аспекти дослідження. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: збірник наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпро, 13-14 квітня 2017 р.). Частина 1. Дніпро: НМетАУ, 2017. 726 с. С. 210-213.

15. Патицька Х.О. Фінансова спроможність територіальної громади: основні аспекти визначення. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: тези науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 3 березня 2017 р.). К.: КНЕУ, 2017. 325 с. С. 173-177.

16. Патицька Х.О. Податкова спроможність територіальної громади в контексті оцінки її економічного потенціалу. Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць за матеріалами VIII науково-практичної інтернет-конференції (Ірпінь, 1-15 грудня 2016 р.). Ірпінь, 2016. 312 с. С. 157-160.

17. Патицька Х.О. Економічний потенціал як основа соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Сучасний стан та

пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 23 листопада 2016 р.). К.: Алерта, 2016. 418 с. С. 113-116.

18. Пелехатий А.О., Патицька Х.О. Формування податкових доходів місцевих бюджетів та їх спрямування на забезпечення видатків місцевих бюджетів в контексті реформування місцевого самоврядування. Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: II Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених (Львів, 14-15 квітня 2016 року). Львів, 2016. С. 25-28. *(Особистий внесок здобувача: визначено особливості формування доходів місцевих бюджетів в розрізі податкових надходжень в умовах реформи місцевого самоврядування).*

19. Патицька Х.О. Комплексний підхід до визначення сутності територіальної громади. Економіка України в умовах сучасних геополітичних трансформацій: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених (Львів, 21-22 травня 2015 року). Львів, 2015. С. 13-17.

20. Патицька Х.О. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду, як спосіб розвитку внутрішнього потенціалу місцевих спільнот. Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (Львів, 17-18 квітня 2015 р.). Львів, 2015. 356 с. С. 54-56.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Міжнародна науково-практична конференція «Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії» (Рівне-Луцьк, 29-30 листопада 2017 року), форма участі – публікація тез.
2. International research and practical conference «Contemporary socio-economic issue of polish-ukrainian cross-border cooperation» (Warsaw, november 2017), participation form - publication of abstracts.
3. II всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні» (10 жовтня 2017 р.) , форма участі – публікація тез.
4. III всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (Дніпро, 13-14 квітня 2017 р.), форма участі – публікація тез.
5. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє» (Київ, 3 березня 2017 р.), форма участі – публікація тез.
6. VIII науково-практична інтернет-конференція «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції» (Ірпінь, 1-15 грудня 2016 р.), форма участі – публікація тез.
7. VII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України» (Київ, 23 листопада 2016 р.), форма участі – публікація тез.
8. II міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення» (Львів, 14-15 квітня 2016 року), форма участі – публікація тез.

9. Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Економіка України в умовах сучасних геополітичних трансформацій» (Львів, 21-22 травня 2015 року), форма участі – публікація тез.

10. Міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств» (Львів, 17-18 квітня 2015 р.), форма участі – публікація тез.

Еволюція поглядів щодо сутності поняття «територіальна громада»

Автор	Рік публікації роботи	Сутність поняття
Висвітлення поняття західними науковцями		
А. Токвіль [136]	1835	Жоден з народів Європи не знає, що таке незалежність громади. Тим часом саме в громаді полягає сила свободи народу... Громада є тим об'єднанням, яке найбільше відповідає самій природі людини, бо скрізь, де збиралися разом люди, громада виникає нібито сама собою. Є королівства та республіки, які створює людина; громада, здається, виходить просто з рук Господніх
Т. Парсонс [174]	1951	Це об'єднання діючих осіб, що володіють певним територіальним простором як основою для здійснення більшої частини їх повсякденної діяльності
Дж. Хіллер [166]	1955	Це територіально відокремлене об'єднання індивідів, міцно пов'язаних між собою соціальними установками
Б. Мерсер [171]	1957	Це внутрішньо функціонально пов'язане об'єднання людей, що живуть на певній географічній території в певний час, мають загальну культуру, утворюють певну соціальну структуру і виявляють почуття своєї єдності у складі окремої групи
Л. Шноре [178]	1973	Це сукупність людей, які мають спільне постійне місце проживання, залежать один від одного в повсякденному житті і здійснюють багато видів діяльності для задоволення своїх економічних і соціальних потреб
Н. Слезлер [162]	1988	Для членів соціальних спільнот характерні також почуття приналежності до певної групи (психологічні характеристики), якийсь загальний статус
Е. Остом [134]	1990	Чітко визначена група індивідуальностей, яка, визначивши правила користування ресурсом, у відповідності з локальними умовами, створює довгострокові інституційні об'єднання для моніторингу використання ресурсу, вирішення конфліктів, адміністрування санкцій
Ж. Гербер [134]	2011	Територіальні громади само організовані та базовані на праві власності та регульовані чіткою публічною політикою, яка стимулює їх до взаємодії в рамках політико-адміністративного об'єднання
Висвітлення поняття науковцями радянського періоду		
Український радянський енциклопедичний словник [138]	1966	Сільське поземельне об'єднання жителів села (на Україні і в Білорусії). До XVII століття громади на Україні існували під назвою «копа», «купа»
С. Попович [79]	1967	Місцеве співтовариство, самоврядна, відокремлена від державних органів співдружність громадян
В. Я. Бойцов [156]	1976	Колектив трударів, об'єднаних територіальною спільністю
Б. А. Страшун	1976	Самоврядне об'єднання громадян за місцем проживання

[164]		
І.П. Ільїнський [159]	1981	Об'єднання людей, яке складається в результаті об'єктивно необхідного поділу території держави на складові, у кожній з яких забезпечується функціонування єдиної державної влади, а також партійних та громадських організацій
Радянський енциклопедичний словник [163]	1986	1) форма об'єднання людей, властива, насамперед первісному ладу. Характеризується сильним володінням засобами виробництва, повним або частковим самоврядуванням; 2) низова адміністративно-територіальна одиниця; 3) ланка суспільно-політичної організації суспільства, самостійний колектив громадян
С.Н. Іванов [158]	1988	Соціально організована група людей, які відносно компактно проживають на певному просторі та об'єднані вирішенням завдань за місцем мешкання
<i>Висвітлення поняття науковцями періоду незалежної України</i>		
В.М. Кампо [31]	1993	Первинний суб'єкт місцевого самоврядування - територіальний колектив в особі жителів села (сіл відповідної сільради), селища або міста
Н.І. Руда [107]	1993	Спільність, що здійснює свої функції в різних сферах життєдіяльності, яка об'єднана спільними інтересами і формується в межах спільного проживання людей
М.П. Орзіх [59]	1994	Як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори
М.О. Пухтинський [106]	1999	Свідомо сформована, соціальна і політична активна людська спільнота, самодостатня у своєму існуванні і розиткові з погляду забезпечення фінансовими, економічними, природними ресурсами
В.І. Кравченко[42]	1999	Сукупність громадян України, котрі спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус; територіальну громаду можна розглядати як: базову адміністративно-територіальну одиницю; форму організації місцевої влади; суб'єкт цивільно-правових відносин (господарюючий суб'єкт)
М.А. Баймуратов [155]	2000	Сукупність фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистісними зв'язками системного характеру
В.А. Григор'єв [157]	2000	Певна самоорганізація громадян, які об'єднані за територіальною ознакою з метою задоволення в межах закону своїх колективних потреб та запитів, а також захисту законних прав та інтересів
Н.І. Руда [108]	2001	Визнана законом група людей, яка володіє правом на місцеве самоврядування і виражає свою волю в самостійному вирішенні місцевих справ, єдиному зверненні до державних органів і посадових осіб місцевого самоврядування

Група авторів під керівництвом В.М. Бесчастного [51]	2005	Спільність жителів, об'єднаних шляхом природного розселення і постійним проживанням в межах одного або кількох населених пунктів з єдиним адміністративним центром, за якою Конституцією та Законами України визнане право вирішувати питання місцевого значення в межах законодавства України
О.В. Батанов [3]	2008	Це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб - жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру

Джерело: сформовано автором

Теоретичні підходи до трактування поняття «податковий потенціал»

Автор	Визначення
Системний підхід	
Горський Н.В.	Податковий потенціал – це сума усіх діючих у даному регіоні окремих податків. Податковий потенціал окремого податку – максимально можлива за визначений період сума надходжень по даному податку, виходячи із встановленої федеральним законодавством бази оподаткування і ставки (ставок).
Меламед М.	Податковий потенціал – сума податків, яку можна зібрати, не позбавляючи господарюючих суб'єктів стимулів для подальшого розвитку.
Гапонюк М.А., Яцюта В.П., Буряченко А.Є.	Податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці – загальний обсяг податків, які мобілізуються за рахунок усіх платників на відповідній території.
Кашина Н. В.	Податковий потенціал – оцінка природного обсягу доходів, що може бути реально зібраний на території регіону при середньому коефіцієнті збору податків. Розрахунок показника податкового потенціалу ґрунтується на твердженні, що податковий потенціал території дорівнює сумі потенціалів окремих податків.
Відтворювальний підхід	
Каламбет С.В.	Податковий потенціал – сукупна величина вкладених у товар інтелектуального потенціалу, фізичних сил (праці), матеріальних та енергетичних витрат, вартості основних фондів і засобів виробництва, що може відображати можливість відшкодування деякої умовної величини надходжень до загальносупільних витрат життєзабезпечення і розвитку держави.
Мошков С.С.	Податковий потенціал можливо охарактеризувати з позиції аналізу відносин між суб'єктами з приводу вилучення та використання для цілей відтворення тієї частини вартості, яка може стати податком, з врахуванням можливостей громади сплачувати цю вартість.
Ресурсний підхід	
Коломієць А.Л., Мельник А.	Податковий потенціал – частина фінансових ресурсів, які відповідно до чинного податкового законодавства представляють собою потенційно можливу суму податкових баз, які є основою для нарахування всієї сукупності податків та обов'язкових платежів на певній території.
Тарангул Л.Л.	Податковий потенціал – це фактичний обсяг податків, зборів та інших податкових платежів, які акумулює регіон при використанні своїх ресурсів в умовах діючого податкового законодавства.

Джерело: сформовано автором

Додаток Г

Доходи місцевих бюджетів Карпатського регіону у 2012-2016 рр.

(тис. грн.)

Області	Роки					Темп приросту (2016 р. у порівнянні з 2012 р.), %
	2012	2013	2014	2015	2016	
Закарпатська область						
ПДФО	895922,8	943457,8	1009589,6	971889,3	1514256,3	169,0
Податок на прибуток підприємств	2274,4	1238,9	2342,4	23167,2	39052,1	у 17 разів
Рентна плата	108537,2	113855,2	129769,7	51554,9	70587,6	65,0
в т.ч. плата за землю	81394,3	83286,0	88468,3	-	-	-
Акцизний податок	-	-	-	323884,3	480527,1	-
Місцеві податки та збори	127806,2	163689,9	184082,6	336480,5	540899,1	у 4 рази
в т.ч.:						
плата за землю	-	-	-	125776,5	224612,2	-
єдиний податок	113039,1	148448,4	167827,7	196821,9	296491,7	262,3
Інші податкові надходження	20450,8	22106,1	17235,7	6804,9	8353,0	40,8
Неподаткові надходження	172808,6	170603,6	195716,0	303907,6	376244,7	217,7
Інші власні доходи	41983,0	46030,5	41332,0	53399,3	76993,2	183,4
Всього доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	1369783,0	1460982,0	1580068,0	2071088,0	3106913,1	226,8
Офіційні трансфери	4271135,2	4791723,0	5088815,6	6361998,7	7015257,3	164,2
дотації	2682819,8	2964277,0	3122425,8	573382,9	528464,8	19,7
субвенції	1588315,4	1827446,0	1966389,8	5788615,8	6486792,5	у 4 рази
Всього доходів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)	5640918,2	6252705,0	6668883,6	8433086,7	10122170,4	179,4
Івано-Франківська область						
ПДФО	1108641,4	1162778,1	1215028,8	1101870,8	1681926,2	151,7
Податок на прибуток підприємств	2791,0	3096,7	1244,6	25389,3	49282,4	у 17 разів
Рентна плата	255258,5	225487,1	238602,1	43617,5	54290,1	21,3
в т.ч. плата за землю	179054,6	187005,9	198459,3	-	-	-
Акцизний податок	-	-	-	221865,8	334923,4	-
Місцеві податки та збори	120374,7	149581,6	175335,9	510090,6	777560,5	у 6 разів

ПДФО	624612,4	648475,0	682316,0	616069,8	915894,7	146,6
Податок на прибуток підприємств	5826,7	5431,8	4550,8	14249,3	23041,9	у 4 рази
Рентна плата	142650,5	143008,8	150090,7	25025,1	30243,5	21,2
<i>в т.ч. плата за землю</i>	<i>123631,4</i>	<i>125497,0</i>	<i>127708,2</i>	-	-	-
Акцизний податок	-	-	-	181836,6	267866,9	-
Місцеві податки та збори	96812,8	115724,2	130423,5	326366,6	486041,8	у 5 разів
<i>в т.ч.:</i>						
<i>плата за землю</i>	-	-	-	164137,1	254804,3	-
<i>єдиний податок</i>	<i>85140,1</i>	<i>103774,9</i>	<i>117506,2</i>	<i>153710,7</i>	<i>217296,9</i>	255,2
Інші податкові надходження	55789,5	44877,9	35528,0	132906,1	319436,4	у 6 разів
Неподаткові надходження	208030,6	306738,9	212544,0	322120,2	434710,9	209,0
Інші власні доходи	30661,6	20644,3	29374,7	37419,4	52690,0	171,8
Всього доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	1164384,1	1284900,9	1244827,7	1655993,1	2529926,1	217,3
Офіційні трансферти	3025057,6	3263951,3	3522325,0	4442946,0	5095720,4	168,5
<i>дотації</i>	<i>1858980,8</i>	<i>2027112,2</i>	<i>2147505,8</i>	<i>421055,9</i>	<i>402349,9</i>	21,6
<i>субвенції</i>	<i>1166076,8</i>	<i>1236839,1</i>	<i>1374819,2</i>	<i>4021890,1</i>	<i>4693370,5</i>	у 4 рази
Всього доходів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)	4189441,8	4548852,2	4767152,7	6098939,1	7625646,5	182,0

Джерело: розраховано на основі [189]

Додаток Д

Вихідні дані для обчислення індикаторів достатності бюджетного забезпечення регіонів України у 2012-2016 роках
(тис. грн.)

Області	Населення, тис. осіб					Доходи (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)					Доходи (без урахування міжбюджетних трансфертів)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	1963,0	1965,2	1967,2	-	-	10178350,5	10247167,1	1926530,6	-	-	5600994,3	5893722,6	959043,8	-	-
Вінницька	1634,2	1627,0	1618,3	1610,6	1590,4	7560143,6	7678085,1	8551828,8	11268739,9	14304447,0	2616936,2	2824975,7	3111272,2	3790497,1	5651428,8
Волинська	1038,6	1040,0	1041,3	1042,9	1041,0	5366196,6	5562018,8	6290007,7	7945390,6	9523168,3	1400920,8	1452190,8	1590282,6	2208991,0	3092339,7
Дніпропетровська	3320,3	3307,8	3292,4	3276,6	3230,4	16909896,4	15981681,9	17876454,6	26372768,6	32471157,5	9775791,2	10137379,9	11030332,9	13203373,2	17944679,5
Донецька	4403,2	4375,4	4343,9	4297,0	4244,0	22415605,4	20512464,0	18092056,2	16590186,3	17990655,0	11586989,0	12455113,9	9651856,4	7093164,1	8764561,6
Житомирська	1273,2	1268,9	1262,5	1256,0	1240,5	6168877,6	6546112,5	7122589,8	8928463,5	11219503,4	2055400,2	2171617,2	2358501,0	2765170,4	4021738,5
Закарпатська	1250,7	1254,4	1256,9	1259,6	1258,8	5640918,2	6252705,0	6668883,6	8433086,7	10122170,4	1369783,0	1460982,0	1580068,0	2071088,0	3106913,1
Запорізька	1791,7	1785,2	1775,8	1765,9	1739,5	8293331,2	8452725,1	9049287,0	12702593,4	16715365,4	4277170,2	4452063,2	4652441,0	5602231,3	8678006,3
Івано-Франківська	1380,1	1381,8	1382,1	1382,6	1379,9	6745620,5	6869457,3	7558551,8	9785281,5	12314596,3	1926979,5	1929471,0	2028811,0	2571230,6	3662591,7
Київська	1719,5	1722,1	1725,5	1729,2	1734,5	8760770,4	8831752,6	9703175,8	13610158,8	17448017,1	4311584,2	4715967,6	4833566,0	6141895,3	9223987,4
Кіровоградська	1002,4	995,2	987,6	980,6	965,8	4872169,5	4959102,2	5393132,6	7039871,2	8810661,4	1769632,9	1886041,9	2042167,9	2419045,8	3564067,1
Луганська	2272,7	2256,5	2239,5	2220,0	2195,3	9921212,9	9083978,7	7639487,2	5427644,3	6353750,5	4602045,2	4456693,8	3306129,5	2163555,2	2479147,0
Львівська	2540,9	2540,7	2538,4	2537,8	2534,0	11137834,0	11789161,2	13150583,9	18454053,0	23347626,1	4287189,4	4455380,3	4840165,6	6415479,1	9956389,1
Миколаївська	1178,2	1173,5	1168,4	1164,3	1150,1	5489698,8	5636615,2	6120582,5	8082669,4	9932410,1	2276331,3	2289013,4	2415358,8	2942972,0	4338949,0
Одеська	2388,3	2395,2	2396,5	2396,4	2386,5	10967851,7	10997677,9	12452090,5	16507605,0	20780003,5	4959825,5	5209555,8	5607458,1	6940472,2	10763301,3
Полтавська	1477,2	1467,8	1458,2	1449,0	1426,8	7297818,5	7115645,2	7685279,1	11077354,3	14699629,1	3994561,8	3867876,9	3911443,3	4822853,7	6931430,4
Рівненська	1154,3	1156,9	1158,8	1161,2	1162,7	5876708,9	6264306,2	6877594,5	8577949,2	10439509,1	1740435,5	1789234,6	1876386,7	2208440,3	3122491,2
Сумська	1152,3	1143,2	1133,0	1123,4	1104,5	5197045,4	5357936,5	5800635,1	7863655,0	10372438,8	2175071,9	2223286,8	2290059,4	2718483,0	3998944,9
Тернопільська	1080,4	1077,3	1073,3	1069,9	1059,2	4796546,5	5108187,7	5562202,6	7227258,9	9347220,8	1265001,2	1360498,2	1403391,7	1860904,2	2571603,4
Харківська	2742,2	2744,4	2737,2	2731,3	2701,2	12151230,4	12074604,1	14123784,0	18452284,9	22913812,5	6175598,3	6439080,4	6567953,1	7872417,5	11305584,6
Херсонська	1083,4	1078,2	1072,5	1067,9	1055,6	4843641,2	5101028,5	5602710,3	7018684,7	8563967,3	1646674,2	1700555,7	1827351,7	2273094,0	3299804,3
Хмельницька	1320,2	1314,0	1307,0	1301,2	1285,3	6274553,4	6564936,4	7122869,1	9248117,8	11527955,3	2023614,1	2232051,5	2334869,4	2933449,4	4169827,2
Черкаська	1277,3	1268,9	1260,0	1251,8	1231,2	6067985,2	6071925,4	6762527,7	8899023,8	11497898,0	2468044,1	2497995,7	2582214,9	3193383,6	4650648,8
Чернівецька	905,3	907,2	908,5	910,0	908,1	4189441,8	4548852,2	4767152,7	6098939,1	7625646,5	1164384,1	1284900,9	1244827,7	1655993,1	2529926,1
Чернігівська	1088,5	1077,8	1066,8	1055,7	1033,4	5046961,0	4966119,6	5637463,7	7194486,4	9134345,6	1765508,2	1823556,6	1992038,8	2433623,2	3651252,3
м.Київ	2814,3	2845,0	2868,7	2888,0	2925,8	21128057,2	16510639,3	23794969,9	31653961,9	38687164,4	12389858,7	12891335,8	14821268,6	22178203,9	29268232,6
м.Севастополь	381,2	383,4	385,9	-	-	1974984,7	1934508,3	369580,2	-	-	1187501,6	1270528,7	241815,1	-	-

Продовження додатку Д

(тис. грн..)

Області	Видатки бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)					Видатки бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)					Податкові доходи				
	2012	2013	2012	2012	2012	2012	2012	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	9777813,5	10089621,7	4534764,4	4534764,4	4534764,4	4534764,4	4534764,4	1858474,7	-	-	4534764,4	4834786,1	809459,6	-	-
Вінницька	7365642,7	7558604,3	2217521,5	2217521,5	2217521,5	2217521,5	2217521,5	8511752,8	10998922,4	13713347,1	2217521,5	2425523,2	2584369,3	3069667,3	4722602,5
Волинська	5234712,5	5577389,1	1108916,0	1108916,0	1108916,0	1108916,0	1108916,0	6166576,4	7652795,3	9408002,7	1108916,0	1187349,2	1287142,5	1668168,4	2511924,8
Дніпропетровська	16215552,4	16064519,1	8868373,3	8868373,3	8868373,3	8868373,3	8868373,3	17507908,7	24135968,8	30962934,5	8868373,3	9268782,3	10122994,0	11841473,1	16144582,0
Донецька	21926484,4	20371391,1	10382804,2	10382804,2	10382804,2	10382804,2	10382804,2	16098551,9	13663419,2	15772868,4	10382804,2	11226043,4	8884270,0	6162557,1	7628759,9
Житомирська	6037295,0	6432956,7	1738146,6	1738146,6	1738146,6	1738146,6	1738146,6	7084438,7	8748485,0	11040109,9	1738146,6	1860158,4	2055307,5	2301722,5	3452421,0
Закарпатська	5499527,8	6009975,2	1154991,4	1154991,4	1154991,4	1154991,4	1154991,4	6475195,9	8451588,1	9982274,7	1154991,4	1244347,9	1343020,0	1713781,1	2653675,2
Запорізька	8204059,7	8411929,0	3780381,3	3780381,3	3780381,3	3780381,3	3780381,3	8837307,5	11869007,7	15517146,2	3780381,3	4000840,6	4153475,0	4882207,1	7710210,3
Івано-Франківська	6641692,2	6845289,2	1643876,0	1643876,0	1643876,0	1643876,0	1643876,0	7496682,6	9670972,4	12106834,0	1643876,0	1669340,5	1735907,7	2089732,2	3163716,1
Київська	8495763,4	8525340,3	3671243,0	3671243,0	3671243,0	3671243,0	3671243,0	9163035,1	12722967,7	16004156,7	3671243,0	4063179,0	4210685,4	5135123,4	7805933,8
Кіровоградська	4713547,8	4919034,0	1517288,2	1517288,2	1517288,2	1517288,2	1517288,2	5282499,0	6942966,1	8467899,8	1517288,2	1662386,4	1824052,1	2080224,9	3169010,3
Луганська	9810049,6	9384132,5	3818657,5	3818657,5	3818657,5	3818657,5	3818657,5	6431714,1	4480772,1	6077636,6	3818657,5	3931720,3	2989523,4	1733254,1	2177694,5
Львівська	10896274,5	11690329,5	3689175,2	3689175,2	3689175,2	3689175,2	3689175,2	12938357,4	17867193,1	22573967,1	3689175,2	3946145,6	4222754,8	5334591,1	8662268,6
Миколаївська	5374717,2	5565843,0	1858727,7	1858727,7	1858727,7	1858727,7	1858727,7	5976919,1	7720535,9	9494339,0	1858727,7	2001409,5	2140205,7	2483912,4	3770514,3
Одеська	10544270,9	10663345,2	4125073,0	4125073,0	4125073,0	4125073,0	4125073,0	12042571,0	15765868,7	19692298,6	4125073,0	4443396,5	4691353,6	5695388,9	9168141,0
Полтавська	7014131,1	7063480,4	3372663,6	3372663,6	3372663,6	3372663,6	3372663,6	7521512,0	10372651,6	13939913,9	3372663,6	3375026,5	3504722,4	4040774,6	5966623,7
Рівненська	5724609,1	6188415,3	1453237,4	1453237,4	1453237,4	1453237,4	1453237,4	6785385,6	8392465,6	10112887,3	1453237,4	1542515,0	1619350,2	1813748,3	2706301,8
Сумська	5042317,8	5259978,0	1862632,3	1862632,3	1862632,3	1862632,3	1862632,3	5773810,7	7700503,8	9940715,4	1862632,3	1899829,2	1965881,0	2262060,2	3456131,8
Тернопільська	4708866,1	5074037,2	1049385,1	1049385,1	1049385,1	1049385,1	1049385,1	5530451,5	7021121,1	9224308,3	1049385,1	1124007,9	1182265,6	1460595,9	2154196,1
Харківська	11869283,0	11752058,2	5355495,7	5355495,7	5355495,7	5355495,7	5355495,7	14251846,0	17257916,7	22063432,3	5355495,7	5611875,9	5822393,9	6736366,9	9815993,2
Херсонська	4772539,2	4996069,2	1333305,9	1333305,9	1333305,9	1333305,9	1333305,9	5565198,5	6841941,3	8302243,7	1333305,9	1401286,8	1466109,6	1799006,2	2748209,5
Хмельницька	6095813,4	6456948,1	1681238,0	1681238,0	1681238,0	1681238,0	1681238,0	6965608,8	9056368,6	11236869,0	1681238,0	1849555,6	1960168,3	2299609,3	3474304,9
Черкаська	5945855,0	6039844,6	2011924,4	2011924,4	2011924,4	2011924,4	2011924,4	6669518,2	8686652,9	11187048,0	2011924,4	2149614,4	2262666,1	2659758,9	3984487,2
Чернівецька	4101585,4	4432119,6	925691,9	925691,9	925691,9	925691,9	925691,9	4708298,9	5879051,5	7346981,1	925691,9	957517,7	1002909,0	1296453,5	2042525,2
Чернігівська	4902788,3	4904120,2	1514866,4	1514866,4	1514866,4	1514866,4	1514866,4	5565703,2	7080642,1	8724217,8	1514866,4	1706912,5	1727268,0	2033270,1	3081428,5
м.Київ	23692286,3	17589387,8	10169693,0	10169693,0	10169693,0	10169693,0	10169693,0	22087381,6	27959210,3	33451166,2	10169693,0	10849534,8	11550598,3	15624913,1	24730589,6
м.Севастополь	1857164,3	1799481,8	1011959,1	1011959,1	1011959,1	1011959,1	1011959,1	289076,2	-	-	1011959,1	1094205,1	214816,4	-	-

Додаток Е

Вихідні дані для обчислення індикаторів ефективності використання ФЕП України у 2012-2016 роках

(тис. грн.)

Області	Доходи (без урахування міжбюджетних трансфертів)					Видатки бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)					ВРП, млн. грн.				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	5600994,3	5893722,6	959043,8	-	-	9762014,0	10068951,9	1858474,7	-	-	44536,0	46393,0	-	-	-
Вінницька	2616936,2	2824975,7	3111272,2	3790497,1	5651428,8	7353190,6	7544035,7	8511752,8	10998922,4	13713347,1	33024,0	36191,0	43990,0	41834,5	62804,7
Волинська	1400920,8	1452190,8	1590282,6	2208991,0	3092339,7	5234712,5	5577389,1	6166576,4	7652795,3	9408002,7	20005,0	20622,0	24195,0	22622,3	34539,9
Дніпропетровська	9775791,2	10137379,9	11030332,9	13203373,2	17944679,5	16215552,4	16064519,1	17507908,7	24135968,8	30962934,5	147970,0	152905,0	176540,0	157826,8	214130,0
Донецька	11586989,0	12455113,9	9651856,4	7093164,1	8764561,6	21595158,5	20050778,8	16098551,9	13663419,2	15772868,4	170775,0	164926,0	119983,0	68270,3	117082,2
Житомирська	2055400,2	2171617,2	2358501,0	2765170,4	4021738,5	6033950,4	6430933,7	7084438,7	8748485,0	11040109,9	24849,0	25676,0	29815,0	28443,5	40154,1
Закарпатська	1369783,0	1460982,0	1580068,0	2071088,0	3106913,1	5487173,0	6004477,4	6475195,9	8451588,1	9982274,7	21404,0	21400,0	24120,0	21515,0	27822,9
Запорізька	4277170,2	4452063,2	4652441,0	5602231,3	8678006,3	7973561,8	8139948,7	8837307,5	11869007,7	15517146,2	54828,0	54352,0	65968,0	62801,5	87368,8
Івано-Франківська	1926979,5	1929471,0	2028811,0	2571230,6	3662591,7	6634063,0	6836898,1	7496682,6	9670972,4	12106834,0	32286,0	33196,0	37643,0	35158,6	46404,2
Київська	4311584,2	4715967,6	4833566,0	6141895,3	9223987,4	8341114,5	8387786,3	9163035,1	12722967,7	16004156,7	69663,0	68931,0	79561,0	76299,0	105902,5
Кіровоградська	1769632,9	1886041,9	2042167,9	2419045,8	3564067,1	4691559,2	4900597,1	5282499,0	6942966,1	8467899,8	22056,0	25313,0	28758,0	26486,1	41791,9
Луганська	4602045,2	4456693,8	3306129,5	2163555,2	2479147,0	9793659,9	9318251,7	6431714,1	4480772,1	6077636,6	58767,0	55108,0	31393,0	20185,7	29906,6
Львівська	4287189,4	4455380,3	4840165,6	6415479,1	9956389,1	10845215,3	11606186,1	12938357,4	17867193,1	22573967,1	61962,0	63329,0	72923,0	68693,5	94027,2
Миколаївська	2276331,3	2289013,4	2415358,8	2942972,0	4338949,0	5321238,5	5524922,4	5976919,1	7720535,9	9494339,0	29205,0	32030,0	35408,0	33637,6	50122,8
Одеська	4959825,5	5209555,8	5607458,1	6940472,2	10763301,3	10412989,3	10663345,2	12042571,0	15765868,7	19692298,6	64743,0	69760,0	74934,0	69089,2	105946,2
Полтавська	3994561,8	3867876,9	3911443,3	4822853,7	6931430,4	6948954,3	6914754,1	7521512,0	10372651,6	13939913,9	56580,0	58464,0	69831,0	66688,6	96154,6
Рівненська	1740435,5	1789234,6	1876386,7	2208440,3	3122491,2	5678017,8	6152684,0	6785385,6	8392465,6	10112887,3	21795,0	22004,0	28724,0	27058,0	34723,2
Сумська	2175071,9	2223286,8	2290059,4	2718483,0	3998944,9	5035807,5	5234668,3	5773810,7	7700503,8	9940715,4	24933,0	26765,0	30397,0	30214,6	40361,6
Тернопільська	1265001,2	1360498,2	1403391,7	1860904,2	2571603,4	4705210,7	5071569,5	5530451,5	7021121,1	9224308,3	17957,0	18085,0	21676,0	19855,2	25883,0
Харківська	6175598,3	6439080,4	6567953,1	7872417,5	11305584,6	11867708,3	11685448,2	14251846,0	17257916,7	22063432,3	82223,0	85315,0	96596,0	89641,1	129462,2
Херсонська	1646674,2	1700555,7	1827351,7	2273094,0	3299804,3	4771853,5	4995090,1	5565198,5	6841941,3	8302243,7	19357,0	20767,0	23250,0	23017,5	32311,6
Хмельницька	2023614,1	2232051,5	2334869,4	2933449,4	4169827,2	6068289,9	6433866,3	6965608,8	9056368,6	11236869,0	26237,0	26426,0	32162,0	29749,9	41622,1
Черкаська	2468044,1	2497995,7	2582214,9	3193383,6	4650648,8	5942853,8	6034964,7	6669518,2	8686652,9	11187048,0	31265,0	33087,0	38466,0	36888,9	52673,3
Чернівецька	1164384,1	1284900,9	1244827,7	1655993,1	2529926,1	4100396,3	4431330,9	4708298,9	5879051,5	7346981,1	13166,0	13757,0	15049,0	14161,1	18561,5
Чернігівська	1765508,2	1823556,6	1992038,8	2433623,2	3651252,3	4902502,3	4903975,2	5565703,2	7080642,1	8724217,8	23934,0	24237,0	28156,0	26016,1	38075,0
м.Київ	12389858,7	12891335,8	14821268,6	22178203,9	29268232,6	23668295,1	17581039,7	22087381,6	27959210,3	33451166,2	275685,0	312552,0	357377,0	334147,5	466606,1
м.Севастополь	1187501,6	1270528,7	241815,1	-	-	1854617,9	1797831,9	289076,2	-	-	9891,0	11066,0	-	-	-

Продовження додатку Е

(тис. грн.)

Області	Капітальні інвестиції, млн. грн.					Капітальні інвестиції з місцевих бюджетів, млн. грн.					Частка збиткових підприємств регіону, %				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	18332,0	15453,0	-	-	-	1008,3	370,9	-	-	-	38,8	36,4	-	-	-
Вінницька	5824,0	6110,0	5675,0	7373,0	8302,0	349,4	268,8	317,8	575,1	780,4	30,9	29,2	28,9	22,4	20,8
Волинська	3255,0	3327,0	3390,0	6167,0	6384,0	289,7	249,5	220,4	357,7	568,2	36,5	34,6	33,5	25,5	25,9
Дніпропетровська	22509,0	21290,0	20357,0	25920,0	33169,0	832,8	447,1	346,1	1347,8	2321,8	37,1	34,9	34,3	25,8	26,6
Донецька	31722,0	27912,0	13155,0	8304,0	11902,0	1205,4	642,0	355,2	415,2	1035,5	31,6	32,4	36,6	26,5	24
Житомирська	2893,0	3005,0	2905,0	4044,0	5573,0	231,4	249,4	281,8	428,7	718,9	37,6	36,1	35,4	27	27,8
Закарпатська	2736,0	2646,0	2639,0	3778,0	4663,0	120,4	140,2	163,6	411,8	568,9	27,5	26,8	26,2	20,8	22
Запорізька	7204,0	6839,0	7035,0	7794,0	11040,0	345,8	246,2	189,9	701,5	1258,6	36	33,4	31,8	22,7	22,7
Івано-Франківська	5167,0	4797,0	6837,0	9609,0	7948,0	211,8	158,3	239,3	576,5	914,0	27,1	27,2	26,2	19,6	21,1
Київська	20367,0	20697,0	19653,0	24359,0	33411,0	81,5	124,2	117,9	341,0	835,3	31,6	31,7	32,7	25,7	23,6
Кіровоградська	4576,0	3224,0	3122,0	4057,0	6355,0	201,3	135,4	118,6	328,6	483,0	25,9	25,4	22,2	16,3	16,5
Луганська	8223,0	11369,0	5223,0	2060,0	4122,0	550,9	352,4	73,1	267,8	568,8	32,5	33,5	31,9	23,9	20,5
Львівська	11173,0	9817,0	9555,0	13387,0	18605,0	189,9	294,5	219,8	749,7	1321,0	37,3	35,2	34	25,5	26,3
Миколаївська	4696,0	5009,0	3771,0	5990,0	9730,0	122,1	140,3	101,8	299,5	739,5	31,7	27,3	26,9	20,2	20
Одеська	14631,0	11872,0	9361,0	9984,0	16729,0	424,3	368,0	440,0	998,4	2241,7	35,1	31,6	30,8	24,4	23,9
Полтавська	10218,0	9536,0	8828,0	8338,0	15265,0	204,4	200,3	150,1	458,6	931,2	30,4	31,5	28,9	23,4	23,6
Рівненська	2771,0	2837,0	2805,0	4334,0	4324,0	180,1	207,1	207,6	355,4	579,4	37,9	36,2	34,6	28,2	28,5
Сумська	2871,0	2721,0	2798,0	3663,0	5763,0	166,5	122,4	151,1	304,0	599,4	35,1	35,5	32,6	26,1	25,7
Тернопільська	3375,0	2976,0	2590,0	3828,0	4888,0	104,6	136,9	158,0	283,3	459,5	29,9	30,9	28,7	22,3	23,3
Харківська	14759,0	9293,0	8032,0	11247,0	16546,0	575,6	548,3	570,3	1259,7	2597,7	36,7	35,7	35,3	27,7	29,6
Херсонська	2436,0	2125,0	2208,0	3107,0	4591,0	131,5	127,5	154,6	323,1	523,4	35,2	31,8	30,7	22,3	22,9
Хмельницька	3489,0	3638,0	4078,0	6809,0	9123,0	157,0	167,3	203,9	537,9	729,8	32,4	31,8	30,5	22,6	23,5
Черкаська	3781,0	3413,0	3262,0	4486,0	6499,0	181,5	215,0	199,0	367,9	779,9	29,6	30	27,6	20,7	19,7
Чернівецька	2229,0	2257,0	1687,0	2789,0	2669,0	147,1	110,6	145,1	301,2	515,1	38,1	36,4	35	28,4	30,7
Чернігівська	2737,0	2842,0	2621,0	3550,0	5319,0	123,2	102,3	120,6	234,3	478,7	32,8	33,3	31	24,8	25,1
м.Київ	79614,0	70321,0	67833,0	88139,0	106296,0	1433,1	1054,8	678,3	2027,2	4251,8	41,2	38,5	39,8	32,6	33,9
м.Севастополь	2104,0	2402,0	-	-	-	147,3	160,9	-	-	-	41,9	42,1	-	-	-

Додаток Є

Вихідні дані для обчислення індикаторів самдостатності регіонів України у 2012-2016 роках

(тис. грн.)

Області	Доходи (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)					Доходи (без урахування міжбюджетних трансфертів)					Міжбюджетні трансферти				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	10178350,5	10247167,1	1926530,6	-		5600994,3	5893722,6	959043,8			4577356,1	4353444,6	967486,9	-	
Вінницька	7560143,6	7678085,1	8551828,8	11268739,9	14304447,0	2616936,2	2824975,7	3111272,2	3790497,1	5651428,8	4943207,4	4853109,4	5440556,6	7478242,8	8653018,3
Волинська	5366196,6	5562018,8	6290007,7	7945390,6	9523168,3	1400920,8	1452190,8	1590282,6	2208991,0	3092339,7	3965275,8	4109828,0	4699725,1	5736399,6	6430828,6
Дніпропетровська	16909896,4	15981681,9	17876454,6	26372768,6	32471157,5	9775791,2	10137379,9	11030332,9	13203373,2	17944679,5	7134105,2	5844302,0	6846121,8	13169395,4	14526478,0
Донецька	22415605,4	20512464,0	18092056,2	16590186,3	17990655,0	11586989,0	12455113,9	9651856,4	7093164,1	8764561,6	10828616,5	8057350,1	8440199,8	9497022,2	9226093,4
Житомирська	6168877,6	6546112,5	7122589,8	8928463,5	11219503,4	2055400,2	2171617,2	2358501,0	2765170,4	4021738,5	4113477,4	4374495,5	4764088,8	6163293,1	7197764,9
Закарпатська	5640918,2	6252705,0	6668883,6	8433086,7	10122170,4	1369783,0	1460982,0	1580068,0	2071088,0	3106913,1	4271135,2	4791723,0	5088815,6	6361998,7	7015257,3
Запорізька	8293331,2	8452725,1	9049287,0	12702593,4	16715365,4	4277170,2	4452063,2	4652441,0	5602231,3	8678006,3	4016161,0	4000661,9	4396846,1	7100362,1	8037359,1
Івано-Франківська	6745620,5	6869457,3	7558551,8	9785281,5	12314596,3	1926979,5	1929471,0	2028811,0	2571230,6	3662591,7	4818641,0	4939986,3	5529740,8	7214050,9	8652004,5
Київська	8760770,4	8831752,6	9703175,8	13610158,8	17448017,1	4311584,2	4715967,6	4833566,0	6141895,3	9223987,4	4449186,2	4115785,0	4869609,7	7468263,4	8224029,7
Кіровоградська	4872169,5	4959102,2	5393132,6	7039871,2	8810661,4	1769632,9	1886041,9	2042167,9	2419045,8	3564067,1	3102536,6	3073060,4	3350964,6	4620825,4	5246594,3
Луганська	9921212,9	9083978,7	7639487,2	5427644,3	6353750,5	4602045,2	4456693,8	3306129,5	2163555,2	2479147,0	5319167,7	4627285,0	4333357,6	3264089,1	3874603,5
Львівська	11137834,0	11789161,2	13150583,9	18454053,0	23347626,1	4287189,4	4455380,3	4840165,6	6415479,1	9956389,1	6850644,6	7333780,9	8310418,3	12038573,9	13391237,0
Миколаївська	5489698,8	5636615,2	6120582,5	8082669,4	9932410,1	2276331,3	2289013,4	2415358,8	2942972,0	4338949,0	3213367,5	3347601,8	3705223,7	5139697,3	5593461,1
Одеська	10967851,7	10997677,9	12452090,5	16507605,0	20780003,5	4959825,5	5209555,8	5607458,1	6940472,2	10763301,3	6008026,2	5788122,1	6844632,4	9567132,7	10016702,2
Полтавська	7297818,5	7115645,2	7685279,1	11077354,3	14699629,1	3994561,8	3867876,9	3911443,3	4822853,7	6931430,4	3303256,7	3247769,3	3773835,9	6254500,7	7768198,7
Рівненська	5876708,9	6264306,2	6877594,5	8577949,2	10439509,1	1740435,5	1789234,6	1876386,7	2208440,3	3122491,2	4136273,4	4475071,6	5001207,9	6369508,9	7317017,9
Сумська	5197045,4	5357936,5	5800635,1	7863655,0	10372438,8	2175071,9	2223286,8	2290059,4	2718483,0	3998944,9	3021973,5	3134649,6	3510575,7	5145171,9	6373493,9
Тернопільська	4796546,5	5108187,7	5562202,6	7227258,9	9347220,8	1265001,2	1360498,2	1403391,7	1860904,2	2571603,4	3531545,3	3747689,5	4158811,0	5366354,6	6775617,4
Харківська	12151230,4	12074604,1	14123784,0	18452284,9	22913812,5	6175598,3	6439080,4	6567953,1	7872417,5	11305584,6	5975632,1	5635523,7	7555830,9	10579867,4	11608227,9
Херсонська	4843641,2	5101028,5	5602710,3	7018684,7	8563967,3	1646674,2	1700555,7	1827351,7	2273094,0	3299804,3	3196966,9	3400472,8	3775358,5	4745590,7	5264163,1
Хмельницька	6274553,4	6564936,4	7122869,1	9248117,8	11527955,3	2023614,1	2232051,5	2334869,4	2933449,4	4169827,2	4250939,3	4332884,9	4787999,7	6314449,4	7358128,1
Черкаська	6067985,2	6071925,4	6762527,7	8899023,8	11497898,0	2468044,1	2497995,7	2582214,9	3193383,6	4650648,8	3599941,1	3573929,7	4180312,7	5705640,2	6847249,2
Чернівецька	4189441,8	4548852,2	4767152,7	6098939,1	7625646,5	1164384,1	1284900,9	1244827,7	1655993,1	2529926,1	3025057,7	3263951,3	3522325,0	4442946,0	5095720,4
Чернігівська	5046961,0	4966119,6	5637463,7	7194486,4	9134345,6	1765508,2	1823556,6	1992038,8	2433623,2	3651252,3	3281452,8	3142563,0	3645424,9	4760863,2	5483093,2
м.Київ	21128057,2	16510639,3	23794969,9	31653961,9	38687164,4	12389858,7	12891335,8	14821268,6	22178203,9	29268232,6	8738198,5	3619303,5	8973701,2	9475758,0	9418931,8
м.Севастополь	1974984,7	1934508,3	369580,2	-		1187501,6	1270528,7	241815,1	-		787483,1	663979,6	127765,1	-	

Продовження додатку Є
(тис. грн.)

Області	Видатки бюджетів					Податкові доходи місцевих бюджетів					Кошти, що передаються до державного бюджету				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	9777813,5	10089621,7	1858474,7	-	-	4534764,4	4834786,1	809459,6	-	-	15799,5	20669,9	-	-	-
Вінницька	7365642,7	7558604,3	8526773,9	10998922,4	13830267,6	2217521,5	2425523,2	2584369,3	3069667,3	4722602,5	12452,1	14568,6	15021,1	83190,3	116920,5
Волинська	5234712,5	5577389,1	6166576,4	7673483,1	9438399,8	1108916,0	1187349,2	1287142,5	1668168,4	2511924,8	900,7	2604,2	3362,1	20687,7	30397,1
Дніпропетровська	16215552,4	16064519,1	17507908,7	25081811,5	32124034,7	8868373,3	9268782,3	10122994,0	11841473,1	16144582,0	110634,2	179702,2	84482,5	945842,7	1161100,2
Донецька	21926484,4	20371391,1	16297034,5	13901507,0	16142468,0	10382804,2	11226043,4	8884270,0	6162557,1	7628759,9	331326,0	320612,3	198482,7	238087,8	369599,6
Житомирська	6037295,0	6432956,7	7092838,9	8784446,1	11126166,5	1738146,6	1860158,4	2055307,5	2301722,5	3452421,0	3344,5	2023,0	8400,3	35961,1	86056,6
Закарпатська	5499527,8	6009975,2	6482016,8	8487712,9	10044467,2	1154991,4	1244347,9	1343020,0	1713781,1	2653675,2	12354,9	5497,8	6820,9	36124,8	62192,5
Запорізька	8204059,7	8411929,0	8966451,0	12119047,2	15869613,9	3780381,3	4000840,6	4153475,0	4882207,1	7710210,3	230497,9	271980,3	129143,5	250039,5	352467,7
Івано-Франківська	6641692,2	6845289,2	7505354,5	9721645,4	12161979,4	1643876,0	1669340,5	1735907,7	2089732,2	3163716,1	7629,2	8391,2	8671,9	50673,0	55145,4
Київська	8495763,4	8525340,3	9290027,3	13008128,9	16327713,7	3671243,0	4063179,0	4210685,4	5135123,4	7805933,8	154648,9	137554,0	126992,3	285161,2	323557,0
Кіровоградська	4713547,8	4919034,0	5313330,8	6970062,0	8531784,1	1517288,2	1662386,4	1824052,1	2080224,9	3169010,3	21988,7	18436,9	30831,8	27095,9	63884,3
Луганська	9810049,6	9384132,5	6444386,4	4484857,1	6142332,6	3818657,5	3931720,3	2989523,4	1733254,1	2177694,5	16389,7	65880,8	12672,3	4085,0	64696,0
Львівська	10896274,5	11690329,5	12945293,3	18049794,4	22821546,8	3689175,2	3946145,6	4222754,8	5334591,1	8662268,6	51059,2	84143,4	6935,9	182601,3	247579,7
Миколаївська	5374717,2	5565843,0	5976919,1	7769585,8	9575734,7	1858727,7	2001409,5	2140205,7	2483912,4	3770514,3	53478,6	40920,6	60697,9	49049,8	81395,7
Одеська	10544270,9	10663345,2	12145836,1	15952186,5	19912552,2	4125073,0	4443396,5	4691353,6	5695388,9	9168141,0	131281,6	117579,5	103265,1	186317,8	220253,6
Полтавська	7014131,1	7063480,4	7577574,9	10646402,7	14173609,7	3372663,6	3375026,5	3504722,4	4040774,6	5966623,7	65176,8	148726,3	56062,9	273751,2	233695,8
Рівненська	5724609,1	6188415,3	6838095,4	8452582,6	10186593,5	1453237,4	1542515,0	1619350,2	1813748,3	2706301,8	46591,2	35731,3	52709,9	60117,0	73706,2
Сумська	5042317,8	5259978,0	5779591,3	7764398,9	10025528,8	1862632,3	1899829,2	1965881,0	2262060,2	3456131,8	6510,3	25309,7	5780,6	63895,1	84813,4
Тернопільська	4708866,1	5074037,2	5533531,7	7039192,5	9258172,0	1049385,1	1124007,9	1182265,6	1460595,9	2154196,1	3655,4	2467,6	3080,1	18071,5	33863,7
Харківська	11869283,0	11752058,2	14251846,0	17448982,6	22291497,1	5355495,7	5611875,9	5822393,9	6736366,9	9815993,2	7574,7	66610,0	12866,1	191065,9	228064,8
Херсонська	4772539,2	4996069,2	5568388,2	6848729,4	8317984,6	1333305,9	1401286,8	1466109,6	1799006,2	2748209,5	685,7	979,1	3189,8	6788,1	15740,9
Хмельницька	6095813,4	6456948,1	6995460,6	9089540,6	11294558,7	1681238,0	1849555,6	1960168,3	2299609,3	3474304,9	27523,5	23081,8	29851,8	33172,1	57689,7
Черкаська	5945855,0	6039844,6	6680380,5	8723321,3	11251928,6	2011924,4	2149614,4	2262666,1	2659758,9	3984487,2	3001,2	4879,9	10862,3	36668,4	64880,6
Чернівецька	4101585,4	4432119,6	4711998,1	5883968,2	7355604,1	925691,9	957517,7	1002909,0	1296453,5	2042525,2	1189,1	788,7	3699,2	4916,6	8623,0
Чернігівська	4902788,3	4904120,2	5566203,2	7095439,4	8743266,5	1514866,4	170692,5	1727268,0	2033270,1	3081428,5	286,0	145,0	500,0	14797,3	19048,7
м.Київ	23692286,3	17589387,8	23230994,0	28005097,1	33567373,8	10169693,0	10849534,8	11550598,3	15624913,1	24730589,6	23991,2	8348,1	1143612,4	45886,8	116207,6
м.Севастополь	1857164,3	1799481,8	289076,2	-	-	1011959,1	1094205,1	214816,4	-	-	2546,4	1649,9	-	-	-

Додаток Ж

Методика та результати обчислення індикаторів достатності бюджетного забезпечення регіонів України у 2012-2016 роках

Області	Доходи на одну особу (без урахування міжбюджетних трансфертів), грн.					Видатки на одну особу (без урахування міжбюджетних трансфертів), грн.					Доходна частина бюджету, у % до ВРП					Витратна частина бюджету, у % до ВРП			
	X_1					X_2					X_3					X_4			
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015
АРК	2853,28	2999,04	1950,07	-	-	4973,01	5123,63	3778,92	-	-	22,85	22,09	-	-	-	21,95	21,75	-	-
Вінницька	1601,36	1736,31	1922,56	2353,47	3553,46	4499,57	4636,78	5259,69	6829,08	8622,58	22,89	21,22	19,44	18,82	22,78	22,30	20,89	19,38	18,37
Волинська	1348,85	1396,34	1527,21	2118,12	2970,55	5040,16	5362,87	5922,00	7338,00	9037,47	26,82	26,97	26,00	25,07	27,57	26,17	27,05	25,49	24,22
Дніпропетровська	2944,25	3064,69	3350,24	4029,60	5554,94	4883,76	4856,56	5317,67	7366,16	9584,86	11,43	10,45	10,13	12,25	15,16	10,96	10,51	9,92	11,65
Донецька	2631,49	2846,62	2221,93	1650,72	2065,17	4904,42	4582,62	3706,01	3179,76	3716,51	13,13	12,44	15,08	14,42	15,37	12,84	12,35	13,58	12,09
Житомирська	1614,36	1711,42	1868,12	2201,57	3242,03	4739,20	5068,12	5611,44	6965,35	8899,73	24,83	25,50	23,89	23,24	27,94	24,30	25,05	23,79	22,86
Закарпатська	1095,21	1164,69	1257,12	1644,24	2468,15	4387,28	4786,73	5151,72	6709,74	7929,99	26,35	29,22	27,65	29,13	36,38	25,69	28,08	26,87	29,32
Запорізька	2387,21	2493,87	2619,91	3172,45	4988,79	4450,28	4559,68	4976,52	6721,22	8920,46	15,13	15,55	13,72	14,26	19,13	14,96	15,48	13,59	13,61
Івано-Франківська	1396,26	1396,35	1467,92	1859,71	2654,24	4806,94	4947,82	5424,12	6994,77	8773,70	20,89	20,69	20,08	21,34	26,54	20,57	20,62	19,94	21,20
Київська	2507,46	2738,50	2801,26	3551,87	5317,95	4850,90	4870,67	5310,37	7357,72	9226,96	12,58	12,81	12,20	13,08	16,48	12,20	12,37	11,68	12,50
Кіровоградська	1765,40	1895,14	2067,81	2466,90	3690,27	4680,33	4924,23	5348,82	7080,32	8767,76	22,09	19,59	18,75	18,31	21,08	21,37	19,43	18,48	18,13
Луганська	2024,92	1975,05	1476,28	974,57	1129,30	4309,26	4129,52	2871,94	2018,37	2768,48	16,88	16,48	24,34	22,76	21,25	16,69	17,03	20,53	18,81
Львівська	1687,27	1753,60	1906,78	2527,97	3929,12	4268,26	4568,11	5097,05	7040,43	8908,43	17,98	18,62	18,03	19,49	24,83	17,59	18,46	17,75	19,06
Миколаївська	1932,04	1950,59	2067,24	2527,67	3772,67	4516,41	4708,07	5115,47	6631,05	8255,23	18,80	17,60	17,29	16,77	19,82	18,40	17,38	16,88	16,12
Одеська	2076,72	2175,00	2339,85	2896,21	4510,08	4360,00	4451,96	5025,07	6578,98	8251,54	16,94	15,77	16,62	16,55	19,61	16,29	15,29	16,21	15,99
Полтавська	2704,14	2635,15	2682,38	3328,40	4858,03	4704,14	4710,96	5158,08	7158,49	9770,05	12,90	12,17	11,01	11,55	15,29	12,40	12,08	10,85	11,11
Рівненська	1507,78	1546,58	1619,25	1901,86	2685,55	4919,01	5318,25	5855,53	7227,41	8697,76	26,96	28,47	23,94	24,33	30,06	26,27	28,12	23,81	23,98
Сумська	1887,59	1944,79	2021,24	2419,87	3620,59	4370,22	4578,96	5096,04	6854,64	9000,20	20,84	20,02	19,08	18,92	25,70	20,22	19,65	19,01	18,68
Тернопільська	1170,86	1262,88	1307,55	1739,33	2427,87	4355,06	4707,67	5152,75	6562,41	8708,75	26,71	28,25	25,66	27,11	36,11	26,22	28,06	25,53	26,41
Харківська	2252,06	2346,26	2399,52	2882,30	4185,39	4327,81	4257,92	5206,72	6318,57	8168,01	14,78	14,15	14,62	14,78	17,70	14,44	13,77	14,75	13,98
Херсонська	1519,91	1577,22	1703,82	2128,56	3126,00	4404,52	4632,80	5189,00	6406,91	7864,95	25,02	24,56	24,10	21,79	26,50	24,66	24,06	23,95	21,26
Хмельницька	1532,81	1698,67	1786,43	2254,42	3244,24	4596,49	4896,40	5329,46	6960,01	8742,60	23,91	24,84	22,15	22,51	27,70	23,23	24,43	21,75	22,12
Черкаська	1932,24	1968,63	2049,38	2551,03	3777,33	4652,67	4756,06	5293,27	6939,33	9086,30	19,41	18,35	17,58	17,50	21,83	19,02	18,25	17,37	17,16
Чернівецька	1286,19	1416,34	1370,20	1819,77	2785,96	4529,32	4884,62	5182,50	6460,50	8090,50	31,82	33,07	31,68	32,96	41,08	31,15	32,22	31,31	31,79
Чернігівська	1621,96	1691,92	1867,30	2305,22	3533,24	4503,91	4549,99	5217,19	6707,06	8442,25	21,09	20,49	20,02	19,46	23,99	20,48	20,23	19,77	19,19
м.Київ	4402,47	4531,23	5166,55	7679,43	10003,50	8410,01	6179,63	7699,44	9681,17	11433,17	7,66	5,28	6,66	7,01	8,29	8,59	5,63	6,50	6,20
м.Севастополь	3115,17	3313,85	2506,51	-	-	4865,21	4689,18	2996,38	-	-	19,97	17,48	-	-	-	18,78	16,26	-	-

Продовження додатка Ж

Області	Податкова місткість ВРП, %					Співвідношення власних доходів і видатків місцевого бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів)					Співвідношення загальних доходів і видатків із місцевого бюджету (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)					Співвідношення між обсягом видатків місцевого бюджету (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) та податками, зібраними на території регіону, %				
	X ₅					X ₆					X ₇					X ₈				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	10,18	10,42	-	-	-	0,57	0,59	0,52	-	-	1,04	1,02	1,04	-	-	215,6	208,6	229,5	-	-
Вінницька	6,71	6,70	5,87	5,13	7,52	0,36	0,37	0,37	0,34	0,41	1,03	1,02	1,00	1,02	1,03	332,1	311,6	329,9	358,3	292,8
Волинська	5,54	5,76	5,32	5,26	7,27	0,27	0,26	0,26	0,29	0,33	1,03	1,00	1,02	1,04	1,01	472,0	469,7	479,0	459,9	375,7
Дніпропетровська	5,99	6,06	5,73	5,50	7,54	0,60	0,63	0,63	0,55	0,58	1,04	0,99	1,02	1,05	1,01	182,8	173,3	172,9	211,8	198,9
Донецька	6,08	6,81	7,40	5,36	6,52	0,54	0,62	0,60	0,52	0,56	1,02	1,01	1,11	1,19	1,11	211,1	181,4	183,4	225,5	211,6
Житомирська	6,99	7,24	6,89	5,99	8,60	0,34	0,34	0,33	0,32	0,36	1,02	1,02	1,00	1,02	1,01	347,3	345,8	345,1	381,6	322,2
Закарпатська	5,40	5,81	5,57	5,92	9,54	0,25	0,24	0,24	0,25	0,31	1,03	1,04	1,03	0,99	1,01	476,1	482,9	482,6	495,2	378,5
Запорізька	6,89	7,36	6,30	5,48	8,82	0,54	0,55	0,53	0,47	0,56	1,01	1,00	1,01	1,05	1,05	217,0	210,2	215,8	248,2	205,8
Івано-Франківська	5,09	5,03	4,61	4,56	6,82	0,29	0,28	0,27	0,27	0,30	1,02	1,00	1,01	1,01	1,01	404,0	410,0	432,3	465,2	384,4
Київська	5,27	5,89	5,29	4,94	7,37	0,52	0,56	0,53	0,48	0,58	1,03	1,04	1,04	1,05	1,07	231,4	209,8	220,6	253,3	209,1
Кіровоградська	6,88	6,57	6,34	5,41	7,58	0,38	0,38	0,39	0,35	0,42	1,03	1,01	1,02	1,01	1,03	310,6	295,9	291,2	335,0	269,2
Луганська	6,50	7,13	9,52	7,27	7,28	0,47	0,48	0,51	0,48	0,41	1,01	0,97	1,19	1,21	1,03	256,9	238,6	215,5	258,7	282,0
Львівська	5,95	6,23	5,79	5,63	9,21	0,40	0,38	0,37	0,36	0,44	1,02	1,01	1,02	1,02	1,02	295,3	296,2	306,5	338,3	263,4
Миколаївська	6,36	6,25	6,04	5,15	7,52	0,43	0,41	0,40	0,38	0,46	1,02	1,01	1,02	1,04	1,04	289,1	278,1	279,2	312,8	253,9
Одеська	6,37	6,37	6,26	5,71	8,65	0,48	0,49	0,47	0,44	0,55	1,04	1,03	1,03	1,03	1,04	255,6	239,9	258,9	280,0	217,1
Полтавська	5,96	5,77	5,02	4,21	6,21	0,57	0,56	0,52	0,46	0,50	1,04	1,01	1,01	1,04	1,04	207,9	209,2	216,2	263,4	237,5
Рівненська	6,67	7,01	5,64	5,15	7,79	0,31	0,29	0,28	0,26	0,31	1,03	1,01	1,01	1,01	1,02	393,9	401,1	422,2	466,0	376,4
Сумська	7,47	7,10	6,47	5,44	8,56	0,43	0,42	0,40	0,35	0,40	1,03	1,02	1,00	1,01	1,03	270,7	276,8	293,9	343,2	290,0
Тернопільська	5,84	6,22	5,45	5,48	8,32	0,27	0,27	0,25	0,27	0,28	1,02	1,01	1,01	1,03	1,01	448,7	451,4	468,0	481,9	429,7
Харківська	6,51	6,58	6,03	5,40	7,58	0,52	0,55	0,46	0,46	0,51	1,02	1,03	0,99	1,06	1,03	221,6	209,4	244,7	259,0	227,0
Херсонська	6,89	6,75	6,31	5,58	8,51	0,35	0,34	0,33	0,33	0,40	1,01	1,02	1,01	1,02	1,03	357,9	356,5	379,8	380,7	302,6
Хмельницька	6,41	7,00	6,09	5,60	8,35	0,33	0,35	0,34	0,32	0,37	1,03	1,02	1,02	1,02	1,02	362,5	349,1	356,8	395,2	325,0
Черкаська	6,44	6,50	5,88	5,23	7,56	0,42	0,41	0,39	0,37	0,42	1,02	1,01	1,01	1,02	1,02	295,5	280,9	295,2	327,9	282,3
Чернівецька	7,03	6,96	6,66	7,01	11,00	0,28	0,29	0,26	0,28	0,34	1,02	1,03	1,01	1,04	1,04	443,0	462,8	469,8	453,8	360,1
Чернігівська	6,33	7,04	6,13	5,50	8,09	0,36	0,37	0,36	0,34	0,42	1,03	1,01	1,01	1,01	1,04	323,6	287,3	322,2	348,9	283,7
м.Київ	3,69	3,47	3,23	3,46	5,30	0,52	0,73	0,67	0,79	0,87	0,89	0,94	1,02	1,13	1,15	232,9	162,1	201,1	179,2	135,7
м.Севастополь	10,23	9,89	-	-	-	0,64	0,71	0,84	-	-	1,06	1,08	1,28	-	-	183,5	164,4	134,5	-	-

Додаток 3

Методика та результати обчислення індикаторів ефективності використання ФЕП регіонів України у 2012-2016 рр.

Області	Відношення рівня ВРП до рівня бюджетних видатків, млн.грн./млн.грн.					Темп росту доходів місцевих бюджетів на душу населення (без міжбюджетних трансфертів), %					Темп росту видатків місцевих бюджетів на душу населення (без міжбюджетних трансфертів), %					Співвідношення ВРП до обсягу капітальних вкладень				
	Y_1					Y_2					Y_3					Y_4				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	4,56	4,61	0,00	-	-	122,20	105,20	-	-	-	113,20	103,10	-	-	-	2,43	3,00	-	-	-
Вінницька	4,49	4,80	5,17	3,80	4,58	120,00	107,90	110,10	121,83	149,09	123,60	102,60	112,80	129,22	124,68	5,67	5,92	7,75	5,67	7,57
Волинська	3,82	3,70	3,92	2,96	3,67	118,60	103,70	109,50	138,91	139,99	121,90	106,50	110,60	124,10	122,94	6,15	6,20	7,14	3,67	5,41
Дніпропетровська	9,13	9,52	10,08	6,54	6,92	115,70	103,70	108,80	119,70	135,91	124,40	99,10	109,00	137,86	128,29	6,57	7,18	8,67	6,09	6,46
Донецька	7,91	8,23	7,45	5,00	7,42	114,90	107,50	77,50	73,49	123,56	129,00	92,80	80,30	84,87	115,44	5,38	5,91	9,12	8,22	9,84
Житомирська	4,12	3,99	4,21	3,25	3,64	118,60	105,70	108,60	117,24	145,44	121,10	106,60	110,20	123,49	126,19	8,59	8,54	10,26	7,03	7,21
Закарпатська	3,90	3,56	3,72	2,55	2,79	113,60	106,70	108,20	131,08	150,01	118,10	109,40	107,80	130,52	118,11	7,82	8,09	9,14	5,69	5,97
Запорізька	6,88	6,68	7,46	5,29	5,63	111,30	104,10	104,50	120,41	154,90	117,70	102,10	108,60	134,31	130,74	7,61	7,95	9,38	8,06	7,91
Івано-Франківська	4,87	4,86	5,02	3,64	3,83	111,80	100,10	105,10	126,74	142,45	123,10	103,10	109,70	129,00	125,19	6,25	6,92	5,51	3,66	5,84
Київська	8,35	8,22	8,68	6,00	6,62	112,30	109,40	102,50	127,07	150,18	119,70	100,60	109,20	138,85	125,79	3,42	3,33	4,05	3,13	3,17
Кіровоградська	4,70	5,17	5,44	3,81	4,94	122,90	106,60	108,30	118,45	147,33	118,90	104,50	107,80	131,43	121,96	4,82	7,85	9,21	6,53	6,58
Луганська	6,00	5,91	4,88	4,50	4,92	116,30	96,80	74,20	65,44	114,59	125,50	95,10	69,00	69,67	135,64	7,15	4,85	6,01	9,80	7,26
Львівська	5,71	5,46	5,64	3,84	4,17	115,60	103,90	108,60	132,55	155,19	116,90	107,00	111,50	138,09	126,34	5,55	6,45	7,63	5,13	5,05
Миколаївська	5,49	5,80	5,92	4,36	5,28	122,40	100,60	105,50	121,84	147,43	121,30	103,80	107,10	129,17	122,98	6,22	6,39	9,39	5,62	5,15
Одеська	6,22	6,54	6,22	4,38	5,38	112,40	105,00	107,60	123,77	155,08	116,80	101,30	114,20	130,92	124,90	4,43	5,88	8,00	6,92	6,33
Полтавська	8,14	8,45	9,28	6,43	6,90	121,40	96,80	101,10	123,30	143,72	121,90	99,50	108,80	137,91	134,39	5,54	6,13	7,91	8,00	6,30
Рівненська	3,84	3,58	4,23	3,22	3,43	113,10	102,80	104,90	117,70	141,39	115,90	108,40	110,30	123,68	120,50	7,87	7,76	10,24	6,24	8,03
Сумська	4,95	5,11	5,26	3,92	4,06	119,00	102,20	103,00	118,71	147,10	119,00	103,90	110,30	133,37	129,09	8,68	9,84	10,86	8,25	7,00
Тернопільська	3,82	3,57	3,92	2,83	2,81	117,70	107,50	103,20	132,60	138,19	117,50	107,80	109,00	126,95	131,38	5,32	6,08	8,37	5,19	5,30
Харківська	6,93	7,30	6,78	5,19	5,87	118,10	104,30	102,00	119,86	143,61	119,30	98,50	121,90	121,09	127,85	5,57	9,18	12,03	7,97	7,82
Херсонська	4,06	4,16	4,18	3,36	3,89	117,00	103,30	107,50	124,39	145,17	119,50	104,70	111,40	122,94	121,34	7,95	9,77	10,53	7,41	7,04
Хмельницька	4,32	4,11	4,62	3,28	3,70	117,20	110,30	104,60	125,64	142,15	117,00	106,00	108,30	130,02	124,08	7,52	7,26	7,89	4,37	4,56
Черкаська	5,26	5,48	5,77	4,25	4,71	124,00	101,20	103,40	123,67	145,63	120,50	101,50	110,50	130,24	128,78	8,27	9,69	11,79	8,22	8,10
Чернівецька	3,21	3,10	3,20	2,41	2,53	110,60	110,40	96,90	133,03	152,77	118,40	108,10	106,30	124,87	124,97	5,91	6,10	8,92	5,08	6,95
Чернігівська	4,88	4,94	5,06	3,67	4,36	119,40	103,30	109,20	122,17	150,03	121,00	100,00	113,50	127,22	123,21	8,74	8,53	10,74	7,33	7,16
м.Київ	11,65	17,78	16,18	11,95	13,95	113,90	104,00	115,00	149,64	131,97	161,70	74,30	125,60	126,58	119,64	3,46	4,44	5,27	3,79	4,39
м.Севастополь	5,33	6,16	0,00	-	-	124,40	107,00	-	-	-	123,70	96,90	-	-	-	4,70	4,61	-	-	-
Україна	5,65	5,95	6,09	4,42	5,04	117,20	104,44	103,59	121,17	143,72	121,73	101,75	108,15	125,46	125,38	4,97	5,69	7,23	5,24	5,66

Продовження додатка 3

Області	Інвестиційна спрямованість бюджетних видатків, %					Частка збиткових підприємств регіону, %				
	Y ₅					Y ₆				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	10,33	3,68	-	-	-	38,8	36,4	-	-	-
Вінницька	4,75	3,56	3,73	5,23	5,69	30,9	29,2	28,9	22,4	20,8
Волинська	5,53	4,47	3,57	4,67	6,04	36,5	34,6	33,5	25,5	25,9
Дніпропетровська	5,14	2,78	1,98	5,58	7,50	37,1	34,9	34,3	25,8	26,6
Донецька	5,58	3,20	2,21	3,04	6,56	31,6	32,4	36,6	26,5	24
Житомирська	3,84	3,88	3,98	4,90	6,51	37,6	36,1	35,4	27	27,8
Закарпатська	2,19	2,34	2,53	4,87	5,70	27,5	26,8	26,2	20,8	22
Запорізька	4,34	3,02	2,15	5,91	8,11	36	33,4	31,8	22,7	22,7
Івано-Франківська	3,19	2,32	3,19	5,96	7,55	27,1	27,2	26,2	19,6	21,1
Київська	0,98	1,48	1,29	2,68	5,22	31,6	31,7	32,7	25,7	23,6
Кіровоградська	4,29	2,76	2,25	4,73	5,70	25,9	25,4	22,2	16,3	16,5
Луганська	5,63	3,78	1,14	5,98	9,36	32,5	33,5	31,9	23,9	20,5
Львівська	1,75	2,54	1,70	4,20	5,85	37,3	35,2	34	25,5	26,3
Миколаївська	2,29	2,54	1,70	3,88	7,79	31,7	27,3	26,9	20,2	20
Одеська	4,07	3,45	3,65	6,33	11,3	35,1	31,6	30,8	24,4	23,9
Полтавська	2,94	2,90	2,00	4,42	6,68	30,4	31,5	28,9	23,4	23,6
Рівненська	3,17	3,37	3,06	4,23	5,73	37,9	36,2	34,6	28,2	28,5
Сумська	3,31	2,34	2,62	3,95	6,03	35,1	35,5	32,6	26,1	25,7
Тернопільська	2,22	2,70	2,86	4,03	4,98	29,9	30,9	28,7	22,3	23,3
Харківська	4,85	4,69	4,00	7,30	11,7	36,7	35,7	35,3	27,7	29,6
Херсонська	2,76	2,55	2,78	4,72	6,30	35,2	31,8	30,7	22,3	22,9
Хмельницька	2,59	2,60	2,93	5,94	6,50	32,4	31,8	30,5	22,6	23,5
Черкаська	3,05	3,56	2,98	4,23	6,97	29,6	30	27,6	20,7	19,7
Чернівецька	3,59	2,50	3,08	5,12	7,01	38,1	36,4	35	28,4	30,7
Чернігівська	2,51	2,09	2,17	3,31	5,49	32,8	33,3	31	24,8	25,1
м.Київ	6,05	6,00	3,07	7,25	12,7	41,2	38,5	39,8	32,6	33,9
м.Севастополь	7,94	8,95	-	-	-	41,9	42,1	-	-	-

Додаток І

Методика та результати обчислення індикаторів самодостатності регіонів України у 2012-2016 роках

Області	Коефіцієнт бюджетної самостійності					Частка трансфертів у загальній величині доходів місцевого бюджету					Коефіцієнт стійкості бюджету				
	$Z_1 = \frac{S_{в.д.}}{S_{д.}}$					$Z_2 = \frac{T}{S_{д.}} * 100\%$					$Z_3 = \frac{T}{S_{в.д.}}$				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АР Крим	0,55	0,58	0,50	-	-	44,97	42,48	50,22	-	-	0,82	0,74	1,01	-	-
Вінницька	0,35	0,37	0,36	0,34	0,40	65,39	63,21	63,62	66,36	60,49	1,89	1,72	1,75	1,97	1,53
Волинська	0,26	0,26	0,25	0,28	0,32	73,89	73,89	74,72	72,20	67,53	2,83	2,83	2,96	2,60	2,08
Дніпропетровська	0,58	0,63	0,62	0,50	0,55	42,19	36,57	38,30	49,94	44,74	0,73	0,58	0,62	1,00	0,81
Донецька	0,52	0,61	0,53	0,43	0,49	48,31	39,28	46,65	57,24	51,28	0,93	0,65	0,87	1,34	1,05
Житомирська	0,33	0,33	0,33	0,31	0,36	66,68	66,83	66,89	69,03	64,15	2,00	2,01	2,02	2,23	1,79
Закарпатська	0,24	0,23	0,24	0,25	0,31	75,72	76,63	76,31	75,44	69,31	3,12	3,28	3,22	3,07	2,26
Запорізька	0,52	0,53	0,51	0,44	0,52	48,43	47,33	48,59	55,90	48,08	0,94	0,90	0,95	1,27	0,93
Івано-Франківська	0,29	0,28	0,27	0,26	0,30	71,43	71,91	73,16	73,72	70,26	2,50	2,56	2,73	2,81	2,36
Київська	0,49	0,53	0,50	0,45	0,53	50,79	46,60	50,19	54,87	47,13	1,03	0,87	1,01	1,22	0,89
Кіровоградська	0,36	0,38	0,38	0,34	0,40	63,68	61,97	62,13	65,64	59,55	1,75	1,63	1,64	1,91	1,47
Луганська	0,46	0,49	0,43	0,40	0,39	53,61	50,94	56,72	60,14	60,98	1,16	1,04	1,31	1,51	1,56
Львівська	0,38	0,38	0,37	0,35	0,43	61,51	62,21	63,19	65,24	57,36	1,60	1,65	1,72	1,88	1,34
Миколаївська	0,41	0,41	0,39	0,36	0,44	58,53	59,39	60,54	63,59	56,32	1,41	1,46	1,53	1,75	1,29
Одеська	0,45	0,47	0,45	0,42	0,52	54,78	52,63	54,97	57,96	48,20	1,21	1,11	1,22	1,38	0,93
Полтавська	0,55	0,54	0,51	0,44	0,47	45,26	45,64	49,10	56,46	52,85	0,83	0,84	0,96	1,30	1,12
Рівненська	0,30	0,29	0,27	0,26	0,30	70,38	71,44	72,72	74,25	70,09	2,38	2,50	2,67	2,88	2,34
Сумська	0,42	0,41	0,39	0,35	0,39	58,15	58,50	60,52	65,43	61,45	1,39	1,41	1,53	1,89	1,59
Тернопільська	0,26	0,27	0,25	0,26	0,28	73,63	73,37	74,77	74,25	72,49	2,79	2,75	2,96	2,88	2,63
Харківська	0,51	0,53	0,47	0,43	0,49	49,18	46,67	53,50	57,34	50,66	0,97	0,88	1,15	1,34	1,03
Херсонська	0,34	0,33	0,33	0,32	0,39	66,00	66,66	67,38	67,61	61,47	1,94	2,00	2,07	2,09	1,60
Хмельницька	0,32	0,34	0,33	0,32	0,36	67,75	66,00	67,22	68,28	63,83	2,10	1,94	2,05	2,15	1,76
Черкаська	0,41	0,41	0,38	0,36	0,40	59,33	58,86	61,82	64,12	59,55	1,46	1,43	1,62	1,79	1,47
Чернівецька	0,28	0,28	0,26	0,27	0,33	72,21	71,75	73,89	72,85	66,82	2,60	2,54	2,83	2,68	2,01
Чернігівська	0,35	0,37	0,35	0,34	0,40	65,02	63,28	64,66	66,17	60,03	1,86	1,72	1,83	1,96	1,50
м.Київ	0,59	0,78	0,62	0,70	0,76	41,36	21,92	37,71	29,94	24,35	0,71	0,28	0,61	0,43	0,32
м.Севастополь	0,60	0,66	0,65	-	-	39,87	34,32	34,57	-	-	0,66	0,52	0,53	-	-

Продовження додатка І

Області	Коефіцієнт податкової самостійності					Коефіцієнт співвідношення витратків та податкових доходів					Відношення з регіонального у державний бюджет до трансферту з державного до регіонального бюджету				
	$Z_4 = \frac{S_{Д.}^п}{S_{В.Д.}}$					$Z_5 = \frac{S_{В.}}{S_{Д.}^п}$					$Z_6 = \frac{T^{ДБ}}{T} * 100\%$				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
АР Крим	0,81	0,82	0,84	-	-	2,16	2,09	2,30	-	-	0,35	0,47	-	-	-
Вінницька	0,85	0,86	0,83	0,81	0,84	3,32	3,12	3,30	3,58	2,93	0,25	0,30	0,28	1,11	1,35
Волинська	0,79	0,82	0,81	0,76	0,81	4,72	4,70	4,79	4,60	3,76	0,02	0,06	0,07	0,36	0,47
Дніпропетровська	0,91	0,91	0,92	0,90	0,90	1,83	1,73	1,73	2,12	1,99	1,55	3,07	1,23	7,18	7,99
Донецька	0,90	0,90	0,92	0,87	0,87	2,11	1,81	1,83	2,26	2,12	3,06	3,98	2,35	2,51	4,01
Житомирська	0,85	0,86	0,87	0,83	0,86	3,47	3,46	3,45	3,82	3,22	0,08	0,05	0,18	0,58	1,20
Закарпатська	0,84	0,85	0,85	0,83	0,85	4,76	4,83	4,83	4,95	3,79	0,29	0,11	0,13	0,57	0,89
Запорізька	0,88	0,90	0,89	0,87	0,89	2,17	2,10	2,16	2,48	2,06	5,74	6,80	2,94	3,52	4,39
Івано-Франківська	0,85	0,87	0,86	0,81	0,86	4,04	4,10	4,32	4,65	3,84	0,16	0,17	0,16	0,70	0,64
Київська	0,85	0,86	0,87	0,84	0,85	2,31	2,10	2,21	2,53	2,09	3,48	3,34	2,61	3,82	3,93
Кіровоградська	0,86	0,88	0,89	0,86	0,89	3,11	2,96	2,91	3,35	2,69	0,71	0,60	0,92	0,59	1,22
Луганська	0,83	0,88	0,90	0,80	0,88	2,57	2,39	2,16	2,59	2,82	0,31	1,42	0,29	0,13	1,67
Львівська	0,86	0,89	0,87	0,83	0,87	2,95	2,96	3,07	3,38	2,63	0,75	1,15	0,08	1,52	1,85
Миколаївська	0,82	0,87	0,89	0,84	0,87	2,89	2,78	2,79	3,13	2,54	1,66	1,22	1,64	0,95	1,46
Одеська	0,83	0,85	0,84	0,82	0,85	2,56	2,40	2,59	2,80	2,17	2,19	2,03	1,51	1,95	2,20
Полтавська	0,84	0,87	0,90	0,84	0,86	2,08	2,09	2,16	2,63	2,38	1,97	4,58	1,49	4,38	3,01
Рівненська	0,83	0,86	0,86	0,82	0,87	3,94	4,01	4,22	4,66	3,76	1,13	0,80	1,05	0,94	1,01
Сумська	0,86	0,85	0,86	0,83	0,86	2,71	2,77	2,94	3,43	2,90	0,22	0,81	0,16	1,24	1,33
Тернопільська	0,83	0,83	0,84	0,78	0,84	4,49	4,51	4,68	4,82	4,30	0,10	0,07	0,07	0,34	0,50
Харківська	0,87	0,87	0,89	0,86	0,87	2,22	2,09	2,45	2,59	2,27	0,13	1,18	0,17	1,81	1,96
Херсонська	0,81	0,82	0,80	0,79	0,83	3,58	3,57	3,80	3,81	3,03	0,02	0,03	0,08	0,14	0,30
Хмельницька	0,83	0,83	0,84	0,78	0,83	3,63	3,49	3,57	3,95	3,25	0,65	0,53	0,62	0,53	0,78
Черкаська	0,82	0,86	0,88	0,83	0,86	2,96	2,81	2,95	3,28	2,82	0,08	0,14	0,26	0,64	0,95
Чернівецька	0,80	0,75	0,81	0,78	0,81	4,43	4,63	4,70	4,54	3,60	0,04	0,02	0,11	0,11	0,17
Чернігівська	0,86	0,89	0,87	0,84	0,84	3,24	2,70	3,22	3,49	2,84	0,01	0,00	0,01	0,31	0,35
м.Київ	0,82	0,84	0,78	0,70	0,84	2,33	1,62	2,01	1,79	1,36	0,27	0,23	12,74	0,48	1,23
м.Севастополь	0,85	0,86	0,89	-	-	1,84	1,64	1,35	-	-	0,32	0,25	-	-	-

де,

$S_{в.д.}$ - сума власних доходів місцевого бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів);

$S_{д.}$ - сума доходів місцевого бюджету (з урахуванням міжбюджетних трансфертів);

T - сума міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевого;

$S_{д.}^{п.}$ - податкові доходи місцевого бюджету;

$S_{в.}$ - сума видатків місцевого бюджету;

$T^{ДБ}$ - сума коштів, що передаються з місцевого до державного бюджету.

Матриця стандартизованих коефіцієнтів самодостатності регіонів України у
2012 році

Області	Z₁	Z₂	Z₃	Z₄	Z₅	Z₆
	>0,80	≤10	<0,30	≥0,80	<2	≥50
Автономна Республіка Крим	0,69	0,22	0,37	1,01	0,93	0,01
Вінницька	0,43	0,15	0,16	1,06	0,60	0,01
Волинська	0,33	0,14	0,11	0,99	0,42	0,00
Дніпропетровська	0,72	0,24	0,41	1,13	1,09	0,03
Донецька	0,65	0,21	0,32	1,12	0,95	0,06
Житомирська	0,42	0,15	0,15	1,06	0,58	0,00
Закарпатська	0,30	0,13	0,10	1,05	0,42	0,01
Запорізька	0,64	0,21	0,32	1,10	0,92	0,11
Івано-Франківська	0,36	0,14	0,12	1,07	0,50	0,00
Київська	0,62	0,20	0,29	1,06	0,86	0,07
Кіровоградська	0,45	0,16	0,17	1,07	0,64	0,01
Луганська	0,58	0,19	0,26	1,04	0,78	0,01
Львівська	0,48	0,16	0,19	1,08	0,68	0,01
Миколаївська	0,52	0,17	0,21	1,02	0,69	0,03
Одеська	0,57	0,18	0,25	1,04	0,78	0,04
Полтавська	0,68	0,22	0,36	1,06	0,96	0,04
Рівненська	0,37	0,14	0,13	1,04	0,51	0,02
Сумська	0,52	0,17	0,22	1,07	0,74	0,00
Тернопільська	0,33	0,14	0,11	1,04	0,45	0,00
Харківська	0,64	0,20	0,31	1,08	0,90	0,00
Херсонська	0,42	0,15	0,15	1,01	0,56	0,00
Хмельницька	0,40	0,15	0,14	1,04	0,55	0,01
Черкаська	0,51	0,17	0,21	1,02	0,68	0,00
Чернівецька	0,35	0,14	0,12	0,99	0,45	0,00
Чернігівська	0,44	0,15	0,16	1,07	0,62	0,00
м.Київ	0,73	0,24	0,43	1,03	0,86	0,01
м.Севастополь	0,75	0,25	0,45	1,07	1,09	0,01

- Порогові значення взяті відповідно до рекомендацій [12]

Додаток К

Матриця стандартизованих коефіцієнтів самодостатності регіонів України у
2013 році

Області	Z_1	Z_2	Z_3	Z_4	Z_5	Z_6
	$>0,80$	≤ 10	$<0,30$	$\geq 0,80$	<2	≥ 50
Автономна Республіка Крим	0,72	0,24	0,41	1,03	0,96	0,01
Вінницька	0,46	0,16	0,17	1,07	0,64	0,01
Волинська	0,33	0,14	0,11	1,02	0,43	0,00
Дніпропетровська	0,79	0,27	0,52	1,14	1,15	0,06
Донецька	0,76	0,25	0,46	1,13	1,10	0,08
Житомирська	0,41	0,15	0,15	1,07	0,58	0,00
Закарпатська	0,29	0,13	0,09	1,06	0,41	0,00
Запорізька	0,66	0,21	0,33	1,12	0,95	0,14
Івано-Франківська	0,35	0,14	0,12	1,08	0,49	0,00
Київська	0,67	0,21	0,34	1,08	0,95	0,07
Кіровоградська	0,48	0,16	0,18	1,10	0,68	0,01
Луганська	0,61	0,20	0,29	1,10	0,84	0,03
Львівська	0,47	0,16	0,18	1,11	0,68	0,02
Миколаївська	0,51	0,17	0,21	1,09	0,72	0,02
Одеська	0,59	0,19	0,27	1,07	0,83	0,04
Полтавська	0,68	0,22	0,36	1,09	0,96	0,09
Рівненська	0,36	0,14	0,12	1,08	0,50	0,02
Сумська	0,52	0,17	0,21	1,07	0,72	0,02
Тернопільська	0,33	0,14	0,11	1,03	0,44	0,00
Харківська	0,67	0,21	0,34	1,09	0,96	0,02
Херсонська	0,42	0,15	0,15	1,03	0,56	0,00
Хмельницька	0,42	0,15	0,15	1,04	0,57	0,01
Черкаська	0,51	0,17	0,21	1,08	0,71	0,00
Чернівецька	0,35	0,14	0,12	0,93	0,43	0,00
Чернігівська	0,46	0,16	0,17	0,12	0,07	0,00
м.Київ	0,98	0,46	1,07	1,05	1,23	0,00
м.Севастополь	0,82	0,29	0,57	1,08	1,22	0,00

- Порогові значення взяті відповідно до рекомендацій [12]

Матриця стандартизованих коефіцієнтів самодостатності регіонів України у
2014 році

Області	Z₁	Z₂	Z₃	Z₄	Z₅	Z₆
	>0,80	≤10	<0,30	≥0,80	<2	≥50
Автономна Республіка Крим	0,62	0,20	0,30	1,06	0,87	0,00
Вінницька	0,45	0,16	0,17	1,04	0,61	0,01
Волинська	0,32	0,13	0,10	1,01	0,42	0,00
Дніпропетровська	0,77	0,26	0,48	1,15	1,16	0,02
Донецька	0,67	0,21	0,34	1,15	1,09	0,05
Житомирська	0,41	0,15	0,15	1,09	0,58	0,00
Закарпатська	0,30	0,13	0,09	1,06	0,41	0,00
Запорізька	0,64	0,21	0,32	1,12	0,93	0,06
Івано-Франківська	0,34	0,14	0,11	1,07	0,46	0,00
Київська	0,62	0,20	0,30	1,09	0,91	0,05
Кіровоградська	0,47	0,16	0,18	1,12	0,69	0,02
Луганська	0,54	0,18	0,23	1,13	0,93	0,01
Львівська	0,46	0,16	0,17	1,09	0,65	0,00
Миколаївська	0,49	0,17	0,20	1,11	0,72	0,03
Одеська	0,56	0,18	0,25	1,05	0,77	0,03
Полтавська	0,64	0,20	0,31	1,12	0,93	0,03
Рівненська	0,34	0,14	0,11	1,08	0,47	0,02
Сумська	0,49	0,17	0,20	1,07	0,68	0,00
Тернопільська	0,32	0,13	0,10	1,05	0,43	0,00
Харківська	0,58	0,19	0,26	1,11	0,82	0,00
Херсонська	0,41	0,15	0,15	1,00	0,53	0,00
Хмельницька	0,41	0,15	0,15	1,05	0,56	0,01
Черкаська	0,48	0,16	0,19	1,10	0,68	0,01
Чернівецька	0,33	0,14	0,11	1,01	0,43	0,00
Чернігівська	0,44	0,15	0,16	1,08	0,62	0,00
м.Київ	0,78	0,27	0,50	0,97	0,99	0,25
м.Севастополь	0,82	0,29	0,57	1,11	1,49	0,00

- Порогові значення взяті відповідно до рекомендацій [12]

Матриця стандартизованих коефіцієнтів самодостатності регіонів України у
2015 році

Області	Z₁	Z₂	Z₃	Z₄	Z₅	Z₆
	>0,80	≤10	<0,30	≥0,80	<2	≥50
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	0,42	0,15	0,15	1,01	0,56	0,02
Волинська	0,35	0,14	0,12	0,94	0,43	0,01
Дніпропетровська	0,63	0,20	0,30	1,12	0,94	0,14
Донецька	0,53	0,17	0,22	1,09	0,89	0,05
Житомирська	0,39	0,14	0,13	1,04	0,52	0,01
Закарпатська	0,31	0,13	0,10	1,03	0,40	0,01
Запорізька	0,55	0,18	0,24	1,09	0,81	0,07
Івано-Франківська	0,33	0,14	0,11	1,02	0,43	0,01
Київська	0,56	0,18	0,25	1,05	0,79	0,08
Кіровоградська	0,43	0,15	0,16	1,07	0,60	0,01
Луганська	0,50	0,17	0,20	1,00	0,77	0,00
Львівська	0,43	0,15	0,16	1,04	0,59	0,03
Миколаївська	0,46	0,16	0,17	1,06	0,64	0,02
Одеська	0,53	0,17	0,22	1,03	0,71	0,04
Полтавська	0,54	0,18	0,23	1,05	0,76	0,09
Рівненська	0,32	0,13	0,10	1,03	0,43	0,02
Сумська	0,43	0,15	0,16	1,04	0,58	0,02
Тернопільська	0,32	0,13	0,10	0,98	0,41	0,01
Харківська	0,53	0,17	0,22	1,07	0,77	0,04
Херсонська	0,40	0,15	0,14	0,99	0,53	0,00
Хмельницька	0,40	0,15	0,14	0,98	0,51	0,01
Черкаська	0,45	0,16	0,17	1,04	0,61	0,01
Чернівецька	0,34	0,14	0,11	0,98	0,44	0,00
Чернігівська	0,42	0,15	0,15	1,04	0,57	0,01
м.Київ	0,88	0,33	0,70	0,88	1,12	0,01
м.Севастополь	-	-	-	-	-	-

- Порогові значення взяті відповідно до рекомендацій [12]

Додаток Н

Матриця стандартизованих коефіцієнтів самодостатності регіонів України у 2016 році

Області	Z₁	Z₂	Z₃	Z₄	Z₅	Z₆
	> 0,80	≤10	<0,30	≥0,80	<2	≥50
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	0	0,17	0,20	1,04	0,68	0,02
Волинська	0	0,15	0,14	1,02	0,53	0,01
Дніпропетро	0	0,22	0,37	1,12	1,01	0,14
Донецька	0	0,19	0,28	1,09	0,95	0,05
Житомирськ	0	0,16	0,17	1,07	0,62	0,01
Закарпатська	0	0,14	0,13	1,07	0,53	0,01
Запорізька	0	0,21	0,32	1,11	0,97	0,07
Івано-	0	0,14	0,13	1,08	0,52	0,01
Київська	0	0,21	0,34	1,06	0,96	0,08
Кіровоградсь	0	0,17	0,20	1,11	0,74	0,01
Луганська	0	0,16	0,19	1,10	0,71	0,00
Львівська	0	0,17	0,22	1,09	0,76	0,03
Миколаївськ	0	0,18	0,23	1,09	0,79	0,02
Одеська	0	0,21	0,32	1,06	0,92	0,04
Полтавська	0	0,19	0,27	1,08	0,84	0,09
Рівненська	0	0,14	0,13	1,08	0,53	0,02
Сумська	0	0,16	0,19	1,08	0,69	0,02
Тернопільсь	0	0,14	0,11	1,05	0,47	0,01
Харківська	0	0,20	0,29	1,09	0,88	0,04
Херсонська	0	0,16	0,19	1,04	0,66	0,00
Хмельницьк	0	0,16	0,17	1,04	0,62	0,01
Черкаська	0	0,17	0,20	1,07	0,71	0,01
Чернівецька	0	0,15	0,15	1,01	0,56	0,00
Чернігівська	0	0,17	0,20	1,05	0,70	0,01
м.Київ	0	0,41	0,93	1,06	1,47	0,01
м.Севастопо	-	-	-	-	-	-

- Порогові значення взяті відповідно до рекомендацій [12]

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності формування
фінансово-економічного потенціалу регіонів України на сучасному етапі
(достатність бюджетного забезпечення) України у 2012 році

Області	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
	<i>max</i>	<i>max</i>	<i>>1</i>	<i>>1</i>	<i><100</i>
Автономна Республіка Крим	1,29	1,02	0,57	1,04	0,46
<i>області</i>					
Вінницька	0,72	0,93	0,36	1,03	0,30
Волинська	0,61	1,04	0,27	1,03	0,21
Дніпропетровська	1,33	1,01	0,60	1,04	0,55
Донецька	1,19	1,01	0,54	1,02	0,47
Житомирська	0,73	0,98	0,34	1,02	0,29
Закарпатська	0,49	0,90	0,25	1,03	0,21
Запорізька	1,08	0,92	0,54	1,01	0,46
Івано-Франківська	0,63	0,99	0,29	1,02	0,25
Київська	1,13	1,00	0,52	1,03	0,43
Кіровоградська	0,80	0,96	0,38	1,03	0,32
Луганська	0,91	0,89	0,47	1,01	0,39
Львівська	0,76	0,88	0,40	1,02	0,34
Миколаївська	0,87	0,93	0,43	1,02	0,35
Одеська	0,94	0,90	0,48	1,04	0,39
Полтавська	1,22	0,97	0,57	1,04	0,48
Рівненська	0,68	1,01	0,31	1,03	0,25
Сумська	0,85	0,90	0,43	1,03	0,37
Тернопільська	0,53	0,90	0,27	1,02	0,22
Харківська	1,02	0,89	0,52	1,02	0,45
Херсонська	0,69	0,91	0,35	1,01	0,28
Хмельницька	0,69	0,95	0,33	1,03	0,28
Черкаська	0,87	0,96	0,42	1,02	0,34
Чернівецька	0,58	0,93	0,28	1,02	0,23
Чернігівська	0,73	0,93	0,36	1,03	0,31
м.Київ	1,99	1,73	0,52	0,89	0,43
м.Севастополь	1,41	1,00	0,64	1,06	0,54

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності формування
фінансово-економічного потенціалу регіонів України на сучасному етапі
(достатність бюджетного забезпечення) України 2013 році

Області	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
	<i>max</i>	max	<i>>1</i>	<i>>1</i>	<i><100</i>
Автономна Республіка Крим	1,30	1,07	0,59	1,02	0,48
<i>області</i>					
Вінницька	0,75	0,97	0,37	1,02	0,32
Волинська	0,60	1,12	0,26	1,00	0,21
Дніпропетровська	1,32	1,01	0,63	0,99	0,58
Донецька	1,23	0,95	0,62	1,01	0,55
Житомирська	0,74	1,05	0,34	1,02	0,29
Закарпатська	0,50	1,00	0,24	1,04	0,21
Запорізька	1,08	0,95	0,55	1,00	0,48
Івано-Франківська	0,60	1,03	0,28	1,00	0,24
Київська	1,18	1,01	0,56	1,04	0,48
Кіровоградська	0,82	1,02	0,38	1,01	0,34
Луганська	0,85	0,86	0,48	0,97	0,42
Львівська	0,76	0,95	0,38	1,01	0,34
Миколаївська	0,84	0,98	0,41	1,01	0,36
Одеська	0,94	0,93	0,49	1,03	0,42
Полтавська	1,14	0,98	0,56	1,01	0,48
Рівненська	0,67	1,11	0,29	1,01	0,25
Сумська	0,84	0,95	0,42	1,02	0,36
Тернопільська	0,55	0,98	0,27	1,01	0,22
Харківська	1,01	0,89	0,55	1,03	0,48
Херсонська	0,68	0,96	0,34	1,02	0,28
Хмельницька	0,73	1,02	0,35	1,02	0,29
Черкаська	0,85	0,99	0,41	1,01	0,36
Чернівецька	0,61	1,02	0,29	1,03	0,22
Чернігівська	0,73	0,95	0,37	1,01	0,03
м.Київ	1,96	1,29	0,73	0,94	0,62
м.Севастополь	1,43	0,98	0,71	1,08	0,61

Додаток Р

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіонів України на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення) у 2014 році

Області	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
	<i>max</i>	max	<i>>1</i>	<i>>1</i>	<i><100</i>
Автономна Республіка Крим	0,83	0,73	0,52	1,04	0,44
<i>області</i>					
Вінницька	0,82	1,01	0,37	1,00	0,30
Волинська	0,65	1,14	0,26	1,02	0,21
Дніпропетровська	1,42	1,02	0,63	1,02	0,58
Донецька	0,94	0,71	0,60	1,11	0,55
Житомирська	0,79	1,08	0,33	1,00	0,29
Закарпатська	0,53	0,99	0,24	1,03	0,21
Запорізька	1,11	0,96	0,53	1,01	0,46
Івано-Франківська	0,62	1,04	0,27	1,01	0,23
Київська	1,19	1,02	0,53	1,04	0,45
Кіровоградська	0,88	1,03	0,39	1,02	0,34
Луганська	0,63	0,55	0,51	1,19	0,46
Львівська	0,81	0,98	0,37	1,02	0,33
Миколаївська	0,88	0,98	0,40	1,02	0,36
Одеська	0,99	0,97	0,47	1,03	0,39
Полтавська	1,14	0,99	0,52	1,01	0,46
Рівненська	0,69	1,12	0,28	1,01	0,24
Сумська	0,86	0,98	0,40	1,00	0,34
Тернопільська	0,56	0,99	0,25	1,01	0,21
Харківська	1,02	1,00	0,46	0,99	0,41
Херсонська	0,72	1,00	0,33	1,01	0,26
Хмельницька	0,76	1,02	0,34	1,02	0,28
Черкаська	0,87	1,02	0,39	1,01	0,34
Чернівецька	0,58	1,00	0,26	1,01	0,21
Чернігівська	0,79	1,00	0,36	1,01	0,31
м.Київ	2,19	1,48	0,67	1,02	0,50
м.Севастополь	1,06	0,58	0,84	1,28	0,74

Додаток С

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіонів України на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення) у 2015 році

Області	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
	<i>max</i>	max	<i>>1</i>	<i>>1</i>	<i><100</i>
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-
Вінницька	0,84	1,06	0,34	1,02	0,28
Волинська	0,75	1,14	0,29	1,04	0,22
Дніпропетровська	1,43	1,14	0,55	1,05	0,47
Донецька	0,59	0,49	0,52	1,19	0,44
Житомирська	0,78	1,08	0,32	1,02	0,26
Закарпатська	0,58	1,04	0,25	0,99	0,20
Запорізька	1,13	1,04	0,47	1,05	0,40
Івано-Франківська	0,66	1,08	0,27	1,01	0,21
Київська	1,26	1,14	0,48	1,05	0,39
Кіровоградська	0,88	1,10	0,35	1,01	0,30
Луганська	0,35	0,31	0,48	1,21	0,39
Львівська	0,90	1,09	0,36	1,02	0,30
Миколаївська	0,90	1,03	0,38	1,04	0,32
Одеська	1,03	1,02	0,44	1,03	0,36
Полтавська	1,18	1,11	0,46	1,04	0,38
Рівненська	0,68	1,12	0,26	1,01	0,21
Сумська	0,86	1,06	0,35	1,01	0,29
Тернопільська	0,62	1,02	0,27	1,03	0,21
Харківська	1,02	0,98	0,46	1,06	0,39
Херсонська	0,76	0,99	0,33	1,02	0,26
Хмельницька	0,80	1,08	0,32	1,02	0,25
Черкаська	0,91	1,07	0,37	1,02	0,30
Чернівецька	0,65	1,00	0,28	1,04	0,22
Чернігівська	0,82	1,04	0,34	1,01	0,29
м. Київ	2,73	1,50	0,79	1,13	0,56
м. Севастополь	-	-	-	-	-

Матриця стандартизованих коефіцієнтів
ефективності формування фінансово-економічного потенціалу регіонів України
на сучасному етапі (достатність бюджетного забезпечення) у 2016 році

Області	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
	<i>max</i>	max	>1	>1	<100
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-
Вінницька	0,89	1,06	0,41	1,03	0,34
Волинська	0,74	1,11	0,33	1,01	0,27
Дніпропетровська	1,39	1,18	0,58	1,01	0,50
Донецька	0,52	0,46	0,56	1,11	0,47
Житомирська	0,81	1,10	0,36	1,01	0,31
Закарпатська	0,62	0,98	0,31	1,01	0,26
Запорізька	1,25	1,10	0,56	1,05	0,49
Івано-Франківська	0,66	1,08	0,30	1,01	0,26
Київська	1,33	1,14	0,58	1,07	0,48
Кіровоградська	0,92	1,08	0,42	1,03	0,37
Луганська	0,28	0,34	0,41	1,03	0,35
Львівська	0,98	1,10	0,44	1,02	0,38
Миколаївська	0,94	1,02	0,46	1,04	0,39
Одеська	1,13	1,02	0,55	1,04	0,46
Полтавська	1,21	1,20	0,50	1,04	0,42
Рівненська	0,67	1,07	0,31	1,02	0,27
Сумська	0,90	1,11	0,40	1,03	0,34
Тернопільська	0,61	1,07	0,28	1,01	0,23
Харківська	1,05	1,01	0,51	1,03	0,44
Херсонська	0,78	0,97	0,40	1,03	0,33
Хмельницька	0,81	1,08	0,37	1,02	0,31
Черкаська	0,94	1,12	0,42	1,02	0,35
Чернівецька	0,70	1,00	0,34	1,04	0,28
Чернігівська	0,88	1,04	0,42	1,04	0,35
м.Київ	2,50	1,41	0,87	1,15	0,74
м.Севастополь	-	-	-	-	-

**Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності використання
фінансово-економічного потенціалу регіонів України у 2012 році**

Області	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6
Автономна Республіка Крим	0,81	1,04	0,93	0,49	2,38	0,52
Вінницька	0,79	1,02	1,02	1,14	1,10	0,65
Волинська	0,68	1,01	1,00	1,24	1,28	0,55
Дніпропетровська	1,62	0,99	1,02	1,32	1,18	0,54
Донецька	1,40	0,98	1,06	1,08	1,29	0,63
Житомирська	0,73	1,01	0,99	1,73	0,88	0,53
Закарпатська	0,69	0,97	0,97	1,57	0,51	0,73
Запорізька	1,22	0,95	0,97	1,53	1,00	0,56
Івано-Франківська	0,86	0,95	1,01	1,26	0,74	0,74
Київська	1,48	0,96	0,98	0,69	0,23	0,63
Кіровоградська	0,83	1,05	0,98	0,97	0,99	0,77
Луганська	1,06	0,99	1,03	1,44	1,30	0,62
Львівська	1,01	0,99	0,96	1,12	0,40	0,54
Миколаївська	0,97	1,04	1,00	1,25	0,53	0,63
Одеська	1,10	0,96	0,96	0,89	0,94	0,57
Полтавська	1,44	1,04	1,00	1,11	0,68	0,66
Рівненська	0,68	0,97	0,95	1,58	0,73	0,53
Сумська	0,88	1,02	0,98	1,75	0,76	0,57
Тернопільська	0,68	1,00	0,97	1,07	0,51	0,67
Харківська	1,23	1,01	0,98	1,12	1,12	0,54
Херсонська	0,72	1,00	0,98	1,60	0,64	0,57
Хмельницька	0,77	1,00	0,96	1,51	0,60	0,62
Черкаська	0,93	1,06	0,99	1,66	0,70	0,68
Чернівецька	0,57	0,94	0,97	1,19	0,83	0,52
Чернігівська	0,86	1,02	0,99	1,76	0,58	0,61
м.Київ	2,06	0,97	1,33	0,70	1,40	0,49
м.Севастополь	0,94	1,06	1,02	0,95	1,83	0,48

ДодатокФ

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності використання
фінансово-економічного потенціалу регіонів України у 2013 році

Області	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6
Автономна Республіка Крим	0,77	1,01	1,01	0,53	1,12	0,55
Вінницька	0,81	1,03	1,01	1,04	1,08	0,68
Волинська	0,62	0,99	1,05	1,09	1,36	0,58
Дніпропетровська	1,60	0,99	0,97	1,26	0,84	0,57
Донецька	1,38	1,03	0,91	1,04	0,97	0,62
Житомирська	0,67	1,01	1,05	1,50	1,18	0,55
Закарпатська	0,60	1,02	1,08	1,42	0,71	0,75
Запорізька	1,12	1,00	1,00	1,40	0,92	0,60
Івано-Франківська	0,82	0,96	1,01	1,22	0,70	0,74
Київська	1,38	1,05	0,99	0,59	0,45	0,63
Кіровоградська	0,87	1,02	1,03	1,38	0,84	0,79
Луганська	0,99	0,93	0,93	0,85	1,15	0,60
Львівська	0,92	0,99	1,05	1,13	0,77	0,57
Миколаївська	0,97	0,96	1,02	1,12	0,77	0,73
Одеська	1,10	1,01	1,00	1,03	1,05	0,63
Полтавська	1,42	0,93	0,98	1,08	0,88	0,63
Рівненська	0,60	0,98	1,07	1,36	1,02	0,55
Сумська	0,86	0,98	1,02	1,73	0,71	0,56
Тернопільська	0,60	1,03	1,06	1,07	0,82	0,65
Харківська	1,23	1,00	0,97	1,61	1,42	0,56
Херсонська	0,70	0,99	1,03	1,72	0,77	0,63
Хмельницька	0,69	1,06	1,04	1,28	0,79	0,63
Черкаська	0,92	0,97	1,00	1,70	1,08	0,67
Чернівецька	0,52	1,06	1,06	1,07	0,76	0,55
Чернігівська	0,83	0,99	0,98	1,50	0,63	0,60
м.Київ	2,99	1,00	0,73	0,78	1,82	0,52
м.Севастополь	1,03	1,02	0,95	0,81	2,71	0,48

Додаток X

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності використання
фінансово-економічного потенціалу регіонів України у 2014 році

Області	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	0,85	1,06	1,04	1,07	1,43	0,69
Волинська	0,64	1,06	1,02	0,99	1,37	0,60
Дніпропетровська	1,66	1,05	1,01	1,20	0,76	0,58
Донецька	1,22	0,75	0,74	1,26	0,85	0,55
Житомирська	0,69	1,05	1,02	1,42	1,53	0,56
Закарпатська	0,61	1,04	1,00	1,26	0,97	0,76
Запорізька	1,23	1,01	1,00	1,30	0,83	0,63
Івано-Франківська	0,82	1,01	1,01	0,76	1,23	0,76
Київська	1,43	0,99	1,01	0,56	0,49	0,61
Кіровоградська	0,89	1,05	1,00	1,27	0,86	0,90
Луганська	0,80	0,72	0,64	0,83	0,44	0,63
Львівська	0,93	1,05	1,03	1,06	0,65	0,59
Миколаївська	0,97	1,02	0,99	1,30	0,65	0,74
Одеська	1,02	1,04	1,06	1,11	1,40	0,65
Полтавська	1,52	0,98	1,01	1,09	0,77	0,69
Рівненська	0,69	1,01	1,02	1,42	1,17	0,58
Сумська	0,86	0,99	1,02	1,50	1,00	0,61
Тернопільська	0,64	1,00	1,01	1,16	1,10	0,70
Харківська	1,11	0,98	1,13	1,66	1,54	0,57
Херсонська	0,69	1,04	1,03	1,46	1,07	0,65
Хмельницька	0,76	1,01	1,00	1,09	1,12	0,66
Черкаська	0,95	1,00	1,02	1,63	1,15	0,72
Чернівецька	0,52	0,94	0,98	1,23	1,18	0,57
Чернігівська	0,83	1,05	1,05	1,49	0,83	0,65
м.Київ	2,66	1,11	1,16	0,73	1,18	0,50
м.Севастополь	-	-	-	-	-	-

Додаток Ц

Матриця стандартизованих коефіцієнтів ефективності використання
фінансово-економічного потенціалу регіонів України у 2015 році

Області	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	0,86	1,01	1,03	1,08	1,04	0,89
Волинська	0,67	1,15	0,99	0,70	0,93	0,78
Дніпропетровська	1,48	0,99	1,10	1,16	1,11	0,78
Донецька	1,13	0,61	0,68	1,57	0,60	0,75
Житомирська	0,74	0,97	0,98	1,34	0,97	0,74
Закарпатська	0,58	1,08	1,04	1,09	0,97	0,96
Запорізька	1,20	0,99	1,07	1,54	1,17	0,88
Івано-Франківська	0,82	1,05	1,03	0,70	1,18	1,02
Київська	1,36	1,05	1,11	0,60	0,53	0,78
Кіровоградська	0,86	0,98	1,05	1,25	0,94	1,23
Луганська	1,02	0,54	0,56	1,87	1,19	0,84
Львівська	0,87	1,09	1,10	0,98	0,83	0,78
Миколаївська	0,99	1,01	1,03	1,07	0,77	0,99
Одеська	0,99	1,02	1,04	1,32	1,26	0,82
Полтавська	1,46	1,02	1,10	1,53	0,88	0,85
Рівненська	0,73	0,97	0,99	1,19	0,84	0,71
Сумська	0,89	0,98	1,06	1,57	0,78	0,77
Тернопільська	0,64	1,09	1,01	0,99	0,80	0,90
Харківська	1,18	0,99	0,97	1,52	1,45	0,72
Херсонська	0,76	1,03	0,98	1,41	0,94	0,90
Хмельницька	0,74	1,04	1,04	0,83	1,18	0,88
Черкаська	0,96	1,02	1,04	1,57	0,84	0,97
Чернівецька	0,55	1,10	1,00	0,97	1,02	0,70
Чернігівська	0,83	1,01	1,01	1,40	0,66	0,81
м.Київ	2,71	1,23	1,01	0,72	1,44	0,61
м.Севастополь	-	-	-	-	-	-

Додаток Ч

Матриця стандартизованих коефіцієнтів
ефективності використання фінансово-економічного потенціалу регіонів України у
2016 році

Області	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6
Автономна Республіка Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	0,91	1,04	0,99	1,34	0,76	0,96
Волинська	0,73	0,97	0,98	0,96	0,80	0,77
Дніпропетровська	1,37	0,95	1,02	1,14	1,00	0,75
Донецька	1,47	0,86	0,92	1,74	0,87	0,83
Житомирська	0,72	1,01	1,01	1,27	0,87	0,72
Закарпатська	0,55	1,04	0,94	1,05	0,76	0,91
Запорізька	1,12	1,08	1,04	1,40	1,08	0,88
Івано-Франківська	0,76	0,99	1,00	1,03	1,00	0,95
Київська	1,31	1,04	1,00	0,56	0,69	0,85
Кіровоградська	0,98	1,03	0,97	1,16	0,76	1,21
Луганська	0,98	0,80	1,08	1,28	1,24	0,98
Львівська	0,83	1,08	1,01	0,89	0,78	0,76
Миколаївська	1,05	1,03	0,98	0,91	1,04	1,00
Одеська	1,07	1,08	1,00	1,12	1,51	0,84
Полтавська	1,37	1,00	1,07	1,11	0,89	0,85
Рівненська	0,68	0,98	0,96	1,42	0,76	0,70
Сумська	0,81	1,02	1,03	1,24	0,80	0,78
Тернопільська	0,56	0,96	1,05	0,94	0,66	0,86
Харківська	1,16	1,00	1,02	1,38	1,56	0,68
Херсонська	0,77	1,01	0,97	1,24	0,84	0,87
Хмельницька	0,74	0,99	0,99	0,81	0,86	0,85
Черкаська	0,93	1,01	1,03	1,43	0,93	1,02
Чернівецька	0,50	1,06	1,00	1,23	0,93	0,65
Чернігівська	0,87	1,04	0,98	1,26	0,73	0,80
м.Київ	2,77	0,92	0,95	0,78	1,69	0,59
м.Севастополь	-	-	-	-	-	-

Додаток III

Оцінка фінансової стійкості, дієздатності та достатності місцевих бюджетів України у період з 2012 до 2016 року

Області	Інтегральний показник самодостатності регіону										Інтегральний показник достатності бюджетного забезпечення регіону					
	2012		2013		2014		2015		2016		2012		2013		2014	
	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг
АРК	0,5373	7	0,5590	7	0,5075	8	-	-	-	-	0,8783	4	0,8884	5	0,7084	14
Вінницька	0,4018	18	0,4190	18	0,4056	18	0,3860	16	0,4349	16	0,6667	19	0,6853	19	0,6994	17
Волинська	0,3302	27	0,3361	25	0,3303	27	0,3313	23	0,3759	23	0,6304	24	0,6380	23	0,6545	23
Дніпропетровська	0,6049	1	0,6575	3	0,6407	2	0,5560	2	0,5958	2	0,9057	3	0,9075	4	0,9346	2
Донецька	0,5504	5	0,6309	4	0,5854	4	0,4927	3	0,5337	6	0,8463	6	0,8725	6	0,7820	7
Житомирська	0,3918	19	0,3989	19	0,3974	19	0,3738	17	0,4149	18	0,6711	18	0,6877	17	0,6996	16
Закарпатська	0,3353	26	0,3325	26	0,3333	26	0,3311	24	0,3791	22	0,5767	27	0,5980	27	0,6007	27
Запорізька	0,5520	4	0,5690	5	0,5445	5	0,4887	4	0,5585	3	0,8006	8	0,8107	9	0,8134	6
Івано-Франківська	0,3636	23	0,3633	23	0,3529	23	0,3385	21	0,3756	24	0,6349	23	0,6325	24	0,6348	24
Київська	0,5168	9	0,5538	8	0,5279	7	0,4840	5	0,5504	4	0,8224	7	0,8543	7	0,8469	4
Кіровоградська	0,4186	16	0,4351	17	0,4398	13	0,4037	12	0,4593	11	0,6988	15	0,7149	16	0,7301	10
Луганська	0,4746	11	0,5113	10	0,5017	9	0,4400	9	0,4474	12	0,7346	11	0,7156	15	0,6684	20
Львівська	0,4332	14	0,4368	16	0,4229	16	0,4014	13	0,4690	10	0,6795	16	0,6876	18	0,7010	15
Миколаївська	0,4412	13	0,4529	12	0,4518	12	0,4163	10	0,4765	9	0,7196	13	0,7218	13	0,7293	11
Одеська	0,4769	10	0,4987	11	0,4732	11	0,4491	8	0,5345	5	0,7488	10	0,7605	11	0,7672	9
Полтавська	0,5541	3	0,5656	6	0,5376	6	0,4744	6	0,5041	8	0,8573	5	0,8327	8	0,8253	5
Рівненська	0,3687	22	0,3682	22	0,3608	22	0,3392	20	0,3799	21	0,6562	20	0,6655	21	0,6663	21
Сумська	0,4541	12	0,4515	13	0,4352	14	0,3985	14	0,4382	15	0,7170	14	0,7195	14	0,7155	13
Тернопільська	0,3429	24	0,3425	24	0,3387	24	0,3272	25	0,3530	25	0,5872	26	0,6044	26	0,6035	26
Харківська	0,5229	8	0,5486	9	0,4929	10	0,4681	7	0,5186	7	0,7808	9	0,7911	10	0,7759	8
Херсонська	0,3837	20	0,3847	21	0,3721	21	0,3690	18	0,4234	17	0,6466	22	0,6575	22	0,6636	22
Хмельницька	0,3828	21	0,3917	20	0,3878	20	0,3631	19	0,4085	19	0,6555	21	0,6806	20	0,6832	19
Черкаська	0,4300	15	0,4473	14	0,4337	15	0,4060	11	0,4459	13	0,7211	12	0,7231	12	0,7250	12
Чернівецька	0,3412	25	0,3291	27	0,3338	25	0,3350	22	0,3802	20	0,6090	25	0,6322	25	0,6132	25
Чернігівська	0,4072	17	0,4407	15	0,4108	17	0,3918	15	0,4388	14	0,6718	17	0,9821	2	0,6952	18
м.Київ	0,5484	6	0,7685	1	0,6271	3	0,6530	1	0,8072	1	1,1131	1	1,1064	1	1,1730	1
м.Севастополь	0,6027	2	0,6640	2	0,7119	1	-	-	-	-	0,9316	2	0,9594	3	0,8996	3

Продовження додатка III

Області	Інтегральний показник достатності бюджетного забезпечення регіонів				Інтегральний показник ефективності використання ФЕП регіону попередніх періодів									
	2015		2016		2012		2013		2014		2015		2016	
	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг	показник	рейтинг
АРК	-	-	-	-	1,0277	7	0,8314	27	-	-	-	-	-	-
Вінницька	0,6971	16	0,7477	14	0,9530	15	0,9423	15	1,0254	7	0,9850	12	0,9992	12
Волинська	0,7377	11	0,6919	18	0,9584	14	0,9474	14	0,9467	14	0,8695	25	0,8690	24
Дніпропетровська	0,9231	2	0,9324	2	1,1117	2	1,0408	5	1,0425	6	1,1021	5	1,0384	9
Донецька	0,6063	24	0,6234	24	1,0739	3	0,9916	8	0,8949	21	0,8901	23	1,1162	3
Житомирська	0,6768	18	0,7179	15	0,9801	12	0,9937	7	1,0450	5	0,9572	15	0,9330	17
Закарпатська	0,6581	22	0,6354	23	0,9062	21	0,9285	18	0,9418	16	0,9523	18	0,8766	22
Запорізька	0,7770	7	0,8888	4	1,0368	6	1,0057	6	0,9983	10	1,1423	2	1,0992	5
Івано-Франківська	0,6895	17	0,6639	21	0,9264	17	0,9068	22	0,9340	18	0,9665	14	0,9555	13
Київська	0,8382	3	0,9178	3	0,8277	26	0,8469	25	0,8483	23	0,9035	22	0,9104	19
Кіровоградська	0,7528	9	0,7655	11	0,9315	16	0,9867	9	0,9955	11	1,0502	8	1,0182	10
Луганська	0,5229	25	0,4840	25	1,0727	4	0,9084	21	0,6751	24	1,0014	11	1,0595	6
Львівська	0,7375	12	0,7846	9	0,8356	25	0,9057	23	0,8834	22	0,9435	19	0,8909	21
Миколаївська	0,7450	10	0,7696	10	0,9039	22	0,9305	17	0,9462	15	0,9755	13	0,9999	11
Одеська	0,7809	6	0,8389	6	0,9031	23	0,9686	13	1,0459	4	1,0757	6	1,1019	4
Полтавська	0,7949	4	0,8746	5	0,9881	11	0,9859	10	1,0097	8	1,1385	3	1,0481	8
Рівненська	0,6754	19	0,6684	20	0,9064	20	0,9311	16	0,9828	13	0,9047	21	0,9180	18
Сумська	0,6980	15	0,7591	12	0,9915	10	0,9766	11	0,9999	9	1,0092	9	0,9460	16
Тернопільська	0,6648	21	0,6402	22	0,8162	27	0,8702	24	0,9332	19	0,9057	20	0,8370	25
Харківська	0,7557	8	0,8066	7	0,9997	9	1,1316	3	1,1652	2	1,1370	4	1,1343	2
Херсонська	0,6719	20	0,7015	17	0,9168	18	0,9728	12	0,9880	12	1,0027	10	0,9508	14
Хмельницька	0,7033	14	0,7175	16	0,9089	19	0,9137	20	0,9400	17	0,9524	17	0,8723	23
Черкаська	0,7175	13	0,7710	8	1,0038	8	1,0564	4	1,0780	3	1,0660	7	1,0581	7
Чернівецька	0,6494	23	0,6704	19	0,8376	24	0,8364	26	0,9053	20	0,8881	24	0,8955	20
Чернігівська	0,7902	5	0,7478	13	0,9709	13	0,9223	19	0,9828	13	0,9526	16	0,9472	15
м.Київ	1,1834	1	1,3346	1	1,1567	1	1,3053	1	1,2230	1	1,2875	1	1,2825	1
м.Севастополь	-	-	-	-	1,0460	5	1,1683	2	-	-	-	-	-	-

Додаток Ш

Сильні та слабкі сторони бюджетної спроможності регіонів України у 2016 році

Області	Слабкі сторони (якщо $I < 1$, то $(1 - I) * 100\%$)			Сильні сторони (якщо $I > 1$, то $I - 1$)		
	фінансова потреба, %	втрачені фінансові можливості, %	фінансова залежність, %	запас достатності бюджетного забезпечення	запас фінансових ожливостей	запас фінансової стійкості
АР Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	25,23	0,08	56,51	-	-	-
Волинська	30,81	13,10	62,41	-	-	-
Дніпропетровська	6,76	-	40,42	-	0,038	-
Донецька	37,66	-	46,63	-	0,116	-
Житомирська	28,21	6,70	58,51	-	-	-
Закарпатська	36,46	12,34	62,09	-	-	-
Запорізька	11,12	-	44,15	-	0,099	-
Івано-Франківська	33,61	4,45	62,44	-	-	-
Київська	8,22	8,96	44,96	-	-	-
Кіровоградська	23,45	-	54,07	-	0,018	-
Луганська	51,60	-	55,26	-	0,059	-
Львівська	21,54	10,91	53,10	-	-	-
Миколаївська	23,04	-	52,35	-	0,000	-
Одеська	16,11	-	46,55	-	0,102	-
Полтавська	12,54	-	49,59	-	0,048	-
Рівненська	33,16	8,20	62,01	-	-	-
Сумська	24,09	5,40	56,18	-	-	-
Тернопільська	35,98	16,30	64,70	-	-	-
Харківська	19,34	-	48,14	-	-	-
Херсонська	29,85	4,92	57,66	-	-	-
Хмельницька	28,25	12,77	59,15	-	-	-
Черкаська	22,90	-	55,41	-	0,058	-
Чернівецька	32,96	10,45	61,98	-	-	-
Чернігівська	25,22	5,28	56,12	-	-	-
м.Київ	-	-	19,28	0,334	0,283	-
м.Севастополь	-	-	-	-	-	-

Відомості про впровадження

УКРАЇНА

РАХУНКОВА ПАЛАТА

Територіальне управління Рахункової палати по Львівській,
Волинській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській
та Закарпатській областях

79068, Україна, м. Львів, вул. Липківська, 2, тел. (032) 293-30-31, факс (032) 293-30-34,
e-mail: rp@ac-rada.gov.ua, ltu@ac-rada.gov.ua

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
"ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І.ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ"
Вх. № 1
" 04 " січня 20 16 р.

28.12.2015 № 22-19/288

На № від

*Сторонянською І.З.
До відомості
матеріалів
Управління
4.01.2016*

Директору ДУ «Інститут регіональних
досліджень ім. М. І. Долішнього НАН
України» Кравціву В.С.

Ознайомившись з представленими науково-аналітичними матеріалами з моніторингу місцевих бюджетів Львівської області за 2013-2014рр., підготовленими у відділі регіональної фінансової політики Інституту (проф. Сторонянською І.З., к.е.н. Беневською Л.Я., к.е.н. Возняк Г.В., к.е.н. Музику І.З., к.е.н. Гринчишин І.М., інж. Ключник Л.Я., асп. Патицькою Х.О.), відзначаємо їх актуальність і цінність для керівників та працівників органів влади різних рівнів управління, зокрема для керівників відповідних департаментів Рахункової палати України.

Повідомляємо, що отримані результати проведеного аналізу та оцінки формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів Львівської області та аналіз використання субвенцій з державного бюджету місцевими бюджетами Львівської області, мають практичну цінність та будуть використані в роботі територіального управління рахункової палати по Львівській, Волинській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях.

Начальник територіального управління
Рахункової палати по Львівській,
Волинській, Рівненській, Тернопільській,
Івано-Франківській та Закарпатській

В.Ф.Піхоцький

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
"ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І.ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ"
Вх. № 846
"17" 10 20 17 р.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань державного будівництва, регіональної політики
та місцевого самоврядування

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-22-08, факс: 255-33-07

№ 04-14/14-2542

"02" листопада 2017 р.

*Стороненко І.З.
Ожук П.В.
Борщевський В.В.
До Влада і матеріалів
17.10.2017*

Директору Інституту регіональних
досліджень імені М.І.Долішнього
Національної академії наук України
КРАВЦІВУ В.С.

Козельницька, 4
Львів-26
79026

Шановний **Василе Степановичу!**

У Комітеті Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування опрацьовано підготовлену науковцями ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього Національної академії наук України» наукову доповідь «Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації» та повідомляється про значну практичну цінність поданих матеріалів як для законодавчої роботи Комітету, так і для розвитку реформи децентралізації в Україні.

З повагою

Голова Комітету

С.ВЛАСЕНКО

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
"ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ"
Вх. № 045
" 17 " 10 20 17 р.

УКРАЇНА

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

вул. Грушевського, 21, м. Івано-Франківськ, 76004, тел. (0342)55-22-91, факс 55-21-86

E-mail: oda@if.gov.ua Код ЄДРПОУ 20567921

10.10.17 № 6137/1/17/01-140 На № 1/213 від 13.06.17.

Сторонній 13.
Дир. П. В.
Борщевський В. В.
до відомої мен. і матеріалів
17.10.2017

Директору ДУ «Інститут
регіональних досліджень імені
М.І. Долішнього Національної
академії наук України»,
доктору економічних наук,
професору
п. В. Кравціву

Шановний Василю Степановичу !

Обласна державна адміністрація висловлює щирю подяку за підготовлену фахівцями Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України та надану листом від 13.06.2017 р. № 11213 наукову доповідь «Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні».

Представлені Вами матеріали щодо системної оцінки ефективності першого етапу реформування адміністративно-територіального устрою України, фінансової децентралізації, секторальних реформ, перспектив та ризиків утворення об'єднаних територіальних громад є актуальними та активно використовуються в роботі фахівцями галузевих департаментів та управлінь облдержадміністрації, а також членами регіональної робочої групи з підготовки перспективного плану формування територій громад області та регіональної комісії з оцінки та забезпечення проведення попереднього конкурсного відбору інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку, що можуть реалізуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. Зазначені матеріали стали суттєвою допомогою в роботі щодо впровадження реформ в області.

Облдержадміністрація зацікавлена та буде вдячна за надання аналогічних матеріалів з територіального розвитку та регіональної політики, а також результатів досліджень, які проводить Ваш Інститут.

З повагою

Заступник голови
облдержадміністрації

Н. Шеремета
55-21-61

Богдан Кобилянський

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЯ
Вх. № 6137/1/1-17/01-140 від 10.10.2017

**МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ,
БУДІВНИЦТВА ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

**Департамент з питань місцевого самоврядування та
територіальної організації влади**

вул. Велика Житомирська, 9, м. Київ, 01601; тел./факс (044) 590-47-89, e-mail: RubchakMV@minregion.gov.ua

02.01.2018 № 8/13-1-18

на № _____

від _____

**ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України».**

Повідомляємо, що Департаментом з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України опрацьовано науково-аналітичну записку «Напрямки оптимізації процесу формування ОТГ в умовах сучасних викликів» підготовлену у відділі регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України» м. н. с. Патицькою Х.О., яка надійшла з листом Інституту від 21 листопада 2017р. № 7/355, та повідомляємо, що матеріали дослідження мають практичне значення, характеризуються високою актуальністю та будуть використовуватись Департаментом під час підготовки пропозицій щодо удосконалення законодавства з питань реформування місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою.

Директор Департаменту

С. І. Шаршов

Рубчак Микола Володимирович
(044) 590-47-89